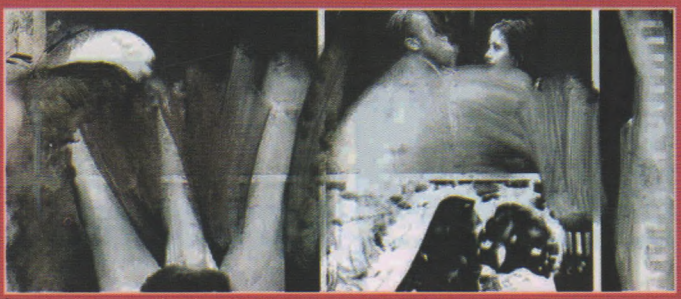
Aşk İlişkileri

Otto F. Kernberg

NORMALLİK VE PATALOJİ

İngilizce'den Çeviren: Abdullah Yılmaz

AYRINTI

3. BASIM

OTTO F. KERNBERG

1928'de Viyana'da doğan O.F. Kernberg ve 11 yaşındayken Nazi Almanyasından kaçan ailesiyle birlikte Şili'ye göçmüş, tıp eğitimini bu ülkede almış, 1959'da ise ABD'ye yerleşmiştir.

Cornell Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde psikiyatri profesörü olan O. F. Kernberg ayrıca Columbia Üniversitesi Psikanalitik Eğitim ve Araştırma Merkezi'nde eğitim analisti ve süpervizör analisttir. Dr. Kernberg, 1997-2001 yıllarında Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin başkanlığını yapmış; aynı zamanda *Journal of the American Psychoanalytic Association* dergisinde editörlük yapmaktadır.

O. F. Kernberg'in önemi, psikanalizi ağır ve sınır kişilik bozukluklarına başarıyla uygulamış ve bu alanda teorik ve pratik katkılarda bulunmuş olmasından gelir. İnsan saldırganlığı ve yıkıcılığını incelemiş olan O. Kernberg'in başlıca kitapları arasında *Borderline Conditions and Pathological Narcissism* (1975) [*Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm*, Çev. Mustafa Atakay, Metis Yay., 2006]; *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis* (1976): *Internal World and External Reality: Object Relations Theory Applied* (1980); *Severe Personality Disorders: Psychotherapeutic Strategies* (1984); *Narcissistic Personality Disorder: Psychotherapeutic Strategies* (1989); *Aggression in Personality Disorders and Perversions* (1992) [*Sapıklıklarda ve Kişilik Bozukluklarında Saldırganlık*, Çev. Banu Büyükkal, Metis Yay., 2010] sayılabilir.

Ayrıntı: 288
İnceleme Dizisi: 157

Aşk İlişkileri
Normallik ve Patoloji
Otto F. Kernberg

Kitabın Özgün Adı
Love Relations
Normality and Pathology

İngilizce'den Çeviren
Abdullah Yılmaz

Yayına Hazırlayan
Tamer Tosun

Düzelti
Mehmet Celep

© 1995 by Otto F. Kernberg

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak İllüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak Düzeni
Arslan Kahraman

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No.:244 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85

Birinci Basım *2000*
İkinci Basım *2003*
Üçüncü Basım *2011*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-975-539-290-5
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Eminönü – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Otto F. Kernberg

Aşk İlişkileri

Normallik ve Patoloji

İNCELEME DİZİSİ

YEŞİL POLİTİKA/*J. Porritt* MARKS, FREUD VE GÜNLÜK HAYATIN ELEŞTİRİSİ/*B. Brown* KADINLIK TAHAKKÜMÜ VE DİRENİŞ SANATLARI/*J.C. Scott* SAĞLIĞIN GASPI/*I. Illich* SEVGİNİN BİLGELİĞİ/*A. Finkielkraut* KİMLİK VE FARKLILIK/*W. Connolly* ANTİPOLİTİK ÇAĞDA POLİTİKA/*G. Mulgan* YENİ BİR SOL ÜZERİNE TARTIŞMALAR/*H. Wainwright* DEMOKRASİ VE KAPİTALİZM/*S. Bowles-H. Gintis* OLUMSALLIK, İRONİ VE DAYANIŞMA/*R. Rorty* OTOMOBİLİN EKOLOJİSİ/*P. Freund-G. Martin* ÖPÜŞME, GIDIKLANMA VE SIKILMA ÜZERİNE/*A. Phillips* İMKÂNSIZIN POLİTİKASI/*J.M. Besnier* GENÇLER İÇİN HAYAT BİLGİSİ EL KİTABI/*R. Vaneigem* EKOLOJİK BİR TOPLUMA DOĞRU/*M. Bookchin* İDEOLOJİ/*T. Eagleton* DÜZEN VE KALKINMA KISKACINDA TÜRKİYE/*A. İnsel* AMERİKA/*J. Baudrillard* POSTMODERNİZM VE TÜKETİM KÜLTÜRÜ/*M. Featherstone* ERKEK AKIL/*G. Lloyd* BARBARLIK/*M. Henry* KAMUSAL İNSANIN ÇÖKÜŞÜ/*R. Sennett* POPÜLER KÜLTÜRLER/*D. Rowe* BELLEĞİNİ YİTİREN TOPLUM/*R.Jacoby* GÜLME/*H. Bergson* ÖLÜME KARŞI HAYAT/*N. O. Brown* SİVİL İTAATSİZLİK/*Der.: Y. Coşar* AHLÂK ÜZERİNE TARTIŞMALAR/*J. Nuttall* TÜKETİM TOPLUMU/*J. Baudrillard* EDEBİYAT VE KÖTÜLÜK/*G. Bataille* ÖLÜMCÜL HASTALIK UMUTSUZLUK/*S. Kierkegaard* ORTAK BİR ŞEYLERİ OLMAYANLARIN ORTAKLIĞI/*A. Lingis* VAKİT ÖLDÜRMEK/*P. Feyerabend* VATAN AŞKI/*M. Viroli* KİMLİK MEKÂNLARI/*D. Morley-K. Robins* DOSTLUK ÜZERİNE/*S. Lynch* KİŞİSEL İLİŞKİLER/*H. LaFollette* KADINLAR NEDEN YAZDIKLARI HER MEKTUBU GÖNDERMEZLER?/*D. Leader* DOKUNMA/*G. Josipovici* İTİRAF EDİLEMEYEN CEMAAT/*M. Blanchot* FLÖRT ÜZERİNE/*A. Phillips* FELSEFEYİ YAŞAMAK/*R. Billington* POLİTİK KAMERA/*M. Ryan-D. Kellner* CUMHURİYETÇİLİK/*P. Pettit* POSTMODERN TEORİ/*S. Best-D. Kellner* MARKSİZM VE AHLÂK/*S. Lukes* VAHŞETİ KAVRAMAK/*J.P. Reemtsma* SOSYOLOJİK DÜŞÜNMEK/*Z. Bauman* POSTMODERN ETİK/*Z. Bauman* TOPLUMSAL CİNSİYET VE İKTİDAR/*R.W. Connell* ÇOKKÜLTÜRLÜ YURTTAŞLIK/*W. Kymlicka* KARŞIDEVRİM VE İSYAN/*H. Marcuse* KUSURSUZ CİNAYET/*J. Baudrillard* TOPLUMUN McDONALDLAŞTIRILMASI/*G. Ritzer* KUSURSUZ NİHİLİST/*K.A. Pearson* HOŞGÖRÜ ÜZERİNE/*M. Walzer* 21.YÜZYIL ANARŞİZMİ/*Der.: J. Purkis & J. Bowen* MARX'IN ÖZGÜRLÜK ETİĞİ/*G. G. Brenkert* MEDYA VE GAZETECİLİKTE ETİK SORUNLAR/*Der.: A. Belsey & R. Chadwick* HAYATIN DEĞERİ/*J. Harris* POSTMODERNİZMİN YANILSAMALARI/*T. Eagleton* DÜNYAYI DEĞİŞTİRMEK ÜZERİNE/*M. Löwy* ÖKÜZÜN A'SI/*B. Sanders* TAHAYYÜL GÜCÜNÜ YENİDEN DÜŞÜNMEK/*Der.: G. Robinson & J. Rundell* TUTKULU SOSYOLOJİ/*A. Game & A. Netcalfe* EDEPSİZLİK, ANARŞİ VE GERÇEKLİK/*G. Sartwell* KENTSİZ KENTLEŞME/*M. Bookchin* YÖNTEME KARŞI/*P. Feyerabend* HAKİKAT OYUNLARI/*J. Forrester* TOPLUMLAR NASIL ANIMSAR?/*P. Connerton* ÖLME HAKKI/*S. İnceoğlu* ANARŞİZMİN BUGÜNÜ/*Der.: Hans-Jürgen Degen* MELANKOLİ KADINDIR/*D. Binkert* SİYAH 'AN'LAR I-II/*J. Baudrillard* MODERNİZM, EVRENSELLİK VE BİREY/*Ş. Benhabib* KÜLTÜREL EMPERYALİZM/*J. Tomlinson* GÖZÜN VİCDANI/*R. Sennett* KÜRESELLEŞME/*Z. Bauman* ETİĞE GİRİŞ/*A. Pieper* DUYGUÖTESİ TOPLUM/*S. Mestrović* EDEBİYAT OLARAK HAYAT/*A. Nehamas* İMAJ/*K. Robins* MEKÂNLARI TÜKETMEK/*J. Urry* YAŞAMA SANATI/*G. Sartwell* ARZU ÇAĞI/*J. Kovel* KOLONYALİZM POSTKOLONYALİZM/*A. Loomba* KREŞTEKİ YABANİ/*A. Phillips* ZAMAN ÜZERİNE/*N. Elias* TARİHİN YAPISÖKÜMÜ/*A. Munslow* FREUD SAVAŞLARI/*J. Forrester* ÖTEYE ADIM/*M. Blanchot* POSTYAPISALCI ANARŞİZMİN SİYASET FELSEFESİ/*T. May* ATEİZM/*R. Le Poidevin* AŞK İLİŞKİLERİ/*O.F. Kernberg* POSTMODERNLİK VE HOŞNUTSUZLUKLARI/*Z. Bauman* ÖLÜMLÜLÜK, ÖLÜMSÜZLÜK VE DİĞER HAYAT STRATEJİLERİ/*Z. Bauman* TOPLUM VE BİLİNÇDIŞI/*K. Teleda-kis* BÜYÜSÜ BOZULMUŞ DÜNYAYI BÜYÜLEMEK/*G. Ritzer* KAHKAHANIN ZAFERİ/*B. Sanders* EDEBİYATIN YARATILIŞI/*F. Dupont* PARÇALANMIŞ HAYAT/*Z. Bauman* KÜLTÜREL BELLEK/*J. Assmann* MARKSİZM VE DİL FELSEFESİ/*V.N. Voloşinov* MARX'IN HAYALETLERİ/*J. Derrida* ERDEM PEŞİNDE/*A.MacIntyre* DEVLETİN YENİDEN ÜRETİMİ/*J. Stevens* ÇAĞDAŞ SOSYAL BİLİMLER FELSEFESİ/*B. Fay* KARNAVALDAN ROMANA/*M. Bakhtin* PİYASA/*J. O'Neill* ANNE: MELEK Mİ, YOŞMA MI?/*E. V Welldon* KUTSAL İNSAN/*G. Agamben* BİLİNÇALTINDA DEVLET/*R. Louran* YAŞADIĞIMIZ SEFALET/*A. Gorz* YAŞAMA SANATI FELSEFESİ/*A. Nehamas* KORKU KÜLTÜRÜ/*F. Furedi* EĞİTİMDE ETİK/*F. Haynes* DUYGUSAL YAŞANTI/*D. Lupton* ELEŞTİREL TEORİ/*R. Geuss* AKTİVİSTİN EL KİTABI/*R. Shaw* KARAKTER AŞINMASI/*R. Sennett* MODERNLİK VE MÜPHEMLİK/*Z. Bauman* NIETZSCHE: BİR AHLÂK KARŞITININ ETİĞİ/*P. Berkowitz* KÜLTÜR, KİMLİK VE SİYASET/*Nafiz Tök* AYDINLANMIŞ ANARŞİ/*M. Kaufmann* MODA VE GÜNDEMLERİ/*D. Crane* BİLİM ETİĞİ/*D. Resnik* CEHENNEMİN TARİHİ/*A.K. Turner* ÖZGÜRLÜKLE KALKINMA/*A. Sen* KÜRESELLEŞME VE KÜLTÜR/*J. Tomlinson* SİYASAL İKTİSADIN ABC'si/*R. Halnıel* ERKEN ÇÖKEN KARANLIK/*K.R. Jamison* MARX VE MAHDUMLARI/*J. Derrida* ADALET TUTKUSU/*R.C. Solomon* HACKER ETİĞİ/*P. Himanen* KÜLTÜR YORUMLARI/*Terry Eagleton* HAYVAN ÖZGÜRLEŞMESİ/*P. Singer* MODERNLİĞİN SOSYOLOJİSİ/*P. Wagner* DOĞRUYU SÖYLEMEK/*M. Foucault* SAYGI/*R. Sennett* KURBANSAL SUNU/*M. Başaran* FOUCAULT'NUN ÖZGÜRLÜK SERÜVENİ/*J. W. Bernauer* DELEUZE & GUATTARI/*P. Goodchild* İKTİDARIN PSİŞİK YAŞAMI/*J. Butler* ÇİKOLATANIN GERÇEK TARİHİ/*S.D. Coe & M.D. Coe* DEVRİMİN ZAMANI/*A. Negri* GEZEGENGESEL ÜTOPYA TARİHİ/*A. Mattelart* GÖÇ, KÜLTÜR, KİMLİK/*I. Chambers* ATEŞ VE SÖZ/*G.M. Ramírez* MİLLETLER VE MİLLİYETÇİLİK/*E.J. Hobsbaum* HOMO LUDENS/*J. Huizinga* MODERN DÜŞÜNCEDE KÖTÜLÜK/*S. Neiman* ÖLÜM VE ZAMAN/*E. Lévinas* GÖRÜNÜR DÜNYANIN EŞİĞİ/*K. Silverman* BAKUNIN'DEN LACAN'A/*S. Newman* ORTAÇAĞDA ENTELEKTÜELLER/*J. Le Goff* HAYAL KIRIKLIĞI/*Ian Craib* HAKİKAT VE HAKİKATLİLİK/*B. Williams* RUHUN YENİ HASTALIKLARI/*J. Kristeva* ŞİRKET/*J. Bakan* ALTKÜLTÜR/*C. Jenks* BİR AİLE CİNAYETİ/*M. Foucault* YENİ KAPİTALİZMİN KÜLTÜRÜ/*Richard Sennett* DİNİN GELECEĞİ/*Santiago Zabala* ZANAATKÂR/*Richard Sennett* MELEZLİĞE ÖVGÜ/*Michel Bourse* SERMAYE VE DİL/*Christian Marazzi* SAVAŞ OYUNLARI/*Roger Stahl* BİR İDEA OLARAK KOMÜNİZM/*A. BADIOU&S. ŽİŽEK* NİHİLİZM/BÜLENT DİKEN

John D. Sutherland ve Robert J. Stoller'ın anısına

İçindekiler

— ÖNSÖZ 11

I. Cinsel Deneyim 17
A. CİNSEL DENEYİM VE DAVRANIŞIN BİYOLOJİK KÖKLERİ 17
B. PSİKO-SOSYAL UNSURLAR 21
– *Çekirdek cinsel kimlik* 22
– *Cinsel rol kimliği* 25
– *Egemen nesne seçimi* 27
– *Cinsel arzunun yoğunluğu* 31

2. Cinsel Heyecan ve Erotik Arzu 34
A. İÇGÜDÜLER, DÜRTÜLER, DUYGULANIM VE NESNE İLİŞKİLERİ 36
B. EROTİK ARZUNUN KLİNİK VE GENETİK ÖZELLİKLERİ 44

3. Yetişkin Cinsel Aşk 55
A. EROTİK ARZU ÜZERİNE BAZI EK DÜŞÜNCELER.... 56
– *Erotik arzu ve sevgi* 58
– *Ötekiyle özdeşleşme* 60
B. İDEALLEŞTİRME VE YETİŞKİN CİNSEL AŞK..... 62
C. BAĞLILIK VE TUTKU 64

4. Aşk, Ödipus ve Çift..... 74
A. TOPLUMSAL CİNSİYETİN ETKİSİ..... 74
B. ÂŞIK OLMAK VE BİR ÇİFT OLMAK 86
C. YETİŞKİN CİNSEL AŞK VE CİNSEL ÇİFT 88

5. Psikopatoloji 94

6. Saldırganlık, Aşk ve Çift 115
A. SÜREKSİZLİKLER 118
B. ÜÇGEN KURMA.....123
C. SAPKINLIK VE SINIRLAR 125
D. SINIRLAR VE ZAMAN 127
E. PATOLOJİK ROL SAPLANTISI.....131

7. SÜPEREGONUN İŞLEVLERİ 135
A. GÖRECE HAFİF SEYREDEN
SÜPEREGO PATOLOJİSİ.....145
B. ŞİDDETLİ SÜPEREGO PATOLOJİSİ 151

8. Analitik Ortamda Aşk.....155
A. AKTARIM AŞKI.....155
B. KARŞI AKTARIM.....159
C. KLİNİK BİR ÖRNEK.....165

9. Mazoşistik Patoloji 171
A. MAZOŞİZM: GENEL BİR BAKIŞ.....171
– *Erkekler ve kadınlarda mazoşizm*.....177
B. MAZOŞİSTİK AŞK İLİŞKİLERİ.....180
C. AKTARIM GELİŞMELERİ.....187

10. Narsisizm 191
A. NARSİSİSTİK AŞK İLİŞKİLERİNİN ÖZELLİKLERİ 192
B. İKİ KLİNİK ÖRNEK 195
C. NARSİSİSTİK PATOLOJİNİN DİNAMİKLERİ 201
D. NARSİSİSTİK PARTNERLERDE İLİŞKİLERİN SÜRMESİ 210

11. Gizil Cinsellik, Grup Dinamikleri ve Uylaşımsallık 216
A. ÇİFT VE GRUP 217
B. KİTLE PSİKOLOJİSİ VE KİTLE KÜLTÜRÜ 220
C. UYLAŞIMSAL FİLM 221
D. FİLMLERDEKİ EROTİK SANAT 222
E. PORNOGRAFİK FİLM 224
F. UYLAŞIMSAL FİLMİN YAPISI 226
G. SİNEMADA EROTİK SANATIN YAPISI 228

12. Çift ve Grup 232
A. ERGEN GRUPLARI VE ÇİFTLER 232
B. YETİŞKİN ÇİFTE DIŞTAN GELEN MEYDAN OKUYUŞLAR 239

— Kaynakça 248
— Teşekkür 256
— Dizin 258

Önsöz

Yıllar önce, sınır kişilik örgütlenmesi sergileyen hastalar hakkında yazdığım yazılarda bu hastaların psikodinamikleri arasında saldırganlığın önemini vurguladığım bir dönemde, bir meslektaşım ve yakın dostum şaka yollu, "Neden aşk üzerine yazmıyorsun? Herkeste yalnızca saldırganlıkla ilgilendiğin izlenimi bırakıyorsun!" demişti. Ben de ona bu alandaki kafa karıştırıcı soruların bazılarına yanıt bulduğumda yazacağıma dair söz verdim. Sonuçta bu kitap ortaya çıktı, ama söz konusu soruların hepsine yanıt bulduğumu asla iddia edemem. Yine de, bulduğum yanıtları paylaşıma sokacak kadar yol aldığıma inanıyorum. Umuyorum, başkaları da hâlâ karanlıkta kalan noktaları aydınlatmak için bunu fırsat bilir.

Aşk yüzyıllar boyu şairler ve filozofların çok ilgisini çeken bir

konu olmuştur. Çok yakın zamanlarda sosyologlar ve psikologlar da bu alana yakın ilgi gösteriyor, ama tuhaftır psikanalitik literatürde aşk hakkında çok az şey bulabilirsiniz.

Aşkın doğası üzerinde çalışırken erotikle cinsellik ilişkisi tekrar tekrar karşıma çıktı. Şunu fark ettim ki, biyolojik açıdan cinsellik konusundaki çalışmaların bolluğuna rağmen, öznel bir deneyim olarak aşk hakkında yazılanlar çok azdır. Hastalarla bu öznel boyutu keşfe çıktığımda, çok geçmeden kendimi bilinçdışı fanteziler ve onların bebeksi cinsellikteki kökleri meselesinin içinde, kısaca Freud'a dönmüş buldum. Klinik olarak, çiftlerin ilişkilerinde karşılıklı yansıtmalı özdeşleşme yoluyla geçmiş "senaryoları" (bilinçdışı deneyim ve fantezileri) yeniden sahneye koyduklarını ve çocukluğa özgü süperegonun yansıtılmasından –ve aynı zamanda birleşik bir ego idealinin kurulmasından– türeyen karşılıklı fantezi ve gerçek "zulmün" [persecution] eşlerin hayatını güçlü bir şekilde etkilediğini de gördüm.

Dikkatimi çeken bir başka nokta da, hastanın tikel psiko-patolojisi temelinde bir aşk ilişkisinin ya da evliliğin kaderini kestirmenin imkânsızlığıydı. Eşlerdeki farklı psikopatoloji tipleri ve oranları bazen uyumlu bir ilişki ortaya çıkarırken, bazı durumlarda farklılıklar uyumsuzluğun kaynağını oluşturuyordu. Çalışma boyunca yakamı bırakmayan "Eşleri bir arada tutan nedir? İlişkilerini bozan şeyler nedir?" soruları aynı zamanda çiftlerin mahrem ilişkilerinin temeldeki dinamikleri üzerine çalışmalarımın itici gücüydü.

Verilerimin kaynağını psikanaliz ve psikanalitik psikoterapi yoluyla hasta tedavileri, evlilikten doğan çatışmalardan mustarip çiftlerin değerlendirilmesi ve tedavisi, özellikle de hastaların tek tek psikanaliz ve psikanalitik psikoterapisi penceresinden çiftlerin uzun dönemli takibi oluşturuyordu.

Bireyin kendi içinde olduğu gibi çiftlerin ilişkilerinde de saldırganlık meselesine eğilmeksizin aşkın getirdiği sorunlar üzerinde çalışmanın imkânsız olduğunu keşfetmem uzun sürmedi. Çiftlerin erotik ilişkilerindeki saldırganlık bütün mahrem cinsel ilişkilerde önemli bir özellik olarak ortaya çıkıyordu; Robert J. Stoller'ın öncü çalışması bu alana büyük oranda ışık tutmuştu. Ama ben çiftlerin mahrem hayatında serbest kalan süperego baskılarının saldırgan öğeleri kadar

mahrem nesne ilişkilerinin genel çiftdeğerliliğiyle[ambivalence] ilgili saldırgan öğelerin de aynı oranda önemli olduğunu bulguladım. Psikanalitik bir nesne ilişkileri kuramı kişinin iç çatışmalarıyla kişilerarası ilişkileri bağlayan dinamiklerin, çiftlerin ve çevrelerindeki toplumsal grupların karşılıklı etkileşiminin ve bütün bu alanlarda aşk ve saldırganlığın etkileşiminin araştırılmasını kolaylaştırıyordu.

Dolayısıyla, ne kadar iyi niyetli olursam olayım, karşı çıkılamaz kanıtlar aşk üzerine bu denememde beni saldırganlık üzerine eğilmeye zorladı. Ama aynı şekilde aşk ve saldırganlığın iç içe geçtiği ve etkileştiği karmaşık yolların bilinmesi aşkın saldırganlığı kuşatıp etkisiz hale getirebilme ve birçok durumda onu alt edebilme mekanizmalarına da ışık tutmuştur.

Aşk İlişkileri

1
Cinsel Deneyim

Aşk ve cinselliğin yakından ilişkili olduğu su götürmez. Bu yüzden, aşk üzerine bir kitabın cinsel deneyimin birbirine dolanmış biyolojik ve psikolojik kökleri üzerine bir tartışmayla başlaması kimseyi şaşırtmamalıdır. Biyolojik özellikler psikolojik özelliklerin gelişebileceği çerçeveyi sunduğundan, önce biyolojik unsurlardan başlayalım.

A. CİNSEL DENEYİM VE DAVRANIŞIN BİYOLOJİK KÖKLERİ

İnsanın cinsel özelliklerinin gelişme sürecini izlerken, hayvanlar âleminin biyolojik merdivenlerini tırmandıkça (özellikle ilk memeli-

lerle primatlar ve insanları karşılaştırırken), bebekle bakıcısı arasındaki psiko-sosyal etkileşimlerin cinsel davranışın belirlenmesinde artan oranda önemli bir rol oynadığını ve genetik ve hormonal unsurların yaptığı kontrolde göreli bir azalmanın olduğunu görürüz. Aşağıda yapacağım özette ana kaynaklarım bu alanda öncü çalışmalar yapan Money ve Ehrhardt'ın (1972) çalışması ve ardından Kolodny vd. (1979), Bancroft (1989) ve McConaghy (1993) tarafından özetlenen gelişmeler olmuştur.

Gelişiminin ilk aşamalarında memeli embriyonu erkek ya da dişi olma potansiyeli taşır. Farklılaşmamış gonadlar, erkekler için 46 XY kromozom yapısı ve dişiler için 46 XX yapısının farklı karakteristikleri tarafından temsil edilen genetik koda bağlı olarak, ya testis ya da yumurtalıklara farklılaşır. İnsandaki ilksel [primitive] gonadlar, genetik kodun etkisiyle erkeklerde testiküler hormonlarının (gonad yapısı üzerinde dişil özellikleri köreltici bir etki yapan Müller kanalı inhibe edici hormon [MIH] ve iç ve dış erkek organlarının özellikle de iki taraflı Wolff kanallarının büyümesini sağlayan testosteron hormonu) salgılandığı döllenmenin altıncı haftasından itibaren seçilebilir. Eğer dişil genetik kod mevcutsa, yumurtalık farklılaşması döllenmenin on ikinci haftasında başlar.

Yeterli testosteron düzeyinin mevcut olmaması halinde, genetik programa bakılmaksızın farklılaşma her zaman dişil yönde gerçekleşir. Başka bir ifadeyle, genetik kod erkek bile olsa, testosteron miktarındaki bir yetersizlik dişil cinsel özelliklerin gelişimiyle sonuçlanacaktır. Dişileşme ilkesi erkekleşmeden önce gelir. Normal dişil farklılaşma boyunca ilksel Müller kanal sistemi uterusa, fallop tüplerine ve vajinanın üçte birlik proksimal kısmına dönüşür. Eril cinste Müllerian kanal sistemi geriler ve vaz deferens, vesikula seminalis ve ejekulatuvar kanallar haline gelen Wolff kanalı sistemi gelişir.

Hem eril hem de dişil cinsel organların iç öncülleri bu şekilde potansiyel gelişmeye hazır olmakla birlikte, dış genital organların öncülleri tektiptir, yani aym öncüller eril ya da dişil dış cinsel organlara gelişebilir. Androjenlerin (testosteron ve dihidro-testoste-ron) yeterli miktarda olmaması halinde, sekiz haftalık fetustan başlayarak, bir klitoris, döl yatağı,vajina gelişecektir. Ama yeterli miktarda androjen

stimülasyonu olması halinde, glans da [penisin uç bölümü] dahil penis ve scrotal sack [testis torbası] oluşacak ve karın boşluğundaki organlar olarak testisler gelişecektir. Bunlar normalde döllenmenin sekiz ya da dokuzuncu ayında testis torbasındaki yerlerine doğru harekete geçer.

Dolaşan fetal hormonların etkisiyle beynin belli bölgelerinde iç ve dış genital organların farklılaşmasını izleyen ikili-yapıda bir gelişme görülür. Beyin iki bölümlüdür ve yeterli bir düzeyde dolaşan androjen yoksa beyinde dişil özelliklerin gelişimi ağır basar. Kadınlarda döngüsel erkeklerde ise döngüsel olmayan biçimde farklılaşacak olan özgün hipotalamik ve hipofizer işlevler bu farklılaşma tarafından belirlenir. Beyinde eril/dişil farklılaşması ancak dışsal cinsel organların farklılaşması gerçekleştikten sonra, yani üçüncü ayda olur ve muhtemelen doğumdan sonraki ilk üç aylık dönem boyunca sürer. Primatlar haricindeki memelilerde, beyindeki doğum öncesi hormonal farklılaşma daha sonraki çiftleşme yönelimini önceden düzenler. Buna karşın primatlarda erken dönemdeki iletişim ve öğrenme süreci cinsel davranışın belirlenmesinde büyük önem taşır; fiili çiftleşme davranışının kontrolü bu yüzden büyük oranda ilk dönemdeki toplumsal etkileşimler tarafından belirlenir.

Beden yağ ve kıllarının dağılımı, sesin değişimi, memelerin gelişmesi ve genital organlardaki belirgin büyüme gibi ergenlik döneminde ortaya çıkan ikincil cinsel karakteristikler merkezi sinir sistemi unsurları tarafından ateşlenir ve androjen ya da –periyodik kanama, yumurtlama ve süt verme gibi özgün dişil işlevleri düzenleyen– östrojen dolaşımının belirgin artışı tarafından kontrol edilir.

Hormon dengesizlikleri, erkeklerde androjen yokluğunda görülen jinekomasti [erkekte kadın tipi meme gelişimi] ve kadınlarda aşırı androjen salgılanması halinde ortaya çıkan hirsutismus [erkek tipi kıllanma], sesin kalınlaşması ve klitoris büyümesi gibi, ikincil cinsel özellikleri değiştirebilir.

Merkezi sinir sisteminin ergenlik dönemi gelişmelerini nasıl etkilediği tam olarak hâlâ açık değildir; hipotalamusun negatif feedback duyarlılığındaki bir azalma, mekanizmalardan biri olarak görülmektedir (Bancroft 1989). Erkeklerde dolaşımdaki androjenlerin yetersizliği cinsel arzunun şiddetinde bir azalmaya neden olur; ama

dolaşımdaki androjenler normal ya da normalin üstü düzeylerdeyken, cinsel arzu ve davranış bu dalgalanmalardan büyük oranda bağımsızdır. Testosteron ikamesi almayan eril insanda ergenlik öncesi kastrasyon cinsel duyuların yitmesine neden olur. Androjenizasyon yetersizliği olan erillerde yeniyetmelik dönemlerinde dıştan verilen testosteron normal cinsel arzu ve davranışı yeniden uyandırır. Ama daha sonraki yıllarda, yani duyarsızlık yerleştiğinde testosteron takviyesine verilen tepki daha az tatmin edicidir: Burada kritik zaman dilimleri rol oynuyor görünür. Benzer bir biçimde, kadınlar üzerinde yapılan araştırmalar periyodik kanamaların tam öncesi ya da sonrasında cinsel arzunun arttığını göstermekle birlikte, cinsel arzunun hormon düzeylerinin dalgalanmasına bağlılığı psiko-sosyal uyarıcılara kıyasla önemli değildir. Aslında, McConaghy'e (1993) göre, dişinin cinsel arzusu erkeğinkine oranla psiko-sosyal unsurlardan daha çok etkileniyor olabilir.

Ne var ki, primatlar ve aşağı memeli biçimlerinde cinsel davranış kadar cinsel ilgi de hormonlar tarafından sıkı bir denetime tabi tutulur. Kemirgen memelilerde çiftleşme davranışı tek başına hormonal statü tarafından belirlenir ve doğum sonrası ilk dönemlerde hormon enjeksiyonu bu davranışı ciddi olarak etkiler. Ergenlik sonrası kastrasyon aşamalı olarak haftalar hatta yıllar süren bir ereksiyon ve cinsel ilgi azalmasına yol açar; testosteron enjeksiyonu bu ilgisizliği hemen tersine çevirir. Menopoz sonrası kadınlara androjen enjeksiyonu, cinsel yönelimlerinde herhangi bir değişikliğe neden olmaksızın, cinsel arzuyu artırır.

Kısaca, androjenler insan erkek ve dişilerinde cinsel arzunun şiddetini etkiler görünüyor, ama cinsel uyanma için psiko-sosyal belirleyicilerin bariz bir egemenliği bağlamında. Kemirgenler gibi aşağı memelilerde cinsel davranış büyük oranda hormonlar tarafından denetlenmekle birlikte, primatlarda böylesi bir kontrol psiko-sosyal uyarıcılar tarafından bir biçimde değişikliğe uğratılmıştır. Hindistan'da yaşayan rhesus maymunları yumurtlama döneminde salgılanan bir vajinal hormonun kokusuyla uyarılır. Dişi rhesus maymunları en çok yumurtlama döneminde çiftleşmeye eğilimlidir, ama bireysel tercihlere bağlı olarak diğer zamanlarda da çiftleşirler; yine burada androjen

düzeyleri dişinin sergilediği cinsel davranışın şiddetini etkiler. Erkek farelerde beynin preoptik bölgesine testosteron enjeksiyonu annelik ve erkek eşe yönelme davranışının açığa çıkmasına neden olur, ama dişilerle çiftleşmeleri de sürer. Görüldüğü kadarıyla testosteron anne davranışını, erkeklerin de beyinlerinde taşıdıkları bir potansiyeli açığa çıkarmaktadır ki, bu da merkezi sinir sisteminin cinsel davranışın özel yanlarını denetlediğini anlatır. Bu biyolojik bulgular akla bir cinsiyetin sıradan karakteristik ya da daha karakteristik cinsel davranışının öteki cinste de potansiyel olarak mevcut olabileceğini getirir.

Cinsel uyanışın şiddeti, dikkatin cinsel uyarıcı üzerinde odaklanması ve cinsel heyecan karşısında kan akışının hızlanması, cinsel organlardaki kabarma ve sıvı salgılama gibi fizyolojik tepkiler, bunların hepsi hormon etkisiyle olur.

B. PSİKO-SOSYAL UNSURLAR

Buraya kadar az ya da çok biyolojik olduğu kabul edilen şeylerden bahsettik; şimdi biyolojik ve psikolojik belirleyicilerin örtüştüğü ya da etkileştiği tartışmalı ve daha az anlaşılan alanlara giriyoruz. Bu alanlardan biri toplumsal cinsel kimlik ve cinsel rol kimliğiyle ilgilidir. İnsanlarda çekirdek toplumsal cinsel kimlik (Stoller 1975b) –yani bireyin kendini ya erkek ya da dişi olarak hissetmesi– biyolojik özellikler tarafından değil ona yaşamının ilk iki yılıyla dört yılı arası süreçte bakımını üstlenenlerin yakıştırdığı toplumsal cinsiyet tarafından belirlenir. Money (1980, 1986, 1988; Money ve Ehrhardt 1972) bu konuda inandırıcı kanıtlar ileri sürmüştür. Benzer bir biçimde, cinsel rol kimliği, yani bireyin verili bir toplumda erkeklere ya da kadınlara özgü belli davranışlarla özdeşleşmesi de psiko-sosyal unsurlar tarafından büyük oranda etkilenir. Dahası, psikanalitik araştırmalar gösteriyor ki, cinsel nesne –cinsel arzunun hedefi– seçimi de erken yaşlardaki psiko-sosyal deneyimden güçlü bir biçimde etkilenir.

Aşağıda insanın cinsel deneyiminin bu yapı taşlarının kökenleriyle ilgili belli başlı delilleri irdeliyorum:

Çekirdek cinsel kimlik: Bireyin kendisini erkek ya da kadın olarak görmesi.

Cinsel rol kimliği: Özel olarak cinsel –ya erkeğe ya da kadına özgü olan ve bu yüzden onları farklılaştıran– etkileşimler kadar sosyal etkileşimlerin genel yapısı.

Egemen nesne seçimi: İster heteroseksüel ister homoseksüel olsun ve ister cinsel nesneyle girilen cinsel ilişki çok büyük bir çeşitlilik göstersin isterse insan anatomisinin belli bir parçasıyla, insan olmayan bir varlıkla ya da cansız bir nesneyle sınırlı olsun, bir cinsel nesnenin seçimi.

Cinsel arzunun yoğunluğu: Cinsel fantezinin egemenliği, cinsel uyarıcıya dikkat kesilme, cinsel davranış için arzu ve genital organların fizyolojik uyarılmasında yansır.

Çekirdek cinsel kimlik

Money ve Ehrhardt (1972), erkek ve kız çocuklar arasında hiç ayrım yapmadıklarına inanıyor olsalar bile, anne ve babaların normal koşullarda çocuklarına karşı davranışlarında cinsel belirlenimli farklılıklar sergilediklerine ilişkin deliller sunmuştur. Doğum öncesi hormon tarihi temelinde eril/dişil farklılıkları olsa bile, bu farklılıklar otomatik olarak doğum sonrası erkek/dişi davranış farklılaşmasını belirlemez: Erkeklerdeki dişileştirici hormonal patoloji ve kadınlardaki erkekleştirici hormonal patoloji, aşırı derecedeki hormonal anormallik koşulları dışında, cinsel rol kimliğini çekirdek cinsel kimlikten daha çok etkileyebilir.

Doğum öncesi dönemde bir kız çocuğundaki aşırı androjen miktarı, örneğin, erkeksi davranışlardan ve artan oranda enerjinin eğlenceyle saldırganlığa harcanmasından sorumlu olabilir. Bir oğlan çocuğundaki doğum öncesi yetersiz androjen uyarması belli bir pasiflik ve saldırganlık yokluğuna neden olabilir ama çekirdek cinsel kimliği etkilemez. Bundan başka, tereddüde yer bırakmayacak biçimde ya kız ya da oğlan çocuğu olarak yetiştirilen hermafrodit [çift cinsiyetli] çocuklar, genetik donanımları, hormonal üretimleri ve hatta, bir dereceye kadar, genital gelişmenin dış görünüşü ne olursa olsun, yetiştirilme pratikleriyle uyum içinde kesin bir erkek ya da dişi kimlik geliştireceklerdir. (Money ve Ehrhardt 1972; Meyer 1980).

Stoller (1975b), Person ve Ovesey (1983, 1984) çocukla anne baba etkileşimindeki erken dönemli patolojiyle çekirdek cinsel kimliğin güçlenmesi arasındaki ilişkiyi irdelemektedir. Transseksüelliğin, yani bariz olarak belirli bir biyolojik cinsiyeti olan bireylerde bu biyolojik cinsiyetin aksine bir çekirdek cinsel kimliğin yerleşmesinin, genetik, hormonal ya da genital fiziksel anormalliklerle ilişkili olmadığı görülmüştür. Özellikle dişi transseksüellerde, küçük bazı biyolojik değişkenler üzerine yapılan araştırmaların bazı olası hormonal etkileri ortaya çıkarmasına rağmen, deliller ağırlıklı olarak erken dönemlerdeki psiko-sosyal etkileşimlerdeki şiddetli patolojiye işaret ediyor.

Bu anlamda, transseksüel yetişkinlerin tarihi kadar anormal cinsel kimlikli çocuklar üzerinde yapılan psikanalitik araştırmalar, ilk kez Stoller'in (1975b) tanımladığı önemli kalıplar hakkında bilgi sağlamıştır. Bu kalıplar içinde, erkek transseksüeller (kendilerini bir kadın çekirdek kimliğine sahip hisseden biyolojik erkekler) açısından, edilgen veya kocasından uzakta yaşayan ve simgesel bir bütünlük kaynağı olarak oğlunun üstüne titreyen, güçlü biseksüel kişilikli bir anne vardır. Oğlan çocuğunun erkekliğini zımnen ortadan kaldıran bu rahat ve huzurlu simbiyoz yaşam hem çocuğun anneyle aşırı özdeşleşmesine hem de anne için kabul edilemez ve babanın da yeterince temsil edemediği erkek rolünün reddine yol açar. Dişi transseksüellerde, annenin reddedici tavrı ve babanın uzakta olması, küçük bir kız çocuğu olarak destek görmediği hissine kapılan kızı bir erkek ikamesi olmaya ve annesinin yalnızlık ve bunalım duygusunu gidermeye iter. Onun erkeksi davranışı böylelikle umutsuzluğunu aşacak olan anne tarafından yüreklendirilir ve aile dayanışmasının artışına katkıda bulunur.

Çekirdek cinsel kimliği ve genelde cinsel faaliyeti etkileyen erken dönemli anne baba (özellikle de anne) davranışı yalnız insanlara özgü değildir. Primatlar üzerine yaptıkları klasikleşmiş çalışmalarında Harlow ve Harlow (1965) göstermiştir ki, bebekle anne arasında güvenli ve fiziksel olarak yakın bağlantı aracılığıyla kurulan doyurucu bir ilişki yetişkin maymunlarda normal bir cinsel karşılığın gelişmesi için vazgeçilmezdir: Normal anne ilgisinin olmaması ve tali olarak da, kritik gelişme aşamalarında akran gruplarıyla etkileşimin yokluğu daha sonraki yıllarda yetişkinlere uygun cinsel tepki geliştirme kapa-

sitesine zarar verir. Bu maymunlar öteki toplumsal etkileşimlere de uyum gösteremez.

Freud (1905, 1933) iki cinsin de psikolojik bakımdan biseksüel olduğu iddiasında bulunmakla birlikte, hem erkek hem de kız çocukları için ilk genital kimliğin eril olduğunu ileri sürmüştür. Freud'a göre, başlangıçta penise paralel bir haz kaynağı olarak klitorise sabitlenmiş kız çocukları ilksel genital özdeşleşmelerini (ve içkin olarak homoseksüel ilgilerini), bir penise sahip olamamanın verdiği hayal kırıklığının, kastrasyon endişesinin ve simgesel olarak bir penis yerine babadan bir çocuk yapma isteğinin bir ifadesi olarak pozitif bir ödipal yönelim içinde anneden babaya kaydırır. Ne var ki, Stoller'a (1975b, 1985) göre, anneyle olan güçlü bağ ve simbiyoz ilişki veri alındığında, hem erkek hem de dişi bebeklerin ilk kimlikleri dişidir; aşamalı bir biçimde, ayrılma-bireyleşme sürecinin bir parçası olarak, erkek bebekte dişil kimlikten eril kimliğe doğru bir kayma görülür. Ama Person ve Ovesey (1983, 1984), homoseksüel eğilimler taşıyan hastalar, transvestizm ve transseksüelizm üzerine yaptıkları araştırmalar temelinde, en başında erkek ya da dişi olan orijinal bir cinsel kimlik ortaya atmışlardır. Bana göre, bu yazarların görüşü Money ve Ehrhardt'ın (1972) ve Meyer'in (1980) hermafroditlerdeki çekirdek cinsel kimlik üzerine çalışmalarıyla uyumlu olduğu gibi, yaşamın başından beri anneyle (erkek ve dişi) bebeklerin etkileşimi üzerine gözlemlerle ve cinsel sorunları olanlarla birlikte normal çocuklar üzerine yapılan psikanalitik gözlemlerle, özel olarak anne babaların bilinçli ve bilinçdışı cinsel yönelimlerini ele alan çalışmalarla da (Galenson 1980; Stoller 1985) uyumludur.

Braunschweig ve Fain (1971, 1975), Freud'un iki cinsiyetin de başlangıçtaki psikolojik biseksüelliği hipoteziyle aynı doğrultuda; bebeğin hem anne hem de babayla bilinçdışı özdeşleşmesinden, çekirdek cinsel kimliğin kurulduğu anne-bebek etkileşiminin doğası tarafından kontrol edilen biseksüel özdeşleşmeden türeyen bir psikolojik biseksüellikten yana inandırıcı argümanlar ileri sürmüştür. Money ve Ehrhardt'a (1972) göre, "baba yemek pişiriyor ve anne de traktör sürüyorsa" bu mesele değildir; yani, cinsel kimlikleri net olarak farklılaştığı müddetçe anne babanın toplumsal olarak tanımlanmış cinsel rolleri bir anlam ifade etmez.

Bir çekirdek cinsel kimlik tayini ve benimsenmesi, pratik amaçlarla, erkek ya da dişi olarak görülen cinsel rollerin güçlenmesini belirler. Hem anne hem de babayla bilinçdışı bir özdeşleşme –psikanalitik araştırmaların evrensel bulgusu olan bilinçdışı bir biseksüellik– aynı zamanda toplumsal olarak cinslerden biri ya da diğerine atfedilmiş rollerle bilinçdışı özdeşleşme anlamına geldiği oranda, biseksüel tavırlar ve davranış kalıpları, evrensel bir insani potansiyel olarak biseksüellik yönünde güçlü eğilimler söz konusudur. Çekirdek cinsel kimliğe güçlü toplumsal ve kültürel vurgular ("Sen ya küçük bir oğlan ya da küçük bir kız çocuğu olmalısın") genelde bir kişisel kimlik oluşturma ve o kimliği pekiştirme yönündeki intra-psişik ihtiyaç tarafından destekleniyor ya da belirleniyor da olabilir, böylelikle çekirdek cinsel kimlik çekirdek ego kimliği oluşumunu sağlamlaştırır; aslında, Lichtenstein'a (1961) göre, cinsel kimlik ego kimliğin çekirdeğini oluşturuyor olabilir. Klinik bakımdan, kimlik bütünlüğünün yokluğu (kimlik dağılması sendromu) hep cinsel kimlik sorunlarıyla yan yana görülür ve Ovesey ve Person'ın (1973, 1976) vurguladığı gibi, transseksüeller genelde diğer kimlik alanlarında da şiddetli zikzaklar çizer.

Cinsel rol kimliği

Maccoby ve Jacklin (1974) artık klasik olmuş bir çalışmalarında, bu farklılıklar hakkında bazıları artık iyice yer etmiş bazıları ise tartışmaya açık ya da belirsiz olan temelsiz inançların olduğu sonucuna varır. Bu temelsiz inançlardan bazılarını sayacak olursak, kız çocukları oğlanlara göre daha çok "sosyaldir" ve "söz dinler", kendilerine daha az güvenir, başarma güdüsüyle daha az davranır ve ezberlemekte ve tekrara dayalı basit görevlerde daha iyidir. Oğlan çocukların ise daha yüksek bilgi işlem düzeyi ve önceden öğrenilenlerin bir kenara atılmasını gerektiren görevlerde daha iyi ve daha "analitik" oldukları varsayılır. Kızlar kalıtımdan, oğlanlar ise çevreden daha çok etkilenir; kızlar sese daha duyarlıyken, oğlanlar daha görseldir.

Yerleşik toplumsal cinsiyet farklılıkları şunları da içerir: Kız çocukları erkeklere göre daha konuşkandır, oğlanlar görsel-mekânsal

ve matematiksel görevlerde çok iyidir ve oğlanlar daha saldırgandır. Tartışmaya açık olan ise somut duygusal farklılıklar; korku, ürkeklik ve endişe ile etkinlik düzeyi, rekabetçilik, tahakküm, uyumluluk, şefkat ve "annece" davranıştır.

Bu psikolojik farklılıkların hangileri genetik olarak belirlenmiştir, hangileri toplumsallaştırıcı failler tarafından toplumsal olarak belirlenir ve hangileri taklit aracılığıyla kendiliğinden öğrenilir? Maccoby ve Jacklin, biyolojik unsurların saldırganlıkla ve görsel-mekânsal yetilerle ilgili cinsel farklılıklarda açıkça belirgin olduğunu savunur (ve onları destekleyen pek çok delil vardır). Hem insanlar hem de primatlarda erkeklerin daha saldırgan olduğuna ilişkin deliller vardır; bu kültürleri aşan evrensel bir şey gibi görünüyor ve deliller akla saldırganlık düzeylerinin cinsiyet hormonlarıyla bağlantılı olduğunu getiriyor. Erkeklerin saldırganlığa daha yatkın oluşunun tahakküm kurma, rekabete girme ve yüksek eylemlilik gibi davramşlara uzanıyor olması da mümkündür, ama bu konudaki deliller kesin değildir. Maccoby ve Jacklin'in vardığı sonuca göre, genetik olarak kontrol edilen bir karakter özelliği belli bir tür davranış sergilemeye daha hazır olma biçimini alabilir. Bu öğrenilmiş davranışları da içine alır, ama onlarla sınırlı değildir.

Friedman ve Downey (1993) kız çocuklarında doğum sonrası cinsel davranışla ilgili olarak doğum öncesi hormonal erkekleşme patolojisinin etkisi üzerine toplanan delilleri gözden geçirmiş ve doğuştan adrenal hiperplazi görülen ve anneleri hamilelik döneminde seks-steroid türü hormonlar almış kız çocukları üzerine yapılmış bir araştırmanın bulgularını irdelemiştir. Bu çocuklar kız olarak yetiştirilmişti; çekirdek cinsel kimlikleri dişiydi, ama sorun doğum öncesi erkek hormonlarının egemenliğinin çocukluk ve yetişkinlikte onların çekirdek cinsel kimliğini ve cinsel rol kimliğini ne oranda etkileyeceğiydi.

Doğum öncesi aşırı androjen ile homoseksüelliğin görülme sıklığı arasında zayıf bir ilişki bulunmuş olmasına rağmen, daha önemli bir bulgu ise, yetiştirilme koşullarına bakılmaksızın, doğum öncesi adrenal hiperplazisi olan kız çocuklarının daha erkeksi davranışlar sergilemesi, evcilik oyunuyla, oyuncak bebeklerle ve süslenmeyle daha az

ilgilenmiş ve normalin üzerinde arabalar ve silahlar gibi oyuncakları tercih etmesidir. Bu çocuklar oyun arkadaşı olarak oğlanları daha çok tercih etmiş ve oyunlara daha yüksek bir enerjiyle katılmış ve daha çok kural dışına çıkmıştır. Bulgular göstermektedir ki, çocukluktaki cinsel rol davranışı doğum öncesi hormonal unsurlar tarafından etkilenir. Friedman (kişisel bir sohbette aktardığına göre) Maccoby ve Jacklin'in (1974) oğlan ve kız çocuklarını farklılaştıran özelliklerin çoğunun büyük bir olasılıkla kültürel bakımdan belirlendiği görüşüne katılır.

Richard Green (1976) efemine oğlan çocuklarının yetiştirilme koşulları üzerine araştırmalar yapmıştır. Ona göre, efemine davranış gelişimini belirleyen ana unsurlar anne ve babanın efemine davranışa ilgisiz kalması ya da bunu desteklemesi, çocuğun dişi görünecek şekilde giydirilmesi, aşırı anne koruması, babanın yokluğu ya da reddedilmesi, çocuğun fiziksel güzelliği ve erkek oyun arkadaşının yokluğudur. Göründüğü kadarıyla can alıcı ortak özellik kadınsı davranma isteğinin kırılmasındaki başarısızlıktır. Daha sonraki yıllarda gözlenen efemine oğlan çocukları arasında yüksek oranda –başlangıçtaki deney grubunun üçte ikisinin yüzde 75'i oranında– biseksüellik ve homoseksüellik görülmüştür (Green 1987).

Öteki cinse özgü davranış –kızlarda erkekfatmalık, oğlanlarda efeminelik– sıklıkla; ama zorunlu olmayan bir biçimde, homoseksüel bir nesne seçimiyle bağlantılıdır. Aslında, cinsel rol kimliğinin nesne seçimi kadar çekirdek cinsel kimlikle de yakından ilişkili olduğu söylenebilir: Kişinin cinsel olarak kendi cinsine yönelmesi toplumsal bakımdan öteki cinsle özdeş rollerin benimsenmesi sonucunu doğurabilir. Tersinden bakarsak, öteki cinsin rollerine denk düşen cinsel roller yönündeki egemen kültürel eğitim bir çocuğun homoseksüelliğe eğilim duymasına neden olabilir. Bu bizi bir sonraki konumuza, nesne seçimine götürür.

Egemen nesne seçimi

Money (1980) ve Perper (1985), bireyin cinsel uyanışının nesnesini anlatmak için insan davranışının *şablonları* terimini kullanır.

Perper'e göre, böylesi şablonlar kodlanmış olarak mevcut olmaktan çok, sinirsel gelişimin genetik düzenlenmesi ve sonra arzulanan öteki imgesinin nöro-fizyolojik kurgulanması dahil, gelişme süreçlerinden türer. Money ise kişinin seçtiği cinsel nesnelerin gelişimini *aşk-haritaları* olarak adlandırır; bunlar beyinde yerleşen ve sekiz yaşından önce çevresel girdilerle tamamlanan şemalardır. Cinsel nesne seçiminin doğasını tartıştıklarında, insanın erken dönemli cinsel gelişmesi üzerine araştırma yapan bu belli başlı düşünürlerin çok genel kaldıkları hemen dikkat çeker. Bu alandaki yazını gözden geçirdiğimizde görülür ki, cinsel rol kimliği ve çekirdek cinsel kimlik üzerine yapılan kapsamlı araştırmaların aksine çocukların cinsel deneyimleri üzerine hiç değilse bile, çok az araştırma yapılmıştır.

Bu araştırma ve gerekçelendirilmiş bilgi yokluğunun arkasında, bence, Freud'un cüretli bir biçimde karşı çıktığı bir tabu olan çocuk cinselliğinin varlığını kabul etmeye karşı direniş yatıyor. Bu, Batılı kültürde bebeğin cinsel davranışına karşı getirilmiş yasaklarla bağlantılıdır. Kültürel antropoloji (Endleman 1989) bu tür yasakların yokluğunda çocukların kendiliklerinden cinsel davranış sergilediğine ilişkin deliller sunar. Doğalcı bir kreş ortamında çocukları gözleyen Galenson ve Roiphe (1974), oğlan çocuklarının altıncı ya da yedinci ayda, kızların ise onuncu ve on birinci ayda genital oyuna başladığını ve iki cinsin de on beş ya da on altıncı aylarda mastürbasyonla tanıştığını bulgulamıştır. İşçi sınıfı kökenli çocuklar bir eğilim olarak orta sınıftan gelen çocukların iki misli mastürbasyon yapar; bu da sınıf yapısı ve kültürün cinsel davranışı etkilediği anlamına gelir.

Fisher (1989) çocukların genital organları hakkında mantıklı düşünme yetilerinin nasıl çarpıcı bir biçimde genel mantık düzeylerinin gerisinde kaldığını; kız çocukların nasıl klitorisin farkında olmadığını ve vajinanın doğasını gizemlileştirdiğini; ve anne babaların bilinçdışı olarak kendi çocukluklarındaki cinsel baskılama deneyimlerini nasıl kendi çocukları karşısında yinelediklerini anlatır. Yeni deliller göstermektedir ki, cinsel konulara ilişkin cehalet ergenlik dönemi boyunca sürer.

Money ve Ehrhardt (1972) ve Bancroft (1989) çocuk cinselliğinin araştırılmasına ilişkin yaygın korkudan bahseder. Ama çocukların

maruz kaldığı cinsel taciz hakkında kamuoyunun artan ilgisini düşünürsek, Bancroft'ın dediği gibi, "çocuk cinselliğini daha iyi anlama ihtiyacının çok geçmeden daha yaygın olarak kabul göreceği ve gelecekte çocukluğun bu yönüne ilişkin araştırmaların daha kolay yürütüleceği" (s. 152) söylenebilir. Hatta psikanaliz bile daha yakın bir zamana kadar, çok az cinsel ilgi ve etkinliğin görüldüğü bir aşama olarak "gizil dönem [latency]" kavramını terk etmemiştir. Çocuk analistleri arasında bu yıllarda aslında cinsel davranışın bastırıldığı ve daha büyük iç denetime tabi tutulduğu görüşü ağırlık kazanıyor (Paulina Kernberg, kişisel görüşme).

Deliller, bana öyle geliyor ki, büyük bir ağırlıkla psikolojik ya da daha doğrusu psiko-sosyal unsurların çekirdek cinsel kimliği belirlediğini ve cinsel rol kimliğini de tamamen değilse bile önemli oranda etkilediğini gösteriyor; ama bu unsurların cinsel nesne seçimini etkilediğine ilişkin daha az kesin delil vardır. Primatların cinsel yaşamı bize cinsel davranışın gelişiminde erken dönemde öğrendiklerimizin, anne-bebek ilişkisinin ve akran grubuyla ilişkilerin önemini ve primat-olmayan memelilere kıyasla cinsel nesne seçiminin belirlenmesinde hormonların görece azalan rolünü anlatıyor. Görmüş olduğumuz gibi, insan yavrusunda bu süreç daha fazla evrim geçirmiştir.

Meyer'in (1980) ileri sürdüğüne göre, çekirdek cinsel kimlik ve cinsel rol kimliğinin kurulmasında bebek ve küçük çocuk nasıl bilinçdışı olarak aynı cinsten anne ya da babayla özdeşleşiyorsa, aynı şekilde anne ya da babanın birbirine duyduğu cinsel ilgiyle de özdeşleşir. Money ve Ehrhardt (1972) aym şekilde eril/dişil davranış kurallarının öğrenildiğini ve çocuğun erkek ve kadınlar arasındaki ilişkinin karşılıklı ve tamamlayıcı yanlarıyla özdeşleştiğini vurgular. Çocukla anne baba arasında karşılıklı baştan çıkarıcı davranışa ilişkin çarpıcı klinik bulgular, belki çocuk cinselliğine karşı süre giden kültürel tabu yüzünden, cinsel kimlik ve cinsel rol konusundaki akademik çalışmalarda genellikle ihmal edilmiştir.

Bu meselelere ilişkin psikanalitik gözlem ve kuramın yaptığı iki özgün katkı söz konusudur. İlki, özdeşleşme süreçlerinin ve rollerin tamamlayıcılığının tek bir gelişme modeli bünyesinde toplanmasına imkân veren bir psikanalitik nesne ilişkileri kuramıdır. İkincisi ise,

başka bir bağlamda tartışacağım, Freud'un Ödipus kompleksi kuramıdır. Burada, kimlik oluşumunun bebekle anne arasındaki ilk ilişkilerden, özellikle bebeğin deneyimlerinin, ister haz ister acı versin, yoğun duygulanımlar yüklü olduğu ilişkilerden doğduğunu savunduğum daha önceki çalışmalarıma gönderme yapıyorum.

Bu duygulanım koşullarında bellekte yer eden izler, annenin nesne temsiliyle etkileşim içindeki bebeğin benlik temsilinin çekirdek şemalarını haz veren ya da vermeyen bir duygunun etkisi altında bırakır. Bunun sonucu olarak, iki paralel ve orijinal olarak farklı benlik ve nesne temsilleri dizisi ve bunlara denk düşen negatif ve pozitif duygusal eğilimler kurulur. Benliğin ve nesnenin bu sırasıyla "hepten iyi" ve "hepten kötü" temsilleri sonuçta total benliğin bir temsilinde ve total önemli ötekilerin bir temsilinde bütünleşir; bu normal kimlik bütünleşmesini oluşturan bir süreçtir. Daha önceki yazılarımda (1976, 1980a, 1992), kimliğin nesnenin kendisiyle değil, bir nesneyle girilen bir *ilişkiyle* gerçekleştirilen özdeşleşmeler sonucu kurulduğuna inandığımı vurgulamıştım. Bu, girdikleri ilişkide hem benlikle hem de ötekiyle bir özdeşleşme ve bu ilişkideki karşılıklı rollerin bir içselleştirilmesi anlamına gelir. Çekirdek cinsel kimliğin –yani bireyin cinslerden biri ya da diğeriyle özdeşleşmesini belirleyen bütünlüklü bir benlik kavramının– kurulması arzulanan cinsel nesne olarak bu ötekiyle bir ilişkiyi içeren, denk bir bütünlüklü öteki kavramının kurulmasından ayrı düşünülemez. Çekirdek cinsel kimlikle cinsel olarak arzulanan nesnenin seçilmesi arasındaki bu bağ aynı zamanda insan gelişmesinin içkin biseksüelliğini de anlatır: Biz hem kendi benliğimizle hem de arzu nesnemizle özdeşleşiriz.

Örneğin, erkek çocuk kendisini annesi tarafından sevilen bir erkek çocuk olarak deneyimlediği oranda, erkek çocuk ve dişi anne rolüyle özdeşleşir. Böylelikle, daha sonraki ilişkilerinde, benlik temsili yetisi kazanırken anne temsilini başka bir kadına yansıtır ya da belli koşullarda, benlik temsilini başka bir erkeğe yansıtırken anne rolünü kendi üstlenir. Ego kimliğinin parçası olarak erkek çocuk biçimindeki benlik temsilinin egemenliği (bütün öteki kadınlarda bilinçdışı anne arayışı da dahil) heteroseksüel yönelimin egemenliğini sağlaya-

caktır. Annenin temsiliyle özdeşleşmenin egemenliği erkeklerde bir homoseksüellik tipini belirleyebilir (Freud 1914).

Kız çocukta, annesiyle ilk ilişkisi bu ilişkilerinde hem kendi hem de annenin rolüyle özdeşleşerek çekirdek cinsel kimliğini pekiştirdiği oranda, daha sonra ödipal ilişkide babayı seçmesi kadar annenin aşk nesnesi olarak babanın yerine geçme arzusu da babayla bilinçdışı özdeşleşmesini pekiştirir. Kız çocuk böylece bilinçdışı biseksüel bir kimlik edinir. Bir kişi yerine bir ilişkiyle özdeşleşme ve bilinçdışında karşılıklı rol dağılımları kurma akla biseksüelliğin psikolojik olarak belirlendiğini getirir; bu aynı anda hem bir çekirdek cinsel kimlik hem de öteki (ya da aynı) cinsten bir kişiye cinsel ilgi duyma kapasitesinde yansır. Bu yine öteki cinsin cinsel rolleriyle kendininkini bütünleştirmeyi ve kendinin ve ötekinin cinsine denk düşen toplumsal olarak aktarılmış cinsel rollerle özdeşleşmeyi kolaylaştırır.

Erken dönemdeki cinselliğe ilişkin bu görüş, Freud'un (1933) başlangıçtaki biseksüellik kavramı kadar bu kavramın biyolojik cinsler arası bilinen yapısal farklılıklarla bariz bağlantısının doğru olduğunu gösterir. Başka bir ifadeyle, biseksüellik yönünde ikili anatomik eğilim ile erken dönemli deneyimlerden türeyen psişik biseksüellik arasında doğrudan bir bağlantıya ilişkin elimizde hâlâ kanıt yoktur.

Cinsel arzunun yoğunluğu

Görmüş olduğumuz gibi, cinsel uyanma, cinsel heyecan ve orgazm dahil cinsel ilişkinin biyolojik mekanizması görece iyi anlaşılmış bir konudur. Ama cinsel bir tepki doğuran uyarıcı, uyarılmanın öznel niteliği hâlâ tartışmalı bir sorundur. Yine, uyarılmanın şiddetinin nicel unsurlarını nasıl ölçebileceğimize ilişkin bir fikir birliği sağlanmış değildir. Bir başka sorun da, karşılaştırmalı eril ve dişil uyarılma çalışmasıdır; fizyolojik olarak birlikte ortaya çıktıkları çok iyi bilinmekle birlikte, psikolojik benzerlik ve farklılıkları hâlâ tartışmalıdır.

Özetleyecek olursak, görünen o ki, dolaşımdaki androjenlerin yeterli düzeyde olması insani cinsel tepki verebilme, böylelikle hem erkek hem de dişilerde cinsel arzuyu etkileyebilme kapasitesi açısın-

dan gereklidir; ama normal ve normalin üzerindeki hormonal düzeylerde, cinsel arzu ve davranış hormonal akışkanlıktan önemli oranda bağımsızdır. İnsanlar açısından, cinsel arzunun şiddetini belirleyen egemen unsur bilişseldir, yani insan bilinçli olarak cinsel fantezilerde, anılarda ve cinsel uyarıcıya karşı hazır bekleyişte yansıyan cinsel ilginin farkındadır. Deneyim kendi başına salt "bilişsel" değildir elbette, güçlü bir duygu öğesi de içerir. Aslında, cinsel deneyim son tahlilde duygulanımsal-bilişsel bir deneyimdir.

Fizyolojik bakımdan, duygulanımsal bellek öteki iştah işlevlerinin olduğu gibi cinselliğin de sinirsel alt katmanı olan limbik sistemle ilgilidir (Maclean 1976). Hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalar gösteriyor ki, belirli limbik alanlar ereksiyon, boşalma ve periferal ereksiyon tepkisini etkileyen heyecan arttırıcı ve azaltıcı mekanizmaların varlığını belirler. Lateral hipotalamus ve hipotalamusun dorsomedial çekirdeğinin elektrikle uyarılması erkek rhesus maymunlarını dişinin üzerine çıkma davranışına itmiş, bu da çiftleşme hareketine ve maymunların kendi kendine boşalmasına yol açmıştır.

Bancroft'a (1989) göre, insanın cinsel uyarılması özgün cinsel fanteziler, anılar ve arzuları içeren genel bir tepki ve görece bireyin cinsel yönelimine ve cinsel nesneye özgü dışsal uyarıcı hakkında artan bir farkındalık ve o uyarıcıyı güçlendirme arayışıdır. Cinsel uyarılma bu bilişsel-duygulanımsal durumun etkisiyle limbik sistemin harekete geçmesidir; böylelikle bu genital canlanış farkındalığının merkezi bir geri beslemesini sağlayarak, genital organların kanla dolması, kayganlaşması ve yerel duyarlılığının artmasını belirleyen merkezi spinal ve periferal nöral kontrol merkezleri uyarılır. Bana göre, cinsel heyecanlanma duygu yapılarının bütün karakteristiklerini taşıyan ve cinsel ya da libidinal dürtünün bir güdülenim sistemi olarak merkezi "yapı taşlarını" oluşturan özgün bir duygulanımdır.

Bu alandaki terminolojinin biraz açıklığa kavuşturulması gerekiyor. Biyolojik bakımdan cinsel tepkiyi cinsel uyarılma, cinsel heyecan ve orgazm olarak ayrıştırabiliriz. Ama cinsel uyarılma özgün genital tepkiler harekete geçmeksizin de meydana gelebileceği ve genital tepkiler sınırlı ya da minimal cinsel uyarılmayla da mümkün olduğu için, genelde cinsel uyarıcının farkında olmayı, onun hakkında

düşünmeyi, onunla ilgilenmeyi ve ona tepki vermeyi anlatmak için *cinsel uyanlma* kavramının kullanılması tercih edilebilir görünüyor. *Genital heyecan* tam bir genital tepkiyi, yani erkeklerde ereksiyona ve kadınlarda ereksiyon benzeri süreçlere –vajinanın kayganlaşması, meme ve meme uçlarının sertleşip dikilmesine– yol açan kan basıncının artması ve şişmeyi anlatır.

Cinsel heyecan, özgün bilişsel yanlarını ve cinsel uyarılma, genital heyecan, orgazm gibi öznel tecrübe ve buna uygun olarak bu duygunun nöro-vegerative ve dışa yansıyan özelliklerini (Freud'un boşalma süreci dediğin şeyin parçası) içerecek şekilde, tepkinin tamamı için uygun bir kavram olarak görünüyor. Ben cinsel heyecan duyuşu, daha karmaşık bir psikolojik olgunun, yani cinsel heyecanın özgün bir nesneyle girilen duygulanımsal bir ilişkiyle bağlı olduğu *erotik arzunun* temel duygulanımı olarak düşünüyorum. Şimdi cinsel heyecanın doğasına ve bunun erotik arzuya gelişmesine bakalım.

2
Cinsel heyecan ve erotik arzu

Duygulanımsal tepkiler, filogenetik anlamda, memelilerin görece yeni bir karakter özelliğidir ve temel biyolojik işlevi bireyler arasında temel içgüdülere hizmet eden genel iletişim kadar bebekle bakıcısının iletişimidir (Krause 1990). Besleme, dövüş-kaç tepkisi ve çiftleşme temel içgüdüsel örgütlenmelerse şayet, bunlara denk düşen duygu durumları, özel olarak primatlarda ve elbette insanlarda, evrim merdivenlerini tırmandıkça hiyerarşik olarak üst roller alan bileşenler olarak değerlendirilebilir.

Cinsel heyecanlanma duyular arasında çok özel bir yer işgal eder. Cinsel heyecanlanmanın, hayvanlar âleminde biyolojik üreme içgü-

düsüne hizmet eden biyolojik işlev ve yapılarda temellenmiş ve insanın psikolojik yaşantısında da merkezi bir yer işgal ediyor olduğu kesin bir doğru olarak görünür. Ama cinsel heyecan öfke, sevinç, üzüntü, şaşırma ve tiksinme gibi ilksel duygusal tepkiler kadar erken ortaya çıkmadığı gibi, ortaya çıktığında da onlar kadar tekdüze değildir. Bilişsel ve öznel bileşenleriyle cinsel heyecan gurur, utanç, suçluluk ve aşağılık duygusu gibi karmaşık tepkilere benzer.

Psikanaliz ve bebekler üzerindeki psikanalitik gözlemler cinsel heyecanın erken dönemde bebek ile bakıcısı arasındaki ve aile ortamındaki ilişkilerin haz verici deneyimleri bağlamında ortaya çıktığına ve ergenlik ve yetişkinlikte genital duyarlılıkların gelişmesini tamamlayıp merkezi yer tutmasıyla zirvesine eriştiğine ilişkin bolca kanıt ortaya koymuştur. Erken dönemdeki dokunuşlarda derinin bütün yüzeyinin duyarlılığı, Freud'un erotojenik dediği bölgelerin cinsel heyecan verici nitelikleri ve zihindeki bilişsel izlerle bebeklikten itibaren şiddetli haz verici duygusal canlanmaya bağlı bilinçdışı fantezi gelişmeleri, özgün bilişsel-duygusal cinsel heyecan deneyimiyle zirveye çıkar.

Bir bireyin bilinçli ve bilinçdışı cinsel nesne seçiminde özel olarak odaklanması cinsel heyecanı *erotik arzuya* dönüştürür. Erotik arzu özel bir nesneyle bir cinsel ilişki isteğidir. Ne ki, cinsel heyecan nesnesiz olmaz. Öteki duygusal tepkiler gibi, cinsel heyecan da bir nesneyle ilişki içinde var olur; ama nesne, bilinçdışı olarak simbiyoz kaynaşma deneyimlerini ve erken dönemdeki ayrılma-bireyleşmenin getirdiği birleşme isteklerini yansıtan, ilksel bir "kısmi-nesne"dir [part-object].

Başlarda, yaşamın ilk ya da ikinci yılında, cinsel heyecan yayılmış halde ve erojenik bölgelerin uyarılmasıyla ilgilidir. Buna karşılık, erotik arzu duyusu daha çok incelmiş ve nesne ilişkisinin özgün doğası bilişsel bakımdan daha farklılaşmıştır.

Erotik arzunun niteliği ödipal nesneyle bağlantılı cinsel heyecandır; arzu, cinsel kaynaşma bağlamında ödipal nesneyle simbiyoz ilişki temelinde bir bütünleşmeye yöneliktir. Normal koşullarda yetişkin bireyin cinsel heyecanı erotik arzu bağlamında canlanır, öyle ki benim bu iki duygusal tepki arasında yaptığım ayrım zorlama ya da yapay görünebilir. Şiddetli narsisistik patoloji gibi durumlarda, nesne

ilişkilerinin iç dünyasının dağılması, yaygın, seçmeci olmayan ve sürekli tatminsiz bir rastgele cinsel heyecanın ortaya çıkışıyla birlikte erotik arzulama kapasitesinin, hatta cinsel heyecan duyma kapasitesinin kaybına yol açabilir.

Daha sonraki bölümlerde ele alacağımız *yetişkin cinsel aşk* erotik arzuyu özel bir kişiyle yaşanan bir ilişkiye yayar; burada geçmişten taşınan bilinçdışı ilişkilerin ve bir çift olarak gelecek hayata ilişkin bilinçli beklentilerin canlandırılması birleşik bir ego idealinin canlandırılmasıyla bütünleşmiştir. Yetişkin cinsel aşk cinsellik, duygular ve değerler âleminde bir bağlanma demektir.

Önerilen tanımlar hemen belli bazı soruları gündeme getirir: Eğer cinsel heyecan ve erotik arzu bebekle bakıcısının erken dönemli ilişkileri bağlamında gelişiyor ve ödipal duruma evriliyorsa, nesne ilişkilerindeki gelişmelere göre tali olmazlar mı? Biyolojik eğilimler, bir bakıma, içselleştirilmiş ve fiili nesne ilişkilerinin gelişen dünyasının hizmetine koşulmuş "askerler" midir? Ya da cinsel heyecanın gelişimine izin veren biyolojik aygıtın aşamalı yetişkinleşmesi erken ve geç dönemli nesne ilişkilerinin örgütleyicisi midir? Bu noktada, biyolojik içgüdüler ve psikolojik dürtüler arasındaki ilişkiler ve içselleştirilmiş nesne ilişkileriyle ilgili psikanalitik kuramın tartışmalı sahasına giriyoruz. Erotik arzuyu ilgilendiren özel bilişsel yapılara –cinsel heyecanı erotik arzuya dönüştüren erken dönemli fantezi yapılarına– geçmeden önce bu sorular üzerinde durmak zorundayız.

A. İÇGÜDÜLER, DÜRTÜLER, DUYGULANIM VE NESNE İLİŞKİLERİ

Holder (1970) Freud'un içgüdüleri dürtülerden açıkça ayırdığına işaret eder. Freud dürtüleri insan davranışının psikolojik güdüleyicileri ve gelip geçici değil sabit bir şey olarak görüyordu. İçgüdüler ise Freud'a göre, biyolojik, kalıtsal ve psikolojik ve/veya çevresel unsurlar tarafından harekete geçirildikleri anlamında gelip geçicidir. Libido bir dürtü, açlık ise bir içgüdüdür.

Laplanche ve Pontalis (1973) yerinde bir tespitle Freud'un içgüdüleri türün bir üyesinden ötekine pek değişmeyen davranış kalıpları olarak gördüğünü vurgulamıştı. Freud'un içgüdü kavramının, örneğin, Tinbergen (1951), Lorenz (1963) ve Wilson (1975) tarafından temsil edildiği haliyle biyolojideki modern içgüdü kuramına ne kadar çok benzediğini görmek çarpıcıdır. Bu araştırmacılar içgüdüleri doğuştan gelen mekanizmaları harekete geçiren, çevresel unsurların ateşlediği, biyolojik olarak belirlenmiş algısal, davranışsal ve iletişimsel kalıpların hiyerarşik örgütlenmesi olarak görür. Bu biyolojik-çevresel sistem epigenetik olarak tanımlanır. Hayvanlar üzerine yaptıkları araştırmalar temelinde Lorenz ve Tinbergen'in gösterdiği gibi, tekil bir bireyde doğuştan gelen belirli davranış kalıplarının yetişkinleşme ve gelişmeyle ilgili bağlantılarının örgütlenmesi çevresel uyarımların doğası tarafından büyük oranda belirlenmiştir. İçgüdüler, bu görüşte, hiyerarşik olarak örgütlenmiş, biyolojik olarak güdülenmiş sistemlerdir. Genellikle beslenme, dövüş-kaç ya da çiftleşme davranışı (belki başka davranışlar da) şeklinde sınıflanan içgüdüler doğuştan gelen eğilimlerle çevresel olarak belirlenmiş öğrenmenin bütünlüğünü temsil eder.

Freud dürtülerin son tahlilde biyolojik kaynaklı olduğunu kabul etmekle birlikte, tekrar tekrar bu biyolojik ön-eğilimlerin psişik güdülere dönüşme sürecine ilişkin bilgimizin olmadığını vurgulamıştı. Libido veya cinsel dürtü kavramları erken gelişme dönemindeki "kısmi" cinsel dürtülerin hiyerarşik bir üst örgütlenmesine ilişkin kavramlardı. Cinsellik ve saldırganlık söz konusu olmak üzere ikili dürtü kuramı (1920) dürtülerin bilinçdışı psişik çatışma ve psişik yapılanmanın nihai kaynağı olduğuna ilişkin Freud'un son yaklaşımını temsil eder. Freud cinsel dürtülerin biyolojik kaynaklarını erotojenik bölgelerin heyecan duyabilme yetilerine göre açıklamış, ama saldırganlık söz konusu olduğunda böylesi somut biyolojik kaynaklardan bahsetmemiştir. Libidonun sabit kaynaklarının aksine Freud hem cinsel hem de saldırganlık dürtülerinin amaçları ve nesnelerini psişik gelişme süreci boyunca değişen şeyler olarak nitelemiştir: Cinsel ve saldırganlık güdülerinin gelişme seyrindeki sürekliliği karmaşık psişik gelişmelerin geniş bir çeşitliliği içinde görülebilirdi.

Freud (1915b, c, d) dürtülerin psişik temsiller ya da fikirler –yani, dürtünün bilişsel dışavurumu– ve bir duygulanım aracılığıyla kendisini gösterdiğini ileri sürmüştü; bu arada Freud duygulanım tanımını en az iki kere değiştirdi (Rapaport 1953). Başlangıçta (1894) Freud duygulanımların aşağı yukarı dürtülere eşit olduğunu düşünmekle birlikte, daha sonra (1915b, d) duyguları dürtülerin boşalma ürünleri (özellikle dürtülerin haz ya da acı veren, psiko-motor ve nöro-vegetatif özellikleri) olarak değerlendirdi. Bu boşalma süreçleri bilince erişebilir, ama bastırılamazdı; denk düşen duygulanımın anısıyla ya da o duyguyu canlandırmaya yönelik bir eğilimle birlikte, dürtünün zihinsel temsili bastırılır sadece. Nihayet (1926) Freud duygulanımları egonun doğuştan eğilimleri (eşikler ve kanallar) olarak açıklamış ve sinyal verme işlevlerini vurgulamıştır.

Eğer duygulanımlar ve duygular (yani, bilişsel olarak işlenmiş duygulanımlar), belli bilişsel ve dışavurumcu-iletişimsel yapı taşları ve nöro-vegetatif boşalma kalıplarıyla birlikte öznel acı ya da haz deneyimlerini içeren karmaşık yapılarsa ve eğer bunlar, bebekler üzerine araştırma yapanların (Emde vd. 1978; Izard 1978; Erride 1987; Stern 1985) bulguladığı gibi, hayatın ilk haftaları ve aylarından itibaren mevcutsa, psişik gelişmenin asli güdülenimsel güçleri olmazlar mı? Eğer bunlar hem bilişsel hem de duygulanımsal bileşenleri içeriyorsa, duygulanım kavramına dahil edilmeyen daha geniş dürtü kavramından geriye ne kalır? Freud dürtülerin doğuştan itibaren mevcut olduğunu, ama aynı zamanda olgunlaşıp geliştiklerini de ima etmiştir. Denebilir ki, duygulanımların olgunlaşması ve gelişmesi altta yatan güdülerin dışavurumlarıdır; ama eğer dürtülerin tüm işlevleri ve tezahürleri gelişen duygulanımların işlevleri ve tezahürlerine içerilebiliyorsa, duygulanımların örgütlenmesinin altında yatan bağımsız dürtüler kavramını savunmak zorlaşır. Aslında, gelişme boyunca duygulanımların dönüşümü, içselleştirilmiş nesne ilişkileriyle bütünleşmesi, libidinal dizgeyi kuran haz verici ve saldırganlık dizgesini kuran acı verici duygulanımlar olmak üzere ikili gelişimleri; bütün bunlar duygulanımsal öğeler kadar bilişsel öğelerin de zenginliğini ve karmaşıklığını gösterir.

Ben duygulanımları doğası bakımından psiko-fizyolojik, biyolojik olarak verili ve gelişime bağlı canlanan, psişik bileşenleri olan içgüdüsel yapılar olarak görüyorum (bkz. Kernberg 1992). Bence, bu psişik yan Freud'un betimlediği saldırgan ve libidinal dürtüleri oluşturmak üzere örgütlenmiştir. Kısmi cinsel dürtüler, denk düşen duygulanımların daha sınırlı ve kısıtlı bütünleşmeleridir; halbuki bir dürtü olarak libido bu durumların hiyerarşik olarak üst bütünleşmesinin –yani, bütün erotik merkezli duygulanımların bütünleşmesinin– sonucudur. Bu yüzden, duygulanımların sadece boşalma ürünleri olduğuna ilişkin hâlâ çok yaygın psikanalitik görüşün aksine ben duygulanımları psişik dürtülerle biyolojik içgüdüler arasında köprü kuran yapılar olarak alıyorum. Bana göre, duygulanımsal gelişim, duygulanımsal bellek biçiminde duygulanım yüklü nesne ilişkilerine dayanır. Emde, Izard ve Stern duygulanımların harekete geçirilmesinde nesne ilişkilerinin önemli işlevine işaret eder. Bu yazarların üçü de benim, bellekte sabitlenmiş erken dönemli duygulanım hallerinin böylesi nesne ilişkilerini içerdiği görüşümü destekler.

Bence, farklı duygulanım durumlarının aynı nesneye doğru hareketlenmesi gelişim sonucu ortaya çıkmış çeşitli görevler tarafından ve biyolojik olarak canlandırılmış, içgüdüsel davranış kalıplarının etkisi altında olur. Aynı nesneye yönelmiş duygulanımın son hali, duygulanımların artık cinsel ya da saldırganlık dürtüsü olmuş bir üst güdülenim dizisiyle nasıl bağlantılı olduğuna ve nasıl böyle bir diziye dönüştüğüne ilişkin ekonomik bir açıklama sağlayabilir. Örneğin, beslenme sırasındaki haz verici oral uyarılmalar ve tuvalet terbiyesi sırasındaki yine haz verici anal uyarılmalar, bebek ve annenin böylesi oral ve anal libidinal gelişmeleri birbirine bağlayan haz verici etkileşimlerindeki bir yoğunlaşma sonucunu doğurabilir. Oral dönem boyunca bebeğin ketlenmelere karşı öfke dolu tepkisi ve anal dönemin özelliği olan güç mücadeleleri, sonuçta saldırganlık dürtüsüne varan, aynı doğrultudaki saldırgan duygulanım halleriyle bağlantılı olabilir. Dahası, ayrılma-bireyleşme aşamasını yaşarken bebeğin anneye yönelik yoğun pozitif duygulanımsal yüklemeleri (Mahler vd. 1975) ödipal gelişme aşamasında genital duyguların harekete geçmesinden türeyen, anneye karşı cinsellik dolu bir özlemle bağlantılı hale gelebilir.

Ama eğer duygulanımları dürtülerin asli, psiko-biyolojik "yapı taşları", en erken oluşmuş güdülenim sistemleri olarak görürsek, duygulanımların hiyerarşik üst sistemler olarak örgütlü hale nasıl geldikleri hâlâ açıklanmış sayılmaz. Asli duygulanımlar bizatihi nihai güdülenim sistemleri neden olmasın. Ben duygulanımların gelişimleri boyunca çok sayıda ikincil birleşmeler ve dönüşümler geçirdiklerine, iki temel dürtü yerine duygulanımlara dayanan bir güdülenim kuramının sorunlu ve klinik olarak da yetersiz olacağına inanıyorum. Ben duygulanımsal olarak belirlenmiş erken dönemli deneyimin bilinçdışı bütünleşmesinin, kendi başına duygulanım durumları tarafından temsil edilmekten çok üst düzey bir güdüle-nim örgütlenmesi varsayımını gerektirdiğine de inanıyorum. Yine, anne babaya ilişkin nesnelerle ilişkili bütün duygulanımsal gelişmelerin karmaşık bütünleşmesini haklı çıkaran bir güdülenim sistemi varsaymamız gerekiyor.

Benzer bir şekilde, hem dürtü hem de duygulanım kuramı yerine dürtüler kavramını reddeden bir ilişme [attachment] kuramı ya da bir nesne ilişkileri kuramı koyma çabası, ilişmenin yalnızca pozitif ya da libidinal öğelerini vurgulayarak ve bilinçdışı saldırganlık örgütlenmesini ihmal ederek, intra-psişik hayatın karmaşıklığını indirgeme sonucu doğurur. Kuramda bu zorunlu değilse bile, pratikte dürtü kuramını reddeden nesne ilişkileri kuramcıları, bana göre, saldırganlığın güdülenimsel özelliklerini de ciddi olarak ihmal ederler.

Bu nedenlerle, bir dürtü kuramı yerine bir duygulanım kuramı ya da güdülenime ilişkin bir nesne ilişkileri kuramı koymamamız gerektiğini düşünüyorum. Duygulanımları dürtülerin yapı taşları olarak değerlendirmek son derece makul ve tercih edilebilir bir yaklaşım gibi görünüyor. Bu yüzden duygulanımlar biyolojik olarak belirlenmiş içgüdüsel bileşenlerle dürtülerin intra-psişik örgütlenmesi arasındaki bağlantıdır. Ödüllendirmeci ve caydırıcı duygulanım durumu dizgelerinin libido ve saldırganlık çizgisine denk düşmesi hem klinik hem de kuramsal olarak anlamlıdır.

Dürtülerin yapı taşları olarak duygulanım kavramı, bence, psikanalitik dürtüler kuramına musallat olmuş bazı sorunları çözer. Duygulanımları bu şekilde düşünmek libidonun "kaynağı" olarak erojen bölgeler kavramını, anneyle bebeğin ve çocuğun duygulanım yüklü

ilişkisini de içerecek şekilde, psikolojik olarak harekete geçirilen işlevlerin ve bedensel bölgelerin tamamının genel bir değerlendirilmesi haline getirerek genişletir. Bu işlevler bedensel işlevlere duyulan ilgiden toplumsal işlevler ve rol üstlenmeye duyulan ilgiye geçişi içerir. Önerdiğim kavrayış aynı zamanda psikanalitik kuram içindeki kayıp halkaları; yani saldırgan yatırımlı bebek anne ilişkilerinin "kaynakları", oral içe almanın, anal kontrolün saldırganca reddine ilişkin "bölgesel" işlev, öfke patlamalarıyla bağlantılı doğrudan fiziksel güç mücadeleleri vb. halkalarını sağlar. Duygulanımsal yatırımlı nesne ilişkileri fizyolojik "bölgelere" enerji yükler.

Erken dönemdeki sıkıntı, öfke, korkunun –sonraki depresyon ve suçluluk duygusunun– psiko-fizyolojik olarak birbiri ardına harekete geçmesi bunlara denk düşen saldırgan benlik ve nesne yatırımları dizgelerini belirler. Bu yatırımlar, aktarımda dışavurulan saldırganlıkla ilgili olarak bilinçdışı çatışmalarda yeniden canlandırılır. Ego ve süperego yapılarıyla bütünleşmiş benliğin ve nesne temsillerinin parçası olarak libidinal ve saldırgan duygulanımsal eğilimlerin doğrudan içselleştirilmesi (teknik terimlerle, "içselleştirilmiş nesne ilişkileri"), benim yaklaşımımda, bu yapıların libidinal ve saldırgan yatırımlarını temsil eder.

Dürtülerle duygulanımlar arasındaki bu ilişki kavrayışına göre, id bastırılmış şiddetli saldırganlıktan ya da cinsel olarak yüklenmiş içselleştirilmiş nesne ilişkilerinden oluşur. İd'in zihinsel süreçlerine özgü yoğunlaşma ve yer değiştirme, duygusal benlikle buna denk düşen saldırgan, libidinal ve sonra bileşik dizgelerin nesne temsillerinin bağlantısını yansıtır.

Bu dürtü kavrayışı aynı zamanda hayat boyu karşımıza çıkan yeni duygulanımsal deneyimlerin biyolojik olarak belirlenmiş girdilerine hak ettiği ağırlığı vermemizi de sağlar. Bu deneyimler, erotik olarak heyecan veren duygulanım durumlarının genital heyecanla ve ödipal gelişme aşamasından türeyen erotik olarak yüklü duygu ve fantezilerle bütünleştiği ergenlik döneminde, cinsel heyecanın harekete geçirilmesiyle ilgilidir. Başka bir ifadeyle, hayatın çeşitli aşamalarında (hem libidinal hem de saldırgan) dürtülerin yoğunlaşması, psiko-fizyolojik olarak harekete geçirilmiş yeni duygulanım durumlarının,

hiyerarşik olarak örgütlenmiş önceden mevcut duygulanım sistemlerine katılımları tarafından belirlenir.

Daha genelde, bence, dürtülerin üst hiyerarşik güdülenim sistemleri olarak örgütlenmeleri bir kere tamamlandığında, intra-psişik çatışma bağlamında dürtülerin her tekil harekete geçirilişi denk düşen duygulanım durumlarının harekete geçirilişiyle temsil edilir. Duygu durumu içselleştirilmiş bir nesne ilişkisini, temelde tikel bir duygulanımın etkisi altındaki tikel bir nesne temsiliyle alakalı tikel bir benlik temsilini içerir. Benlikle nesne arasındaki denk duygulanımın çerçevesini çizdiği karşılıklı rol ilişkisi genellikle bir fantezi ya da istek olarak dışavurur. Bilinçdışı fantezi benlik temsili, nesne temsili gibi birimlerden ve onları bağlantılandıran bir duygulanımdan oluşur. Kısacası, duygulanımlar dürtülerin yapı taşları olduğu kadar, Freud'un (1926) ileri sürdüğü gibi, işaretleri ya da temsilcileridir de.

Freud (1905) libidoyu, erojenik bölgelerin uyarılmasıyla doğan ve niteliğini tikel bir amaç, basınç ve nesnede bulan bir dürtü olarak tanımlar. Söylediğim gibi ben libidonun kaynağının, erken dönem bebek-anne ilişkisinde bulunan ve simbiyotik deneyim ve fanteziye özgü bir coşkunluk halini içeren, ilksel duygulanım durumlarında bulunduğuna inanıyorum. Anneyle gündelik koşullarda ve sükûnet hallerinde yaşanan şefkat dolu ve genelde haz veren deneyimler libidinal uğraşlarla da birleşmiştir.

Cinsel heyecan sonraki ve çok farklılaşmış bir duygulanımdır; libidinal dürtünün yaşamsal bir bileşeni olarak ortaya çıkar, ama bir duygulanım olarak başlangıcı çeşitli erojenik bölgelerin uyarılması sonucu yaşanan erotik deneyimlerin bütünleşmesinde yatar. Gerçekten de, bir duygulanım olarak cinsel heyecan, tüm psişik deneyim alanım ilgilendirdiği oranda, tikel herhangi bir erojenik bölgenin uyarılmasıyla sınırlı olmak yerine bütün bedende haz veren hissedişler olarak ortaya çıkar.

Libido ya da cinsel dürtü nasıl pozitif ve ödüllendirici duygulanım hallerinin bütünleşmesinden doğuyorsa, saldırganlık dürtüsü de öfke, tiksinme ve nefret gibi çok sayıda negatif ya da caydırıcı duygulanımsal deneyimlerden doğar. Öfkenin erken dönemdeki özelliği ve gelişimi bebekler üzerine araştırma yapanlar tarafından kapsamlı

olarak belgelenmiştir; öfke etrafında bir dürtü olarak karmaşık duygulanımsal saldırganlık oluşumu kümelenir. Bebekler üzerine yapılan araştırmalar öfkenin bir acı ya da sıkıntı kaynağını ortadan kaldırma yönünde bir çaba olarak ilksel işlevini belgeler. Öfkeli tepkiler etrafında gelişen bilinçdışı fantezilerde, öfke hem "hepten kötü" nesne ilişkisini harekete geçirmeyi hem de onu ortadan kaldırma ve yerine, pozitif, libidinal duygulanım hallerinin etkisi altındaki nesne ilişkileri tarafından temsil edilen, "hepten iyi" bir nesne ilişkisini koymayı göstermek üzere ortaya çıkar. Ama saldırganlığın psiko-patolojisi öfke nöbetlerinin şiddeti ve sıklığıyla sınırlı değildir: Patolojik bir dürtü olarak saldırganlıktaki hâkim duygulanım karmaşık ya da incelikli bir nefret, istikrarlı, yapılaşmış, nesne yönelimli bir öfkedir.

Saldırganlık da cinsel deneyime katılır. Göreceğimiz gibi, girmek ve kendine girilmesi, cinsel heyecan ya da orgazm anında ötekiyle zevk verici bütünleşmeye zorunlu bir katkı olarak acı deneyiminin erotojenik potansiyelini kullanarak, saldırganlığı aşkın hizmetine sokar. Bu normal acıyı erotik heyecana dönüştürme kabiliyeti anne-bebek ilişkisine şiddetli saldırganlık hâkim olduğunda amacından sapar ve muhtemelen başkalarına acı vererek erotik heyecan üretmekle aralarında hayati bir bağ vardır.

Bence, dürtü ve duygulanımlar arasındaki bağlantının bu anlatımı Freud'un ikili-dürtü kuramına hakkını verir ve aynı zamanda psikanalitik kuramı biyolojideki çağdaş içgüdü kuramıyla ve bebeklik ve erken çocukluk dönemi gelişmeleri üzerine yapılan gözlemlerle uyumlu hale getirir.

Eğer cinsel heyecan, etrafında hep birlikte bir dürtü olarak libidoyu oluşturan çeşitli duygulanımların kümelendiği temel duygulanımsa, erotik arzu –yani, tikel bir nesneye yönelik cinsel heyecan– da cinsel heyecanı psişik gerçekliğin ödipal yapılaşması bağlamında içselleştirilmiş nesne ilişkileri dünyasına bağlar. Erotik arzu, aslında, kısmi nesneyi bütünsel nesne ilişkileri içinde bütünleştirmeye katkıda bulunur; yani, benlik ve nesnenin yarılmış ve parçalı temsillerini bütünsel ya da genel temsiller içinde bütünleştirir. Bu gelişme cinsel deneyimin doğasını derinleştirir; sonunda yetişkin cinsel aşka varacak olan bir süreçtir bu.

B. EROTİK ARZUNUN KLİNİK VE GENETİK ÖZELLİKLERİ

Erotik arzunun psikanalitik araştırma sürecinde açığa çıktığı haliyle klinik özellikleri nelerdir? İlk özelliği, her zaman girecek ya da fethedecek olduğu ya da kendisine girecek ya da kendisini fethedecek olan başka bir kişiye, bir nesneye yöneltilmiş, bir haz arayışıdır; hem bir engeli zorla aşmayı hem de seçilen nesneyle bir olmayı ima eden yakınlaşma, kaynaşma ve iç içe geçme özlemidir. Bilinçli ya da bilinçdışı cinsel fanteziler fethetme, girme ya da sahip olmaya gönderme yapar ve bedenin çıkıntı ve girintileri –girme ya da fethetme bölgesindeki meme uçları, penis, dil, parmak, dışkı ve alıcı ya da sarıp sarmalayıcı alandaki vajina, ağız, anüs– arasındaki ilişkileri içerir. Bu beden parçalarının ritmik uyarılmasının vaat ettiği erotik zevk, cinsel edim bir nesneyle kaynaşmaya ilişkin daha geniş bilinçdışı işleve hizmet etmediğinde azalır ya da tükenir. "İçine alan" ve "içeri alınan" erkeksilik ve kadınsılıkla karıştırılmamalıdır; erotik arzu aktif olarak girme ve pasif olarak sahip olunma ile birlikte, aktif olarak sahip olma ve pasif olarak kendine giriliyor olma fantezilerini kapsar. Ben, özgün cinsel etkileşimde hem benlik hem de nesneyle özdeşleşme anlamında psikolojik biseksüelliğin kadınlar ve erkekler için evrensel olduğunu ileri sürüyorum. Denebilir ki, biseksüellik her şeyden önce bir cinsel ilişkiye giren iki kişinin de birbiriyle ya da üçgen ilişkisinde üç kişinin ("dışlanmış üçüncü") birbirleriyle özdeşleşmesinin bir fonksiyonudur (Liberman 1956).

Erotik arzunun ikinci özelliği, birbirini tamamlayıcı kaynaşma deneyimini yaşamak için, partnerin cinsel heyecanıyla ve orgazmıyla özdeşleşmedir. Buradaki birincil öğe ötekinin arzusundan alınan haz, ötekinin benliğin cinsel arzusuna verdiği karşılıkta dışavuran aşk ve getirdiği esrimeli kaynaşma deneyimidir. Aynı zamanda iki cinsiyetin ikisi de olma, gündelik hayatta cinsleri ayıran aşılmaz engellerin bir an için aşılması duygusu, cinsel fethin girme ve sarıp sarmalama, girilme ve sarıp sarmalanma özelliklerinin yerine gelmesi ve bunlardan zevk alınması duygusu da vardır. Bu bağlantı içinde, anatominin

bütün "giren" parçalarının ve bütün "kuşatıcı" ya da "girilebilir" deliklerin simgesel bir yer değişimi, erotizmin bütün bölgelerden gelen uyarılarla yoğunlaşması, cinsel heyecanda "bölgesel karışıklığa" doğru beklenen bir gerileme (Meltzer 1973) ve sonunda cinsel eylemlilik ya da ilişki halindeki iki katılımcının da bütün beden yüzeyine yansıyan fantezilerin ve deneyimlerin birlikte akıp gidişinin işaretidir. Ötekiyle bu özdeşleşmede, kaynaşma isteğinin, homoseksüel özlemlerin ve ödipal rekabetin verdiği zevkler yanında, bütün diğer ilişkilerin biricik ve kaynaşmış cinsel çiftin şahsında yok olup gitmesi de vardır. Aynı anlama gelmek üzere, iki cinsin birbiriyle bilinçdışı özdeşleşmesi öteki cinse husumet ihtiyacını da ortadan kaldırır ve bir yandan öteki olurken kendi olarak da kalan kişi öznellikler arası aşkınlığa eriştiği duygusu yaşar.

Erotik arzunun üçüncü özelliği bir ihlal duygusu, bütün cinsel karşılaşmalarda ima edilen bir yasağı, cinsel hayatın ödipal yapılaşmasından türeyen bir yasağı delme duygusudur. Bu duygu birçok biçim alır; en basit ve en evrensel olanı cinsel heyecanın mahremiyeti kadar beden yüzeylerinin de mahremiyetini koruyan gündelik toplumsal kısıtlamaların ihlalidir. Stendhal (1822) soyunma ediminin toplumsal utancı yok ederek âşıkların utanç duymadan birbirleriyle yüzleşmelerine izin verdiğine işaret eden ilk kişiydi. Uylaşımsal ahlâk (Kernberg 1987) cinsel karşılaşmaların bebeklikteki çok-yönlü cinsel hedeflerle doğrudan ilişkide olan özelliklerini bastırma ya da yeniden düzenleme peşindedir; cinsel heyecanı, erotik mahremiyeti ve toplumsal uylaşımların ihlalini en dolaysız ifade eden de (cinsel sapkınlıklar sınıfına sokulan) bu hedeflerdir.

Temelde, ihlal ödipal yasakların çiğnenmesi, böylelikle ödipal rakibi yenilgiye uğratmak ve kendi zaferini ilan etmektir. Ama ihlal aynı zamanda baştan çıkarıcı cilve ve sakınma olarak deneyimlenen cinsel nesnenin kendisine karşı da bir ihlal anlamına gelir. Erotik arzu cinsel nesnenin kendini hem sunduğu hem de sakındığına ilişkin bir duygu uyandırır ve dolayısıyla cinsel nesneye giriş ya da o nesnenin sarıp kuşatılması ötekinin sınırlarının ihlalidir. Bu anlamda ihlal, aynı zamanda nesne karşısında bir saldırganlığı ifade eder; haz verici tatminiyle heyecan uyandıran, acıdan alınan zevki tekrar tekrar ya-

şama kapasitesi olan ve bu kapasiteyi nesneye yansıtan saldırganlıkla ilgilidir. Saldırganlık haz vericidir de; çünkü bir sevme ilişkisi içinde yaşanır. Biz de böylece saldırganlığı aşkla bütünleştirir ve kaçınılmaz belirsizlikler karşısında güvende oluruz.

Benliğin sınırlarını aşma yönündeki çabanın esrimeli ve saldırgan yanları erotik arzunun karmaşık bir özelliğini gösterir. Bataille (1957), farklı bir bağlamda, en şiddetli aşkınlık deneyimlerinin aşk "göstergesi" ve saldırganlık "göstergesi" altında yaşandığını ileri sürmüştü. Bataille'a göre, insanın en çarpıcı niteliklerinden biri olan benlikle öteki arasındaki sınırların yıkılması, aşk esrikliğine en derin gerileme anlarında ve aşırı acı koşullarında vuku bulur. İşkence edenle işkence gören arasında kurulan yakın ilişkinin ve bunun iki tarafın da psişik deneyimi üzerindeki kalıcı etkilerinin kaynağı belki de, gelişmenin simbiyotik aşamasında parçalanmış "hepten iyi"nin ayrılmaz karşıtı olan, benlikle nesne arasındaki ilişkilerde normal hayatın dışında tutulmuş ya da bastırılmış "hepten kötü"nün farkında olmaktır.

Erotik arzu genital heyecanı ve orgazmı, ötekiyle kaynaşma, nihai bir gerçekleşme ve benliğin sınırlarını aşma duygusu veren bir kaynaşma deneyimine dönüştürür. Bu kaynaşma aynı zamanda, orgazm deneyiminde, kişisel deneyimin biyolojik özellikleriyle birlik duygusu da verir. Ne var ki, yine aynı şekilde, kendini bir kurban gibi hissetmek kadar başkasının verdiği acının nesnesi olmak ve saldırgan nesneyle özdeşleşmek de aşk içinde kaynaşmayı pekiştiren acı içinde birleşme duygusu yaratır. Ötekine acı vermek ve ötekinin acı içinde duyduğu erotik hazla özdeşleşmek erotik mazoşizmin ters yüzü olan erotik sadizmdir. Bu anlamda erotik arzu teslimiyeti, ötekinin kölesi olmayı kabul etmeyi ve aynı zamanda ötekinin kaderine hâkim olmayı da içerir. Bu saldırganca kaynaşmanın ne oranda aşkın içine sığacağı, saldırganlığı içinde barındıran aşkın muhafızı olan süperegoya bağlıdır. Hem haz hem de acıda benliğin sınırlarını o an için silen yoğun bir duygusal deneyim, hayata belki de asli anlamını veren bir deneyim, cinsel ilişkiyle dinsel esrikliği birleştiren bir aşkınlık, günlük varoluşun kısıtlılıkları ötesinde bir özgürlük deneyimi vardır.

Ötekinin bedenini ve simgesel olarak onu temsil eden nesneleri idealleştirme erotik arzunun asli bir özelliğidir. Lussier (1982) ve

Chasseguet-Smirgel (1985) idealleştirmenin, sırasıyla, fetişizmdeki ve genelde sapkınlıktaki merkezi işlevine işaret etmektedir. Bu idealleştirme bir savunmadır ve sapkınlıkta anal gerilemenin ve kastrasyon endişesinin reddini temsil eder. Patoloji içinde bir mekanizma olarak idealleştirmenin önemli işlevi konusunda bu yazarlara katılıyorum; yine inanıyorum ki, cinsel partnerin anatomisinin, beden yüzeyinin idealleştirilmesi hem heteroseksüel hem de homoseksüel ilişkilerdeki normal sevgi ve erotizmin bütünleşmesinin önemli bir özelliğidir (1989a). Bu erotik idealleştirme, Chasseguet-Smirgel'in (1985) betimlediği romantik aşktaki normal idealleştirme süreçlerine, yani eşzamanlı bir kendine güven artışıyla birlikte ego idealinin âşık olunan nesneye yansıtılmasına paralel ilerler. Yetişkin cinsel aşkta, ego idealinin idealleştirilen aşk nesneleri biçiminde kopyalanması insana dünyayla ahenk içinde olma, değer sistemini ve estetik ideallerini gerçekleştirme duygusu verir.

Meltzer ve Williams (1988), bebeğin annenin bedenine karşı tutumuyla bağlantılı erken dönemli bir "estetik çatışma"nın var olduğunu ileri sürmüştür. Bu yazarlara göre, bebeğin anne aşkı anne bedeninin yüzeyini idealleştirerek ve bebeğin kendi bedenini idealleştirmesinde dışavuran annenin aşkının içe yansıtılması sayesinde kendini idealleştirme yoluyla, anneyle özdeşleşerek ifade edilir. Bu tür bir idealleştirme ilk estetik değer, yani güzellik duyusunun doğmasına neden olacaktır. Meltzer ve Williams anneye karşı ayrılma amaçlı saldırganlığı ise asıl olarak annenin bedeninin içine yönelmiş bir şey olarak görür; buradan hareketle, denebilir ki, bebek anne bedeninin içini tehlikeli bir şey olarak deneyimler. Aynı şekilde, anne bedeni için duyulan arzu ve onu şiddet yoluyla fethetme fantezisi bir saldırganlık, annenin hayat ve aşk verme kapasitesi kadar dış güzelliğini de kıskanma ifadesidir. Anne bedeninin dış yüzeyini idealleştirme bu yüzey altında pusuda bekleyen tehlikeli saldırıya karşı bir savunmadır. Ödipus kompleksinin arkaik özellikleri (anne bedeninin içini, babanın penisini ve babanın bebeklerini yok etme ve annenin içini dipsiz bir oyuğa dönüştürme fantezisi) konusunda Chasseguet-Smirgel'in (1986) katkısı ilksel saldırganlığın doğasına ve anne bedeninin içinden duyulan korkulara açıklık getirir.

Bu yazarlar açısından, erkeklerin kadınların bedenini idealleştirmelerinin kaynağı tutarlı bir biçimde anne bedeninin yüzeyinin idealleştirilmesine ve verdiği heyecana kadar izlenebilir; benzer bir biçimde, kadın bedeninin içinden ve vajinadan duyulan bilinçdışı korkuların kaynağı anneyle kurulan erken dönemli ilişkiye götürülebilir.

Yine, erkeklerde, homoseksüel partnerlerin beden parçalarının idealleştirilmesi düzenli olarak anne bedeninin idealleştirilmesine kadar izlenebilir. Eril beden parçalarının idealleştirilmesi kaynağı bakımından kadınlarda çok az görülür; ama bu kapasite bilinçdışında, bir kadın bedeninin güzelliğini ve değerini yeniden olumlayan ve böylelikle genital cinselliği bebeklikten gelen yasaklardan kurtaran ödipal babayı temsil eden bir erkekle girilen zevk verici bir cinsel ilişki bağlamında gelişir. Toplumsal cinsiyetlerin ikisinde de, nesne ilişkilerinde sevgi ve erotizm öğelerinin birliği beden yüzeylerinin idealleştirilmesine daha fazla derinlik ve karmaşıklık da verir.

Sevgilinin bedeni bir kişisel anlamlar coğrafyası haline gelir, öyle ki fantezide kurulan anne babaya ilişkin nesnelerle ilk dönemin çokyönlü sapkın ilişkileri sevgilinin bedensel parçaları karşısındaki hayranlık ve fetih ilişkisiyle yoğunlaşır. Erotik arzunun kökleri, bebeğin anneyle ve küçük çocuğun anne ve babayla ilk nesne ilişkilerinin simgesel canlandırılışı dahil, bilinçdışı harekete geçen sapkın fanteziler ve eylemliliklerin verdiği hazda yatar. Bütün bunlar cinsel oyunların ve çiftleşmenin sapkın bileşenlerinde –erkek ya da kadında, oral ve anal sekste ve teşhircilik, dikizcilik ve sadistçe cinsel oyunlarda– dışavurur. Burada iki cinsin de anneyle erken dönemdeki ilişkileriyle beden yüzeylerinin, çıkıntı ve girintilerinin birbiri içine girmesinden alınan zevkin bağlantısı merkezi önemdedir. Annenin fiziksel yönlendirmeleri kendinin ve hemen akla gelebileceği gibi, annenin beden yüzeylerine ilişkin erotik farkındalık uyandırır. Beden yüzeylerinin erotik uyarılması biçiminde hissedilen aşk, aşk ve şükran duygularının ifadesinde bir araç olarak erotik arzunun uyarıcısı haline gelir.

Bir erkeğe âşık olan bir kadın erkeğin beden coğrafyasının mahrem yanlarıyla erotik olarak uyarılır ve karakteristik olarak, eğer aşk sona ererse, erkeğin bedenine duyduğu ilgi ve o bedeni idealleştirme

sönüp gidecektir. Aynı şekilde, bir kadın bedeninin daha önce idealleştirilen yanlarına ilgisini hızla yitirdiği görülen narsisistik erkekler, bir psikanalitik tedavi sonunda, içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin (tipik olarak kadınlara karşı derin kıskançlıkla ilişkili) bilinçdışı kötüleşmesi çözümlenebilirse ve çözümlendiğinde bu ilgiyi sürdürebilecektir. Bana öyle geliyor ki, cinsel gelişimlerinin farklı olmasından kaynaklanan farklılıklara rağmen her iki cinsiyette de erotik arzunun merkezi bir özelliği olan beden yüzeylerinin idealleştirilmesi, ilksel içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin mevcudiyetinin bir fonksiyonudur. Ve bir aşk ilişkisinin kişisel tarihi simgesel olarak sevilen nesnenin anatomisinin özelliklerinde yazılı hale gelir.

Şiddetli saldırganlıkla haz verici beden yüzeyi uyarılmasının yokluğu erotik uyarılmanın parçası olarak erken dönemdeki ideal-leştirme süreçlerinin gelişimini engelleyecek şekilde birleştiğinde, beden yüzeyi erotizminin canlanması ya da sönmesi asli bir cinsel engellenmeyi belirler. Böylesi bir engellenme, yoğun aktarım aşkını keşke onu öldürmüş olsaydım şeklinde ifade eden bir kadın hasta örneğinde gösterilmiştir. Daha sonraki süperego işleyişi ve ödipal yasaklarla bağlantılı ikincil cinsel heyecan bastırması çok daha az şiddetli olur ve tedaviye çok daha fazla elverişlidir.

Karşılıklı cilve erotik arzunun başka bir temel özelliğidir. Cilve, günah ya da ahlâkdışı olarak yaşanan, yasağı delme heyecanından tamamen koparılamaz. Cinsel nesne her zaman, *au fond* [esasta], yasaklanmış bir ödipal nesne ve cinsel edim de asal sahnenin [primacy scene] simgesel bir tekrarı ve alt edilmesidir. Ama ben burada nesnenin kendini sakınması –vaat etme ve geri durmanın, baştan çıkarma ve ketlenmenin [frustration] bir arada yaşandığı cilve– üzerinde duruyorum. Çıplak bir beden cinsel olarak uyarıcı olabilir, ama kısmen örtünmüş bir beden çok daha fazla uyarıcıdır. Bir striptiz gösterisi sonunda tamamen çıplak kalan kişinin hızla sahneyi terk etmesinin çok iyi nedenleri vardır.

Cinsel cilve, her zaman olmasa bile, genelde teşhircinin cilvesiyle bağlantılıdır ve teşhircilikle sadizm arasındaki yakın ilişkiye; önemli ötekini heyecanlandırma ve ketleme isteğine örnek oluşturur. Aynı şekilde, dikizcilik teşhircinin cilvesine en yalın karşılıktır ve kendini

sakınan bir nesneye sadistik bir nüfuz [penetration] anlamına gelir. Öteki sapkınlıklar gibi teşhircilik de erkeklerde görülen tipik bir cinsel sapmadır; öte yandan, teşhirci tavır çok sıkça kadınların karakter özellikleriyle örülmüştür. Dişi teşhirciliğinin psikanalizde penis hasediyle ortaya çıkan bir tepki olarak yorumlanışı, nesne seçimini anneden babaya kaydırırken küçük kızın attığı adımı da hesaba katacak şekilde düzeltilmesi gerekiyor; teşhircilik uzaktan yapılan bir cinsel olumlanma çağrısı olabilir. Babanın aşkı ve küçük kızını ve onun vajinal genitalliğini kabullenişi kızın dişil kimliğini ve kendini kabullenişini yeniden olumlar (Ross 1990).

Hem teşhir eden hem de kaçınan, yani cilve yapan kadınların bu cinsellik deneyimi erkeklerin erotik arzusu açısından güçlü bir uyarıcıdır. Cilve aynı zamanda saldırganlığı da kışkırtır; kadının bedenini ele geçirmek gibi saldırgan imaları olan bir dürtü olduğu kadar âşık olunan kadındaki hakiki ya da sahte utanma engelleri karşısında hâkim olma, savunmasını çözme, yüzleşme ve alt etme isteği barındıran cinsel ilişkinin dikizci özelliklerinin bir kaynağıdır. Utanma engelini aşma aşağılamayla aynı şey değildir; aşağılama arzusu genellikle bir üçüncü tarafı, aşağılamayı görecek bir tanığı gerektirir ve ayrıksı bir cinsel nesne ilişkisine girme kapasitesini tehdit edecek oranda aşırı bir saldırganlık demektir.

Cinsel ilişki sırasında bir çifti gözleme yönündeki dikizci dürtü –asal sahneyi şiddet yoluyla kesintiye uğratma arzusunun dışavurumu– ödipal çiftin mahremiyetine ve gizliliğine nüfuz etme ve cilve yapan anneden intikamını alma arzusunun yoğunlaşmış bir halidir. Dikizcilik, her cinsel mahremiyetin bir özel alan ve gizlilik ve bu haliyle, ödipal çift karşısında potansiyel bir zaferle özdeşleşme ima ettiği anlamda cinsel heyecanın önemli bir bileşenidir. Kendi evlerinde, çocuklarına yakın olduklarında seksten zevk alamayan, yalnızca gözlerden uzak herhangi bir yerde seviştiklerinde zevk alabilen birçok çift cinsel mahremiyetin bu özelliğinden gelen engellenmeye [inhibition] örnek oluşturur.

Bu bizi erotik arzunun başka bir özelliğine, yani bir yanda gizlilik, mahremiyet ve ayrıksılık isteğiyle öte yanda cinsel mahremiyetten kaçıp kurtulma, köklü bir süreksizlik isteği arasında gidip gelmelere

götürür (Andre Green, kişisel konuşma). Mahremiyet ve ayrıksılığı korumak isteyenin kadın, cinsel tatminden sonra kaçıp gitmek isteyenin ise erkek olduğu yolundaki popüler inancın aksine, klinik kanıtlar eşlerinin kendilerini büyük bir sevgiyle bebeklerine ve küçük çocuklarına adamaları yüzünden bağlılık özlemleri suya düşen birçok erkek kadar kocalarının kendilerine artık cinsel ilgi göstermediğinden şikâyet eden birçok kadın örneği gösteriyor.

Kadınlarda ve erkeklerde cinsel süreksizliğin farklı tiplerinin olduğu doğru olmakla birlikte, cinsel ilişkideki süreksizlik gerçeği ve hatta sürekli, sevgi dolu bir ilişkideki tekrarlanan ayrılıklar, gizliliğin, mahremiyetin ve erotik arzu ve davranışın kaynaşma yönündeki özelliklerinin önemli bir başka cephesidir. Bu süreksizliğin kaybı, günlük hayata boğulmuş ve onun yerini almış bir cinsel ilişki de bütün ilişkiyi tehdit eder hale gelen kaynaşma deneyiminin saldırgan öğelerinin birikimine pekâlâ yol açabilir. Japon yönetmen Nagisa Oshima'nın (1976) *In the Realm of the Senses* [Türkiye'de Duygu İmparatorluğu adıyla gösterildi] adlı filmi, cinsel birliktelikleri her şeyi tüketici, dış dünyayla bağlarını koparıcı bir hale gelmiş iki âşık arasındaki ilişkinin giderek nasıl dizginsiz bir saldırganlığa dönüştüğünü gösterir.

Erotik arzu ve yetişkin cinsel aşk mahrem nesne ilişkilerinin bütün bildik çift değerli [ambivalence] yanlarını özümler ve dışavurur. Cinsel ilişkinin sevgi ve şefkat dolu, çok çeşitli –özellikle sadomazoşist– sapkınlıklar gösteren özelliklerinin şiddeti bu çift değerliliğin ifadesidir ve aşk ilişkilerinin temel bir yapıştırıcısını oluşturur. Ama daha özgün bir biçimde, bu çift değerliliğe bir örnek benim cinsel ilişkilerdeki doğru ve ters üçgen olarak tanımladığım şey, özünde, erotik arzuya ve cinsel birleşmeye eşlik eden bilinçli ve bilinçdışı fantezilerdir (bkz., 6. Bölüm). Her bir cinsel birliktelikte ödipal rakibe karşı kazanılmış bir zaferi simgeleyen, cinsel partnerinin eşsiz, tercih edilen, muzaffer, ayrıksı aşk nesnesi olma isteği, ketleyen, cilve yapan, geri duran ödipal anne ve babadan intikam almak için karşıt cinsten iki partner olma yönündeki başka bir arzunun tersyüz edilmiş halidir. Bu ödipal dinamikler çerçevesinde, anneye karşı derin çift değerlilik ve babayı devre dışı bırakma gibi ilksel öncüller âşık olunan nesneyi yok ederek saldırgan bir kaynaşma tehlikesi oluşturur;

bu idealleştirilen ilksel anneyle esrimeli kaynaşmanın huzurlu dünyasını tehdit edici bir negatiftir (A. Green 1993).

Bu tartışmanın tamamında erotik arzu bileşenlerinin genetik köklerinden bazılarına değindim. Braunschweig ve Fain (1971, 1975), bebeğin ve küçük çocukların anneleriyle ilişkisinin gelişimi bakımından, erotik arzunun karakter özelliklerine ilişkin ilginç bir fikir ortaya atar. Şimdi bu görüşün kısa bir özetini yapacağım: İki cinsten bebeğin anneyle erken dönemdeki ilişkisi çocuğun ilerleyen yaşlarda cinsel heyecan ve erotik arzu kapasitesini belirler. Annenin yönlendirmeleri ve erkek bebeklerin beden yüzeylerinin fiziksel uyarılmasından haz alması ve aynı zamanda bebeğe sevgisini duygu yüklü sözcüklerle ifade etmesi bebeğin erotik arzusunu kamçılar; böylesi uyarılma koşullarında bebek anneyle özdeşleşir ve yine anne cinsel bir kadın olarak babaya döndüğünde kendini terk edilmiş hisseder. Bebekler annenin tavrının babanın varlığında başka yokluğunda çok başka olduğunu fark eder (Paulina Kernberg, kişisel konuşma).

Braunschweig ve Fain annenin bebeğe psikolojik sırt çevirmesinin hayati bir rol oynadığını belirtir. Bebek kendisini ketleyen; ama yine de uyaran anneyle, onun erotik uyarısıyla ve cinsel çiftle, yani annenin nesnesi babayla bu anlarda özdeşleşir. Bebeğin hem anne hem de babayla özdeşleşmesi fiziksel bir biseksüellik için temel çerçeve oluşturur ve çocuğun bilinçdışı fantezisindeki üçlü ilişkiyi pekiştirir.

Erkek bebeğin bu ketlenmesi ve anne için duyduğu erotik arzunun örtük bir biçimde sansüre uğrayışını kabullenmesi erotik uyarılmasının mastürbasyonla ilişkili, babanın yerine geçme arzusu ve ilksel simgesel fantezide, babanın penisi ve annenin arzusunun nesnesi haline gelme arzusu gibi fantezi ve eylemliliğe kaymasına neden olur.

Küçük kız çocuğunda, annenin küçük bir erkek çocukla ilişkili serbestçe yaşadığı cinsel heyecanı incelikli ve bilinçdışı olarak ondan esirgemesi zamanla kızın ilk baştaki vajinal genitalliğin doğrudan ayrımına varmasını engeller; kız çocuk bu yüzden zaman içinde kendi genital uyarılarının daha az ayrımına varırken aynı zamanda anneyle ilişkisindeki süreksizliğin yarattığı doğrudan ketlenmeyi de daha az yaşar. Annenin erotizmiyle özdeşleşme, annenin kız çocuğunun

başka alanlarda kendisiyle özdeşleşmesine hoşgörüyle bakışı ve bunu desteklemesinden doğan daha incelikli biçimler alır. Küçük kızın kendi genitalliğinin "yeraltındaki" doğasına ilişkin örtük bir anlayışı vardır ve anneyle derinleşen özdeşleşmesi de babaya özlemini ve ödipal çiftin iki üyesiyle de özdeşleşmeyi pekiştirir.

Küçük kızın nesnesini anneden babaya kaydırması, âşık ve hayran olunan; ama uzakta olan babayla derin bir nesne ilişkisi geliştirme kapasitesini ve gizliden gizliye sonunda onun tarafından kabul edileceği ve bir kere daha genital cinselliğini dışavurmakta serbest olacağı umudunu beslemesinde belirleyici rol oynar. Bu gelişme küçük kızın kendini bir nesne ilişkisine duygusal olarak verme kapasitesini güçlendirir. Bu yüzden, kadınların cinsel hayatlarında böyle bir bağlılık gösterme kapasiteleri ta başından beri erkeklere göre daha fazladır.

Bu açıklama ilk güven deneyine, küçük çocuğun anneden babaya yönelmesine, dişilliğinin "uzaktan" tanınması ve sevilmesi arzusuna, bağlanma ihtiyacını fiziksel olarak elde edilme şansı az olan bir nesneden anneye kaydırma kapasitesine ve yine, aynı nesne değişimi sayesinde, preödipal çatışmalardan ve anneye karşı çift değerlilikten kurtulmasına dayanır. İlişkilerinin anneden daha sonraki aşamalarda dişi nesnelere kaymasıyla anneyle hem preödipal hem de ödipal çatışmalarını çözemeyen erkekler kadınlara karşı çift değerli durumlarıyla baş etmekte çok zorlanacak ve genitalliklerini sevgi ihtiyaçlarıyla bütünleştirme kapasitesi bakımından kadınlara göre daha yavaş bir gelişme gösterecektir. Kadınlar ise aksine erken dönemde bir erkekle girdikleri derin bir aşk ilişkisi sayesinde eksiksiz genital ilişki kapasitelerini geliştirmeye yatkındır. Kısacası, kadınlar ve erkekler eksiksiz cinsel zevk alma ve derinliğine bir nesne ilişkisine girme kapasitelerini zıt yönlerde geliştirir.

Braunschweig ve Fain'in kuramı, bana öyle geliyor ki, iki cinste de erken dönemdeki genital mastürbasyon üzerine yapılan gözlemlere (Galenson ve Roiphe 1977) ve annelerin bebeklerine tepkilerinin erotik boyutlarına ilişkin kadın psikanalizinde tutarlı klinik gözlemlere yeni bir psikanalitik yaklaşım sağlıyor. Erotik arzu kavrayışımız açısından bu kuramın içerimleri açık olsa gerek: Erotik arzuyla anneye simbiyotik özlemlerin bir ifadesi olarak kaynaşma isteği arasındaki

ilişki (Bergmann 1971); cilveli nesne arayışı ve cinsel heyecanın saldırgan öğelerinin intikamla ilgili niteliği; erotik arzunun kaynağı ilk gelişim aşamalarında olan çok-yönlü sapkın niteliği; erotizmin genital ve sevgi temelli özellikleri bakımından eril ve dişil tutumların farklı gelişimi; acının cinselleşmesi, acı içinde kaynaşma arayışı ve erotik arzunun saldırgan özellikleri arasındaki ilişki; psişik biseksüellik; "dışlanan üçüncü taraf" üzerinde bilinçdışı çatışma; ve cinsel ilişkilerde süreksizlik.

3
Yetişkin Cinsel Aşk

Şimdi, temel bir duygulanım olarak cinsel heyecanın başladığı andan itibaren, başka bir kişiye erotik arzu duyulmasına yol açan ve sonunda yetişkin cinsel aşka varan en karmaşık gelişme ve dönüşüm aşamasına geldik. Şairler ve düşünürler hiç kuşkusuz yetişkin aşkın gerekliliklerini ve bileşenlerini psikanalitik bir çözümlemenin yapabileceğinden çok daha güzel bir biçimde betimlemiştir. Yine de yetişkin aşk ilişkilerine girebilme yetisinin sınırlarını daha iyi anlamak istiyorsak, bence böylesi bir çözümlemeye girişmemiz gerekiyor.

Öz olarak ben yetişkin cinsel aşkın karmaşık bir duygusal yönelim olduğunu ve şu unsurları bir araya getirdiğini düşünüyorum: (1) başkasına duyulan erotik arzuya dönüşmüş cinsel heyecan; (2) aşkın

bütün insan ilişkilerini niteleyen saldırganlık ve normal çift değerliliğe gösterilen hoşgörüyü hâkimiyeti altına almasıyla birlikte, libidinal olarak ve saldırganlıkla yüklenmiş benlik ve nesne temsillerinin bütünleşmesinden doğan sevgi; (3) ötekiyle hem karşılıklı bir genital özdeşleşme hem de ötekinin cinsel kimliğiyle derin eşduyumu gerektiren bir özdeşleşme; (4) ötekine ve ilişkiye derin bir bağlılıkla birlikte yürüyen yetişkin bir idealleştirme biçimi; ve (5) aşk ilişkisinin üç bakımdan da– yani cinsel ilişki, nesne ilişkisi ve çiftin süperego yatırımı – tutkulu niteliği.

A. EROTİK ARZU ÜZERİNE BAZI EK DÜŞÜNCELER

Bir önceki bölümde, başından beri cildin ve bedendeki girişlerin uyarılmasıyla bağlantılı olan ve zamanla belli bazı bölgelerde ve girintilerde yoğunlaşan bir duygulanım olarak cinsel heyecana değindim; bağlam preödipal ve ödipal gelişme aşamasındaki nesne ilişkileridir. Fiziksel yakınlaşma ve uyarılma, beden yüzeylerinin birbirine karışması için duyulan dinmek bilmez özlem anne babaya ilişkin nesnelerle simbiyoz ilişki temelinde bir kaynaşma özlemiyle ve aynı anlama gelmek üzere, özdeşleşmenin en erken biçimleriyle bağlantılıdır.

Bebeğin doyurucu, sevgi dolu ilişkileri bağlamında anneyle yakın bedensel temastan hoşlanması, anneye duyduğu aşk, çok-yönlü cinsel özlemlerinin doyurulmasına ilişkin ilksel bir fanteziyle birlikte gelişir. Bebek, sonuçta dinamik bilinçdışında libidinal çabaların çekirdeğini oluşturacak olan bir dünya, fanteziden, heyecan verici ve doyurucu simbiyotik deneyimlerinden ibaret içselleştirilmiş bir dünya kurar.

Aynı zamanda, cinsel heyecanın saldırgan, sadomazoşist içeriği en geniş anlamda erotik tepkinin de parçasıdır; yalnızca bebeğin kendine özgü çok-yönlü cinsel tepkilerinin bir parçası olarak değil; kaynaşma, girme ve içine alma arayışının tamamlayıcı bir bileşeni olarak da saldırgan duygulanımları barındırır. Daha önce Meltzer ve Williams'ın (1988), anne bedeninin yüzeyini idealleştirmenin fantezide saldırıyı anne bedeninin içine yansıtma karşısında bir savunma işlevi gördüğü ve doğrudan ideal anne imgesine duyulan aşkla en erken hissi do-

yumu birleştirmeyi ifade ettiği yolundaki görüşlerine değinmiştim. Anne bedeninin yüzeyinin ilksel idealleştirilmesi, erken dönemdeki içe yansıtma ve anneyle ilksel özdeşleşme yoluyla, bebeğin kendi bedenini idealleştirmesine yol açar. Bu tür bir idealleştirmeyi "hepten kötü" ya da zararh deneyimlerden ayıran bölünme süreçlerine özgü ilksel idealleştirme, idealleştirilmiş nesneye duyulan cinsel yönelimi içinde barındırır ve cinsel heyecanı saldırgan dürtülerin ağına düşmekten korur.

Anne ile bebek arasındaki preödipal ilişki bağlamında cinsel heyecanın değişik biçimleri erotik arzunun kaynağını oluşturmakla birlikte, bu arzu ödipal gelişme aşamasında doruğa çıkar. Freud'a (1905) göre, bebek psikolojisi karşıt cinsten ebeveyne yönelik genital itkilerin hâkimiyetine ve aynı zamanda aynı cinsten ebeveyne yönelik yoğun bir çift değerlilik ve rekabetin canlanmasına yol açar. Bilinçdışında aynı cinsten ebeveyne karşı duyulan baba ya da anne öldürme istekleri öteki ebeveyn için duyulan ensest isteklerin ve bilinçdışı tehdit ve ceza fantezileri eşliğinde kastrasyon korkusunun tersyüz edilmiş halidir. Bu küme, pozitif Ödipus kompleksi negatif Ödipus kompleksiyle; yani aynı cinsten ebeveyne duyulan aşk ve öteki cinsten ebeveyne yönelik rekabet ve saldırganlık duygusuyla birlikte gelişir. Freud negatif Ödipus kompleksini pozitif Ödipus kompleksinin harekete geçirdiği bir kastrasyon endişesine karşı bir savunma, yani kökleri preödipal biseksüellikte yatan negatif Ödipus kompleksi açısından önemli; ama tek olmayan bir dürtü, savunmacı bir homoseksüel teslimiyet olarak görüyordu.

Bir hastanın ideal, elde edilemeyen, yasak nesne olarak analistine şiddetli bağlılığına bir açıklama getiren bu kuram aktarım aşkının doğasına ışık tutar. Ama aktarımın şiddeti ve yoğunluğu ve âşık olmakla şaşmaz ilişkisi karşısında hayrete düşen Freud (1910a, b, c; 1915a) bilinçdışı ödipal nesne arayışının bütün normal aşk ilişkilerinin bir parçası olduğu ve derinden derine aşk nesnesi için duyulan özlemleri ve aşk nesnesinin idealleştirilmesini sağladığı sonucuna da varmıştır. Bununla birlikte, Bergmann'ın (1982) işaret ettiği gibi, Freud hiçbir zaman aktarım aşkını erotik ve normal aşktan kesin çizgileriyle ayıran kapsamlı bir kuram ortaya atmamıştır. Burada bizi ilgilendiren şey

erotik arzunun bilinçdışı içeriğinde ödipal özlemlerin merkezi bir yer tutmasıdır.

Erotik arzu ve sevgi

Sevgi libidinal ve saldırgan benlik ve nesne temsilleriyle çift değerlilik hoşgörüsünün bütünleşmesini yansıtır. Pregenital aşamadan kaynaklandığını düşündüğü sevgi ve şefkatin önemini ilk kez Balint (1948) vurgulamıştı: "Uzun süreli, kalıcı saygı ve sevgi talebi bizi sevgi dolu aşkın bebeklikteki arkaik biçimine çekilmeye ya da hiçbir zaman ondan kopmamaya zorlar" (s. 114). İçselleştirilmiş nesne ilişkilerinin karmaşık dünyasını oluşturacak (ve sonunda ego, süperego ve id yapılaşmasını belirleyecek) önemli ötekilerle ilişkilerin içselleştirilmesi açısından, yetişkin cinsel aşkın gelişme kapasitesini etkileyen başlıca iki akım vardır. Bunlardan biri, anneyle ideal bir ilişki içinde arzu edilen simbiyotik birliği en azından geçici olarak yeniden elde etme arayışı içinde sevilen nesneyle kaynaşmaya doğru geri çekiliştir. Diğeri ise, ilkin benlik ve nesne temsilleri arasındaki farklılıkları pekiştirme yönünde ve sonra da benliğin "hepten iyi" ile "hepten kötü" temsillerini pekiştirilmiş bir benlik kavramıyla bütünleştirme ve buna denk olarak önemli ötekilerin "hepten iyi" ve "hepten kötü" temsillerini onların cinsel rollerinin açık bir farklılaşmasını içeren bütünleşmiş kavramlarla bütünleştirme yönünde ilerleme eğilimidir.

Daha önce söylediğim gibi, simbiyoz ilişkideki kaynaşma arayışı zaten erotik arzunun psiko-dinamikleri arasındadır; farklılaşmış, bütünleştirilmiş ya da "bütünsel" bir nesneyle bir mahrem ilişki kurma kapasitesi yetişkin bir aşk ilişkisi geliştirme kapasitesinin tamamlayıcı özelliğidir. "Parça"nın nesne ilişkilerini bünyesinde toplamış "bütün"le birleşmesi ayrılma-bireyleşme aşamasının sonuna doğru billurlaşır ve nesneye sadakatin ve ödipal aşamanın başlangıcına işaret eder. Bu preödipal gelişme safhalarının geride kaldığını gösterir ve Winnicott'ın (1955, 1963) ilgi kapasitesinin gelişmesi için önkoşul olarak gördüğü şeyi ortaya çıkarır. Bu gelişme, bir bakıma cinsel heyecan ve erotik arzu egemen olduğunda ortaya çıkan libidinal ve saldırgan itkilerin bütünleşmesini kopya ederek, erken dönemdeki

nesne ilişkilerinde saldırganlığın aşkla kaynaşması anlamına gelir. Sevgi aşk nesnesine karşı ilgi duyma kapasitesinin bir ifadesidir. Sevgi ötekine duyulan aşkı ifade eder ve saldırganlık karşısında oluşturulan tepkilerin yüceltici (telafi edici) bir sonucudur.

Cinsel aşk kapasitesi üzerindeki preödipal etkilerin doğası önemli psikanalitik araştırmalara konu olmuştur. Mahler'in (1968, Mahler vd. 1975) gelişme şemalarını izleyen Bergmann'a (1971) göre, aşk kapasitesi normal olarak gelişen bir simbiyotik deneyimi ve ayrılma-bireyleşme aşamasını gerektirir. Bergmann, erken dönemde bir aşk nesnesiyle ideal bir ilişki kurma yönündeki narsisistik işlevden, ilksel ödipal ilişki içinde sonraki narsisistik doyuma doğal bir süreklilik olduğundan bahseder. Bergmann (1987), aşk ilişkisinde kayıp ödipal nesne arayışına, yeni nesneyle ilişkide ödipal travmayı telafi isteğine ve simbiyotik kaynaşmayı kopya eden bu ödipal özlemin altındaki bir kaynaşma arayışına işaret eder. Âşık olmakla yas tutmak arasındaki ilişkiyi vurgulayan Bak (1973) âşık olmayı çocuğun anneden ayrılışına dayanan ve daha sonraki ayrılmalar ve önemli nesne kayıpları kadar bunu etkisizleştirmeye de yönelmiş bir duygu durumu olarak görüyordu.

Wisdom (1970), psikanalizdeki aşk ve seks yaklaşımlarının te-mel bulgularını ve açmazlarını gözden geçirerek, Melanie Klein'ın depresif durum kuramının yetişkin aşkındaki, hepsini değilse bile, temel bileşenleri anlattığını ileri sürmüştür. Wisdom'a göre, aşkın idealleştirmesi idealleştirilen nesnenin kötü yanlarını ayırıp bütünüyle iyi yanlarını alarak değil, telafi yoluyla nesnenin kötü yanlarını etkisiz hale getirerek gerçekleşir. Bu bağlantı içinde Wisdom "paranoid-şizoid durumun" idealleştirmesiyle "depresif durumun" idealleştirmesi arasında farklılığı (bana göre, sınır hastalarının aşk nesnelerini idealleştirmesiyle nevrotik hastaların idealleştirmesi arasındaki farklılığı) açıklamıştır. Wisdom aşka düşmenin yas tutabilme ve ilgi gösterebilme kapasitesiyle ilişkili özelliklerini sayar. Josselyn'e (1971) göre, çocuklarına sevdikleri nesnelerin kaybına yas tutma fırsatı tanımayan anne babalar âşık olma kapasitesinin dumura uğramasına katkıda bulunur.

May (1969) yetişkin bir biçimde âşık olmak için bir önkoşul olarak "şefkat"in önemini vurgular: Şefkat "başkasını kendisi gibi bir

insan olarak tanımaktan, ötekinin acı ve sevinciyle kendini özdeşleştirmekten, suçluluk ve acıma duymaktan ve hepimizin ortak bir insanlık zemininde var olduğumuzun farkında olmaktan geçen bir durumdur" (s. 289). May "ilgi" ve "sevgi"nin öteki koşuluyla mümkün olduğunu düşünür. Aslında May'in şefkat tanımı Winnicott'ın (1963) ilgi tanımına çok yakındır.

Ötekiyle özdeşleşme

Balint (1948), genital tatmine ek olarak, gerçek bir aşk ilişkisinin idealleştirme, sevgi ve özel bir özdeşlik kurma biçimi gerektirdiğini ileri sürüyordu. Balint bu özel özdeşliğe –ki bunda, partnerin ilgileri, istekleri, hisleri, duyarlılıkları, yetmezlikleri kendininkilerle aynı öneme sahip olduğu olur ya da olduğu düşünülür– "genital özdeşleşme" adını verir (s. 115). Kısaca, Balint'e göre, genital aşk dediğimiz şey genital doyumla pregenital sevginin bir kaynaşmasıdır ve özdeşleşme bu kaynaşmanın ifadesidir.

Balint'in fikri, genital özdeşleşmeyi etkileyen önemli preödipal unsurlara ve pregenital sevginin genital doyumla bütünleşmesinin önemine işaret ederek, "genital öncelik"in kendi başına ideal aşk ilişkisinin temeli olduğu genel görüşünden ayrılıyordu.

Psikanalitik düşünce evrilerek, cinsel yetişkinliğin dengi ya da zorunlu olarak görece ileri psiko-seksüel gelişmeyi temsil eden bir şey olarak değil; cinsel birleşme ve orgazm kapasitesi olarak tanımlanan "genital önceliği" sorgulamaya başladı. Lichtenstein (1970) bu mesele üzerinde durmuş ve "klinik gözlemler duygusal olgunluk (yani, istikrarlı nesne ilişkileri kurma kapasitesiyle) ve genital orgazm yoluyla tam bir doyuma erişme yetisi (genital öncelik) arasında açık bir paralelliği olumlamaz" sonucuna varmıştır. Lichtenstein, "Cinsellik, büyümekte olan kişinin varoluşunun gerçekliğini olumlayabilmesi için mevcut en erken ve en temel yoldur" der ve ekler "klasik anlamda genital öncelik kavramı artık savunulamaz" (s. 317).

Sevme ve ilgi gösterme kapasiteleri arasındaki ilişkiyi vurguladıktan sonra May (1969), Balint'in terimleriyle, "genital özdeşleşme"yi, yani aşk ilişkisinde kendi kimliğini kaybetmeksizin tam özdeşleşmeyi

merkezi bir konuma yerleştirir. May ayrıca aşk ilişkisinde kederin var olduğunu özellikle belirtir (bu da onun düşünceleriyle bütünsel nesne ilişkilerinin pekişme kuramı ve buna denk düşen ilgi, suçluluk ve telafi canlanması arasında potansiyel bir bağlantıyı gösteriyor). May ayrıca bilinçte bir kayma, içinde doğayla birliğin geliştiği yeni bir birleşme sağlayan genital deneyimin önemini de vurgular.

Genital özdeşleşme preödipal ve ödipal çatışmalardan türeyen heteroseksüel ve homoseksüel özdeşleşmelerle uzlaşma anlamına gelir. Cinsel birleşme sırasında, özellikle cinsel ilişkilerinde dışa-vurdukları haliyle çeşitli pregenital ve genital çatışma düzeylerini birlikte yaşayan hastalarda, duygusal tepkilerin titiz bir analizi o bağlamda canlandırılmış çok çeşitli, eşzamanlı ve/veya birbiriyle yer değiştiren heteroseksüel ve homoseksüel, pregenital ve genital özdeşlikleri açığa çıkarır.

Bu duygusal tepkilerin bir özelliği cinsel partnerin orgazma erişmesiyle gelen heyecan ve doyumdur. Bu, oral doyum sağlama ya da aynı cinsin ödipal figürüyle özdeşliği yeniden onaylama kapasitesi gibi heteroseksüel içerikli olan öteki ihtiyaçların doyurulmasına denk düşer. Partnerin orgazma erişmesiyle gelen heyecan aynı zamanda o partnerle bilinçdışı bir özdeşleşmeyi ve heteroseksüel birleşmede, hem pregenital hem de genital kaynaklardan gelen homoseksüel özdeşleşmenin yüceltilmiş bir ifadesini yansıtır. Cinsel ön oyunlar öteki cinsin nesnesinin fantezideki ya da gerçek istekleriyle özdeşleşmeyi içerebilir; öyle ki pasif ve aktif, mazoşistik ve sadistik, dikizci ve teşhirci ihtiyaçlar eşzamanlı olarak hem cinsel kimliğin hem de cinsel partnerin tamamlayıcı kimliğiyle geçici özdeşliğin yeniden onaylanmasıyla ortaya çıkar.

Orgazm esnasında kişinin kendi cinsel rolüyle ve nesnenin tamamlayıcı rolüyle böylesi bir eşzamanlı ve yoğun özdeşleşme fiziksel olduğu kadar psikolojik bir anlamda öteki kişiye girme ve onunla bir olma kapasitesini ve son tahlilde insani ilişkilerin biyolojik köklerinin canlandırılışıyla bağlantılı olan, duygusal yakınlaşmanın yeniden onaylanmasını temsil eder. Gelişmenin simbiyotik aşaması boyunca benlik ve nesne temsillerinin ilksel kaynaşmasının (Mahler 1968) aksine, orgazm kaynaşması kişinin kendi bireyselliğine ve özellikle yetişkin bir cinsel özdeşleşmeye dayanır ve onu yeniden onaylar.

Dolayısıyla kişinin kendi cinsel rolüyle ve partnerinin tamamlayıcı cinsel rolleriyle cinsel özdeşliği homoseksüel ve heteroseksüel kimlik bileşenlerinin yüceltilerek bütünleşmesi anlamına gelir. Birleşmenin ve orgazmın bu bütünleştirici işlevi aşk ve nefret kutupsallığında da ortaya çıkar; çünkü ilgiyi tamamen sevilen kişiye yöneltme kapasitesi (ki bu sahici, derin bir insan ilişkisinin temelinde yatar) aşk ve nefret bütünlüğünü, yani çift değerlilik hoşgörüsünü varsayar. Bana öyle geliyor ki, istikrarlı ve anlamlı her insan ilişkisinin karakteristiği olan bu çift değerlilik cinsel ve saldırgan heyecanın iç içe geçtiği cinsel ilişkide canlanır.

Yetişkin bir cinsel ilişki, bana göre, partnerden "salt bir cinsel nesne" olarak faydalanılan, cinsel heyecanın "kullanma" ve öteki kişi tarafından cinsel olarak "kullanılma" ihtiyacının dışavurulması sürecinde en üst düzeye çıkabildiği, bazı cinsel birliktelikleri de içerir. Karşılıklı eşduyum ve böylesi bir cinsel dışavurumdaki örtük işbirliği, ilişkideki ve şiddetli öfke, saldırı ve karşı çıkışla bağlantılı eşduyum işbirliğinin tersyüz edilmiş halidir. Bütün bu koşulların, aynı zamanda sükûnet içinde karşılıklı tefekkür ve ötekinin iç dünyasını paylaşma dönemleri de olan bütünlüklü bir aşk ilişkisinde yerine getirilebileceğine ilişkin güven insan ilişkilerine anlam ve derinlik verir.

B. İDEALLEŞTİRME VE YETİŞKİN CİNSEL AŞK

Freud'la (1912) fikir birliği içinde olduğunu ifade eden Balint (1948), "güzel bir aşk ilişkisi için mutlak anlamda zorunlu olmadığını" söyleyerek, idealleştirmeyi devre dışı bırakır. Balint özellikle Freud'un birçok durumda idealleştirmenin aşkın doyurucu bir biçimde gelişmesine yardımcı olmadığı, hatta onu engellediği önermesine katılır.

Ama David (1971) ve Chasseguet-Smirgel (1973) aşk ilişkisinde idealleştirmenin önemini vurgular. Onlara göre, âşık olma hali benliği zenginleştirir ve benliğin libidinal yatırımını arttırır; çünkü aşk ideal bir benlik durumunu gerçekleştirir ve yüceltilmiş benliğin nes-

neyle o andaki ilişkisi benlikle ego ideali arasındaki en uygun ilişkiyi yeniden üretir.

Van der Waals (1965) normal aşkta nesne yatırımının ve narsisistik libidinal yatırımın aynı anda artışına vurgu yapar. Chasseguet-Smirgel'e göre, geçici gençlik aşklarının aksine, yetişkin aşkta hafifletilmiş ego idealinin idealleştirilen aşk nesnesine sınırlı bir yansıtılması görülür ve aynı zamanda âşık olunan nesnenin sağladığı cinsel doyum narsisistik (benlik) yatırımı yükseltir. Bu gözlemler, bence, normal idealleştirmenin bebeklik ve çocukluğun ahlâk kurallarını bir yetişkinin etik sistemine dönüştüren mekanizmanın ileri bir gelişme düzeyini oluşturduğu yolundaki düşüncemle bağdaşıyor. Böyle kavrandığında, idealleştirme yetişkin aşk ilişkisinin bir işlevidir, "romantik" gençlik aşkıyla yetişkin aşk arasındaki sürekliliği kurar. Normal koşullarda, yansıtılan ego ideali değil; (ego idealini de kapsayan) süperego içindeki yapısal gelişmelerden doğan ideallerdir.

David (1971), iki cinsten de çocuklarda çok erken dönemli ödipal özlemlerin, anneyle babayı birbirine bağlayan ve çocuğu dışlayan heyecan verici, doyurucu ve yasaklanmış bir ilişki sezgisinin ve çocuğun cinsel aşkın niteliğinin hayati bir önkoşulu ve parçası olarak yasaklanmış bilgi –özellikle cinsel bilgi– için duyduğu özlem ve heyecanın nasıl ortaya çıktığı üzerinde durur. Her iki cinste de, özlem, haset, kıskançlık ve merak, sonunda aktif olarak idealleştirilmiş ödipal nesne arayışını ateşler.

İkinci Bölümde işaret ettiğim gibi, özlemi duyulan erotik doyumun mahrem kaynaşması ve simbiyotik kaynaşma erken dönem idealleştirmenin cinsel işlevini de kapsar. Bu arada, Meltzer ve Williams'ın (1988) anne bedeninin dış yüzeyini idealleştirmenin, saldırganlığı anne bedeninin içine yansıtma karşısında bir savunma işlevi gördüğü yolundaki önermesine değinmiştim. Bu doğrudan ideal anne imgesiyle duyuların en erken aşamadaki doyumunun bütünleşmesini de ifade eder. Böylelikle, en erken idealleştirme, yani karakter özelliğini (bu idealleştirmeyle "hepten kötü" ya da zararlı deneyimleri ayıran) bölme süreçlerinin hâkimiyetinden alan ilksel idealleştirme, idealleştirilen nesneye duyulan cinsel eğilimin sürmesini sağlar ve cinsel heyecanı saldırgan dürtülere teslim olmaktan korur.

Daha sonra, birleşik ya da bütünsel nesne ilişkileri bağlamında meydana gelen idealleştirme ve bütünsel nesne ilişkileri yaratıldığında bu idealleştirmeye denk suçluluk ve ilgi duyma kapasiteleri ve telafi eğilimleri, cinsel heyecanla erotik arzunun aşk nesnesini idealleştiren bir görüşle bütünleşmesini ve erotik arzunun da sevgiyle bütünleşmesini kolaylaştıracaktır. Görmüş olduğumuz gibi, sevgi içselleştirilmiş nesne ilişkileri âleminde aşk ve saldırganlığı bütünleştirme kapasitesini yansıtır ve tehlikeli saldırılardan korunması gereken âşık olunan nesneye duyulan ilginin bir öğesini barındırır. Zaman içinde, âşık olunan ötekinin bedeninin ilk idealleştirilmesi ve sonra ötekinin bütün kişiliğinin idealleştirilmesi aşk nesnesinin değer sistemlerinin, yani etik, kültürel ve estetik değerlerinin idealleştirilmesine evrilir; bu romantik aşk yaşama kapasitesini garanti edecek bir gelişmedir.

Psikolojik gelişme bağlamında idealleştirme süreçlerinin bu aşamalı dönüşümleri ödipal gelişme aşamasından geçişin değişik yollarını da yansıtır; burada ödipal nesneye duyulan erotik arzu karşısında başlangıçtaki yasaklar söz konusudur ki bunlar erotik arzuyla idealleştirilen nesne ilişkileri arasındaki keskin savunmacı mesafenin önemli bir nedenidir. İdealleştirme süreçleri evrim içinde erotik arzuyla aynı kişinin romantik idealleştirilmesi arasındaki bağlantıyı yeniden onaylama kapasitesi doğurur ve aynı zamanda, ödipal çatışmanın aşıldığı anlamına gelen sevgi ve cinselliği birleştirme kapasitesi dahil, süperegonun üst düzeyde bütünleşmesini de temsil eder. Aşk nesnesinin değerleriyle özdeşleşmenin bu kuruluşunda, çift ve çiftin kültürel, toplumsal arkaplanları arasındaki karşılıklı ilişkiden bir aşkınlık doğar. Geçmiş, şimdi ve hayal edilen gelecek deneyimleri aşk nesnesiyle yaşanan şimdiki ilişkiyle bağlantılı hale gelir.

C. BAĞLILIK VE TUTKU

Cinsel aşk dünyasında tutku, bence, dinamik ya da çatışmalı olarak belirlenmiş sınırların ayırdığı intra-psişik yapılar arasında köprü kurma anlamında, sınırları geçmeyi ifade eden bir duygu halidir. Ben *sınır* terimini benliğin sınırları anlamında kullanıyorum; hiyerarşik

olarak ilişkili (özellikle toplumsal) sistemlerin dinamik, aktif arakesitleri olarak geniş anlamına açık gönderme yapılmadığı sürece bu anlam geçerlidir.

Cinsel tutkuda geçilen en önemli sınırlar benlik sınırlarıdır.

Cinsel tutkunun ve eriştiği tepe noktalarının en önemli dinamik özelliği birleşme sırasında yaşanan orgazmdır; orgazm esnasında zirveye çıkan cinsel heyecan ilksel, esrimeli bir duygulanım içinde otomatik, biyolojik olarak belirlenmiş bir tepkidir. Orgazmın eksiksiz yaşanması benliğin sınırlarının geçici olarak terk edilmesini ya da daha doğrusu, benlik sınırlarının varoluşun biyolojik köklerine dek yayılmış olan öznelliğin ayrımına varıncaya kadar genişletilmesini –ya da istila edilmesini– gerektirir. Daha önce biyolojik duygulanımlar, içgüdüler ve dürtüler arasındaki ilişkiye değinmiştim; burada duygulanımların biyolojik ve intra-psişik alanlar arasındaki sınırda (bir genel sistemler bağlamında) yaşanan öznel deneyimler olarak önemli işlevi ve içsel nesne ilişkileriyle genelde psişik yapıları örgütlemede oynadığı hayati rolü üzerinde duracağım.

Cinsel heyecan tutkulu aşkın çekirdeğinde yatan temel bir duygulanım olsa bile, bu demek değildir ki tutkulu aşk kapasitesi orgazm deneyimine "bağlıdır." Anneyle kaynaşma özlemi ve simbiyotik gelişme aşamasını niteleyen anneyle bir potada erime öznel deneyimi bedensel temas arayışına, beden yüzeylerini kenetleme arayışına sızar. Ama esrimeli orgazm deneyimi ancak aşamalı olarak merkezi bir örgütleyici işlev üstlenir; bebek cinselliğinin genital aşaması, denebilir ki, birbirinde erime deneyimleriyle bağlantılı yaygın heyecanı ve simbiyotik bağlanmanın pregenital aşamasındaki fantezileri yakalar ve buralarda yoğunlaşır.

Klinik deneyler gösteriyor ki, orgazmın duygulanımsal niteliği büyük bir çeşitlilik gösterir ve özellikle şiddetli narsisistik patolojisi ve içselleştirilmiş nesne ilişkilerinde önemli sorunları olan hastalarda, genellikle çarpıcı bir biçimde azalır; öyle ki orgazm rahatlama kadar bir ketlenme duygusu verir. Tutkulu aşkta orgazm deneyimi en üst düzeye çıkar ve bu deneyimin birey ya da çift için önemini irdeleyebileceğimiz yer de burasıdır.

Tutkulu aşkta, orgazm eşzamanlı olarak hem benliğin sınırlarını

aşıp benlik kontrolü ötesindeki biyolojik işleyişin ayrımına varmayı hem de ayrı kimlik duygusunu muhafaza ederken âşık olunan nesneyle hassas bir özdeşlik içinde sınırları aşmayı birleştirir. Paylaşılan orgazm deneyimi, cinsel partnerle geçici özdeşleşmeye ek olarak, benlik deneyiminden ödipal anne babayla fantezide birleşme deneyimine, aynı şekilde ödipal ilişkinin tekrarlanmasından kişinin ayrı kimliğini ve özerkliğini olumlayan yeni bir nesne ilişkisine geçiş anlamına gelir.

Cinsel tutkuda benliğin zamana bağlı sınırları aşılır ve nesne ilişkilerinin geçmiş dünyası aşılarak apayrı, kişisel olarak yeni yaratılmış bir dünyaya geçilir. Cinsel tutkunun bir parçası olarak orgazm simgesel olarak ölme ve (kendini heyecan, esrime ve boşalmayı içeren nörovejetatif sekanslara bırakırken) benlik farkındalığını koruma deneyimini de temsil edebilir. Benliği aşıp öteki kişiyle ve paylaştıkları değerlerle tutkulu bir birliğe erişme ölüme, bireysel varoluşun gelip geçiciliğine de bir meydan okumadır.

Ama ötekinde erime deneyiminin kabulü aynı zamanda ötekinin (annenin) bedeninin tehlikeli [olan] içine, yani yansıtılan ilksel saldırganlığın gizemli alanına, bilinçdışı ve güç kullanarak girme deneyimini yeniden üretir. Birbirinde erime bu yüzden güvensizlik ve korkuyu aşarak güvenin hâkim olduğunu ima eden tehlikeli bir macera, benliğin her zaman bilinmeyenin tehdidi altında olan bir esrimeli erime (saldırganlıkla erime) arayışı içinde ötekine teslim olmasıdır.

Benzer bir biçimde, preödipal ve ödipal gelişme aşamalarından hareketle içselleştirilmiş nesne ilişkileri canlandırma alanında, bir yandan ayrı, yani kendi benliğinin bilincinde oluşu sürdürürken ilksel, yaygın duygulanımlar karşısında korunma duvarlarını kaldırma ve ödipal nesneleri terk etme yine tehlikenin, yalnızca kendi kimliğini kaybetmenin değil bu içsel ve dışsal nesneler karşısında saldırganlığın serbest kalışının ve bedel ödetmesinin kabulü anlamına gelir.

Cinsel tutku bu yüzden benliğin kaçınılmaz tehlikelerle yüz yüze olduğu halde ideal ötekiyle arzulanan bir birliğe cesaretle teslim edilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla cinsel tutku, öteki insanla bir araya geldiğinde tehdit edici olan birçok kaynaktan gelen tehlikelerin verdiği korkunun aksine, kendini sakınmaksızın ötekiyle girilen ilişki-

ye bırakma riskini kabul etmeyi içerir. Yine bu tutku, âşık olunan nesneye yönelik saldırganlık tehlikesinin verdiği suçluluk duygusu ve korkunun aksine, aşkla sevme ve sevilme ve dolayısıyla kendi iyiliğinin yeniden olumlanması umudunu içerir. Ve bir cinsel tutkuyu yaşarken, benliğin zaman sınırlarının geçilmesi de geleceğe, hayata kişisel anlamını veren bir ideal olarak sevilen nesneye bağlılık içinde gerçekleşir. Yalnızca arzulanan ödipal ve preödipal nesneyi ve ötekiyle ideal ilişkiyi değil; hayatı yaşanır kılan fikirleri, değerleri ve özlemleri de kişiliğinde toplayan bir âşık olunan ötekiyi algılayarak cinsel tutku yaşayan birey, toplumsal ve kültürel dünyada bir anlam yaratma ve onu pekiştirme umudunu ifade etmiş olur.

Cinsel tutku aşk ilişkilerinin psikolojisi ve psiko-patolojisi üzerine yapılan çalışmalarda merkezi bir konu, birçok bakımdan aşk ilişkilerinin istikrarı ya da istikrarsızlığı üzerinde etkili olan bir meseledir. Sorun genellikle cinsel tutkunun romantik aşkın mı yoksa zamanla yerini daha az şiddetli, "duygulanımsal" bir ilişkiye bırakan erken dönemdeki aşk ilişkilerinin mi bir özelliği olduğu yoksa cinsel tutkunun çiftleri bir arada tutan şeyin temel bir bileşeni, cinsel aşkın aktif, yaratıcı işlevlerinin bir ifadesi (aynı zamanda garantisi) mi olduğu biçiminde ortaya konur. Çiftin kalıcı ilişkiye girmesi için potansiyel bir koşul olan cinsel tutku aynı zamanda –yaratıcı bir aşk ilişkisinin görece sakin, tutkusuz, ahenkli ve güvenli bir ilişkiden daha fazla tehdit altında olduğu düşünülürse– potansiyel bir tehlike kaynağı da olabilir mi?

İstikrarlı bir aşk ilişkisi ya da evlilikteki sevgiyle bir aşk ilişkisindeki tutku arasındaki karşıtlık yüzlerce yıldan beri şairler ve filozoflar tarafından tartışılmaktadır. Uzun süreli ilişkileri olan hastalarıma ilişkin yaptığım değerlendirmeler temelinde, çiftlerin ilişkilerinin yıllar geçtikçe aldığı biçimleri gözleyerek bu ikilemin aşırı basite indirgenmiş bir uylaşım olduğuna inandım. Tutkulu aşk bazı çiftlerin hayatlarının pek çok yılı boyunca birlikte olmalarını açıklar.

Ben cinsel tutkunun gençlik dönemine özgü esrime haliyle eşitlenemeyeceğine inanıyorum. Birini herhangi bir başkasından ayıran nihai gizin açık bir farkındalığıyla birlikte, başka birine duyulan kırılgan ama derin, kendine yeterli ve özeleştirel aşkın farkındalığı, âşık

olunan ötekine bütünsel bir bağlılık için ödenecek bedelin bir parçası olarak gerçekleşmesi imkânsız özlemlerin kabulü yine cinsel tutkuyu yansıtır.

Cinsel tutku, her ne kadar tipik olarak orada ifade bulsa da, orgazmla biten bir cinsel birleşmeyle de sınırlı değildir. Tam tersine cinsel aşk, nihai özgürleştirici, tüketici ve yeniden onaylayıcı amacı içinde birleşme ve orgazmın sezgisel ayrımından geçerek, ötekine duyulan cinsel özlemin, yükselen erotik arzunun geniş alanına ve ötekinde temsil edilen fiziksel, duygusal ve genel insani değerlerin takdirine kadar genişler. Bir çiftin ilişkisinde yoğunluk bakımından normal dalgalanmalar ve ani kesintiler vardır; bunları daha sonra irdeleyeceğim. Ama doyurucu bir cinsel ilişkide, cinsel tutku çiftlerin aynı anda cinsel, nesne ilişkisel, etik ve kültürel alanlardaki ilişkisini karakterize eden somut bir yapıdır.

Her düzeyde öznel tutku deneyiminin asli bir özelliğinin benliğin sınırlarını aşma, ötekinde erime olduğunu söylemiştim. Bu kaynaşma ve erime deneyimini ben-ben olmayan farklılaşmasını bulandıran gerileyerek erime olgusuyla aynı kaba koyamayız: Cinsel tutkuya rengini veren şey aynı anda hem erimenin yaşanması hem de ayrı bir kimliğin muhafaza edilmesidir.

Böyle tanımlanan benliğin sınırlarını aşma öznel aşkınlık deneyimine temel oluşturur. Benlik ve nesne sınırlarının dağılmasını getiren psikotik özdeşlikler (Jacobson 1964) tutku kapasitesine engel oluşturur. Bununla birlikte, aşkınlık kendini kaybetme, tehdit edici saldırganlıkla yüzleşme tehlikesi demek olduğundan, psikotik erimede tutku saldırganlık korkusuyla ilişkilidir. Sınır hastalarının ilksel idealleştirmelerinde idealleştirilen ve sıkıntı veren nesne ilişkileri arasında bir bölünmeyle birlikte yoğun bir saldırganlık varsa, tutkulu aşk aniden tutkulu nefrete dönüşebilir. "Hepten kötü" ve "hepten iyi" içselleştirilmiş nesne ilişkilerinde bütünleşme yokluğu bir çiftin ilişkisinde çarpıcı ve ani değişikliklere zemin hazırlar. Önce rakibini ve ihanet eden aşk nesnesini sonra da kendini öldü-ren terk edilmiş âşık örneğindeki tutkulu aşk, ayırıcı mekanizmalar ve ilksel idealleştirme ve nefret arasındaki bu ilişkiye işaret eder.

Cinsel ilişkinin bu iki hayati özelliğinin bir araya gelişinde içkin

bir çelişki vardır: Benliğin katı sınırları ve bireylerin ayrı olduklarına ilişkin sabit fikirleri bir yanda ve aşkınlık, âşık olunan kişiyle bir olma duygusu öte yanda. Bu ayrı oluş yalnızlık, özlem ve bütün ilişkilerin kırılganlığından duyulan korkuya neden olur. Yalnızlık, denebilir ki, aşkınlığın bir önkoşuludur.

Bir yanda âşık olunan nesneyle özdeşlik içinde sınırları aşarken öte yanda benliğin sınırları içinde kalmak aşkın mevcut, etkileyici; ama bir o kadar da acı veren bir koşuludur. Meksikalı şair Octavio Paz (1974), aşkın arzuyla gerçekliğin kesişme noktası olduğunu söylerken tam da aşkın bu özelliğini ifade etmiştir. Paz'a göre, aşk gerçekliği arzuya açar ve erotik nesneden sevilen kişiye geçişi yaratır. Bu açılma hemen her zaman acı vericidir, çünkü âşık olunan kendini hem girilebilir bir beden olarak hem de girilemez bir bilinç olarak sunar. Aşk öteki kişinin özgürlüğünün açığa vurulmasıdır. Aşkın çelişkili bir doğası vardır: Bir yanda arzu, arzulanan nesneyi yok ederek kendini gerçekleştirmek ister öte yanda ise aşk bu nesnenin yok edilemez ve ikame edilemez olduğunu keşfeder.

Şimdi klinik bir örnek olarak, psikanalitik tedavide önceleri engellenmiş, saplantılı kişilik özellikleri sergileyen birinde olgunlaştırıcı bir kapasite olan cinsel tutku deneyimi ve romantik bir özlem geliştirme kapasitesini ele alalım. Erotizm, nesne ilişkileri ve değer sistemlerini bütünleştirme gibi öznel deneyimlerde odaklanmak için bu değişikliğin dinamik ve yapısal özelliklerini göz ardı ediyorum.

Kırkına yaklaşmış bir üniversite hocası Avrupa'ya yapacağı bir iş gezisine çıkmadan çok kısa bir süre önce fena halde âşık olduğunu hissettiği bir kadınla bir ilişkiye girmişti. Dönüşünde bana Louvre müzesini ziyaret edip M.Ö. üçüncü binyıldan kalan Mezopotamya minyatür heykellerini ilk kez gördüğünde yaşadığı deneyimi anlattı. Bir noktada çok sarsılmıştı; heykellerden biri, meme uçları ve göbeği küçük değerli taşlarla belirgin hale getirilmiş bir kadındı ve bedeni âşık olduğu kadınınkine benziyordu. Neredeyse terk edilmiş salonlarda dolaşırken sevgilisini düşünüyordu ve heykele bakarken bir erotik uyarılma dalgası bedenini sarmış ve sevgilisinin yakınlığını derinden duymuştu. Hoca son derece yalın ve güzel olduğunu düşündüğü heykelden çok etkilenmiş ve dört bin yıldan fazla bir zaman

önce ölmüş olan meçhul sanatçıyla empati kurabildiğini hissetmişti. Kendini aciz; ama aynı zamanda da geçmişle iletişim kurmanın verdiği güven içinde, sanki o sanat eserinde dışavuran aşkın ilahi sırrını paylaşmasına izin verilmiş biri gibi hissetmiş. Erotik arzu bir olma duygusu, sevdiği kadına duyduğu özlem; ama aynı zamanda yakınlık duygusuyla iç içe geçmiş ve bu bir oluşla aşk sayesinde güzelliğin aşkın dünyasına girişine izin verilmişti. Bu sanat eserine ilişkin deneyimi paylaşma fırsatı tanındığı için duyduğu şükran ve tevazuyla birlikte güçlü bir birey olma duygusu içini sarmıştı.

Cinsel tutku bireyin kendisinin, anne babasının, bütün nesneler dünyasının "iyiliği"ni sağlayan bütün duygusal durumlar silsilesini ve ketlenme, düşmanlık ve çift değerliliğe rağmen aşkın gerçekleşme umudunu yeniden canlandırır ve bünyesinde muhafaza eder. Cinsel tutku, bir ilksel simbiyotik kaynaşma durumuyla (Freud'un [1930] "okyanus hissi" dediği şey) sürekli empati kurma –ama onun içinde erimeme– kapasitesi, benlik-nesne farklılaşması aşamasında anneyle yakınlığın heyecan verici birliğini sağlar ve cinsel işlevle ilgili aşağılık duygusu, korku ve suçluluk duygularının üstesinden gelme bağlamı içinde ödipal özlemleri giderir. Cinsel tutku, önce gençlik romantizminin bir parçası ve sonra yetişkinlik döneminde insan hayatının gerçekçi sınırlamaları, hastalığın, çöküntünün, kötüleşmenin ve ölümün kaçınılmazlığı karşısında sevgiliye bağlılık olarak âşık olunan kişiyle bir olma duygusunun önünü açan temel deneyimdir. Cinsel tutku sevilen kişiyle empatinin önemli bir kaynağıdır. Bundan dolayı, birçok riske rağmen sınırları aşmak ve temel bir iyilik duygusunu yeniden onaylamak biyolojiyi, duygular dünyasını ve değerler sistemini dolayımsız tek bir sistem içinde bağlantılandırır.

Cinsel tutkuda benlik sınırlarını aşma ve sevilen kişiyle içsel ilişkide aşkı ve saldırganlığı, homoseksüelliği ve heteroseksüelliği bütünleştirme Thomas Mann'ın *Büyülü Dağ* (1924) romanında Hans Castorp'un Claudia Chauchat'a aşkını ilan edişinde parlak bir biçimde gösterilmiştir. Hümanist, rasyonel ve yetişkin "akıl hocası" Settembrini'yle bağlarını koparan Castorp aşkını, kitabın Almanca olan metninde neredeyse özel ve mahrem bir dil haline gelen Fransızcayla ilan eder. Madame Chauchat'ın hafif alaysı da olsa verdiği

sıcak karşılıktan heyecanlanan ve rahatlayan Castorp kadına onu her zaman sevdiğini söyler ve gençliğinde ona benzeyen ve tıpkı Madame Chauchat'tan akşamın ilk saatlerinde istemiş olduğu gibi kendisinden bir zamanlar bir kurşunkalem istediği bir arkadaşıyla homoseksüel ilişkisi olduğundan bahseder. Castrop, aşkın çılgınlıktan başka bir şey olmadığını, anlamsız, yasak bir şey ve günah dolu bir macera olduğunu söyler; vücudun, aşkın ve ölümün –hepsinin de– aynı şey olduğunu anlatır; organik hayatın mucizesi ve canlı, bozulmaya açık maddeden oluşan fiziksel güzelliğin mucizesi hakkında konuşur.

Ama benliğin sınırlarını aşma belli koşulların yerine gelmesini gerektirir: Daha önce değindiğim gibi, benliğin sınırları dışında bir psikolojik alanın varlığına ilişkin bir bilinç ve o alanla empati kurma kapasitesi olmak zorundadır. Bu yüzden, psikotik hastalara özgü erotik havadaki manik heyecan ve büyüklük hallerine cinsel tutku denemez ve narsisistik kişiliklerde çok fazla görülen nesne temsillerinin ve dışsal nesnelerin bilinçdışı tahribi, kendini aşarak başka bir insanla mahrem birleşme kapasitelerini tahrip eder ve dolayısıyla cinsel tutku kapasitelerini aşındırır ve nihayet yok eder.

Ayrıca mekanik, tekrara dayanan cinsel heyecan ve orgazm içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin derinleşmesinden kopuk kendi kendine yaşanan bir deneyime dayandığında, cinsel heyecan ve orgazm biyolojiye teslim olarak daha önce değindiğim sınır aşma işlevini kaybeder. Bu cinsel heyecanın erotik arzu ve cinsel tutkudan farklılaştığı yerdir; temel olarak, mastürbasyon tipik olarak bir nesne ilişkisini, erken çocukluk döneminden gelen ödipal ilişkilerin çeşitli özelliklerini ifade edebilir (ve genelde eder). Ama zorlama, tekrara dayanan bir eylemlilik olarak mastürbasyon, çatışmalı nesne ilişkilerinden gerilemeci bir kopuş bağlamında, yasak cinsel itkilere ve öteki bilinçdışı çatışmalara karşı savunma işlevi görerek aşkınlık işlevini kaybeder. Bana göre, alınan heyecan, haz ve tatminin azalmasına neden olan şey içgüdüsel dürtülerin sonsuz, zorlama bir tekrara dayanan tatmini değil; nesne ilişkileri dünyasına normal yatırımın garanti ettiği özne-nesne sınırlarının aşılması gibi hayati bir işlevin yerine gelmeyişidir. Başka bir ifadeyle, cinselliği canlı tutan ve sürekli tatmin potansiyeli sağlayan içselleştirilmiş ve dışsal nesne ilişkileri dünyasıdır.

Sevme ve nefret etme üzerine kurulu benlik temsilleri ve nesne temsillerinin, kısmi nesne ilişkilerinden bütünsel ilişkilere (ya da nesne sabitliğine) geçişteki duygulanımlarla bütünleşmesi istikrarlı bir nesne ilişkisi kurma kapasitesi için temel bir gerekliliktir. Kalıcı bir egonun sınırlarını aşarak sevilen nesneyle özdeşlik kurmak zorunludur.

Ama derinlikli nesne ilişkileri kurulması aynı zamanda, iki partnerin de bebeklik ve çocukluktan getirdiği bastırılmış ve kopuk patojenik nesne ilişkilerini karşılıklı olarak canlandırması bağlamında, ilişkideki ilksel saldırganlığı da açığa çıkarır. Bastırılmış ya da kopuk içsel nesne ilişkileri ne kadar patolojik ve saldırganca belirlenmişse, denk düşen savunma mekanizmaları da o kadar ilksel olur; bunlar, özellikle yansıtmalı özdeşlik, partnerde tehditkâr nesne temsillerini yeniden üreten deneyimlere ya da tepkilere neden olabilir; idealleştirilmiş ve değersizleştirilmiş, yası tutulan ve sıkıntı veren nesne temsilleri sevilen nesnenin algılanması ve o nesneyle girilen ilişkiye hâkim olur ve ilişkiyi –güçlendirdiği gibi– tehdit edebilir. İki partner de birbirlerine karşı algılarında ve davranışlarında çarpılma etkilerinin giderek daha fazla ayrımına vardığından, aralarındaki etkin yapılaşmayı zorunlu olarak çözme yetisi kazanmaksızın acı da olsa karşılıklı saldırganlığın ayrımına varabilir, böylelikle çiftin ilişkisinin bilinçdışı harcı da ilişkiyi tehlikeye sokabilir. Bu noktada, ilksel yasakların ve saldırganlıktan dolayı suçluluk duygusunun nesneye –ve benliğe– duyulan ilgiye dönüşme sürecinde dışavuran süperego bütünleşmesi ve olgunlaşma, nesne ilişkisini ve sevilen nesneye yönelik sınırı aşma kapasitesini korur. Yetişkin süperego aşkı ve sevilen nesneye bağlılığı güçlendirir.

Cinsel tutkuya ilişkin önerilen tanımın genel bir uzantısı şudur: Cinsel tutku gençlik ve ilk yetişkinlik dönemlerindeki "romantik" idealleştirmenin gelişmemiş ya da geçici bir ifadesi değil, aşk ilişkilerinin kalıcı bir özelliğidir; cinsel tutku hayat boyu aşk ilişkilerine yoğunluk, güç ve kendini yenileme işlevi kazandırır; ve cinsel tutku, çiftin bütün insani deneyimiyle bağlantılandırarak cinsel heyecanı kalıcı hale getirir. Bu bizi istikrarlı cinsel ilişkilerin erotik özelliklerine götürür. Bence, klinik kanıtlar cinsel heyecan ve zevkin çiftin bütün ilişkilerinin niteliğiyle ne kadar yakından bağlantılı olduğunu açıkça

gösterir. Çok sayıda insanı konu alan istatistiksel çalışmalar son yirmi otuz yılda cinsel birleşme ve orgazm sıklığında bir azalmayı gösterse de, çiftler üzerinde yapılan klinik araştırmalara göre, çiftlerin ilişkilerinin doğası cinsel birleşmenin sıklığı ve niteliğini önemli oranda etkilemektedir; cinsel deneyim aşk ilişkilerinin ve evlilik hayatının kalıcı ve merkezi bir özelliği olarak yerinde durmaktadır. Koşullar uygun olduğunda cinsel zevkin yoğunluğu sürekli kendini yenileyen bir niteliğe sahiptir; bu yenilenme, cinsel jimnastiğe değil çiftin kendi değişen kişisel ihtiyaç ve deneyimlerini de katarak, bilinçli ve bilinçdışı fantezilerle ve bunların cinsel ilişkide hayat bulmasıyla dışavuran bütünsel ilişkinin heteroseksüel ve homoseksüel, sevecen ve saldırgan özelliklerinden oluşmuş karmaşık bir ağ örme kapasitesine bağlıdır.

4
Aşk, Ödipus ve Çift

A. TOPLUMSAL CİNSİYETİN ETKİSİ

Çekirdek cinsel kimlikle ilgili önceki bölümlerde yürüttüğüm tartışmada, her iki cins açısından da orijinal bir psikolojik biseksüelliğin savunulup savunulamayacağı ya da her iki cinsin ilk kimliğinin Freud'un (1905) ileri sürdüğü gibi erkek mi yoksa Stoller'ın (1975a, 1985) ileri sürdüğü gibi dişi mi olduğu konularındaki karşıt görüşleri ele aldım. Ben, bebeklerin ta baştan eril ya da dişil bir çekirdek cinsel kimlik kurdukları yolundaki görüşleri hermafroditler üzerine yapılan çalışmalardan ve ilk çocukluk dönemlerine ilişkin gözlemlerden elde

edilen bulgularla uyum içinde olan Person ve Ovesey'e (1983, 1984) katıldığımı ifade ettim. Bebeğin ve küçük çocuğun hem anne hem de babayla bilinçdışı özdeşlik kurmasından kaynaklanan başlangıçtaki psikolojik biseksüellikten yana psikanalitik deliller sunan Braunschweig ve Fain'in (1971, 1975) inandırıcı bir biçimde ileri sürdükleri gibi, bu bilinçdışı biseksüel potansiyel zaman içinde egemen anne-bebek etkileşiminin kontrolüne girer ve tek bir çekirdek cinsel kimlik kurulur. Bu fikir, bebeğin cinsel kimliğinin anne baba tarafından tayin edilmesinin o kimliğin anahtar örgütleyicisi olduğu yolundaki, Stoller'ın transseksüellik üzerine gözlemleriyle de desteklenen, Money ve Ehrhardt'ın (1972) yaklaşımıyla uyum içindedir.

Braunschweig ve Fain'in teorilerini geliştirerek, bebekte beden yüzeyi erotizmi ve daha sonra erotik arzunun güçlenmesi açısından annenin rolünün ve bebeğin fiziksel uyarılması esnasında hoşlandığını dışavurmasının vazgeçilmez önemine işaret ettim. Hem erkek hem de kız çocuk için, anneyle yaşanan erken dönemli erotik deneyim cinsel heyecan potansiyelini ateşler; ama bu arada annenin erkek çocukla yaşadığı örtük olarak "cilveli" erotik ilişki erkek cinselliğinin kalıcı bir özelliğini oluşturur ve oğlan çocuğunun normalde sürekli cinsel heyecan duyma kapasitesine katkıda bulunurken, kız çocuk söz konusu olduğunda bu cinsel heyecanın incelikli ve bilinçdışı olarak esirgenmesi kız çocuğunun başlangıçta vajinal gemitalliğinin ayrımına varmasını engeller. Erotik alanda kız ve oğlan çocuklara bu farklı muamele, bir yanda çocuklukları boyunca –oğlanda sürekli, kızda yasaklanmış– genital heyecanlarını ortaya koymaktaki farklılıklarını pekiştirirken öte yanda onların çekirdek cinsel kimliklerinin oluşmasına güçlü bir katkı sağlar.

Bu nedenle, bilinçdışı olarak asal nesnelerine takılıp kalmış erkekler kadınlara karşı çift değerli tutumlarıyla baş etmekte büyük güçlüklerle karşılaşır ve genital ihtiyaçları ile sevgi ihtiyacını bütünleştirme kapasitesi geliştirirken, erken dönemlerinde genital farkındalıkları engellenmiş kadınlar aşk ilişkisi bağlamında eksiksiz bir genital ilişki geliştirmekte daha yavaş kalırlar.

Braunschweig ve Fain'in (1971) gözlemleri, yetişkin cinsel aşkta kadınlarla erkekler arasında görülen önemli farkları açıklamakta son

derece faydalıdır. Bu gözlemlerin bazı belirgin noktalarını özetlerken, onların kendi özgün dillerine sadık kalmaya çalışacağım.

Oğlan çocukları söz konusu olduğunda, anneyle girilen pregenital ilişkide zaten annenin ona özel cinsel yönelimi vardır. Bu çocuğun cinsel farkındalığını ve penisine narsisistik yatırımını uyandırır, ama beraberinde şöyle bir tehlike de yaratır: Narsisistik ihtiyaçlarının anne tarafından aşırı pregenital doyurulması oğlan çocuğunun, kendi küçük penisinin anne için tamamen tatmin edici olduğuna ilişkin bir fantezi geliştirmesine neden olarak, babamn güçlü penisiyle kendininkinin farklılığını inkâr etmesine katkıda bulunabilir. Bu koşullarda erkeklerdeki böyle bir narsisistik saplantı daha sonra babanın penisinin girme gücüyle tam bir özdeşlik kurmaksızm kadınlara karşı çocukça, oyuncul bir tür cinsel eğilim duyulmasına neden olabilir. Bu saplantı eksiksiz genital kimlikle, babanın ego idealinde içselleştirilmesiyle kesintiye uğrayacak ve aşırı kastrasyon endişesinin bastırılmasına yardım edecektir.

Bu erkekler açısından, babayla çözümsüz kalan rekabet ve kastrasyon endişesinin savunmacı inkârı anne imgelerini temsil eden kadınlarla bebeksi bağımlı ilişkilerden alman narsisistik zevkte ifadesini bulur. Braunschweig ve Fain kadar Chasseguet-Smirgel (1973-1974) açısından da, böylesi bir oluşum narsisistik saplantının (bana göre, normal bebeksi narsisizmin bir düzeyinde saplanıp kalma) ve oğlan çocuklarda ödipal komplekse normal çözüm bulunamamasının önemli bir kaynağıdır ve annede baba penisinin ve genelde "baba yasası"nın "hâkimiyeti" karşısında başkaldırı anlamına gelen davranışlarla desteklenir. Bu demektir ki, ebediyen küçük kalan oğlan çocuklarla –Don Juan'larla– ayartıcı anne benzeri kadınlar, baba karşısında kendi rekabetlerini ve isyanlarını ifade etmek için Don Juan'ın babanın "yasa ve düzeni" karşısındaki isyanından faydalanan kadınlar arasında bilinçdışı bir gizli işbirliği vardır.

Braunschweig ve Fain'e göre, normalde annenin zaman zaman erkek çocuğa sırtını çevirip babaya dönmesi oğlan çocuğunun narsisizmine ket vurur ve onu babayla rekabet temelli özdeşleşmeye kışkırtır ve böylelikle çocuklarda pozitif ödipal oluşumu başlatır ya da pekiştirir. Bunun bir sonucu, çocukta cinsel olarak reddedilmenin

getirdiği artan ketlenme duygusudur; o halde anneye yönelen –ve yansıtılan– oral saldırganlık ilk dönemlerdeki ödipal kaynaklı saldırılardan güç alır. Bu gelişme bilinçdışı olarak ilk cinsel nesnelerini –anneyi– değiştirmeyen erkeklerin aşk hayatlarında hayati bir etkide bulunacaktır.

Chasseguet-Smirgel (1970) ve Braunschweig ve Fain (1971) kız çocuğunun vajinal uyarılabilirliği ve genelde dişil cinselliği üzerinde de durur. Bu bakımdan, söz konusu yazarların tespitleri Jones (1935), Klein (1945) ve Horney'in (1967) tespitleriyle ve kız çocuğunun erken dönem vajinal mastürbasyon eylemliliklerine ve klitoral ve vajinal erotik duyarlılık arasındaki yakın bağlantıya işaret eden (Barnett 1966; Galenson ve Roiphe 1977) Amerika'da yapılmış araştırma sonuçlarıyla benzerlik taşır. Bu çalışmalara göre, çok erken dönemlerde kız çocuklarında vajinal farkındalık vardır ve bu vajinal farkındalık önce engellenmiş ve sonra bastırılmıştır.

Fransız yazarlar, anne ve babaların, özellikle de annelerin, kız ve oğlan bebeklere karşı tavırlarının farklı olduğunu ve erken dönemde anne-çocuk etkileşimdeki rol tayininin cinsel kimlik üzerinde güçlü bir etkisinin bulunduğunu gösteren kanıtlara ağırlık vermiştir (bkz., ayrıca Stoller 1973). Bu Fransız gruba göre, ilk dönemlerde oğlan çocuğunun genitalliği uyarılırken, anne kız çocuğun genital organlarına özel bir yatırım yapmaz; çünkü anne babayla ilişkide bir kadın olarak yaşadığı ayrı alanın bir parçası olan kendi cinsel hayatını, "vajinal cinselliğini" sürdürmektedir; anne narsisistik olarak küçük kıza yatırımda bulunduğunda bile, bu narsisizm genital özellikler yerine pregenital özellikler taşır (güçlü homoseksüel eğilimler taşıyan kadınlar hariç). Annenin kız çocuğunun dişil genitallerine yatırım yapmaması aynı zamanda kültürel olarak belirlenmiş baskılara ve dişil genitallerle ilgili eril kastrasyon endişesinden kaynaklanan ortak engellenmelere bir tepkidir.

Blum (1976) küçük kızın annesinde uyandırdığı bir kadın olarak kendine saygı eksenli ödipal rekabet ve çatışmaların önemini vurgular: Eğer anne bir kadın olarak saygınlığını düşürmüşse, kızınınkini de düşürecektir ve annenin kendine saygısı kızın kendine saygısını güçlü bir biçimde etkileyecektir. Annenin kendi genitalliğine ve

oğlan çocuğunun penisine duyduğu hayranlığa ilişkin çözülmemiş çatışmaları kız çocuğunun penis hasediyle kardeş husumetini birlikte yaşamasına yol açacaktır. Normal olarak, küçük kız yalnızca annesinde yaşadığı hayal kırıklığından değil; onunla özdeşleştiğinden dolayı da babaya yönelir.

Bu Fransız düşünce çizgisinin genel bir içerimi şudur: Kastrasyon endişesi küçük kızın anneden babaya yönelmesinde asli bir belirleyici olmayıp, annenin örtük bir biçimde inkârcı tavrının etkisiyle vajinal genitalliğin birincil yasaklanması ya da bastırılmasını pekiştiren ikincil bir etkendir. Kadınlarda kastrasyon endişesinin yoğunluğu büyük oranda pregenital saldırganlığın üç aşamalı yer değiştirmesine bağlıdır: Bu saldırganlık ilkin anneye yansıtılır, sonra anneyle ödipal rekabette pekişir ve nihayet babaya aktarılır. Küçük kızlardaki penis hasedi çoğu kez pregenital saldırganlık ve hasedin penise aktarılmasının etkisi altında ödipal çatışmaların pekişmesini yansıtır.

Horney'in (1967) fikirleriyle ilişkili olarak Chasseguet-Smirgel'in (1974) ileri sürdüğüne göre, oğlan çocuğunun bir fallik anne fantezisi kendisine yeniden güven duymasına, yalnızca dişil genitallerin bir kastrasyon ürünü gibi algılanması değil; kendi küçük genitallerinin son derece yetersiz olduğunu kanıtlayacak olan yetişkin vajinasının ayrımına varılması karşısında da kendine güven duymasına ya da bunları inkâr etmesine yardımcı olabilir.

Bütün bu gelişmelerden, küçük kız ve oğlanın yetişkin genitalliğiyle özdeşleşme yolunda geçmek zorunda oldukları çok çeşitli gelişme aşamaları ortaya çıkar. Oğlan çocuğu açısından babayla özdeşleşme çocuğun kadınlara ilişkin pregenital hasedini, bu hasedi kadınlara duyulan ilksel korkular biçimde yansıtmayı (Kernberg 1974) ve dişil genitaller karşısında aciz kalma korkularını geride bıraktığı anlamına gelir. Fransız yazarlara göre, Don Juan ödipal anneyi temsil eden kadınlara yönelik cinsel dürtülerin engellenmesi ve bir kadınla girilen yetişkin bir cinsel ilişkide baba ve babanın penisiyle özdeşleşme arasındaki orta yoldur: Don Juan, Braunschweig ve Fain'e göre, baba figürünün olmadığı bir genitalliği olumlar.

Ben, erkeklerdeki Don Juan sendromunun tek bir etmene bağlı olduğunu düşünmüyorum. Şiddetli narsisistik karakter patolojisin-

den mazoşistik ya da histerik olarak belirlenmiş göreli ılımlı bir patolojiye kadar, çeşitlilik sergileyen bir kadın hoppalığı [promiscuity] gibi, süreklilik gösteren bir erkek hoppalığı da vardır. Narsisistik hoppa kişilik Fransızların anlattığı bebeksi, bağımlı, isyankâr; ama efemine tipe göre çok daha sert bir Don Juan tipidir.

Bence, babayla oğlan çocuğunun normal cinsel özdeşleşmesinin bir sonraki adımı, erken ödipal aşamada fantezideki kıskanç ve kısıtlayıcı babayı temsil eden ilksel, kontrol eden ve sadistik erkekle çatışmalı özdeşleşmedir. Erkeklerde Ödipus kompleksinin nihai olarak alt edilmesi, artık oğluna karşı baskıcı yasaları işletmeyen bir "cömert" babayla özdeşleşmekten geçer. Erkekliğe geçerken çocuğu kendi bilinçdışı hasedini yansıtan cezalandırıcı kurallara boyun eğmek zorunda bırakmadan bir oğlan çocuğu büyütmekten zevk alma kapasitesi babanın kendi ödipal engellenmelerini kesin olarak aştığını gösterir. Bu formülasyonun pratik uzantısı şudur: Yetişkin erkeklerin aşk ilişkilerindeki istikrarsızlığın önemli bir kaynağı babaya ilişkin işlevlerle eksik özdeşleşme ve bu süreçteki çeşitli saplantılardır.

Küçük kız açısından, erken dönemde anneyle ilişkisinde doğrudan genital erotik uyarının yokluğu ve her şeyden önce annenin kendi genitallerinin değeri ve dişil işlevleri üzerine verdiği mücadele engellenmiş bir psiko-seksüel gelişmeyle sonuçlanır; o aşamada penis hasedi ve ödipal anneyle cinsel rekabetin bastırılması bu gelişmeyi tali olarak güçlendirir. Gelgelelim, annenin erkekleri ve oğlan çocuğunun genitallerini takdir etmemesi iki cinsten de çocuklarının cinsel algılarını ve çatışmalarını kökten değiştirebilir.

Fransız yazarlara göre, oğlan çocuğunun penisinden gurur duymasında olduğu gibi eril genitalliğin toplumsal olarak destek bulan "aleni teşhiri"nin aksine, küçük kızın genitalliği özeldir; kız çocuğu cinsel gelişme alanında tek başınadır. Kızın sessiz ve gizli bilinçdışı umudu anneye sırt çevirip babaya yönelmekte ve vajinaya girerek vajinal genitalliği ve genelde dişil cinselliği olumlayacak olan babanın penisine duyduğu sezgisel özlemde yatar. Braunschweig ve Fain, dişil cinsel gelişme yolu tek başına ve daha gizli geçildiği için, bu yolun eril genitalliği çeşitli nedenlerle hem anne hem de baba tarafından uyandırılan oğlan çocuğunkinden daha büyük bir cesaret istediğini

ileri sürer. Belki de küçük kızın anneden babaya yönelerek ilk erotik nesnesini değiştirmek zorunda kalması ve böylelikle pregenital gelişme aşamasından genital gelişmeye daha önce, daha kesin olarak ve yalnız başına geçmiş olması yüzünden, heteroseksüel bağlılık açısından yetişkin kadının yetişkin erkeklere göre potansiyel olarak daha büyük bir cesareti ve kapasitesi vardır.

Farklı bir bağlamda Altman (1977), erkeklerdeki ilk nesnenin kalıcılığına karşın, kadınlardaki nesne değişiminin genelde erkeklerin istikrarlı bir aşk ilişkisine kendilerini vermekte karşılaştıkları büyük zorluğun önemli bir kaynağı olabileceğine işaret etmiştir. Erkekler ilelebet ideal anne arayışını sürdürmeye ve kadınlarla ilişkilerinde pregenital ve genital korku ve çatışmalarını canlandırmaya yatkındır; bu da onları derin bir bağlanmadan kaçışa sevk eder. İlk nesnelerini zaten terk etmiş olan kadınlar, onlarla tam bir genital ve "babaya özgü" ilişki kurmaya gönüllü bir erkeğe kendilerini daha kolay adayabilirler. Kadınların bağlanma kapasiteleri açısından bir başka hayati unsur belki de kadının yeni bireyin bakımı ve korunmasındaki istikrara duyduğu ilgidir; bu da biyolojik ve psiko-sosyal belirlenimlerle, çoğu kez anneye özgü işlevlerle özdeşleşme ve bununla ilgili yüceltici süperego değerleriyle ilgilidir (Blum 1976).

Erotik arzu ve cinsel aşk kapasitesindeki bu farklılıklara rağmen, erkek ve kadınlar hem bireyler hem de bir çiftin ilişkisinin bütün alanları açısından temel bir düzenleyici olarak ödipal durumdan kaynaklanan ortak deneyimler yaşarlar.

Elde edilmesi imkânsız, yasak ödipal nesneye duyulan ve cinsel gelişmeyi ateşleyen özlemin niteliğinin aşk ilişkileri ve cinsel tutku açısından hayati bir bileşen olduğu konusunda David'le (1971) aynı fikirdeyim. Bu anlamda, ödipal oluşum insan ilişkilerinin kalıcı bir özelliği olarak düşünülebilir ve belki de ödipal çatışmalara bulunan nevrotik çözümlerin bu çatışmaların normal tezahürlerinden ayrı tutulması gerektiğini vurgulamak önemlidir.

Cinsel ve kuşaklar arası yasakların sınırlarını delmek, denebilir ki, yeniden karşılaşmayı aşk nesnesiyle yeni bir karşılaşmaya dönüştüren savunmacı ve yaratıcı fanteziler de dahil; âşık olan birey adına, onun ödipal ilişkiler tarihini etkin bir biçimde yeniden kurgulamaktır.

Toplumsal ve cinsel sınırları aşmak bilinçdışı fantezileri gerçeklikteki öznel deneyime dönüştürür; içsel nesne ilişkileri dünyalarını karşılıklı olarak canlandıran çift ödipal miti bir toplumsal yapı olarak yeniden canlandırmış olur (Arlow 1974).

Her iki cinste de, ödipal özlemler, ödipal yasaklara ilişkin fantezilerle baş etme ve anneyle baba arasındaki gizemli ilişki hakkında uyanan merakı giderme ihtiyacı cinsel tutkuyu uyarır. Daha önce değinilen nedenlerle, kadınlar muhtemelen erotik nesneyi anneden babaya yöneltip dişil cinselliği olumlayarak son sınır olan ödipal anneyle özdeşleşme sınırını daha erken geçer. Erkekler ise, âşık olunan bir kadınla cinsel ilişki kurma ve bu bağlamda baba ve "cömert" olma işlevlerini gerçekleştirme kapasitesine sahip ödipal babayla özdeşleşme sınırını geçmek zorundadır. Klinik deneyler, kadınların genellikle sevmedikleri bir erkeği terk etmekte kendilerini özgür hissederken, erkeklerin bir kadınla ilişkisini bitirmeye karar verirken nasıl suçluluk hissettiklerini gösteriyor. Bu farklılık muhtemelen anneye karşı saldırganlık konusunda erkeklerin duyduğu derin suçluluk duygusunu yansıtır; kadınlarla ilişkilerinde erkeklerin çok sık kapıldıkları bir duygudur bu (Edith Jacobson, kişisel konuşma). Ama kadınlarda, vajinal genitallik karşısında pregenital ve genital aşamada annenin fantezi yasakları yüzünden duyulan bilinçdışı suçluluk, bir erkekle cinsel ilişkide eksiksiz bir erotik, genital onaylanma gerektirir. İlksel, preödipal anne imgeleriyle daha sonraki ödipal annenin yasakçı özelliklerinin içe atılmasıyla ilişkili sadistik süperego öncüllerinin yoğunlaşması belki de kadınlardaki genital engellenmelerin çok sık ortaya çıkmasına katkı yapan bir unsurdur. Bu belki de genelde "dişi mazoşizmi" adı verilen şeyin de önemli bir öğesidir.

Kadınlarda doğuştan gelen mazoşist eğilimler hakkındaki ilk psikanalitik varsayımların giderek artan bir sorgulanmasına ve bu mazoşist eğilimler ve cinsel engellenmelere katkı yapan çeşitli psikolojik ve toplumsal unsurlara ilişkin artan bir bilinçliliğe tanık olmaktayız. Person (1974) ve Blum (1976) bu konuyla ilgili literatürü gözden geçirmiş ve dişi mazoşizminin gelişimsel ve psiko-sosyal belirleyenleri üzerinde durmuştur. Blum'un vardığı sonuca göre, dişi cinsin erkeğe göre acıdan haz alma yönünde daha donanımlı bir bünyeye

sahip olduğuna ve kızların erken dönemdeki özdeşliklerinin ve nesne ilişkilerinin sonraki cinsel kimliklerini, dişil rollerini ve anneye özgü davranışlarını belirlemede hayati bir rol oynadığına ilişkin hiçbir kanıt yoktur: Mazoşizm büyük bir ihtimalle dişi işlevleri için uygun olmayan bir çözümdür.

Stoller (1974), başlangıçta anneyle kaynaşma yüzünden, kadınlarda dişi olma hissinin erkeklerdeki erkek olma hissine göre daha güçlü olduğunu ileri sürmüştür. Erkekler, başlangıçta anneyle, yani bir dişiyle kaynaşmış olduğundan, biseksüel ve sapkın ilişkilere girmeye daha yatkın olabilir.

Bir kadındaki penis hasedi ve kendi genital organlarını lanetlemenin pregenital ve genital kaynaklarına ilişkin yaptığım kapsamlı analizlerin ardından düzenli olarak karşıma çıkan gerçek şuydu: Kadın ilk dönemlere özgü vajinal erotisizminden eksiksiz zevk alma, kendi bedeninin değerini tam onaylama ve aynı zamanda haset duymadan erkeğin genitalliğini sevme kapasitesine sahiptir. Ben normal dişi cinselliğinin en çok takdir edilen genital organ olarak penisi reddetme ihtiyacında ya da kapasitesinde olduğunu düşünmüyorum ve bana göre, erkeklerin dişi genital organlarından duyduğu korkunun en şiddetli durumlarda görülen ödipal kastrasyon endişesine ikincil olmakla kalmayıp derin pregenital temellerinin de olduğunu gösteren yeterli kanıt vardır. Kısacası, hem kadınlar hem de erkekler açısından, öteki cins karşısında duyulan korku ve hasedin üstesinden gelmek rahatlatıcı bir deneyim olan cinsellik karşısındaki yasaklamaların üstesinden gelmektir.

Daha geniş bir açıdan bakıldığında, çiftlerin eksiksiz yaşanan genitalliğin verdiği zevki keşfetmesi, yetişkin genitallik karşısına engeller diken egemen kültürel uylaşımlar ve kanıksanmış yasaklar ve önyargılara boyun eğmekten kurtularak radikal değişimlere girmelerine neden olabilir. Ödipal engellemelerin nihai olarak üstesinden gelerek erişilen bu derecede cinsel özgürlük son tahlilde aşk ilişkilerindeki cinsel zevk alma potansiyeline yansıyabilir ve çiftlerin paylaştığı cinsel sırlardan oluşan yeni bir gizem yaratarak ve bu gizemi çevredeki toplumsal gruptan kurtararak tutkuyu güçlendirebilir. Gelişimsel açıdan baktığımızda, cinsel tutkuya özgü gizlilik ve zıtlaşma öğeleri insan

cinselliğinin temel bir düzenleyicisi olarak ödipal oluşumdan türer.

Sosyo-kültürel bir açıdan bakarsak, bence cinsel aşkın toplumsal uylaşımlarla ilişkisi her zaman müphemdir ve aşkın toplumsal normlarla "ahengi" kolaylıkla uzlaşmacılığa ve kamıksanmış davranışlara dönüşerek yozlaşabilir. Ama aynı şekilde çiftin aşktaki cinsel özgürlüğü kolaylıkla toplumsal normlara taşınamaz ve kitlesel eğitimle "kültürel değişim" temelindeki "özgür cinsel aşk" çabaları genellikle cinselliğin teamüllere uydurulup mekanikleştirilmesi sonucunu doğurur. Bana göre, grupla çiftin zıtlaşması kaçınılmazdır; Braunschweig ve Fain (1971) bu meseleyi derinliğine tartışmıştır.

Bütün aşk ilişkilerini "genital önceliğe" rağmen başarısızlığa mahkûm edecek şekilde baba işleviyle özdeşleşmekte yaşanan trajik acizlik ve bu başarısızlığı egemen bir erkek egemen kültür mitine göre aklileştirme Henry de Montherlant'ın *Les Jeunes Filles* (1936) kitabında çarpıcı bir biçimde gösterilmiştir. Genç kahramanı (ya da anti-kahramanı) Pierre Costals'ın ağzından konuşan Montherlant, kadınları ve erkekleri ebedi bir yanlış anlamayla bir araya getiren arzunun verdiği basınçlardan acı acı yakınır. Kadınlar açısından, aşk cinsel tatminle başlar oysa erkekler açısından aşk cinselliği bitirir (s.1010-1012); kadınlar bir erkek için yaratılmıştır, ama erkek hayat ve bütün kadınlar için yaratılmıştır. Şenlik erkekte hâkim tutkuyken, bir erkeğe duyulan aşkın şiddeti kadınların mutluluğunun ana kaynağıdır. Kadınların mutluluğu erkeklerden, erkeklerinki ise kendilerinden gelir. Cinsel eylem tehlikeler, yasaklar, engellenmeler ve iğrenç fizyoloji tarafından kuşatılmıştır.

Montherlant'ın çizdiği estetik yönletilmiş, acılı, kibirli, modası geçmiş, hain ve kendini mahveden Costals tipini ataerkil ideolojinin ürünü olarak göz ardı etmek kolaydır; ama bu, böyle bir aklileştirmenin temelinde yatan kadınlarla ilgili yoğun özlem, korku ve nefretin derinlerdeki kaynağını gözden kaçırmak anlamına gelir.

Karşıt cinsten biriyle tam olarak doyurucu ve istikrarlı bir ilişkiyle bertaraf edilebilen belirgin patoloji örnekleri, patolojik narsisizm ve aynı cinsten anne ya da baba figürüyle tam bir genital özdeşlik kurarak ödipal çatışmaları çözmekteki yetersizliktir. Narsisistik patoloji kadın ve erkeklerde görece benzerdir. Ağırlıkla ödipal çatışmalardan

kaynaklanan patoloji kadında ve erkekte farklıdır. Kadınlarda çözülmemiş ödipal çatışmalar en çok, sürekli olarak tatmin etmeyen erkeklere bağlanma ve potansiyel olarak eksiksiz tatmin sağlayabilecek bir erkekle bir ilişki yaşamak ya da sürdürmekteki acizlik gibi, çeşitli mazoşist biçimlerde ortaya çıkar. Erkekler de tatmin etmeyen kadınlara bağlanır, ama kültürel olarak onlar böylesi tatminsiz ilişkileri bitirmekte kendilerini daha özgür hisseder. Aynı şekilde kadınların değer sistemleri, ilgileri ve çocuklar için duydukları sorumluluk, taşıdıkları mazoşist eğilimi pekiştirebilir. Gelgelelim, doğal ego ideali ve anneye özgü ilgiler "çocuklarına ve eşine bağlı ortalama annede" mazoşist amaçlar değildir (Blum 1976).

Erkeklerde, aşk ilişkilerinde ödipal çatışmalardan kaynaklanan en belirgin patoloji kadınlar karşısında korku ve güvensizlik ve bu güvensizlik sonucu kadınlara yönelik tepkici ya da yansıtılmış düşmanlık biçimini alır; bunlar çeşitli biçimlerde anne figürüne karşı pregenital düşmanlık ve suçlulukla karışmıştır. Pregenital çatışmalar, özellikle pregenital saldırganlık etrafında ortaya çıkan çatışmalar, genital çatışmalarla hep iç içe yürür. Kadınlarda bu yoğunlaşma tipik olarak penis hasedi etrafındaki çatışmaların şiddetlenmesinde kendini gösterir; pregenital anneye karşı oral belirlenimli haset yerini genital baba ve onun penisinin idealleştirilmesine ve anneyle ödipal rekabete bırakır. Erkeklerde pregenital saldırganlık, haset ve kadınlardan duyulan korku kadınlar karşısındaki ödipal korkuları ve aşağılık duygularını pekiştirir: Pregenital anne hasedi erkeklerin idealleştirilen kadına karşı ödipal belirlenimli güvensizlik duygusunu pekiştirir.

Ödipal oluşumun evrensel doğası ilişkinin çeşitli aşamalarında ödipal çatışmaların yeni baştan ortaya çıkmasına neden olur, öyle ki psiko-sosyal koşullar bazen ödipal çatışmaları bizatihi doğurur-ken bazen de çiftleri ödipal çatışmaların nevrotik tezahürlerinden korur. Örneğin, bir kadının kendini kocasının çıkarlarına adaması o kadının ego idealinin uyarlanmış bir dışavurumunu yansıtıyor olabilir ve bu aynı zamanda ödipal annenin yerini almaktan gelen bilinçdışı suçluluk duygusuyla ilişkili mazoşist eğilimlerin uyarlanmış bir ikamesi de olabilir. Koca artık ona bağımlı olmadığında ve ekonomik, sosyal ilişkileri onun "fedakârlığını" gereksiz ve yararsız kıldığında, çözül-

memiş ödipal çatışmaları yansıtan bilinçdışı suçluluk duygusu telafisi imkânsız hale gelmiştir; bu çeşitli çatışmaların fitilini ateşleyebilir; belki de kadının suçluluk duygusu ya da çözülmemiş penis hasedi ve bu hasetle erkeğin başarısına karşı duyduğu öfke ilişkiyi tahrip etme yönünde bilinçdışı bir ihtiyaç doğurabilir. Ya da bir erkeğin çalışma hayatındaki başarısızlığı onu kadınlara karşı ödipal güvensizlikten ve erkeklerle patolojik rekabetten koruyan narsisistik olumlanmanın daha önceki kaynaklarını kurutabilir ve ödipal çatışmalarını ve bunların nevrotik çözümlerini daha güçlü bir biçimde yeniden harekete geçirerek, cinsel engellenmeye ve eşiyle çatışmalı bağımlılığa gerilemesine neden olabilir.

Batı'da kadınların toplumsal, kültürel ve mesleki gelişimleri ve başarıları erkeklerin kadınlar karşısında duyduğu ödipal güvensizlik, korku ve hasetten korunma mekanizmalarını, bu geleneksel ve kültürel yaptırımı ve desteği olan mekanizmaları tehdit ediyor olabilir; ve değişen gerçeklik katılan tarafların karşısına aşk ilişkilerinde saldırganlığı tehlikeli bir biçimde tırmandıran, bilinçli ve bilinçdışı kıskançlık, haset ve öfkenin potansiyel olarak canlanması olarak çıkar.

Çiftin bilinçdışı çatışmalarındaki bu sosyo-kültürel boyutlar Eric Rohmer'in aşk ve evlilik üzerine yaptığı birçok filmde, özellikle *My Night at Maude's* filminde incelikle; ama çarpıcı bir biçimde gösterilmiştir (Rohmer 1969; Mellen 1973). Geleneksel, zeki, duyarlı; ama utangaç, bağnaz genç Katolik Jean-Louis, hayat dolu, mesleğinde aktif, duygusal bakımdan derin ve karmaşık, boşanmış Maude ile ilişkiye girmeye cüret edemez. Onun yerine Jean-Louis evlenmeye karar verdiği "sadık", oldukça yalın, içe kapanık ve itaatkâr Katolik kızı tercih eder. Görünüşe bakılırsa erkek bağlılık ve tutarlılık timsalidir; ama alttan alta kendi eşiti bir kadınla gireceği eksiksiz olmakla birlikte bir o kadar da belirsiz ilişkiden korkmaktadır. Ve Maude, bütün cazibesi ve yeteneği ve kişisel tatmin kapasitesine rağmen, Jean-Louis'in ona hiçbir şey veremeyeceğini, çünkü bundan korktuğunu ve bunu yapmaktan aciz olduğunu kabul edemez; ona âşık olan Jean-Louis'in arkadaşı Vidal'ı reddettikten sonra Maude başka bir adamla başka bir tatminsiz evlilik yapar. Bu bir kaçan fırsatlar trajedisidir; halbuki partnerlerden her birinde karşılaşacağı bilinçdışı olarak belirlenmiş teh-

likeleri aşabilen istikrarlı bir aşk ilişkisinin ya da evliliğin getireceği potansiyel mutluluk ve başarma duygusu vardır.

B. ÂŞIK OLMAK VE BİR ÇİFT OLMAK

Âşık olma kapasitesi bir çiftin ilişkisinin temel direğidir. Bu erotik arzuyla idealleştirmeyi bir araya getirme kapasitesi ve derinliğine bir nesne ilişkisi kurma potansiyeli anlamına gelir. Birbirleri için çekicilikleri ve özlemlerini keşfeden, duygusal yakınlık eşliğinde eksiksiz bir cinsel ilişki kurabilen ve sevilen ötekiyle yakınlık içinde ideallerini gerçekleştirme duygusu yaşayabilen bir erkek ve bir kadın yalnızca bilinçdışı olarak erotizmi ve şefkati, cinselliği ve ego idealini bağlantılandırma kapasitesini değil; saldırganlığı aşkın hizmetine sokma kapasitesini de ortaya koyar. Bir aşk ilişkisi yaşayan bir çift dışlanan ötekinin ve içinde yaşadıkları geleneksel kültürün kuşkulu düzenleme birimlerinin haset ve öfkesine direnir. Birbirlerini düşman bir kalabalık içinde bulan romantik âşıklar miti anne ve babanın bilinçdışı gerçekliğini anlatır. Bazı kültürler romantizme (aşkın duygusal, kahramanca, idealleştirilen özelliklerine) değer verebilir, bazıları da bunu kesin olarak reddedebilir; ama duygusal gerçeklik tarih boyunca sanat ve edebiyatın konusu olmuştur (Bergmann 1987).

Başka bir önemli dinamik, çiftin bilinçdışında ergenlik öncesi ve ilk gençlik günlerinin homoseksüel gruplarına boyun eğmeyi kararlı bir biçimde terk etmesidir (Braunschweig ve Fain 1971): Erkek, ergenlik öncesi ve ilk gençlik çağlarını yaşayan erkek gruplarındaki analliğin etkisiyle cinselliği gözden düşürme, kadınları aşağılama ve (derin bağlılık özlemleri ve ödipal yasakları karşısında) grup savunusundan vazgeçer; kadın ise yine ergenlik öncesi ve ergenliğin ilk dönemlerini yaşayan kızlar grubuna özgü erkek saldırganlığı korkusunu, cinsel mahremiyet özlemini inkâr eden tutumları ve ortak bir grup ideali olarak kısmen cinselliğinden soyunmuş erkeklerin savunma amaçlı idealleştirilmesini alt eder.

Kadın ve erkek birbirlerini çocukluktan beri tanıyor, onları tanıyan herkesin kafasında bir çift oluşturuyor olabilir ve evlenebilirler

de, ama buna rağmen ortaya bir çift çıkmayabilir. Ya da er geç gizlice 'bir' olurlar: Hepsi değilse bile çoğu evlilik, [bir değil] birçok evliliktir ve bazısı da sosyal grupların ilgi alanından çıktıktan sonra pekişir.

Eğer çift çeşitlilik sergileyen sapkın fantezilerini ve isteklerini cinsel ilişkilerine sokabilir, mahremiyetleri içinde cinsel heyecanın sadomazoşist çekirdeğini keşfedip açığa çıkarabilirse, geleneksel kültürel uylaşımlara karşı çıkışları aldıkları hazzın bilinçli bir unsuru haline gelebilir. Süreç içinde beden erotizmlerinin eksiksiz olarak ilişkiye girişi her bir partnerin kültür ve sanatın estetik boyutuna ve doğa deneyimine açılarak zenginleşmesini sağlayabilir. Birlikte çocukluğun cinsel tabularından sıyrılmak çiftin toplumsal hayatı kadar duygusal ve kültürel hayatına da katkıda bulunur.

Önemli karakter patolojisi olan hastalarda âşık olma kapasitesi belli psikolojik başarılara işaret eder: Narsisistik kişiliklerde, âşık olma ilgi ve suçluluk duyma kapasitesinin ve aşk nesnesini içten içe, bilinçdışında küçümseme duygusunu alt etme umudunun gelişmeye başladığına işaret eder. Sınır hastalarda, ilksel idealleştirme asal nesnelerle girilen aşk-nefret ilişkisinden farklı bir aşk ilişkisinin ilk adımı olabilir. Bu, ilksel idealleştirmeden sorumlu ayırıcı mekanizmalar çalışırsa ve çalıştığında olacak bir şeydir; ve bu aşk ilişkisi ya da onun yerini alan yeni bir ilişki, karşısında ilksel idealleştirmenin bir savunma oluşturduğu pregenital çatışmalarla baş edebilir ve onları çözebilir. Nevrotik hastalar ve görece ılımlı karakter patolojisi gösteren hastalar, başarılı bir psikanalitik ya da psikolojik tedaviyle ağırlıklı olarak ödipal, bilinçdışı çatışmaları çözerse ve çözdüğünde, uzun süreli bir aşk ilişkisi yaşama kapasitesi geliştirir.

Âşık olmak aynı zamanda büyümekle ve bağımsız olmakla ilgili bir yas tutma süreci, çocukluğun gerçek nesnelerini geride bırakma deneyimi anlamına gelir. Büyüdükçe hız kazanan bu ayrılık sürecinde, çocukluktaki aşk ve cinsellik arasındaki çatışmanın aksine birey eşzamanlı olarak aşk ve cinsel tatmin verme ve alma kapasitesine güven duydukça geçmişin içselleştirilmiş nesneleriyle kurulan iyi ilişkilerin olumlandığı da görülür.

Bu gelişim aşamalarının başarıyla geçilmesi âşık olmayı istikrarlı bir aşk ilişkisine dönüştürme kapasitesinin gelişmesine imkân verir; bu,

sevgi ve ilgi gösterme, erken gelişme dönemlerindeki idealleştirmeye göre daha girift bir idealleştirme kapasitesi, aşk nesnesiyle özdeşlik ve empati kurma kapasitesidir. Sevgi eksiksiz cinsel zevke genişleyebilir, ilgi tam cinsel özdeşlik ve empatiyle derinleşir ve idealleştirme âşık olunan kişinin ifade ettiği ya da çiftin birlikte oluşturabileceği anlamı gösteren bir ideale yetişkin bir bağlılık haline gelebilir.

C. YETİŞKİN CİNSEL AŞK VE CİNSEL ÇİFT

Henry Dicks (1967), evli çiftlerin çatışmaları üzerine yaptığı araştırmalar temelinde, bana göre psiko-patolojik olduğu kadar normal aşk ilişkilerinin karakter özelliklerine ilişkin çalışmaların da en kapsamlı psikanalitik çerçevesini oluşturan bir yaklaşım ortaya koymuştur. Dicks yetişkin bir aşk ilişkisine bir evlilik ilişkisinde kurulan ilişkinin boyutları açısından yaklaşıyordu. Evli çiftleri psikanalitik bir açıdan birey ve çift olarak irdeleyen Dicks, evlilikteki kronik çatışmaların ve ister çift ilişkisinin sona erdirilmesi, tatminsiz ve çatışmalı bir dengenin sürdürülmesi isterse çatışmanın çözülmesi biçiminde olsun bu çatışmaların sonucunun analizine imkân veren referans niteliğinde bir çerçeve çizmiştir.

Dicks'in bulgularına göre, çiftler arası ilişkide üç önemli alan vardır: Evlilik ilişkisinin sağlayacağı şeylere ilişkin bilinçli karşılıklı beklentiler; karşılıklı beklentilerinin kendi kültürel beklentileriyle uyumluluk ve aynı zamanda kendi kültürel çevreleriyle sağladığı bütünlük oram; ve her partnerde geçmişe ilişkin patojenik içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin bilinçdışı harekete geçmesi ve karşılıklı olarak rollerin bu geçmiş nesne ilişkilerini tamamlayıcı kılınması. Dicks'e göre çiftler, genellikle bilinçli istekleriyle şiddetli bir çatışma içinde, bilinçdışı nesne ilişkileriyle karşılıklı beklentileri arasında bir uzlaşmaya varır.

Bu karşılıklı rol tayini yansıtmacı özdeşlik sayesinde başarılır ve çiftin doyuma ulaşma kapasitesini belirlemede güçlü bir unsur olarak kendini gösterir. Dicks, partnerler arasındaki cinsel çatışmaların evlilik çatışmalarının ve bilinçdışı canlandırılan nesne ilişkilerinin dışavurulduğu bildik alan olduğunu vurgular ve canlandırılan bu nesne

ilişkileriyle çiftin başlangıçtaki karşılıklı idealleştirmeleri arasındaki çıplak karşıtlığa işaret eder.

Dicks'in, çiftin nesne ilişkilerinin bir parçası olarak karşılıklı yansıtmacı özdeşleşmenin canlandırılması ve ilişkiye ego idealle-rinin etkisi üzerine anlattıkları, çiftlerin ilişkisiyle ilgili düşüncelerimi önemli oranda etkilemiştir. Dicks'in ifadesiyle, "sağduyuyla çelişkili bir biçimde, bilinçdışı bağlanma –partnerlerin karşılıklı olarak gizliden gizliye birbirine kilidenmesi– ele aldığımız sorunlu evliliklerde 'herkesin' karşılıklı özgür ve esnek bağımlılıklarında olduğundan çok daha güçlü ve kaçınılmazdır" (s. 73).

Benim görüşüme göre, Dicks'in özetlediği çiftin etkileşim alanları en azından üç başlık altında toparlanabilir ve özetlenebilir: (1) fiili cinsel ilişkileri, (2) bilinçli ya da bilinçdışı nesne ilişkileri ve (3) kurdukları ortak bir ego ideali. Betimlediğim yetişkin cinsel aşk kapasitesi bu üç alanda kendini gösterir.

Benim vurgulamak istediğim libido ve saldırganlık, aşk ve nefret bütünleşmesinin önemi ve bir çiftin etkileşime girdiği bu üç belli başlı alanın üçünde de nefret üzerinde aşkın egemenliğidir. Bu konuda, cinsel heyecan, sapkınlıklar ve aşkın doğası üzerine psikanalitik anlayışa büyük katkılar yapan Stoller'a (1979, 1985) çok şey borçluyum. Stoller, benden bağımsız olarak sınır hastaların cinsel deneyimleri üzerine yaptığım çalışmalarda ulaştığım sonuçlarla benzer sonuçlara ulaşarak, cinsel heyecanın bir bileşeni olarak saldırganlığın vazgeçilmez ağırlığına işaret etmiştir. Ayrıca yine Stoller cinsel heyecanda gizemliliğin önemini vurgulamış ve anatomik ve fizyolojik unsurların, ödipal arzular ve tehlikelerle etkileşim içinde, gizemliliğin çok büyük bir parçasını oluşturan heyecan verici ve şaşırtıcı niteliklerini anlatmıştır. Gizemlilik cinsel fanteziyi hem kurar hem de yansıtır. Stoller, tehlikeli ve potansiyel olarak ketleyici durumları yeniden yaratmakta ve özgün cinsel fantezi ve eylemin verdiği doyumla onların üstesinden gelmekte cinsel heyecanın işlevine değinir. Böylelikle, hem cinsel heyecan ve erotik arzu hem de aşk ilişkilerinin bir parçası olarak preödipal ve ödipal nesne ilişkilerini bütünleştirme açısından, libido ve saldırganlık, aşk ve nefret bütünleşmesi aşamalı bir biçimde aşk

ilişkilerinin patolojisi kadar kapasitesinin de önemli bir özelliği olarak kendini gösterir.

Birçok biçim alan sapkın cinselliğin sadomazoşist özellikleri cinsel kaynaşma çabalarının önemli bir itici gücüdür; ve sevgi dolu bedensel ilginin yokluğu ya da travmatik deneyimler, fiziksel ya da cinsel tacizin tamamen egemen oluşu cinsel tepki verme kapasitesini yok edebilir ve cinsel heyecan duygusunun güçlenmesi ve gelişmesine engel olabilir. Tersine, çok-yönlü sapkın bebek cinselliğinin ilk, saldırgan bileşenleri karşısında bilinçdışı yasaklar, saldırganlığın aşırı bir biçimde bastırılması cinselliği önemli oranda azaltabilir ve cinsel tepkiyi zayıflatabilir.

Yaptığım klinik gözlemlere göre, aslında, çok-yönlü sapkın bebek cinselliğinin belli bir oranda ezilmesi ya da bastırılması cinsel engellenmenin, duygusal ilişkileri aksi halde çok doyurucu olabilecek çiftlerin aşk hayatının yoksullaşmasına önemli katkılar yapan en sık rastlanan şeklidir. Pratikte, görüyoruz ki, çiftler cinsel heyecan veren ve orgazmla sonuçlanan düzenli genital birleşme yaşayabilir; ama bir yandan da artan bir monotonluk, belli belirsiz bir tatminsizlik ve sıkıntı duyulabilir. Demek ki, cinsel heyecan alanında, hem saldırganlığın yokluğu hem de aşırı saldırganlık aşk ilişkisinde engellenme yaratabilir.

Aynı süreç çiftin nesne ilişkilerinde de hâkim görünür. "Hepten iyi" ve "hepten kötü" içselleştirilmiş nesne ilişkilerinde bütünleşme yokluğu sınır kişilik örgütlenmesinin aşk ilişkilerinde ilksel idealleştirmeye yol açar; gerçekçi olmayan idealleştirme kolaylıkla çatışmaya ve ilişkinin yok edilmesine neden olur. İlişkide çift değerliliğe tahammülü olmayan ve saldırganlık tarafından kolaylıkla yok edilebilen bir idealleştirme tanım gereği kırılgan ve tatmin edici olmayan bir idealleştirmedir ve partnerler karşılıklı derin bir özdeşlik kapasitesinden yoksundur. Ama ileri ödipal çatışmaların egemenliğinin habercisi olan nesne ilişkilerinin buna uygun çift değerlilik hoşgörüsüyle bütünleşmesi ilişkide hoş görülmek zorunda olan ve potansiyel tehlike oluşturan bir saldırganlığın ortaya çıkması anlamına da gelir.

Çift değerliliğin hoş görülmesi bilinçdışı senaryoların ve geçmiş patojenik içselleştirilmiş nesne ilişkileriyle karşılıklı olarak yansıtmacı

özdeşleşmeyi kolaylaştırır, öyle ki çiftin ilişkisinin çift değerli bir parçası olarak saldırganlığın hoş görülmesi ilişkiye muazzam bir zenginlik katar ve Balint'in "genital özdeşlik" ya da Winnicott'ın "ilgi" olarak işaret ettiği derinliği sağlar. Ama aşırı saldırganlık çiftleri hoş görülmesi imkânsız çatışmalar ve ilişkinin potansiyel kopuşuyla tehdit eder.

Şimdi nesne ilişkilerinden çiftin karşılıklı ego ideali yansıtmasına geçelim. Çiftin ilişki kadar birbirini de idealleştirmesi yalnızca ihtiyaçlarını ve ilişkilerini daha gerçekçi bir biçimde değerlendirmek yerine savunma amaçlı davranmalarına hizmet etmez, aynı zamanda beraberinde genelde süperego işlevlerinin ve bebeksi süperegonun güçlenmesini, sonucunda da ödipal arzular ve bebeksi cinselliğin yasaklanmasını da getirebilir. Süperego işlevlerinin normal gelişmesi çifti korur ve duygusal derinliklerine güçlü bir öğe daha katar: karşılıklı sorumluluk ve ilgi duygusu. Ama saldırganlık süperegoya hükmettiğinde karşılıklı zulüm ve özgürlüğün ayaklar altına alınması ihtimalini de doğurur.

Açık ki, bir aşk ilişkisinin niteliği ve gelişmesi eşleşmenin doğasına ve dolayısıyla çifti bir araya getiren seçim sürecine bağlıdır. Aşk ilişkileri kapasitesinin yetişkinlik derecesini gösteren aynı özellikler seçim sürecini etkiler. Cinsel zevki özgürce yaşama kapasitesi, en azından partnerlerden biri için mümkünse, bu cinsel birlikteliklerinin özgürlük, zenginlik ve çeşitlilik yaratma oranını erken bir test imkânı demektir. Cinsel engellenme karşısında öfkeyle ret, küçümseme ya da mazoşistçe boyun eğmenin aksine, partnerin cinsel engellemesi, sınırlaması ya da reddine cesaretle karşı koymak istikrarlı bir genital özdeşleşmenin ifadesidir. Doğal olarak cinsel engellemeyle karşılaşan partnerin böyle bir meydan okumaya tepkisi çiftin cinsel hayatının gelişiminde önemli bir unsur haline gelecektir. Bir çiftin ilk dönemlerinde yaşadığı cinsel uyuşmazlıklar genellikle çözülmemiş önemli ödipal sorunlardan kaynaklanır ve ilişkinin bunları ne oranda çözeceği çoğu kez daha sağlıklı partnerin tutumuna bağlı olacaktır. Ama belli ki cinsel tatmin beklentisine sert sınırlar dayatacak bir partneri seçmekten kaçınmak normal bir seçim sürecinde doğaldır.

Bütünsel ya da birleşik nesne ilişkileri kapasitesinin gelişimi ego kimliği ve aynı anlamda, nesne ilişkileri konularındaki başarıyı gös-

terir ki bu da kişinin arzu ve isteklerine denk düşen birini sezgisel olarak bulmasını kolaylaştırır. Seçim sürecinin bilinçdışı belirleyenleri her zaman olacaktır; ama normal koşullarda bilinçdışı istekler ve korkularla bilinçli beklentiler arasındaki açı, ilk idealleştirme süreçlerindeki çözülmenin çiftin ilişkisi açısından önemli bir tehlike oluşturmasına izin verecek kadar geniş olmayacaktır.

Ayrıca yetişkin kişinin sevdiğini ve hayatını birlikte yaşamayı istediği kişiyi seçimi, sevgi ve yakınlık ihtiyaçlarının tatminine ek olarak hayata daha geniş bir anlam kazandıran yetişkin idealler, değer yargıları ve amaçlar gerektirir. *İdealleştirmenin* burada hâlâ geçerli olup olmadığı tartışılabilir, ama uğrunda mücadele verilen bir ideale uygun bir kişi seçildiği müddetçe, seçimde bir aşkınlık öğesi, bir kişiye doğal gelen bir bağlanma söz konusudur; çünkü bu bağlanma o kişiyle ilişkinin alabileceği ya da alacağı biçimle belirlenecek belli bir hayat tarzına bağlılık demektir.

Ama burada yine temel bir dinamik çıkıyor karşımıza; bu dinamiğe göre, cinsel ilişki, nesne ilişkisi ve çiftin ego ideali alanlarındaki saldırganlığın bütünleştirilmesi, ilişkinin derinliği ve yoğunluğunu temin eder, ama aynı zamanda ilişkiyi tehdit de edebilir. Aşk ve saldırganlık arasındaki dengenin dinamik bir denge oluşu, bütünleşme ve derinliği potansiyel olarak istikrarsız kılar. Bir çift en iyi koşullarda bile geleceklerini garantide göremez; hele çiftlerden birinde ya da her ikisindeki önemli bir çözülmemiş çatışmanın aşk ve saldırganlık arasındaki dengeyi tehdit ettiği durumlarda garantili gelecek çok daha azdır. Bazen, rahat ve güvenli görünen koşullarda bile, yeni gelişmeler bu dengeyi değiştirir.

İki insan arasındaki derin ve kalıcı bir ilişki ötekinin benliği kadar kendi benliğiyle ilişkide de bir derinlik –insanlar arası dile getirilmeyen çok boyutlu ilişkinin derinlerine inen yolu açan empati ve anlayış– gerektirmesi tuhaf bir karşıtlık yaratır. Kişi derinliğine sevebilme yetisi kazandıkça ve başka birini yıllar içinde kendi kişisel ve toplumsal hayatının bir parçası olarak gerçekçi biçimde daha iyi değerlendirebilir hale geldikçe, gerçekten eşit oranda ve hatta daha iyi tatmin edici bir partner olabilecek ötekileri bulabilir. Duygusal yetişkinlik bu yüzden çiftin çatışmadan uzak istikrarlı ilişkisinin garantisi

olamaz. Bir kişiye duyulan derin bağlılık ve birlikte yaşanan hayata ilişkin değerler ve deneyimler ilişkiyi zenginleştirecek ve istikrarını sağlayacaktır; ama şayet ben-bilgisi ve ben-bilinci derinse, partnerlerin her biri zaman zaman (potansiyel olarak gerçekçi görünen) başka ilişkilere özlem duyabilir ve tekrar tekrar bundan vazgeçebilir. Ama feragat ve özlem bireyin ve çiftin hayatına bir derinlik de katabilir; çiftin ilişkisindeki özlem ve fantezilerin ve cinsel gerilimlerin yeni bir yöne kayması aşk hayatlarına yeni, bilinmedik ve karmaşık bir boyut da katabilir. Son tahlilde, bütün insan ilişkileri bitmeye yazgılıdır; kaybetme, terk edilme ve nihayet ölüm tehdidi aşk ne kadar derinse o kadar büyüktür; bunun ayrımında olmak da aşkı derinleştirir.

5
Psikopatoloji

Bu bölümde önemli psikopatolojilerin yetişkin aşk ilişkilerinin gelişimine nasıl etkide bulunduğuna ilişkin klinik örnekler üzerinde duracağım. Tipik klinik vakalardan hareketle şiddetli ve daha az şiddetli sınır durumları, narsisistik ve nevrotik psikopatoloji sonuçlarını karşılaştıracağım.

En şiddetli sınır kişilik örgütlenmesi vakalarının bazılarında, özellikle kendini yok etme ve kendine zarar verme eğilimleri taşıyan ya da narsisistik patoloji, anti-sosyal eğilim ve ego-uyumlu saldırganlık gösteren hastalarda, duyusal haz ve tensel erotizm kapasitesi önemli oranda yitirilmiş olabilir. Hem erkek hem de kadın hastalar hiçbir

cinsel boşalma, mastürbasyon hazzı, herhangi bir nesneyle ilgili cinsel arzu ya da cinsel birleşmede, bırakın orgazma ulaşmayı, en ufak bir heyecan bile yaşamıyor olabilir. Bunlar, cinsel heyecanın bastırma temelli, ikincil bir engellenmesinden mustarip –daha az şiddetli (özellikle nevrotik) hastalarda görünen bastırma mekanizmalarının kurulduğu anlamına gelecek– hiçbir duygusal tepki göstermeyen hastalardır.

Anlattığım hastalar açıkça son derece normal biyolojik organlara sahip oldukları halde cinsel heyecan yaşayamayan hastalardır. İlk gelişme dönemlerinin hikâyesi, haz veren bir tensel erotizmin canlandırılamadığı ya da ilk bebeklik günlerinden başlayarak engellendiği izlenimi vermektedir. Şiddetli travmatik deneyimler, fiziksel ya da cinsel taciz ve seven, ilgili bir anne-baba nesnesinin belirgin yokluğu bu hikâyede ağırlık taşır. Sıklıkla kendini sakatlama –derisini, saçlarını ya da mukozalarını yolma– bu hastalara bir tür zevk verir, ama herhangi bir erotik haz belirtisi olsa bile acı çok ağır basmaktadır. Psikanalitik gözlem sadomazoşist etkileşimlerin ağırlıkta olduğu bir ilksel fanteziler dünyası ortaya koyuyor ve güç arayışı, sadistik bir nesneye tümden teslimiyete bir alternatif olarak tek güvenlik garantisi şeklinde ortaya çıkıyor. Bu hastalar cinsel zevk kapasitesi yaratmakta büyük güçlükler yaşar. Psikanalitik tedavi, paradoksal olarak, kişilik sorunlarında muazzam iyileşmeler sağlayabilir; ama aynı zamanda bastırma mekanizmalarını devreye sokarak cinsel engellenmelerini daha da pekiştirebilir. Cinsellik konusunda uzman hekimler haklı olarak bu hastaları tedavi şansları son derece az kişiler olarak görür.

Psikoterapik tedavinin bir parçası ve sonucu olarak, ilksel, parçalı, idealleştirilmiş ve zarar verici olarak içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin bütünleştirilmesi bu hastaların idealleştirme kapasitesi geliştirmesine, duygusal yatırım ve bağlanma kapasitelerinin iyileş-mesine yardım edebilecek bir idealleştirilmiş ilişki özlemi duymalarına imkân sağlayabilir. Bu hastalar son tahlilde kararlı bir aşk ilişkisi kurabilir, ama tipik olarak tutkulu aşk kapasitesi gösteremez.

Otuzuna yaklaşmış bir kadın, hayatını tehdit edecek kadar şiddetli kendini sakatlama eğilimleri yüzünden hastaneye yatırıldı. Bu hasta geçmişte kollarında derin izler bırakan çok sayıda yara açarak kendini

yaralamış, teninde birçok kez sigara söndürmüştü ve çok sayıdaki intihar girişiminin ardından hayatta kalması mucize gibi görünüyordu. Kadın üniversite öğrenimini ilk yılında yarıda bırakarak kendisine yasadışı uyuşturucular sağlayan erkeklerle birlikte olduğu uçarı bir hayata dalmış, ama mahrem ilişkiler kurduğu erkeklerle hiçbir cinsel arzu ya da cinsel haz yaşamamıştı. Tam tersine, hep erkekler tarafından kötüye kullanıldığı ve aynı zamanda kendini parasal ve duygusal olarak erkeklerin sömürüsüne teslim ettiği kuşkularıyla yaşayan bu kadın tek duygusal tatmini ya aynı yatakta uyuduğu erkek fiziksel olarak kendisini kucakladığı ya da cinsel istekleri dışında hiçbir soru sormaksızın veya bir talepte bulunmaksızın erkeklerin kendisine uyuşturucu sağladığı zamanlar alıyordu. Ne var ki, hasta talepleri karşılandığı ve ilişkiyi kontrolünde tuttuğunu hissettiği sürece birlikte yaşadığı bir erkeğe sadık kalma kapasitesine sahipti; sadece sömürüldüğü ya da haksızlığa uğradığı korkusuna kapıldığında birdenbire gözünden düşen erkeği terk ediyordu. Hastanın hikâyesinde annesinin fiziksel tacizi ve üvey babasının cinsel tacizi vardı. Üstün zekâlı olduğu için ilkokulda gelen erken başarının ardından parasal yokluk yüzünden ortaokul ve lise yıllarında aşamalı bir kötüleşme başlıyordu. Marjinal, biraz da anti-sosyal bir grubun içine girmişti; ama ilk gençlik yıllarında kalkıştığı, daha sonra çok tehlikeli olduğuna karar verince vazgeçtiği dükkânlardan mal çalma dışında anti-sosyal faaliyetlere katılmamıştı.

Daha az şiddetli sınır vakalarında hasta cinsel heyecan ve erotik arzu kapasitesi sergileyebilir, ama içselleştirilmiş nesne ilişkilerine ilişkin patolojilerinin sonuçlarından mustariptir. Sınır kişilik örgütlenmesine özgü ayrıştırıcı mekanizmalar içsel ve dışsal nesne ilişkileri dünyasını ideal ve zararlı figürler olarak böler. Dolayısıyla, bu kişiler "kısmi nesnelerle" idealleştirici ilişkilere girme kapasitesine sahiptir. Ne var ki, bu ilişkiler kırılgandır ve ideal bir ilişkiyi zararlı bir ilişkiye dönüştürebilen "hepten kötü" özellikler tarafından kirletilme tehlikesinden hiçbir zaman kurtulamaz.

Bu hastaların aşk ilişkilerinde aşk nesnesinin ilksel idealleştirilmesine paralel olarak erotik arzu görülür. Bu örneklerde ilksel idealleştirme ve narsisistik hastaların gelip geçici ilgilerine göre daha

kalıcı bir nitelik sergileyen yoğun aşk bağlılıklarının geliştiğini görebiliriz. Bu idealleştirmelerin arka yüzünde ise ani ve radikal hayal kırıklığı tepkileri gösterme eğilimi, idealleştirilmiş nesnenin bir zulüm nesnesine dönüşümü ve daha önce idealleştirilmiş nesnelerle girilen feci ilişkiler vardır. Bu hastalar tipik olarak boşanma duruşmalarında çok çarpıcı saldırganlık örnekleri sergiler. Bu patolojik ilişkinin belki de en sık rastlanan türü bebeksi kişilikleri olan kadınlarda ve genellikle gerçeğe yakın hiçbir portreleri çizilemeyecek kadar gerçekdışı idealleştirdikleri erkeklere umutsuzca sarılan sınır kişilik örgütlenmesinde görülür. Yüzeyden baktığımızda, böylesi durumlar idealleştirilen sadistik yapıya sahip insanlara boyun eğen çok daha iyi bütünlük sağlamış mazoşist kadınların ilişkilerine benzer; ama bu vakalarda gerçekçi olmayan, çocuksu idealleştirmeler çok belirgindir. Daha önceki (1976) bir çalışmamdan alınan aşağıdaki örnek bu dinamikleri gösteriyor.

Hasta aşırı şişman, on sekiz yaşında bir kızdı. Çeşitli ilaçlara alışkanlığı olan kızın okuldaki başarısı yüksek IQ'suna rağmen günden güne düşüyordu. İsyankârlığı okuldan okula taşınmasına ve esas olarak evde şiddet dolu sahnelerin yaşanmasına neden oluyordu. Kız hastanede tepkisel davranan, yerinde durmayan, dağınık ve pasaklı bir yeniyetme izlenimi vermişti. Çoğu insana karşı acımasızca kötü davranışı başka bir hastanede karşılaştığı ve her gün uzun, tutkulu aşk mektupları yazdığı bir genç erkeğe karşı kararlı ve itaatkâr tavrıyla çıplak bir karşıtlık içindeydi. Erkek sadece arada sırada ve oldukça umut kırıcı tarzda bir karşılık veriyordu; belli ki erkeğin hiçbir zaman anlaşılamayan nedenlerle bazı yasal sorunları vardı; ve hastanedeki hekimlerin hastanın önüne erkeğe ilişkin olabildiğince gerçekçi bir tablo çıkarma yönündeki titiz çabalarına rağmen, erkek karanlık bir şahsiyet olarak kaldı; ama hastaya göre o mükemmel, ideal, seven, "güzel" bir insandı.

Psikoterapi esnasında hasta erkek arkadaşıyla yoğun cinsel deneyimlerini, ilişkilerinden aldığı eksiksiz tatmin duygusunu ve onunla kaçıp dünyanın geri kalanından uzak bir hayat yaşayabilse mutlu ve normal olacağı yönündeki düşüncesini ballandırarak anlatıyordu. Daha önce kızın birkaç psikoterapisti olmuştu ve bizim hastaneye

personelin onu erkek arkadaşından ayırma çabalarına karşı "hazırlıklı" gelmişti.

Kız erkek arkadaşının kayıtsızlığını bağışlayabiliyor ya da daha doğrusu anlayabiliyordu; ama bu arada başka insanların ihmal ve takılmalarına karşı son derece hassas, hatta genellikle saplantılıydı. Ama erkek onu tamamen ve açıktan reddettikten ve kız bu kez bizim hastanede aynı ilişkiyi tekrarlayacak başka bir genç bulduktan sonra, ilk ilişki bitmişti. Kız ilişkiyi öylesine bitirmişti ki, birkaç ay sonra birincinin yüzünü bile hatırlamıyordu.

Bu tür "aşk hali" paradoksal olarak narsisistik kişiliklerin saman alevi gibi parlayıp sönen tutkulu hallerinden daha kolay tedavi edilebilir; halbuki narsisistik kişilik, narsisistik kişilik yapısı olmayan tipik sınır hastalarına göre çok daha fazla "gerçeklik yönletimli"dir.

Sınır kişilik örgütlenmesi sergileyen hastaların şiddetli aşklarının birkaç dikkate değer özelliği vardır. Birincisi, bu hastaların tutkulu bir bağlılık gerektiren genital heyecan ve orgazm konusunda bir sorunları yoktur; demek ki, "genital öncelik" gelişimi zorunlu olarak duygusal yetişkinlik anlamına gelmiyor.

Bu hastalarda çok-yönlü sapkın bebeksi cinsellik ve genital cinselliğin yerini belli bir bütünleştirmenin almış olduğu görülüyor; bu hastalar saldırganlıkla aşkı bütünleştirmeye; yani saldırgan, bebek cinselliğinin sadomazoşistik bileşenlerini libidinal erotik tatminin hizmetine sokmaya muktedir görünüyor. Cinsel heyecanla erotik arzunun bu bütünleştirilmesi, özne saldırgan ve libidinal yatırımlı içselleştirilmiş nesne ilişkilerini bütünleştirme kapasitesi kazanmadan önce meydana gelir. Nesne ilişkilerinin (ideal ve zalim ilişkiler olarak) ayrıştırılması varlığını sürdürür ve ideal nesnelerin yoğun erotik idealleştirilmesi, içselleştirilmiş nesne ilişkilerinin saldırgan kısmının inkâr edilmesi ve idealleştirilmiş ilişkinin saldırganlık bulaştırılmadan yansıtılması işlevlerini görür.

Sınır hastaları, özelliği asla tam anlamıyla algılanamayan aşk nesnesini gerçekdışı olarak idealleştirme olan ilksel türden bir âşık olma kapasitesine sahiptir. Bu türden bir idealleştirme yetişkin idealleştirmeden farklıdır ve aşk halindeki normal idealleştirme noktasına varmadan önce bir idealleştirme mekanizmasının gelişim sürecini gösterir.

Mahrem ilişkileri idealleştiren yoğun cinsel deneyimler hoş görülemez çift değerliliğe karşı çıkmak ve nesne ilişkilerinin bölünmesine engel olmak için kullanılabilir. Bu süreç sınır kişilik örgütlenmesine sahip birçok hastada preödipal çatışmaların olgunlaşmamış ödipalleştirilmesi diyebileceğimiz bir durumu gösterir: Son derece nevrotik, ama yoğun aşk ilişkileri temeldeki çift değerliliği hoş görme acizliğini perdeler. Klinik bakımdan, her iki cinsiyette de, genital etkileşim tarzlarının canlandırılması oral ihtiyaçlarda ve bağımlılıkta odaklanan korkutucu, ketleyici ilişkilerden bir kaçış çabası olarak hizmet görebilir. Öyle ki, cinsel eylemlilik yoluyla oral tatmin sağlamak için ve anneyle yaşanan ketleyici pregenital ilişkiden farklı bir ideal ilişki için beslenen bilinçdışı umut sanki erken dönemlerde yaşanan bütün ilişkilerin cinselleşmiş haline bir kaçışı destekler.

Narsisistik kişilik yapısına sahip birçok hasta oldukça gelişmiş bir cinsel birleşmede cinsel heyecan duyma ve orgazma ulaşma kapasitesi taşır ve bir aşk nesnesine derin bir yatırım kapasitesi olmaksızın geniş bir yelpazeye yayılmış çok-yönlü sapkın bebeksi eğilimlere sahiptir. Bu hastaların birçoğu asla âşık olmaz, olmamıştır da. Rastgele cinsel ilişkilere giren ve arzulanan cinsel nesnelere hemen erişemediklerinde yoğun ketlenme ve sabırsızlık hislerine kapılan hastalar sanki âşıkmış gibi görünür, ama değildir. Bu bir kere fetih gerçekleştikten sonra gösterdikleri ilgisizlikten bellidir.

Teşhis ve tedavi bakımından, narsisistik bir kişilik yapısına sahip rastgele cinsel ilişkiye giren hastaları, histerik bir kişiliğe ve güçlü mazoşist eğilimlere sahip rastgele cinsel ilişkiye giren hastalardan ayırmak önemlidir. İkincilerin rastgele cinsel ilişkiye girişleri genellikle istikrarlı, yetişkin, doyurucu bir ilişki kurma konusundaki bilinçdışı suçluluk hislerini yansıtır; çünkü bu bilinç-dışında yasaklanmış ödipal doyumu temsil edecektir. Bu histerik ve mazoşist hastalar cinsel ilişkilerden başka alanlarda eksiksiz ve istikrarlı nesne ilişkileri geliştirme kapasitesi gösterir. Örneğin, histerik bir kişiliğe sahip ve bilinçdışında erkeklerle kıyasıya bir kapışmaya girmiş kadınlar işin içinde hiçbir cinsellik olmadığında erkeklerle istikrarlı ve derin ilişkiler geliştirebilir; ama cinsel mahremiyet gelişmeye başladığında, fantezide üretilen erkeklere boyun eğme konusundaki bilinçdışı hınç ya da yasaklanmış

cinsellikten duyulan bilinçdışı suçluluk duygusu ilişkiye engel teşkil eder.

Buna karşın narsisistik kişiliklerin rastgele cinsel ilişkileri "kendini sakınan" bir beden için ya da başka insanlar tarafından çekici ya da değerli görülen bir kişi için duyulan cinsel heyecanla bağlantılıdır. Böylesi bir beden ya da kişi narsisistik hastalarda bilinçdışı haset ve iştahı, haset edilen şeyi ele geçirme ve bilinç-dışında değersizleştirme ve bozma eğilimini kamçılar. Cinsel heyecan geçici olarak nesnenin arzulanırlığı yanılsamasını güçlendirdikçe, arzulanan cinsel nesneye duyulan geçici heves âşık olma durumuna benzetilebilir. Ama çok geçmeden cinsel başarı fetih ihtiyacını doyurur, arzu nesnesinin değerini düşürme yönündeki bilinçdışı süreç işlemeye başlar ve sonuçta hem cinsel heyecan hem de kişisel ilgi hızla ortadan kalkar.

Yine de durum karmaşıktır; çünkü bilinçdışı iştah ve haset arzulanan cinsel nesneye yansıtılmaya yatkındır ve sonuç olarak cinsel nesne tarafından sahip olunma ve potansiyel sömürülme korkusu "özgürlüğe" kaçış ihtiyacını artıran bir tehdit haline gelir. Narsisistik hasta açısından, bütün ilişkiler sömürenlerle sömürülenler arasında yaşanır ve "özgürlük" fantezide kurulan yıkıcı bir sahiplenmeden kaçışın tek yoludur. Ama psikanalitik tedavi sürecinde, narsisistik hastalardaki rastgele cinsel ilişki dürtüsü, sanki bu sihirli bir biçimde bedenin parçalarına –memelere, kalçalara, penislere ya da vajinalara– bağlı bir şeymiş gibi, umutsuz bir insan aşkı arayışını da ortaya çıkarır. Narsisistik hastaların böylesi beden parçalarına duyduğu sonu gelmez özlem, analizle, bütünsel bir nesne ilişkisi ya da kalıcı nesne kurmadaki acizliği ikame etmek üzere, erojen bölgeler ve beden yüzeylerinin idealleştirilmesiyle ilgili erken dönemdeki simbiyotik ilişkinin bozulmasına geri giden bir saplantı olarak kendini gösterir (Arlow vd. 1968).

Narsisistik hastaların "fethedilmiş" cinsel nesnelerden kaçışı aynı zamanda bu nesneleri bilinçdışı bir biçimde hissedilen yıkıcılıktan koruma çabasıdır. Riviere (1937), "Don Juans ve Rolling Stones" psikolojisini tartışarak, öteki cinsi kıskanmanın oral kaynakları ve önde gelen dinamik unsurlar olarak reddetme ve küçüm-seme gibi savunma mekanizmaları üzerinde önemle durmuş-

tur. Fairbairn (1954) ise sapkınlığın, hastanın "merkezi" egosunun tahammül edemediği derinden bölünmüş, idealleştirilmiş ve zararlı nesnelerle kurulan bir ilişkinin yerine geçen bir şey olma işlevini vurgulamıştır.

Kısaca, narsisistik patoloji cinsel heyecan ve beden yüzeylerinin idealleştirilmesi yönündeki ilk baştaki kapasitenin son derece gelişmiş çok-yönlü sapkın bebeksi cinselliğe ve sonunda genital ilgilere ve genital orgazm kapasitesine nasıl ilerleyebileceğine örnek oluşturur. Bu ilerleme derinlikli mahrem nesne ilişkileri kapasitesi geliştirmedeki başarısızlık bağlamında meydana gelir, öyle ki idealleştirme cinsel alanla sınırlı kalmış ve ağırlıklı olarak fiili nesne ilişkileri alanında gelişmemiştir. Narsisistik hastalar tarafından önemli ötekilerin geçici idealleştirilmesi "salt cinsel" bir ilgi, kişinin bütünüyle idealleştirilmesine uzanmayan bir beden idealleştirilmesi ötesinde bir şey üretmeye yetmez. Bazı narsisistik kişilikler, bu ilgi geçici ve bilinçdışında savunma amaçlı değersizleştirme mekanizmasıyla sınırlı olsa bile, öteki kişiyi bedenin ötesine geçecek biçimde idealleştirebilir. Daha önceki bir çalışmamda (1976) anlattığım bir vaka narsisistik kişilik bozukluklarının ufku içindeki psikopatolojik süreklilik çizgisini gösterir.

Yirmi beş yaşlarında bir erkek iktidarsızlık korkusu yüzünden bana geldi. Ara sıra hayat kadınlarıyla cinsel ilişkiye girmiş olmakla birlikte, platonik bir arkadaş olduğunu söylediği bir kadınla ilk kez cinsel ilişkiye girme denemesinde tam ereksiyon sağlayamamıştı. Bu kendine olan güvenine ağır bir darbe olmuş ve şiddetli bir endişeye kapılmıştı. Hiç âşık olmamış ve kadınlar ya da erkeklere hiçbir zaman cinsel ya da duygusal ilgi duymamıştı. Mastürbasyon fantezileri, homoseksüel, heteroseksüel, sadomazoşistik, teşhirci ve dikizci özellikler dahil, çok-yönlü sapkın eğilimleri yansıtıyordu.

Yüksek zekâ ve kültüre sahip bu hastanın bir muhasebeci olarak başarılı bir çalışma hayatı ve genel entelektüel ve politik konularda hem kadınlar hem de erkeklerle seviyeli, ama istikrarlı bir ilişkisi vardı. Hırslı görünmüyordu. Tekdüze çalışma ona yetiyordu ve dost canlısı, esnek ve son derece uyumlu davranışları yüzünden genelde sevilen bir kişiydi. Arkadaşları onun öteki insanlar karşısında yer yer iğneleyici bir biçimde alaycı ve kibirli tavrından hoşlanıyordu.

Bu hasta başlangıçta saplantılı bir kişilik olarak görülmüştü, ama psikanalitik tetkikler ortaya tipik bir narsisistik kişilik yapısı çıkardı. Hasta, arkadaşları ve meslektaşlarının bulaştığı küçük çıkar çekişmelerinin üzerinde olduğu yolunda derin, çoğu kez bilinçdışı bir inanç besliyordu; hasta aynı şekilde arkadaşlarının sıradan, psikolojik olarak berbat ama fiziksel olarak çekici kadınlara duyduğu ilginin de üzerinde hissediyordu kendini. Platonik arkadaşıyla ilişkiye girme lütfunda bulunup da bunu başaramadığında kendine ilişkin bu duygusu çok ağır bir darbe yemiş oldu. Kendisine kalsa hem kadınlarla hem de erkeklerle cinsel ilişkilerinde başarılı olmaması için hiçbir neden yoktu ve o akranlarının dar, geleneksel ahlâk kurallarının üzerindeydi.

Burada ilk olarak cinsel ilişkiye girme, gelip geçici bir hezeyan biçiminde bile olsa, âşık olma kapasitesinin yokluğunu vurgulayacağım; bu psikanalitik tedaviye pek yatkın olmayan bir durumdur. (Gerçekten de, bu hastanın analizi beş yıllık tedaviden sonra başarısızlıkla son bulmuştu.) Bu vakadaki merkezi dinamik özellik kadınlara karşı yoğun bir kıskançlık ve bu kıskançlık karşısında –narsisistik hastalarda sık görülen bir özellik olarak– küçük görme ve narsisistik belirlenimli homoseksüel yönelim gibi savunma mekanizmalarıydı.

Bir başka vaka hem âşık olma kapasitesinin belli bir oranda varlığına hem de bu kapasitenin kısa süreli rastgele ve abartılı ilişkilerle azalmasına örnek teşkil eder. Bu örnek aynı zamanda beden yüzeyleri saplantısından bir kişiye âşık olmaya ilerlemenin suçluluk ve ilgi, depresyon ve telafi eğilimleri yaşama kapasitesinin gelişimiyle bağlantı olduğunu da akla getirir. Bundan önceki örneğin aksine, otuzların başındaki bu erkeğin belli bir âşık olma kapasitesi vardı. Psikanaliz süresince, hasta temel bir aktarım paradigması yoluyla içini dökerken, bu potansiyel çarpıcı bir gelişme gösterdi.

Hasta ilk olarak bana bir topluluk önünde konuşurken kapıldığı şiddetli endişe ve giderek artan rastgele tatminsiz cinsel ilişkiler yüzünden geldi. Hasta ilk gençlik günlerinde birkaç kez âşık olduğunu, ama başlangıçta idealleştirdiği ve özlem duyduğu kadınlardan kısa sürede bıktığını anlattı. Bir kadınla girdiği belli bir cinsel yakınlaşmanın ardından, hasta bütün ilgisini yitiriyor ve başka birini aramaya başlıyordu. Tedaviye başlamadan kısa bir süre önce, üç çocuklu bir

dul kadınla ilişkiye girmiş ve onu daha önceki kadınlardan çok daha tatmin edici bulmuştu. Buna rağmen hastanın rastgele cinsel ilişkileri sürmüş ve ilk kez bir kadınla daha istikrarlı bir ilişki kurma isteğiyle sayısız ilişki isteği arasındaki çatışmayı yaşamıştı.

Kadınlarla cinsel deneyimler konusundaki umutsuz arayışı başından beri analizin baş konusuydu. İlk başta hasta gururla kadınlarla başarılı olduğunu ileri sürmüştü, düşündüğü şey cinsel etkinlik ve zevk almada olağanüstü kapasiteye erişmekti. Ama çok geçmeden ortaya çıktı ki, kadınlara ilgisi yalnızca memeler, kalçalar, vajinalar, yumuşak ten ve her şeyden önce, kadınların bütün saklayıp sakındığı "defineleri" (o böyle diyordu) bulma fantezisini gerçekleştirme üzerine kurulmuştu. Defineyi ele geçirip "sandığı açacak" ve "içindekileri ortaya dökecekti." Daha derine inildiğinde ise hastanın (bunu analize başladıktan aylar sonra fark etmişti), kadınların güzelliğine nüfuz etmenin hiçbir yolu olmadığı ve cinsel birleşme, içine girme ve orgazmın hayran olduğu ve sahiplenmek istediği şeyin ancak gerçek olmayan, yanılsamalı bir fethi olduğu yolunda korkutucu bir düşüncesi vardı.

Bir kadını "yapmak"tan alınan narsisistik doyum hızla tükeniyordu ve kısa süreli bir cinsel ilişkinin ardından geriye hiçbir şey kalmadığı bilinci giderek bütün gelecek beklentilerinin ve bu geçici ilişkilerin gelişmesine engel oluyordu. Son birkaç yılı içinde hasta sık sık henüz fethedilmemiş kadınlarla birleşme fantezileri kurmuştu, ama kadınlar onun olur olmaz gözden düşmeye başlıyordu. Evli kadınlar onun için özellikle çekiciydi; bunun nedeni benim ilk başta sandığım gibi ödipal üçgen çatışmaları değil, bu kadınlarda başka erkeklerin çekici bir yan bulması ve bunun da hastanın "gizli defineye" sahip kadınlara karşı azalan ilgisini kamçılamasıydı.

Sonunda hasta annesine duyduğu kıskançlık ve öfkeden hareket ederek, kadınlara duyduğu kıskançlığın yoğunluğunu fark etti. Annesi durmaksızın onu ketliyordu; hasta annesinin bedensel ve zihinsel olarak sevilecek ve hayran olunacak ne varsa kendisinden sakındığı hissine kapılmıştı. Hasta çocukken umutsuzca yumuşak, sıcak bedenine sarıldığı annesinin onun öfkeli talepleri kadar sevgi ifadelerini de nasıl soğuk bir biçimde geri çevirdiğini hâlâ hatırlıyordu.

Ergenlik dönemi boyunca hasta sürekli olarak kadınlara karşı bilinçdışı kıskançlık ve nefretini kontrol etmeye uğraşmıştı. İkinci Dünya Savaşı'nı konu alan filmler seyrediyor ve kadın oyuncular kendilerini alkışlayan askerlerden oluşan büyük izleyici topluluğu önünde açılıp saçılırken o öfkeden kuduruyordu. Bunun acımasızlık olduğunu ve askerlerin sahneye hücum edip kadın oyuncuları öldürmesi gerektiğini düşünüyordu. Hasta sürekli olarak kadınların memelerinin ve genital organlarının bilincinde oldukları ve geceleyin iç çamaşırlarını –bedenlerine dokunma ayrıcalığına sahip o şahane, yumuşak giysileri– çıkardıklarında, onları –o kendisinden esirgenen, ulaşamadığı defineyi– yere attıkları üzerine kafa patlatıyordu.

Analiz ilerledikçe hastanın çocukken kurduğu sadistik mastürbasyon fantezileri ortaya çıktı. Hasta kendisini kadınları parçalarken, yığınla kadına işkence yaparken ve sonra içlerinden masum ve nazik, iyi, sevecen ve bağışlayıcı olan birini –ideal, hep veren, hep bağışlayan, güzel ve doyulmaz vekil anneyi– "özgür" bırakıyordu. Kadınlarla içten içe kurduğu ilişkilerde ideal, mutlak anlamda iyi anneye bağlılıkla tüm ötekileri, kötü anneleri yok edip intikam alma arasında bölünen hasta sonunda derinliğine bir ilişki, çatışan aşk ve nefret duygularına tahammül edebileceği ve onları bütünleştirebileceği bir ilişki kurmaktan aciz hale geliyordu. Memelerin, dişi genitallerinin ve bedenin diğer parçalarının idealleştirilmesi hastaya gerileyerek ilksel, ketlenmiş erotizmini tatmin imkânı veriyor; ama simgesel olarak kadınları da kendilerine özgü ne varsa hepsinden mahrum ediyordu. Kurduğu rastgele ilişkilerle hasta aynı zamanda özel bir kadına bağlılığı reddediyor ve bilinçdışında kendinin olmasına can attığı şeyi tahrip ediyordu.

Kadınlara "orgazm" verebilmesi, kadınların penisine ihtiyaç duyması simgesel olarak onlara ihtiyacı olmadığının teminatını oluşturuyordu; o herhangi bir memeden üstün, verici bir organa sahipti. Ama bir kadının daha sonra kendisine bağımlı olmayı sürdürmeye çalışması onda şöyle bir korku uyandırıyordu: Kadın vermek zorunda olduğu şeyden kendisini mahrum etmek isteyecektir. Ne var ki, aşk ihtiyacının yerine koymak üzere erotik özlemlerinin tatmini için giriştiği umutsuz arayışların ortasında hasta artan tatminsizliğini hisse-

diyor ve bir noktada gerçekte aradığı şeyin bir kadın teninin "altındaki" bir kişiyle bir ilişki olduğunu fark ediyordu.

Ama aktarımdaki oral talepkârlığının ve kalıcı tatminsizliğinin sistematik irdelenmesinin ardından, hasta eğiliminin bilinçdışı bir biçimde en çok özlediği şeyi –yani, analistinden beklediği anlayış ve ilgi ve kadınlardan beklediği cinsel tatmin ve aşkı– bozduğunu ve yok ettiğini kabul etmişti. Analiste ve kadınlara yönelik yıkıcı eğilimlerinin tam bilincine varması zamanla hastada suçluluk duygusu, depresyon ve telafi eğilimlerinin gelişmesine yol açtı. Sonunda, nesneye gösterdiği ilgi analisti, annesi ve analiz sürerken (bilinçdışı bir suçluluk duygusuyla) evlendiği dul kadınla ilişkisinde köklü bir değişim getirdi.

Zaman içinde karısından ne kadar çok sevgi ve şefkat gördüğünün farkına vardıkça, hasta onun karşısında kendini değersiz hissetmeye başladı. Hasta onun fikirleri ve duygularıyla daha çok ilgilenmeye başladığını, onu mutlu gördüğü anlarda sevinebildiğini, başka bir insanın iç yaşantısına derinden ilgi duyar hale geldiğini fark etti. Nihayet hasta, karısının bağımsız ilgilerini, arkadaşlarını, onun sahip olduğu şeyleri, kendisiyle değil de başka kadınlarla paylaştığını hissettiği binlerce küçük sırlarını ölesiye kıskandığını fark etti. Yine fark etti ki, karısını sürekli aşağılayarak ve küçük görerek hasta onu kendi gözünde boş ve sıkıcı bir kadın haline getirmiş ve öteki kadınları terk ettiği gibi onu da terk etmek zorunda kalacağı korkusuna kapılmıştı.

Bu arada hasta cinsel ilişki esnasındaki duygularında da çarpıcı bir değişim yaşıyordu. Hasta bu değişimi neredeyse dinsel bir duygu, karısının hem bedeninde hem de kişiliğinde bulduğu büyük bir şükran, tevazu ve neşe olarak anlatıyordu. Artık hasta, karısının (şimdi kısmi bir nesne yerine bütün kişiyi temsil eden) bedeninde yeni heyecanlar tadarken, bu şükran duygusunu fiziksel yakınlık biçiminde dışavurabiliyordu. Kısaca, hasta artık iki yıl önce evlendiği kadın için cinsel tutkuyla bağlantılı romantik aşk duyabiliyordu. Cinsel yaşamı, eskiden yaşadığı hızla hayal kırıklığına uğrama ve hemen yeni bir kadın arayışına girme yerine, tamamen tatmin edici hale gelmişti. Önceki dönemde başına gelen cinsel ilişki sonrası zorlama mastürbasyon ihtiyacı kalmamıştı.

Kadınlara karşı şiddetli haset ve nefret birçok erkek hastada görülebilir. Gerçekten de, klinik olarak, erkeklerde bu duyguların şiddeti kadınlarda penis hasedinin şiddetine denk düşer görünüyor. Narsisistik erkek kişilikleri diğerlerinden ayıran özellik yalnızca bu haset ve nefretin şiddeti değil aynı zamanda (asal bağımlılık nesnesi olarak annenin değersizleştirilmesinden kaynaklanan) kadınların patolojik olarak değersiz görülmesidir.

Kadın cinselliğinin değersizleştirilmesi ve kadınlara bağımlı ihtiyaçların inkârı kadınlarla derin bir kişisel ya da cinsel ilişki kurma aczine katkıda bulunur. Ağır vakalarda (belli bir heteroseksüel eğilim olmasına rağmen) kadınlara karşı cinsel ilginin tamamen yok olduğunu görürüz; daha az ağır vakalarda kalıcı bir ilişki kurma acizliğiyle bağlantılı olan çılgınca cinsel heyecan ve rastgele cinsel ilişki arayışı göze çarpar; daha ılımlı vakalarda geçici olarak delice tutkulu ilişkiler kurma konusunda sınırlı bir kapasite görülür.

Gelip geçici delice aşklar âşık olma kapasitesinin başlangıcı anlamına gelebilir, ama idealleştirme fethedilecek kadınların gözde fiziksel ve cinsel özellikleriyle sınırlıdır. Yine de bu hastalar, kadın genitalliği kadar birey olarak kadın idealleştirildiğinde ve aşkına şükran duyulması ve kişi olarak ona gösterilen ilgi daha kalıcı bir ilişkiye evrildiğinde, âşık olmaya özgü bir idealleştirmeyi başarabilir. Âşık olmayla paralel giden gerçekleşme duygusu narsisistik kişilikte kayıptır; en iyi halde, böyle biri, bir fetih daha başarmanın verdiği geçici bir doygunluk yaşar.

Aşkın asal kaynağı olarak anneye bağlılık ve anneyi kıskanma elbette kadınlarda da erkekler kadar yoğundur ve kadınlarda penis hasedinin önemli bir kaynağı babayla ve babanın penisiyle bir bağımlılık ilişkisi arayışıdır; bu, anneyle yaşanan ketlenme ilişkisinden kaçıp kurtulma amacına hizmet eden bir bağımlılıktır. Penis hasedinin oral bileşenleri narsisistik kişilik yapısı gösteren kadınlarda ağır basar ve kadınları ve erkekleri intikam hissiyle küçük görmelerinin nedeni budur. Böylesi kadınların psikanalitik tedaviye yanıtlarının erkeklere göre daha olumsuz olduğu tartışmaya açıktır: Bu soru Paulina Kernberg'in (1971) bu mekanizmaları yansıtan narsisistik kişilikli bir kadın vaka üzerine yazdığı raporda ele alınmıştır.

Yirmili yaşların başında narsisistik bir kadın olan hasta birbiri ardına erkekleri kendine köle edebilecek kadar çekicidir, ama bu buz gibi bir çekiciliktir (buz gibilik histerik kişiliklerin sıcak hoppalıklarının aksine narsisistik kadınların tipik özelliğidir). Erkekler sonunda onu terk etmeye karar verdiklerinde kin ve öfkeyle karşılık vermekte; ama hiçbir özlem, yas ya da suçluluk duymamakta-dır.

Nevrotik hastalarla birlikte karşımıza çözülmemiş ödipal çatışmaların etkisiyle normal aşk ilişkilerine girme kapasitesinin engellenmesi çıkıyor. Aşk ilişkilerinde görülen idealleştirme süreçleri ilksel, gerçeklik dışı idealleştirmeden "hepten iyi" ve "hepten kötü" nesne ilişkilerinin bütünleştirilmesine kaymıştır, ayrıca hasta nesne kalıcılığı yaratmıştır ve gerçekçi bir biçimde hem kendi benliğini hem de aşk nesnesini derinlemesine değerlendirme kapasitesine sahiptir.

Aşk ilişkilerinde egemen ödipal çatışmalarla bağlantılı tipik patoloji, tam bir romantik idealleştirme, âşık olma ve âşık kalma (yani, çift değerliliğe hoşgörü bağlamında derin bir bağlanma) kapasitesiyle birlikte ödipal nesneye duyulan doğrudan ve çok-yönlü bebeksi cinsel özlemlerin engellenmesidir. Bu tür bir psikopatolojinin ağır bastığı hastalar tipik olarak âşık olmaya muktedirdir, derin ve istikrarlı aşk ilişkileri yaşar; ama genital cinsellikleri belli oranda engellenmiştir: İktidarsızlık, erken ya da geç boşalma (bu durumlarda pregenital psikopatoloji de önemli bir rol oynar) ve soğukluk (özellikle birleşme sırasında kadının cinsel heyecan kapasitesinin engellenmesi) belli başlı semptomlardır.

Ödipal içerimleri nedeniyle cinsel ilişkinin bilinçdışı yasağı karşısında alternatif bir savunma, sevgi ve şefkatle erotik istemlerin birbirinden ayrılmasıdır, öyle ki cinsellikten arınmış ve idealleştirilmiş bir nesneye karşılık olarak "cinsel" aşk nesnesi seçilir. Erotik arzuyla şefkat ve sevgiyi birleştirme aczi bir nesne için duyulan genitallik dışı yoğun aşktan ayrı olarak, öteki bir nesneyle doyurucu cinsel ilişkiye girme kapasitesinde kendini gösterir. Yasak ödipal özlemlerin verdiği bilinçdışı suçluluk duygusu, ketleyici, imkânsız ya da cezalandırıcı aşk nesnelerinin seçimiyle ya da hem cinsellik hem de sevgi içeren aşk ilişkisinin ancak ketleyici aşk ilişkilerinde tam olarak bir araya getirilebilmesiyle telafi ediliyor olabilir. Aslında, denebilir ki, narsisistik

tipten aşk ilişkileri bu ilişkiler alanındaki preödipal çatışmaların tipik psikopatolojisini temsil ederken, mazoşist aşk ilişkileri ödipal gelişme düzeyinin tipik patolojisini temsil eder. Daha önceki bir çalışmamda da (1976) anlattığım aşağıdaki vaka bu konuya örnek teşkil eder.

Otuz beş yaşlarında bir erkek nişanlısının çekici olup olmadığına ilişkin saplantılı kuşkuları yüzünden bana gelmişti. İlk seansa nişanlısının, titiz bir biçimde kendisine çekici görünenlerle itici görünenleri ayırdığı, aşırı büyütülmüş fotoğraflarını koyduğu bir çantayla gelmişti. Bana bu iki dizi fotoğraf arasında bir farklılık görüp göremediğimi sordu. Fotoğraflarda "çekicilik" bakımından hiçbir fark görememiştim. Hasta bana bu sorununu açtığı arkadaşlarının da aynı tepkiyi gösterdiğini söyledikten sonra, nişanlısı ne zaman kendisine karşı cinsel heyecan duysa onu hep itici bulduğunu itiraf etti.

Hasta, saldırganlık karşısında güçlü tepkiler veren, kararlı bir biçimde aşırı nezaket gösteren ve kendini öğretmen edasıyla ifade eden tipik bir saplantılı karakter yapısı gösteriyordu. Yerel bir üniversitede önemli bir görevi vardı; ama daha kıdemli meslektaşları karşısında utangaç ve ürkek ve "doğrucu, muhafazakâr" tarzı yüzünden gizliden gizliye kendisiyle alay ettiklerinden kuşkulandığı öğrencilerine karşı güvensiz olduğu için işinde sorunlar yaşıyordu.

Evin kontrolü, hastaya göre, bir "dişiler ordusundan" (birkaç genç ve yaşlı kız kardeş) yardım alan, despot ve sürekli şikâyet eden annenin ellerindeydi. Babası aşırı gergin, bazen patlayan; ama karısı karşısında sesi çıkmayan biriydi. Hastanın bütün çocukluğu, ona göre, kadınlarla, gizlerle, giremediği yerler, açamadığı dolaplar ve dinleyemediği konularla dolu bir evde geçmişti. Cinsellikle ilgili her şeyin pis olduğu son derece dinsel bir havada yetiştirilmişti. Çocukluğunda küçük kız kardeşinin arkadaşlarıyla cinsel oyunlara girdiğinde annesinin gözlerini hep üzerinde hissediyordu.

Hasta "ahlâki saflığından" gurur duyuyordu ve benim hayatı boyunca cinsel ilişkiye girmemesini ya da "âşık olduğunu" hissettiği kadına karşı hiçbir cinsel heyecan duymamasını "ahlâki bir başarı olarak" takdir etmeyişime çok şaşırmıştı. Hasta daha sonra ergenlik çağında genel olarak aşağı sosyo-ekonomik kesimden kadınların kendisini cinsel bakımdan heyecanlandırdığını kabul etti. Hasta, bana

gelmeden yaklaşık iki yıl önce, nişanlısıyla buluşmalara başlayana kadar hiçbir hastalığının olmadığını, nişanlısının onu fiziksel olarak daha yakın bir ilişkiye zorlamasıyla, örneğin öperken ya da okşarken, içinde nişanlısının çekici mi yoksa itici mi olduğuna dair saplantılı bir kuşku geliştiğini iddia ediyordu.

Aktarım süresince, saplantılı-zorlamalı mükemmeliyetçiliği önce serbest çağrışımı ciddi olarak engelliyordu ve bu analizin ilk iki yılında aşamalı bir biçimde analitik çalışmanın ana ekseni haline gelmişti. Psikanalize bu mükemmeliyetçi teslimiyetin ardında yatan şey, hastanın kıdemli meslektaşlarına duyduğu ve (kendisiyle alay ettiklerini düşündüğü) öğrencilerine yansıttığına benzer, görünüşte güçlü; ama aslında zayıf ve etkisiz bilinçdışı bir tepki olarak analistle bilinçdışı alay etme isteğiydi. Aktarım esnasında zamanla baba figürleri karşısındaki isyankâr tutum ve şiddetli muhalefet kendini göstermeye başladı ve benim hastanın cinsel ahlâkını bozmak istediğime ilişkin derin bir kuşku biçimini aldı (bu hastanın bütün psikanalistlere atfettiği bir görüştü).

Daha sonra hasta analistin aynı zamanda nişanlısının bir ajanı olduğu, hastayı onun kollarına ittiği hissine kapıldı: Psikanalizin cinsel ahlâkı ve nişanlısıyla ilişkisinin saflığı karşısında yarattığı tehlikeler hakkında birçok kişinin fikrine başvurmuştu. Analisti (nişanlısının bir ajanı olan analisti) babanın yüzeysel kontrolünü, ama aynı zamanda anne karşısındaki itaatkâr tavrını tekrarlayan biri olarak gördükten sonra hasta aşamalı bir biçimde analisti annesi gibi –yani, onun gözetleyen ve sırf cinsel duygularını açığa vursun da onu cezalandırayım diye cinsel hoşgörülüymüş gibi yapan biri gibi– algılamaya başladı. Analizin ikinci ve üçüncü yılında, bu anne aktarımı ağır basmaya başladı ve aynı çatışmalar nişanlısıyla ilişkisinde ve genelde kadınlar hakkındaki, onların genç erkekleri peşinden koşturan, daha sonra intikam almak üzere erkekleri cinsel davranışa kışkırtan tehlikeli anneler oldukları görüşünde kendini belli ediyordu.

Bu aktarım paradigması zaman içinde daha derin bir düzeye, kız kardeşleri ve özellikle annesiyle ilgili cinsel heyecan düzeyine kaydı ve babanın intikamına ilişkin bastırılmış korkularla birlikte su yüzüne çıktı. Düşman bir anne algısı aslında daha korkutucu olan düşman bir baba algısının yerine geçmişti.

O aşamada karakteristik düzenlilik, nezaket ve temizlik konusundaki aşırı titizlik analitik çalışmanın odağı haline gelmişti. Bu karakter özellikleri şimdi her tür cinsel duygu karşısında bir tepki oluşumunu temsil eden şeyler olarak ortaya çıkıyordu; bunlar aynı zamanda "heyecanlanan", tutarsız ve aşırı güçlü anne karşısında sessiz; ama inatçı bir protestoyu da temsil ediyordu. Nihayet, bu özellikler babayla ve genelde erkeklerle rekabetten vazgeçmesi karşılığında baba tarafından sevilecek düzenli bir erkek çocuk olma isteğini temsil ediyordu.

Psikanalizinin dördüncü yılında hasta ilk kez nişanlısına erotik arzu duymaya başladı. Daha önce, nişanlısını çekici bulduğunda, kadın idealleştirilmiş, saf, elde edilemez kadını –cinsel olarak heyecan veren, ama itici anne imgesinin tersyüz edilmiş halini– temsil ediyordu. Analizin beşinci ve son yılında, hasta nişanlısıyla cinsel ilişkiye girmeye başlamış ve (genitallerinin vajina içinde zarar göreceği korkusu ve intikam hırsıyla dolu baba-anne figürünün bir karışımı olarak analist hakkındaki paranoyakça korkuların canlanmasıyla bağlantılı olarak) bir erken boşalma döneminin ardından, ilişkisi normale dönmüştü. Ama o zaman hasta her zaman ellerini sık sık yıkama ihtiyacının zorlama olduğunu keşfetti, çünkü nişanlısıyla cinsel ilişkileri normale döndüğünde bu semptom kaybolmuştu. Bu son aşama üzerinde biraz daha durmak istiyorum.

Hasta başlangıçta anne ve babası ve ailenin öteki fertleriyle kilisede bir araya gelmek üzere pazar sabahları nişanlısıyla buluşuyordu. Sonra ikili, anneyle babanın yaşadığı yere yakın olan apartman dairesi yerine hastanın ofisinde buluşmaya ve kiliseye gitmek yerine pazar sabahlarını birlikte geçirmeye başladılar. Böyle bir pazar sabahı hasta ilk kez cinsel oyunun bir parçası olarak oral seks denemesi yapabildi ve bundan heyecan duydu. Bu şekilde nişanlısının orgazma erişmesine de çok şaşırdı. Nişanlısının kendisiyle böylesine özgür ve açık oluşu karşısında son derece etkilenmişti. Hasta nasıl bütün kadınları (annesini) seks konusunda şiddetle yasaklayıcı ve engelleyici gördüğünü fark etti; yine içini rahatlatan bir şey daha fark etti: Nişanlısının genitallerinin sıcaklığı, ıslaklığı, kokusu ve tadı onu itmek şöyle dursun heyecanlandırmış ve utanç ve tiksinme hissi cinsel heyecan ve tatmine dönüşmüştü. Şaşırarak, nişanlısıyla cinsel ilişki esnasında

erken boşalmadığını gördü ve anladı ki, bu bir kadın olarak nişanlısına duyduğu öfke ve hınç duygusunun, en azından geçici olarak, yok olmasıyla bağlantılıydı.

Bunu izleyen haftalarda hasta ofisinde kalması ve nişanlısıyla cinsel ilişkiye girmesinin annesiyle babasına karşı ve dinsel inançlarının süperego baskılarının aklileştirilmesini temsil eden yönlerine karşı bir isyanı temsil ettiğini kendine itiraf etmişti. Düşünün ki, bu hastanın, ergenlik çağında, özellikle kız kardeşlerinin kız arkadaşlarını gözetler, onların soyunurken vücutlarını görmeye çalışırken İsa'nın kendisini seyrettiği gibi bir fantezisi vardı. Dine karşı tutumunun ne kadar değiştiğini ve nasıl İsa'yı insanların cinsel olarak "iyi davranıp davranmadıklarıyla" pek ilgili olmayan, sevgi ve insanca anlayış arayışını temsil eden biri olarak algılamaya başladığını görmek şaşırtıcıydı.

Hasta aynı zamanda nişanlısında zaman zaman kendisine iğrenç gelen özelliklerin, zihninde, çocukluk günlerinde babasıyla cinsel heyecan yaşadığı görülen annesinin özelliklerini temsil ettiğini de fark etti. Nişanlısının bu özellikleri artık önemli olmaktan çıkmıştı ve hasta nişanlısının annesiyle kültürel ve ulusal geçmiş gibi ortak başka özellikleri olduğunu görmeye başlıyordu. Nişanlısı kendi anayurdundan şarkılar söylerken, hasta çok etkileniyordu; şarkılar onda geçmişinin bir parçasıyla –bir kişi olarak annesiyle değil geldiği arka planla– iletişim kurduğu hissi uyandırıyordu. Hasta fark etti ki, nişanlısıyla ilişkisinde böylesine tam bir doyuma erişerek aynı zamanda geçmişiyle, anne babası karşısındaki bastırılmış isyanın bir parçası olarak daha önce reddettiği bir geçmişle yeni bir bağlantı da kurmuş oluyordu.

Penis hasedinin izleri her zaman başlangıçtaki anne (temel olarak, hayat verme ve besleme kapasitesinin ve ilk iyi nesnenin simgesi olarak anne "memelerinin") hasedine kadar sürülebilir, öyle ki burada özellikle saldırganlığın anneden babaya yer değiştirmesi dahil, babanın penisine taşınan ve sonra ödipal çatışmaların saldırgan bileşenleriyle pekiştirilen bilinçdışı anne kıskançlığı önemli bir yer tutar. Penis hasedinin arkasında sık sık, anneyle kızı arasındaki bilinçdışı ilişkide vajinal genitalliğin ilksel engellenmesi, erkek üstünlüğüne ilişkin kültürel olarak ileri sürülen ve pekiştirilen bebeksi fantezi ve babanın

penisiyle girilen pozitif ilişki üzerine yaşanan bilinçdışı suçluluğun dolaylı etkilerinin bir araya gelmesini yansıtarak, genitalleri yüzünden bir kadının küçük görülmesi karşımıza çıkar.

Önemli mazoşist karakter patolojisi olan bir kadın ancak kendisini aşağılayan erkeklerle cinsel ilişkiye girdiğinde üstesinden gelebildiği cinsel engellenme yüzünden bana gelmişti. Analizinin ilk iki yılında kendi cinsel eylemliliği ve istekleri konusunda, ödipal çabaları temsil eden derin bilinçdışı suçluluk duygusuyla bağlantılı olarak, erkeklerle ve analistle ilişkilerinde kendini çelmeleme ihtiyacı üzerinde odaklanmayı başarabildik.

Analizin üçüncü yılında, analiste –ve genelde erkeklere– sahip olma isteği zamanla değişime uğrayarak kendisine soğuk davranmış ve reddetmiş olan üvey annesine karşı duyduğu ilk yıllardaki bağlanma özlemlerinin su yüzüne çıkmasını sağladı. Hasta çocukken anneden beklediği oral doyum yokluğunun yerine koymak üzere cinsel aşk beklentisi içinde babaya yönelmişti. Hastanın ödipal sürecinin en şiddetli dönemlerinde ölen gerçek annenin idealleştirilmesi şimdi yalnızca ödipal suçluluk karşısında değil, annesine duyduğu ilk dönemin oral belirlenimli öfkesi karşısında da bir savunma mekanizması olarak ortaya çıkmıştı.

Analist şimdi soğuk ve reddeden bir anne imgesi olarak görülüyordu ve hasta kendisini kötü annenin saldığı korkulardan kurtaracak iyi bir anne olarak analist tarafından kollanmak, kucaklanmak ve sevilmek için güçlü bir istek duyuyordu. Hasta, erkeklerin orgazmının simgesel olarak aşk ve süt veren, koruyucu ve besleyici olduğunu hissederek, oral seks fantezileri kuruyordu. Erkeklerle ilişkilerindeki umutsuz yapışkanlığı ve kırılganlığı şimdi erkeklere duyduğu oral özlemlerin, onları kontrolüne ve içine alma yönündeki öfkeli isteğin ve tam bir cinsel doyum yaşamaktan duyduğu korkunun –çünkü bu hain "anne gibi" erkeklere bütünüyle bağımlılık ve onlar tarafından bütünüyle ketlenme anlamına gelecekti– bir ifadesi olarak önem kazanıyordu.

Analizin bu aşamasında hasta o zamana kadar seçtiklerinin çoğundan daha uygun bir aşk nesnesi görünen bir erkekle ilişki kurabilmiş-

ti. (Analizinin tamamlanmasının ardından bu erkekle evlendi.) Bu erkekle tam bir cinsel doyumu başarma kapasitesi o erkekle, analistle, ailesiyle ilişkisinde ve hayata karşı genel tavrında çarpıcı bir değişiklik anlamına geldiğinden, bu hikâyeye biraz daha yakından bakalım.

Analiz süresince hasta bu erkekle birleştiğinde düzenli olarak orgazma ulaşabiliyordu. Kendisini şaşırtacak şekilde, tam orgazma eriştikten sonra ilk zamanlar birkaç kez hem utanç hem de rahatlama duygusuyla çığlıklar atmıştı. Hasta aşkını ve penisini ona verdiği için erkeğe derin bir minnet duymuştu; kurduğu fantezi şöyleydi: Kocaman bir penisi kucaklıyor, bir rahatlama duygusuyla etrafında dolanıyor ve aynı zamanda evrenin merkezi, nihai ışık kaynağı etrafında da dönüp duruyordu. Penisin onun olduğunu hissediyor ve erkeğin ve penisinin kendisine ait olduğuna gerçekten güvenebiliyordu.

Hasta artık erkeğin bir penise sahip olduğu, kendisinin ise olmadığına ilişkin haset de duymuyordu. Eğer erkek ondan ayrılırsa hasta bunu hoş görebilirdi, çünkü ona vermiş olduğu şey iç dünyasının bir parçası haline gelmişti. Yeni deneyimi artık kendisine ait ve ondan koparılamayacak olan bir şeydi. Hasta, şimdi farkına vardığı, onu böylesine kıskanırken ve ondan kuşkulanırken, üzerinde "zafer" kazanmasın diye bir kadın olarak kendini ona tam olarak teslim etmemeye o kadar özen gösterirken, erkeğin kendisine verdiği aşk için hem şükran hem de suçluluk duyuyordu. Ve hasta hayali anne ve üvey anne düzenlerinden kaynaklanan iç engellenmelere rağmen bedeninden ve genitallerinden zevk alabileceğini fark ediyordu. Hasta, (ödipal tabuyu yıkarak) kendisine yetişkin bir kadın gibi davranan yetişkin bir erkek karşısında cinsel heyecan duymanın verdiği dehşet duygusundan kurtulmuştu.

Hasta bedenini bu erkeğe açabilmekten mutluluk duyarken aynı zamanda içten içe genitallerinin çirkin, sakat ve tatsız olduğu korkusunu da yaşamıyordu. Hasta, cinsel deneyimlerine ilişkin, erkeğe, "Eğer cennet diye bir şey varsa, bundan daha güzel ne verebilir bilmiyorum" diyebiliyordu. Bedeninden zevk alabiliyor ve artık nefret edilesi bir üstünlük ve tahakküm aleti olmayan erkeğin penisiyle oynamaktan cinsel heyecan duyuyordu. Kadın artık öteki kadınlarla eşit olduğunu hissedebiliyordu. Artık ötekilerin yakınlığını kıskan-

masına gerek yoktu, çünkü sevdiği bir erkekle yaşadığı mahrem bir ilişkisi vardı. Ama hepsinden önemlisi, cinsellikten birlikte zevk alma ve hem verdiği hem de aldığı aşkın tam bilincinde olma –bunun için minnet duyma ve artık ona bağlı ihtiyaçlarını tümüyle ifade etmekten korku duymama– kapasitesi orgazmın ardından attığı çığlıklarla kendini dışavuruyordu.

Bu vakadaki temel mesele penis hasedinin üstesinden gelinmesiydi: Bu hasedin hem oral kökleri (verici anneyi ve verici penisi kıskanma ve ona nefret edilesi bir bağımlılık korkusu) hem de genital kökleri (eril cinselliğin ve erkeklerin üstünlüğüne ilişkin çocukluk düşünceleri), nesneye karşı saldırganlıktan duyulan suçluluğun, kabul edilen aşk için duyulan minnettarlığın ve aşk vererek suçluluğu giderme ihtiyacının hep birlikte ifade bulduğu bütünsel bir nesne ilişkisi bağlamında birlikte ele alınıp çözülmüştü.

6
Saldırganlık, Aşk ve Çift

Cinsel heyecanın nasıl saldırganlığı bünyesine alarak aşkın hizmetine soktuğunu gördükten sonra, şimdi bir çiftin duygusal ilişkisinde aşk ve saldırganlığın karşılıklı etkileşimine geçebiliriz.

Cinsel yakınlaşma daha üst düzeyde duygusal yakınlaşma ve duygusal yakınlaşma da ödipal ve preödipal ilişkilerin kaçınılmaz çift değerliliğini getirir. Daha basit ve özetlenmiş bir şekilde, denebilir ki, çocukluğun ilk dönemlerinden itibaren erkeğin heyecan veren ve ketleyen anne karşısındaki çift değerlilik durumu, anne cinselliğinin hem davet eden hem de uzaklaştıran doğasına ilişkin derin kuşku erkeğin sevdiği kadına ilişkin erotik ilgi, idealleştirme ve bağlılık duy-

gularıyla iç içe geçmiş meseleler haline gelir. Erkeğin bilinçdışı ödipal suçluluğu ve idealleştirilen ödipal anne karşısında kapıldığı aşağılık duygusu cinsel bakımdan özgür bir kadın karşısında cinsel engellenme ya da tahammülsüzlük sonucunu doğurabilir ve belki de erkek artık o kadına karşı güven veren ve kollayıcı bir tavır gösteremez. Böylesi bir gelişme, ergenlik dönemi başlarında erkek çocuklarda tipik olarak görülen bir ikilem olan, kadınlarla erotikleşmiş ideal ilişkiler ve cinsellikten arınmış ideal ilişkiler ikileminin sürmesine neden olabilir. Patolojik koşullarda, özellikle de narsisistik patoloji sergileyen erkeklerde bilinçdışı anne hasedi ve ondan intikam alma ihtiyacı, özlemi duyulan cinsel nesne olarak kadının bilinçdışı değersizleştirilmesi ve ardından yabancılaştırılması ve nihayet terk edilmesi gibi kötü sonuçlar doğurabilir.

Kız çocuğunun cinselliğine hoşgörüyle yaklaşan bir anneyle erken dönemde tatmin edici bir ilişki yaşamamış bir kadında, küçük kızın ilk bedensel duyularının gelişmesine ve sonra da babasıyla aşkına müdahale eden düşman ve reddedici bir anneyle bilinçdışı yaşantı, bir erkekle derinlikli bir bağlılık temelinde cinsel yakınlaşma konusunda abartılı ve bilinçdışı bir suçluluk sonucu doğurabilir. Böylesi koşullarda, küçük kızın anneden babaya normal nesne değişim süreci, bilinçdışı bir çarpılmaya uğrar ve erkeklerle ilişkisi sadomazoşist bir ilişki haline gelir. Eğer narsisistik bir kişilik yapısı oluşacak olursa, kız çocuğu erkeklere karşı şiddetli bilinçdışı hasedini kendini seven erkekleri savunmacı bir biçimde değersizleştirerek, araya duygusal mesafe koyarak ve belki de narsisistik erkeklerdekine paralel bir biçimde narsisistik olarak belirlenmiş rastgele ilişkiler yaşayarak dışavurabilir. Elde edilemez, sadist, cinsel olarak reddeden ya da baştan çıkarıcı ve kışkırtıcı ödipal babaya ilişkin deneyim bu erken dönemli çatışmaları ve bunların kadının aşk hayatı üzerindeki etkilerini artıracaktır.

Şiddetli bilinçdışı ödipal suçluluğun ve hem ödipal hem de preödipal kaynaklı narsisistik savunma mekanizmalarının sıklığını veri alarak, pekâlâ hangi faktörlerin bir kadınla bir erkek arasında başarılı bir ilişkiyi yarattığı ve sürdürdüğünü sorabiliriz. Bu soruya verilen iki standart ve bildik yanıttan birincisine göre, toplumun örf ve âdetleri evlilik kurumunu korur ve kültürel ve toplumsal yapılar ayrıştırıcı bir

rol üstlendiği oranda, evlilik kurumu da tehlikededir; ikinci yanıta göre, "yetişkin" aşk dostluk ve yoldaşlığı da içerir ve bu zamanla başlangıçtaki romantik aşkın şiddetli tutkusunun yerini alarak çiftin ömür boyu birlikte yaşamasını sağlar.

Psikanalitik bir açıdan bakıldığında, bir çift olma ve böylelikle partnerleriyle ve onların cinsel ilişkideki rolleriyle sevgi dolu bir özdeşleşmeye duyduğu derin bilinçdışı ihtiyaca yanıt verme özlemi mahrem ilişkileri aşındıran saldırgan güçler kadar önemlidir. Tutkulu bağlanmayı tahrip eden ve bir mahkûmiyet ve "cinsel sıkıntı" hissi olarak kendini gösterebilen şey ashında saldırganlığın canlanmasıdır; bu saldırganlık çiftin hem cinsel hem de duygusal ilişkisinde sadomazoşizm ve aşk arasındaki nazik dengeyi tehdit eder.

Ama duygusal yakınlaşma arttıkça daha özgün dinamikler ortaya çıkar. Geçmişten kalmış egemen patojenik ilişkileri tamir etme yönündeki bilinçdışı istek ve karşılıksız kalmış saldırganlık ve intikam ihtiyaçlarına göre bu ilişkileri tekrarlama eğilimi sonuçta âşık olunan partnerle bunların yeniden canlanmasına neden olabilir. Yansıtmacı özdeşleşme yoluyla her bir partner ötekinde çatışmaya girdiği geçmişin ödipal ve/veya preödipal nesnesini görme eğilimi duyabilir. Yansıtmacı özdeşleşme, bir dürtüyü başka bir kişiye yansıtma eğiliminden, yansıtılan dürtünün etkisiyle öteki kişi karşısında duyulan korkudan, böyle bir dürtüyü ötekine indirgeme yönünde bilinçdışı bir eğilimden oluşan ilksel; ama yaygın bir savunma mekanizması ve bu mekanizmanın etkisiyle öteki kişiyi kontrol etme ihtiyacıdır. Eğer saldırganlık etrafındaki erken dönemli çatışmalar şiddetli geçmişse, anne baba nesnelerinin fiili özellikleriyle çok az benzerlik taşıyan ilksel, fantastik olarak bir araya getirilmiş anne baba imgelerinin yeniden canlandırılması ihtimalini artırır.

Bilinçdışı olarak bir denge kurulmuştur ve bu denge sayesinde partnerler birbirlerinin geçmişten kaynaklanan egemen patojenik nesne ilişkisini tamamlar; bu genellikle söz konusu ilişkiyi yeni ve kestirilemez biçimlerde kaynaştırır. Betimleyecek olursak, mahrem ilişkilere giren çiftlerin ilişki içinde birçok küçük "çılgınlıklar" yaptıklarına tanık oluruz. Andre Green'in (1986) ifadesiyle, bu "özel delilik" halleri hem ketleyici hem de heyecan vericidir; çün-kü bunlar

pekâlâ partnerlerin ikisinin de hayal edebileceği en heyecan verici ve tatmin edici, en başarılı ilişki bağlamında gerçekleşir. Bir gözlemciye göre, çift bildik etkileşimlerden tamamen farklı, ama geçmişte tekrar tekrar oynanmış olan garip bir senaryoyu hayata geçiriyor olabilir. Örneğin, erkek gribe yakalandığında ve bakıma ihtiyaç duyduğunda egemen koca mızmızlanan erkek oğlan, itaatkâr kadın da kepini başına geçirmiş hemşire rolüne girebilir; ya da kadının gönlü üçüncü bir kişiye kaymaya başladığında, titiz ve empatik bir kadın paranoyak bir dırdırcı, sabırsız ve saldırgan bir koca da güven veren, anne gibi özen gösteren biri haline gelebilir; ya da tabakların uçuştuğu bir çılgınlık am zaman zaman çiftin ahenkli hayat tarzlarını kesintiye uğratabilir. Bu "delilik halinde birliktelik" sürekli olarak çiftin cinsel, duygusal, entelektüel ve kültürel hayatlarındaki daha normal ve doyurucu özellikler tarafından kesintiye uğratılır. Aslında, ilişkilerindeki süreksizlik kapasitesi ilişkinin sürmesi açısından merkezi bir rol oynar.

A. SÜREKSİZLİKLER

Braunschweig ve Fain (1971, 1975) ve Andre Green (1986, 1993) tarafından anlatılan bu süreksizlik kapasitesinin kökleri son tahlilde anneyle bebeğin ilişkisindeki süreksizliğe uzanır. Braunschweig ve Fain'e göre, bebek için cinsel partner olarak kocaya yönelmesi yüzünden anne erişilemez olurken, bebek sonunda bu olgunun bilincine varır. İdeal olarak bir kadın iki rol arasında gidip gelebilir ve bebeği karşısında sevecen, hafifçe erotik, şefkatli bir anne rolünden kocası karşısında erotik bir cinsel partner rolüne kolaylıkla geçebilir. Çocuk da bilinçdışında annenin iki rolüyle de özdeşleşir. Annenin süreksizliği çocuktaki ketlenme ve özlemin ilk kaynaklarını tetikler. Yine aynı şekilde, anneyle özdeşlik yoluyla bebeğin ve çocuğun mahrem ilişkilerindeki süreksizlik kapasitesi de ateşlenmiş olur. Braunschweig ve Fain'e göre, bebeğin otoerotizmi anneyle kaynaşma isteğinin ketlenmesiyle doyum anlarının sürekli yer değiştirmesinden türer: Mastürbasyon o ilişki karşısında bir savunma haline gelmeden önce bir nesne ilişkisini temsil edebilir.

Andre Green bu süreksizliği insanın hem normal hem de patolojik haldeki temel bir özelliği olarak görür. Aşk ilişkilerindeki süreksizlik, ona göre, ilişkileri saldırganlığın dizginlerinden boşalacağı tehlikeli kaynaşmalardan korur. Süreksizlik kapasitesi erkeklerin kadınlarla ilişkilerinde sergilenir: Cinsel tatminden sonra kadınlardan ayrılmak bir özerklik gösterisini (temelde, annenin mesafeli tavrına normal bir narsisistik tepkiyi) temsil eder ve erkeklerin bir bağımlılık ilişkisi kurma kapasitelerinin kadınlara göre daha az olduğuna ilişkin –en çok da kadınlar arasındaki– kültürel klişede tipik olarak yanlış yorumlanır. Kadınlarda ise süreksizlik normal olarak, erotik boyutu da dahil, bebeklerle etkileşim içinde kendini gösterir. Bu, erkekte sık sık terk edileceği duygusu yaratır; bir kere daha, bu kez erkeklere has bir kültürel klişe, kadınlarda annelik işlevleriyle heteroseksüel erotizmin bağdaşmaz olduğu klişesi karşımıza çıkıyor.

Süreksizliği hoşgörüyle karşılama kapasitesi açısından kadınlarla erkekler arasındaki farklar aynı zamanda, Alberoni'nin (1987) işaret ettiği gibi, onların aşk ilişkilerindeki süreksizliklerini gösterir: Kadınlar genellikle artık sevmedikleri bir erkekle cinsel ilişkilerini keser ve eski bir aşk ilişkisiyle yeni bir aşk ilişkisi arasında radikal bir süreksizlik kurar. Erkekler ise genellikle duygusal bağlılıkları başka yere yönelmiş olsa bile bir kadınla cinsel ilişkiyi sürdürebilir, yani erkeklerin duygusal ve erotik yatırımlar arasındaki süreksizliği hoş görme ve süren somut bir ilişki olmadığında bile, bir kadına erotik yatırımını yıllarca sürdürme kapasitesi vardır.

Erkeklerin kadınlara karşı erotik tutumlarıyla sevgi ve şefkatleri arasındaki süreksizlik, yansımasını "azize-orospu" ikileminde bulur; bu erkeklerin bilinçdışında anneyle girdikleri ömür boyu süren, yasak ve arzulanan ödipal cinsel ilişki karşısında en tipik savunma mekanizmasıdır. Ama bu ikilemin ötesine geçildiğinde, erkeklerin kadınlarla ilişkilerinde anneyle yaşanan derin preödipal çatışmalar, erkeklerin kendilerini bir kadına tamamen verme kapasitelerini körelterek, bütün şiddetiyle yeniden su yüzüne çıkar. Çocukluğun ilk dönemlerinde zaten bağlılıklarını anneden babaya kaydıran kadınlar açısından bu sorun bir erkekle bağımlılık temelindeki bir ilişkiye kendilerini verememe biçiminde değil, o ilişkide kendi cinsel özgürlüklerini hoş

görememe ve kabul edememe biçiminde ortaya çıkar. Anne-bebek ilişkisinin bilinçdışı erotikliği bağlamında çocukluğun ilk dönemlerinden itibaren erkeklerin fallik genitalliklerini sergilemeleri aksine, kadınlar anne-kız ilişkisindeki bilinçdışı olarak yasaklanmış ilk baştaki vajinal cinselliği yeniden keşfetmek zorundadır. Denebilir ki, kadınlar ve erkekler zaman içinde bir aşk ilişkisi kurmak için ötekinin neye hazırlandığını öğrenmek zorundadır: Erkekler açısından bu derinlikli bir bağlanmayı, kadınlar için ise cinsel özgürlüğü başarmaktır. Hiç kuşkusuz, kadınlarda narsisistik patoloji ve erkeklerde ise herhangi bir nedenle şiddetli kastrasyon endişesi türleri gibi, bu gelişmenin önemli istisnaları vardır.

Aşk ilişkisindeki süreksizlik ayrıca süperegodan gelen direktiflerin karşılıklı yansıtılmasıyla da desteklenir. Cinsel partnere bebeksi ve/veya ödipal süperegonun sadistik özelliklerini yansıtmak, ilişkide mazoşistik teslimiyet ve gerçeklikten kopuk sadomazoşistik sapmalara neden olabileceği gibi, özellikle aşk ilişkisinde normal süreksizlikleri niteleyen geçici ayrılmalar yoluyla, yansıtılan süperego karşısında bir isyana da neden olabilir. Suçluluk duygusu uyandıran nesne karşısında şiddetli bir ret ya da saldırı sonuçta yansıtılmış, sadistik bir süperegodan geçici özgürleşmeyi doğurabilir. Bu rahatlama hissi, paradoksal olarak, aşkın yeniden kendini göstermesine imkân verebilir.

İlişkilerde süreksizliğin merkezi işlevi, bazı çiftlerin aşk hayatlarında canlandırdıkları saldırganlık ve şiddetle iç içe (saldırganlık ve şiddete rağmen ya da onlar nedeniyle) nasıl sürekli ve kalıcı bir ilişki kurabildiğini açıklar. Eğer organik olmayan psikopatolojileri kabaca nevrotik, sınır durumu, narsisistik ve psikotik diye sınıflandıracak olursak, farklı patoloji kategorilerinden gelen partnerler bir yandan koruyucu süreksizlikler içinde kalan kendi özel delilik dünyalarını yaşama imkânı bulurken bir yandan da ilişkilerini istikrarlı hale getiren çeşitli denge biçimleri kurabilirler. Örneğin, bir sınır kadınla evlenmiş saplantılı bir kişilik yapısı gösteren bir nevrotik erkek, kadının şiddetli saldırganca patlamaları açığa vurma özgürlüğü olarak hissettiği şeye bilinçdışı bir hayranlık duyabilir. Kadın, evlilik ilişkisi içinde en doğal ilişki kurma yolu olarak dayattığı ayrıştırma süreçlerinde yaratılan süreksizlik sayesinde, saldırgan davranışının somut ve korkulan

sonuçlarından korunuyor olabilir. Bu kadının saplantılı kocası belki de bilinçdışında kendisinde olmasından korktuğu saldırganlığın kendini kontrol etme özelliğinden emin olabilir. Ama benzer patolojiye sahip başka bir çift, saplantılı erkek kadının tutarsızlıklarına tahammül edemediği ve sınır kadın deneyimlerinden bildiği, saplantılı kocanın akılcı ısrar ve sürekliliğinin zararlı doğasına tahammül edemediği için, kendini yok edebilir.

Yıllarca birlikte yaşayan bir çiftin mahrem ilişkisi sıradan, birbirinden kopuk geçmiş bilinçdışı nesne ilişkilerinin dönemsel canlandırılmasından farklı olan belli tür bilinçdışı senaryoların canlandırılmasıyla daha güçlenebildiği gibi yıkılabilir de. Bu özgün, korkulan ve arzulanan bilinçdışı senaryolar ayrımcı davranışların biriktirici etkileriyle aşamalı olarak kurulur. Canlandırma, bazen sadece çiftin niyetleri ve kontrolleri ötesinde aşk hayatlarını kucağına düşüren devresel tepkileri ateşledikleri için, son derece yıkıcı olabilir. Burada ödipal senaryoların canlandırılması derken, belli başlı bir bozguncu güç olarak dışlanan bir üçüncü tarafın çiftin ilişkisini istila etmesi ve çiftin yıkıcı bir merkezcil ya da yabancılaştırıcı yıkıcı güç olarak canlandırdığı çeşitli hayali ikizlik ilişkilerini kastediyorum. Şimdi bu ikizlik ilişkilerine yakından bakalım.

Narsisistik çatışmalar kendilerini yalnızca bilinçdışı haset, değersizleştirme, bozma ve ayırmada değil; aynı zamanda kendini hayali bir ikiz olarak görülen sevgili partner aracılığıyla tamamlama yönündeki bilinçdışı arzuda da açığa vurur. Didier Anzieu (1986), Bion'nun (1967) çalışmasını geliştirerek, bilinçdışı aşk nesnesi seçimini benliğin homoseksüel –heteroseksüel partneri benliğin ayna imgesi olarak görme anlamında homoseksüel– ve/veya heteroseksüel bir tamamlanması olarak tanımlamıştır. Partnerde bu tamamlama kurgusuna denk düşmeyen hiçbir şey hoşgörüyle karşılanmaz. Eğer hoşgörüsüzlük ötekinin cinselliğini de içeriyorsa, şiddetli cinsel engellenmeye yol açabilir. Ötekinin cinselliğine hoşgörüsüzlüğün arkasında öteki cinse karşı narsisistik kıskançlık yatar. Buna karşın, seçilen öteki bir heteroseksüel ikizse, bir kişide iki cinsin bir arada var olması yolundaki bilinçdışı tamamlanma fantezisi güçlü bir yapıştırıcı olarak hizmet görebilir. Bir kişide iki cinsin bir arada olmasına ilişkin bilinçdışı nar-

sisistik fantezilere ilk işaret eden Bela Grunberger (1979) olmuştur.

Birlikte uzun yıllar yaşadıktan sonra partnerlerin fiziksel olarak bile birbirlerine benzemeye başladıkları görülür; gözlemciler sıklıkla böylesine birbirine benzeyen iki kişinin birbirlerini nasıl bulduklarına şaşırır. Bu ikizlik ilişkisindeki narsisistik doyum, bir bakıma nesne aşkıyla narsisistik doyumun evliliği, çifti yıkıcı saldırganlığın canlandırılmasına karşı korur. Daha az ideal koşullarda, böylesi ikizlik ilişkileri Anzieu'nun (1986) tabiriyle, çiftin ilişkisine bir "kabuk"[skin] –yani, ilk başta bir aşk mahremiyeti gibi görünen; ama sonunda bir nefret mahremiyeti haline gelen tam ve sürekli bir mahremiyet talebi– haline gelebilir. Durmaksızın yinelenen, çiftin ortak kabuğu koruma ihtiyacını yansıtan, "Beni hâlâ seviyor musun?" sorusu kabuğun içindeki ilişkinin niteliğinde aşktan zulme geçişe işaret eden, "Bana bunu hep yapıyorsun!" demenin tersyüz edilmiş halidir. Kişinin güvenlik ve esenliği açısından gerçekten önem taşıyan yalnızca ötekinin fikridir ve o fikir coşkun akan bir aşk pınarından aynı coşkunluktaki bir nefret pınarına dönüşebilir.

Bilinçdışında canlandırılan geniş kapsamlı senaryolar içinde isteğe uygun fanteziler, bilinçdışı suçluluk, korkulan ve durmaksızın tekrarlanan travmatik bir duruma farklı bir son bulmak için yapılan umutsuz arayış ve senaryonun iç akışını sekteye uğratan düşünmeksizin, ister istemez tetiklenen bir zincirleme reaksiyon vardır. Bir örnek verelim: Histerik kişilik yapısı ve idealleştirilmiş bir babaya ödipal bir saplantısı olan ve babayla cinsel ilişki konusunda güçlü yasaklamalarla karşılaşan bir kadın, narsisistik kişilik yapısı gösteren ve kadınlara karşı şiddetli bir bilinçdışı hınç duyan bir erkekle evlenir. Erkek kadını arzu duyduğu heteroseksüel bir ikiz olarak seçmişti ve bilinçdışında kadından beklediği ise narsisizmine bir destek olarak bütünüyle kontrolü altında kalmasıydı. Kadının cinsel engellenmesi erkeğin narsisizmine ket vuruyordu ve erkeğin evlilik dışında tatmin aramasına neden oluyordu; kadının ödipal babada yaşadığı hayal kırıklığı önceleri kocasına sonuçsuz kalan mazoşistik teslimiyeti ateşlerken sonraları yasaklanmış bir erkekle mazoşistik ve (aynı nedenle) cinsel bakımdan doyurucu bir aşk ilişkisine yol açmıştı. Kadının kocasını terk etmesiyle erkek daha önce bir köle gibi davrandığı kadına bağımlılığının ne kadar

derin olduğunu fark etmiş, ama aynı zamanda kadın da şimdi (evlilik dışı olması yüzünden) tehlikeli olmakla birlikte bilinçdışı olarak izin verilebilir bir ilişkide yaşadığı tamamen uyanmış cinselliği sayesinde kendi genital cinselliğini kabullenmişti. Karı-koca artık karşılıklı ihtiyaçlarını daha iyi anlayacak bir biçimde yeniden bir araya gelebilirdi.

Doğru, ikisi de psikanalize girmişti ve tedavi görmemiş olsa-lardı belki de ilişkilerini yeniden kurmaları mümkün olmayacaktı. Erkek bilinçdışımda kadını reddedici anne haline gelmesi için kışkırtma ihtiyacı duyuyordu; böylelikle, geriye dönük olarak adeta kendisinin ve karısının yeni bir ideal kadın arayışını değersizleştirmesini haklı çıkarıyordu. Kadın ise bilinçdışı olarak babanın elde edilemezliğini ve sadakatsizliğini yeniden onaylama ve kocası olmayan bir erkeğe cinsel olarak karşılık vermesinin bir koşulu olarak toplumsal bakımdan tehlikeli bir durumun bedelini ödeme ihtiyacı duyuyordu.

B. ÜÇGEN KURMA

Daha önceki bir çalışmamda (1988) anlattığım doğru ve ters üçgen kurma, en kötü durumda çiftin ilişkisini tahrip eden ya da en iyi durumda istikrar ve mahremiyetlerini pekiştiren, en sık rastlanan tipik bilinçdışı senaryolar arasındadır. *Doğru üçgen* kurma kavramını ben her iki partnerin dışlanan bir üçüncü kişi, öznenin cinsiyetinin idealleştirilmiş bir üyesi –ödipal rakibin kopyası olan korkulan rakip– üzerine kurduğu bilinçdışı fantezisini anlatmak için kullanıyorum. Her erkek ve her kadın bilinçdışı ya da bilinçli bir biçimde cinsel partneri için daha tatmin edici olacak birinin varlığından korkar; bu üçüncü taraf cinsel mahremiyetteki duygusal güvensizliğin ve çiftin bütünlüğünü koruyan bir alarm zili olarak, kıskançlığın kaynağıdır.

Ters üçgen kurma, partnerinden başka bir kişiyle, arzulanan ödipal nesneyi temsil eden öteki cinsin idealleştirilmiş bir üyesiyle ilişkiye girme ve böylelikle –öznenin öteki cinsin ideal ödipal nesnesi için aynı cinsten ödipal rakiple yarışmaya girmek yerine öteki cinsin iki üyesine de kur yaptığı– bir üçgen ilişkisi kurma üzerine telafi edici ve intikam alıcı fanteziyi anlatır. Bence, bu iki evrensel fantezi ışığında,

potansiyel olarak her zaman altı kişi bir yatakta yatar: çiftin kendisi, her birinin bilinçdışındaki ödipal rakipleri ve bilinçdışındaki ödipal idealleri. Bu formülasyon Freud'un (1954) Fiess üzerine yaptığı "bir süreç olarak her cinsel edimin dört kişinin katıldığı bir ilişki olduğu fikrine kendimi alıştırıyorum" (mektup 113, s. 289) şeklindeki yorumu akla getirebilir; ama unutmamak gerekir ki, Freud'un yorumu biseksüellik tartışması çerçevesinde yapılmıştı. Benim formülasyonum ise ödipal nesne ilişkileri ve idealleştirmeleri temelindeki bilinçdışı fanteziler bağlamında ortaya konuyor.

Ödipal çatışmalarla bağlantılı saldırganlığın (klinik pratikte ve gündelik hayatta) sıklıkla aldığı biçimlerden biri, gerçekte, birinin yoğunlaşmış bir idealini ve ötekinin bir rakibini temsil eden üçüncü bir kişi bulmak için iki partnerin bilinçdışı suç ortaklığıdır. Bu demektir ki, evlilikteki sadakatsizlik, uzun ya da kısa dönemli üçgen ilişkileri kurulması genelde çiftler arasındaki bilinçdışı suç ortaklığını, en korkulan ve en arzulanan şeyi hayata geçirme eğilimini yansıtır. Heteroseksüel dinamikler kadar homoseksüel dinamikler de senaryoya katılır; çünkü bilinçdışı rakip aynı zamanda negatif ödipal çatışmada cinsel olarak arzulanan bir nesnedir; sadakatsizliğin kurbanı kendini sıklıkla bilinçdışı olarak kıskanılan ve nefret edilen rakiple partnerin ilişkisi üzerine kurulan cinsel fantezilerde ihanet eden partnerle özdeş görür. Çiftlerden birinde ya da her ikisindeki şiddetli narsisistik patoloji normal kıskanma kapasitesini –ödipal rekabete tahammülü bir dereceye kadar başarmayı ima eden bir kapasiteyi– engellediğinde, hemen bu tür üçgen kurma çabaları ortaya çıkar.

Cinsel mahremiyetini sürdürebilen ve kendini üçüncü kişilerin istilasından koruyan çift ilişkisi yalnızca belirgin geleneksel sınırı korumakla kalmaz; aynı zamanda, rakipleriyle mücadelesinde, hem ödipal bir zafer hem de incelikli bir ödipal isyan olan dışlanan üçüncü taraf fantezisinden aldığı bilinçdışı doyumu yeniden yaşamış olur. Dışlanan üçüncü taraf fantezileri normal cinsel ilişkilerin tipik bir bileşenidir. Çok-yönlü sapkın cinsellikten zevk almaya izin veren cinsel mahremiyetin bu tersyüz edilmiş hali, yüceltilmiş bir biçimde, âşık olunan nesne karşısındaki saldırganlığı ifade eden gizli cinsel fantezilerden zevk almaktır. O halde, cinsel mahremiyet karşımıza

bir başka süreksizlik çıkarıyor: İki partnerin de tamamen birbirine özümlendiği ve özdeş hale geldiği cinsel buluşmalarla gizli fantezi ürünü senaryoların hayata geçirildiği ve böylelikle ödipal durumun çözülmemiş çift değerliliklerinin ilişkiye taşındığı cinsel buluşmalar arasındaki süreksizlik.

"Kadınlar ne ister?" ve "Erkekler ne ister?" gibi yıllanmış sorulara belki şu yanıtlar verilebilir: Erkekler –anne, kız, bebek, ikiz kız kardeş ve hepsinden önce, yetişkin cinsel kadın olarak– birçok rolü birden üstlenen bir kadın ister. Kadınlar ise, asal nesneden uğursuz bir biçimde uzaklaşmaları yüzünden, hem babaya hem de anneye özgü roller üstlenmiş –baba, oğlan bebek, ikiz erkek kardeş ve yetişkin cinsel erkek olarak– bir erkek ister. Ve başka bir düzlemde, hem erkekler hem de kadınlar homoseksüel bir ilişkiyi hayata geçirmeyi ve mahrem ilişkideki narsisistik doyumu kaçınılmaz olarak sınırlayan cinsler arası sınırları aşma yönündeki nihai arayış içinde ters cinsel roller üstlenmeyi isteyebilir: İkisi de sevilen nesneyle hiçbir zaman gerçekleştirilemeyen ödipal ve preödipal öğeler barındıran tam bir kaynaşma özlemi duyar.

C. SAPKINLIK VE SINIRLAR

Temel olarak, cinsiyetler arası sınırlar ancak ötekinin bir kişi olarak simgesel yok edilmesi, onun cinsel organlarını duyguları karıştırmadan mekanik aygıtlar olarak kullanma imkânını yok etmiyorsa aşılabilir. Sadistik öldürme öteki kişinin varoluşunun özüne nüfuz etme ve o özden dışlanma duygusunu kökünden yok etme yönündeki bir çabanın aşırı, ama mantıklı bir sonucudur. Daha ılımlı koşullarda, sapkınlık –aşkı saldırganlığın emrine sokmak– derin cinsel mahremiyeti mekanik bir cinselliğe dönüştürür; bu mekanikleştirme, ilk defa Fairbairn'in (1954) tespit ettiği gibi, ötekinin kişiliğini köklü bir biçimde değersizleştirmekten kaynaklanır.

Cinsel buluşmadaki sapkınlık örneğini belli bir süre grup seksi yapmış çiftlerde tipik olan gelişmelerde bulabiliriz. Bir yıl süreyle çok-yönlü sapkın eylemliliklere sürekli katılmalarının üzerinden altı

ay geçtikten sonra çiftin cinsel mahremiyet kapasitesi (ve bu anlamda bütün mahremiyeti) sona erer (Bartell 1971). Bu koşullarda, ödipal yapı dağılmaya yüz tutar. Bu bir çiftin fiilen yaşadığı aşk üçgenini istikrara kavuşturan etkilerin tam tersi bir etki yapar. Kurulan denge, iki nesneyle ilişkide saldırganlıktan aşkı koparark bütünlük taşımayan saldırganlığa imkân veren bir dengedir; ödipal zafer üzerine bilinçdışı suçluluk duygusu tam doyurucu olmayan bir aşk ilişkisi sürdürülerek hayata geçirilir.

Çiftin duygusal ilişkisinde, partnerlerden birinin mükemmeliyetçi ve acımasız süperego işlevlerini üstlendiği ve böylelikle içten gelen öfkesi yoluyla kendi sadistik eğilimlerini doyururken partnerinin de mazoşistik bir biçimde ödipal ve daha sıklıkla preödipal kaynaklardan gelen suçluluğunu telafi ettiği uzun süreli sadomazoşistik ilişkilerdekine denk düşen bir sapkınlık gözlenebilir.

Ya da belki sapkın bir denge artık saldırganlığın süperego yaptırımlı dışavurumu olmayıp, hayatı tehdit eden saldırganlık türleri ve ahlâki bir boyuttan yoksun güçlü ve hain bir nesnenin ilksel idealleştirilmesiyle, daha ilkse sadomazoşistik senaryoların hayata geçirilmesidir. Örneğin, bir partner kısırlaştırılmayı, hatta simgesel kastrasyon olarak fiili kesmeyi ya da kestirmeyi kabul edebilir. İlkse ayrıştırıcı mekanizmalar, saldırganlığın egemenliğinde olağanüstü bir mahremiyete erişen çiftin istikrarlı bir dengesi içinde sapkınlığı koruyabilir.

Partnerlerin etkileşimi içinde ayrışmış ilkse nesne ilişkilerinin canlandırılması, çiftin ilişkisindeki normal süreksizliğin artık barındırmıyor olabileceği türden bir sabitlik kazanmış devresel tepkiler yaratabilir. Örneğin, bir partnerin öfke patlamaları karşılığında haklı bir kızgınlık ve ilkse süperego işlevleriyle özdeşleşme doğurabilir. Bunun arkasından ilk hareketi yapanın partnerine mazoşistik bir teslimiyeti gelir ki, o da yeni öfke nöbetlerine ya da bilinçdışı suçluluk karşısında ikincil bir savunma olarak öfkenin doğrudan güçlenmesine dönüşür. Bu tepkiler çözülmüş ilkse nesne ilişkisinin çiftin hayatında sürekli nükseden bir özellik haline gelene kadar tırmanışını sürdürebilir. Ethel Person (1988), partnerlerden birinin evlilik dışı bir ilişkiye girdiği ve suçluluk duygusundan korunmak için partnerine karşı onun tarafından reddedilmeyi ve böylece mevcut suçluluğunu hafif-

letmeyi amaçlayan kışkırtıcı bir davranışa yöneldiği tipik bir durumu anlatır. Bu niyet edilenin aksine, ilişkiyi yok ederek, tamamen ters bir sonuç doğurabilir. Genel olarak, bilinçdışı bir kabul edilme arzusu olarak ve bizatihi o saldırganlığın ateşlediği suçluluktan kurtulma çaresi olarak amansız bir saldırganlık partnerin tahammül sınırlarını aşabilir.

D. SINIRLAR VE ZAMAN

Çifti toplumsal çevrelerinden ayıran sınırlar çiftin iyi ya da kötü dengesini korur. Cinsel, duygusal ve/veya süperego alanlarında sapkın gelişmeler gösteren çiftlerin aşırı toplumsal yalıtılmışlığı zamanla yıkıcı bir ilişki ortaya çıkarabilir; çünkü partnerlerin çevreyle düzeltici etkileşimi ve toplumsal etkileşimlerinde üretilen saldırganlığı "sindirme" kapasiteleri kalmamıştır. Aşırı sadomazoşistik çiftlerin toplumsal yalıtılmışlığı mazoşistik partner için bir tehlike oluşturabilir. Pozitif uçta ise normal sınırlar yalnızca toplumsal çevreden gelen üçüncü kişinin istilasına karşı çiftin mahremiyetini değil, aynı zamanda çiftin "özel delilik"lerini, ilişkilerindeki zorunlu süreksizlikleri de korur.

Çiftlerin belli ortak sınırları hayatlarının farklı aşamalarında önemli hale gelir. Bunların ilki çocuklarıyla ilişkileridir; bu noktada kuşaklar arası sınırları sürdürmenin önemini vurgulama dışında üzerinde duramayacağımız kadar geniş ve karmaşık bir konudur bu. Herhangi bir mahrem ilişkinin (ödipal gerçekleşmeyi temsil eden) örtük olarak isyankâr ve direngen niteliği üzerine bilinçdışı suçluluğun her an her yerde görülen tezahürlerinden biri çiftlerin çocuklarıyla ilişkide mahremiyetin katı sınırlarını korumayı göze alamamasıdır. Hep sözü edilen yatak odası kapısını kilitleme anne babanın cinsel mahremiyet konusunda duyduğu bilinçdışı suçluluğu ve annelik babalık işlevlerinin cinsel işlevlerden önce geldiğine ilişkin bilinçdışı varsayımlarını simgeliyor olabilir. Anne ve babanın yatak odasından dışlanmışlığa tepkilerinden duyulan bir korku olarak çocuklara yansıtılan bu gerilemeci fantezi altta yatan bir korkuyu, asal sahnedeki anne babayla

özdeşleşme korkusunu ve anne babanın kendi anne babasıyla tam özdeşleşmekten kurtulmak için aralarındaki bilinçdışı ittifakı yansıtır.

Başka bir sınır çiftlerin normal toplumsal hayatlarını oluşturan ilişkiler ağıyla aralarındaki sınırdır. Başka çiftlerle ilişkilere normal olarak erotizm sızar; bilinçdışı ittifak yapan arkadaşlar ve eşleri arasında korkulan rakipler ve yasaklı cinsel nesneler vardır. Çiftler arasındaki ayartıcı bir biçimde heyecan verici ve yasaklı sınırlar doğru ve ters üçgen kurmaların yaşandığı tipik ortamlardır.

Çiftle grup arasındaki sınır her zaman bir çatışma alanıdır. Çifti kendi imgesine göre biçimlendirme yönündeki grubun baskısını "statik savaş" kavramı anlatır ve bu savaş uylaşımsal ahlâkta –aş-kın, bağlılığın, evliliğin ve aile geleneğinin ideolojik ve teolojik ritüeller haline getirilmesinde– yankı bulur. Bu açıdan, ilk gençlik günlerinden ve hatta çocukluktan beri bir arada olan, akrabalar tarafından birleştirilmiş, evrensel iyilik anlayışıyla kutsanmış bir çift aslında simgesel bir hapishanede yaşar; ama buna rağmen gizli bir aşk ilişkisine kaçabilir. Yetişkin bireyler ağındaki karşılıklı ilgiler ve baştan çıkarmalar daha dinamik bir savaş alanını oluşturur; ama yeri geldiğinde de karşılıklı hınç ve saldırganlık içinde boğulmakta olan ilişkiler kapanına sıkışmış bireyler ve çiftler için potansiyel bir kurtuluş yoludur.

Grup kendi varlığını sürdürmek için, anonim kalabalıktan koparak bir ödipal zafer kazanma imkânının teminatı olarak çifte ihtiyaç duyar. Ve grup o anonim kalabalık içinde bireyin yalnızlığı karşısında çiftin başarısını kıskanır ve hınç duyar. Buna karşılık çift saldırganlığını çevreye boşaltmak için gruba ihtiyaç duyar. Yansıtmalı özdeşleşme salt çiftin kendi arasında iş görmekle kalmaz, incelikli biçimlerde üçüncü ve dördüncü tarafları da ilgilendirir. Liberman (1986), hastanın evli olduğu partneri hakkında analistine acı acı dert yanmasının nasıl incelikli bir oyunun parçası olabileceğini anlatır. Analist partnere duyulan saldırganlığın boşalacağı bir mecra haline gelir ve hasta analistiyle ilişkisine nokta koyarken partneriyle "kurtarılmış" bir ilişkiye geri çekilir.

Bu durum, Herbert Rosenfeld'in (1964) tanımladığı, çok daha genel "lavabo" olarak analist fenomenine tikel bir örnek oluşturur. Bir çiftin bu işlevi görebilen yakın arkadaşları genelde aksi halde o

çift için tahammül sınırlarını aşacak olan bir saldırganlığın taşıyıcıları haline geldiklerinin farkında değildir.

Gayet iyi işliyor görünen bir çift ilişkisi, geniş gezi grupları, politik partiler, meslek örgütleri ya da sanatçılar camiası gibi yapılaşmamış toplumsal gruplarda akıl almaz bir haset doğurabilir. Çiftlerin oluşturduğu bir ağ içinde kişiler arası ilişkiler ve dostlukların akılcı ve yetişkin yanları sayesinde genellikle kontrol altında tutulan haset böylesi gruplarda hemen su yüzüne çıkar. Çiftin bu hasedin bilinçdışı farkında oluşu haset edenleri yatıştırmak için kamusal mekânlarda suçluluk yüklü karşılıklı atışma biçimlerine ya da karşılıklı saldırganlık kamudan gizlenirken dışa karşı ısrarla tam bir ahenk gösterisine yol açabilir. Bazen partnerler ilişkilerinin gerçekte ne kadar yakın olduğunu başkalarından gizlemeyi başarır.

Ve zaman boyutunu gösteren üçüncü sınır da hem bir çiftin hayatının olduğu haliyle tam gelişmesi hem de ölüm ve ayrılık yüzünden o hayatın sınırlı doğası için bir çerçeve oluşturur. İlerleyen yıllarda ölüm çiftler için önemli bir mesele haline gelir. Yaşlılık ve hastalık korkusu, partneri için çekiciliğini yitireceği korkusu, ötekine aşırı bağlı hale geleceği korkusu, başkası için terk edileceği korkusu ve kendisinin ya da partnerinin fiziksel sağlığını umursamadan ihmal etme gibi zamanın gerçekliğine kulakları tıkama ya da inkâr etme yönünde bilinçdışı eğilim her türlü saldırganlığın hayat bulduğu bir alan haline gelebilir. Burada ego ve süperego işlevlerinden türeyen ilgi ve karşılıklı sorumluluk, hastalığı umursamamak ya da sorumsuzca para harcamak gibi kendine zarar veren tehlikeli biçimleriyle bilinçdışı suç ortaklığının aksine, çiftin varlığını korumak açısından hayati bir rol oynayabilir.

Erkekler kadınlardaki yaşlanma sürecine özel olarak duyarlı olabilir; erkeklerle ilişkilerinde kadınların gösterdiği duyarlılıktan çok daha fazladır bu; çünkü erotizmin bir kaynağı olarak anne bedeninin yüzeyinin idealleştirilmesiyle ilksel saldırgan eğilimlerin anneye bilinçdışı yansıtılmasının bir ifadesi olarak anne bedeninin muhtevasından duyulan korku arasında bilinçdışı bir bağlantı kurulur (Meltzer ve Williams 1988). Bu duyarlılık, cinsellikleri karşısında ödipal yasakları yeniden canlandırıp pekiştirerek, erkekleri (ve cinsel bakımdan daha

az çekici olma korkusuna kapıldıkları oranda, kadınları da) hayatlarının ileri aşamalarında engelleyebilir. İleri yaşlarda bir çiftin cinsel mahremiyetinin olumlanması cinsel özgürlüklerinin son bir testidir. Yaşlıların cinsel hayatının genelde görmezden gelinmesi çocuğun anne babasının cinselliğini reddetme çabasının adeta son bir baskısıdır; bu aynı zamanda anne babanın kendi cinselliklerinden duyduğu suçluluğun da son baskısıdır. Hayat boyu sevgi dolu bir beraberlik kaygısı çiftin hayata geçireceği ayrıştırıcı saldırganlığı dolayımlama ve kontrol etme açısından giderek önemli bir unsur haline gelebilir.

Çiftin prestiji, gelirindeki değişikliklerle ve meslek ve çalışma hayatıyla ilgili öteki gelişmelerle bağlantılı güç ve yetki değişimleri yalnızca duygusal dengeyi etkilemekle kalmaz, paradoksal olarak, sıklıkla bilinçdışı olarak belirlenmiş unsurların önceden kestirilemez etkilerini de temsil edebilir. Çok bilinen bir örnek verelim: Kocasını tıp fakültesinde okutan bir hemşire, erkeğin bağımlılık ihtiyaçlarını doyururken besleyen bir anne olarak kendi rolünden de emindir. Erkek başarılı bir hekim olup çıktığında, anneye bağlılığa kin duyar ve küçük bir kız-metres için egemen baba olduğu bir ilişki arayışına girer. Kadın kinle kaybettiği annelik işlevinin mücadelesini verir ve mesleki başarının harekete geçirdiği güçlü erkeklere karşı bilinçdışı kin (penis hasedi) duyar.

Ya da taptığı, engellenmiş, fazla derinliği olmayan bir kızla ilişkiye giren bir narsisistik erkek kızı kendi narsisistik bir ikiz beklentisine yanıt verebilecek şekilde eğitime ve çalışmaya teşvik eder; ama sonunda görür ki, kızın açılıp saçılması kadınlara karşı derindeki hasedini harekete geçirmiş ve kızın bağımsızlığına öfke duyar olmuştur. Erkek sonunda kızı değersizleştirir ve ilişkileri biter.

Ama zaman yalnızca yıkıcı bir işlev görmez. Yaraları sarmak için geçmiş çatışmaları canlandırma arayışı (Martin Bergmann'ın [1987] ifadesiyle) başarılı olabilir ve aşk karşılıklı saldırganlığın şiddetine rağmen sürebilir; çiftin varlığını sürdürmesi bastırılmış ya da çözülmüş saldırganlık çevresindeki bilinçdışı korkuların fantastik, abartılı doğasını açığa vurabilir. Partnerine sadistçe saldırabilmek ve yine de onun aşkının sürdüğünü görmek; birinin amansız öfke ve aşağılamadan suçluluğa, kedere ve telafiye geçişini yaşamak, bunlar çift için

değeri ölçülemez deneyimlerdir. Cinsel mahremiyet ve haz böylesi bir bilinçle ve suçluluk duygusuyla bağlantılı telafi çabalarını ve ilgiyi bünyesine aldığında, cinsel heyecan ve duygusal yakınlaşma yanında çiftin ortak sorumluluk üstlenme çabaları da artar.

Duygusal gelişme, yaş gruplarını ayıran sınırları aşarak hayatın bütün aşamalarıyla genişleyen bir özdeşlik kurma anlamına gelir. Paylaşılan bir hayata ilişkin biriken deneyimler arasında partnerini, gençliğini kaybetmenin acısı, geride bırakılan uzun bir geçmiş ve acımasızca daralan bir gelecek vardır. Ortak bir hayat, gündelik yaşantının süreksizlikleri karşısında sürekliliği sağlayan güçlü bir etken, aşkı muhafaza eden bir sığınak haline gelir.

İleri yaşlarda, ötekine duyulan inanç iç dünyaya duyulan inanç haline gelir. Bütün ilişkilerin sınırını ölümün belirlediğine ilişkin artan bilinçlilik bu iç dünyanın önemini ortaya çıkarır. Bir partnerin kişisel ölümünün inkârı, bir gün çiftin ortak hayatının zorunlu olarak son bulacağı bilinciyle sınırlıdır; bu da yine sevilen bir kişiyle birlikte ve ölümünden sonra yaşanan hayatı zenginleştiren bir yas süreci başlatır. Hayatta kalan partner birlikte yaşanan hayatın sürdürülmesi sorumluluğunu taşır. Kocası ölen ve yeni bir kocayla çiftlerden oluşan eski ilişkiler ağına katılan kadın bütün grup içinde bu yas sürecini başlatır.

E. PATOLOJİK ROL SAPLANTISI

Aşk ilişkilerinde sapkınlığın, saldırgan öğelerin cinsel heyecana ağır bastığı ve kontrol altına aldığı için, sadomazoşistik biçimlerin duygusal ilişkiye ağır bastığı ve kontrol altına aldığı için ve karşılıklı olarak yansıtılan süperego işlevlerinin zalim ve sadistik özelliklerinin ağır bastığı ve her şeyi kontrol altına aldığı için cinsel çift ilişkisini ortadan kaldırdığını açıkladım. Sapkınlığın bir başka biçimi de ilişkiyi geçmişten gelen bilinçdışı bir tamamlayıcı nesne ilişkisinin tek bir kalıbı içinde dondurmaktır. Normal olarak, geçmişin canlandırılması gerçekçi ilişkilerde önemli bir rol oynar. Eşlerin etkileşimlerinde tipik bir esneklik örneği, kocanın bilinçdışında, (karısına giren ve

simgesel olarak seven ve kabul eden babayı canlandıran) cinsel bakımdan egemen ve heyecan duyan erkek rolünden (anne tarafından beslenen, simgesel olarak kendisine orgazmını armağan eden kadının temsil ettiği) tatmin olmuş bebek rolüne kaymasıdır. Erkek o zaman kendisini sarıp sarmalayan, besleyen ve uyutan bir anne-kadının bağımlı çocuğu haline gelebilir ya da aktif olarak, onun onaramadığı (ya da öyle göründüğü) kırık bir avizeyi tamir ederek bağımlı kız çocuğuna karşı baba rolüne soyunabilir.

Kadın da yetişkin cinsel partner rolünden koruyucu bir annenin bağımlı kızı ya da küçük oğlunu-erkeğini besleyen anne-kadın rolüne geçebilir. Ya da kadın sadist bir baba tarafından cinsel olarak baştan çıkarılmış suçlu küçük kız haline gelebilir; ya da cinsel ilişki esnasında kurduğu fantezide "iğfal edilir" ve böylelikle cinsel zevk aldığı için suçlu olmadığını onaylar; ya da kendini sergilemekten utanç duyar ve böylelikle sevdiği erkeğin hayranlığını kazanmanın doyumunu yaşarken aldığı cinsel hazzın bedelini öder.

Ya da bir erkek mükemmeliyetçi bir anne tarafından azarlanan suçlu küçük çocuk rolünden yetişkin kadının ilgi ve kaygılarının gizemini araştıran kıskanç oğlan çocuğu rolüne geçebilir. Ya da erkek kendini mesleğine ya da bebeklerine adayan bir kadına karşı, kendini ihmal edilmiş bir çocuk gibi gördüğü için, kin besleyebilir; bunun tersyüz edilmiş hali bir kadının, erken yaşlarda erkeğe duyduğu hasedi canlandırdığı için, kocasının mesleki başarısına karşı duyduğu bilinçdışı kindir.

Canlandırılan bu ve buna benzer roller karşılıklı olarak doyum sağlayıcı olabilir; çünkü bunlar hem aşk hem de nefreti –sevgi dolu bir ilişki içinde saldırganlığın bütünleştirilmesini– ifade eder. Ama bu bilinçdışı suç ortaklıkları çökebilir ve saldırganlık bilinçdışı olarak benliğin ve cinsel partnerin tikel rollere "saplanması" biçiminde dışavurabilir ki bu da kronik evlilik içi çatışmaların bilinçli konuları haline gelen tipik senaryolara yol açar: bağımlı, yapışkan, aşka doymaz kadın ve narsisistik, umursamaz, kendinden başkasını düşünmez erkek; partner olarak yetişkin bir erkek isteyen ve ilişkilerinin nasıl olup da sürdüğünü anlamakta zorluk çeken, güvensiz, çocuk gibi erkek karşısında çaresizlik hisseden egemen, güçlü, kontrol eden kadın.

Ya da karısının sınırlı cinsel ilgisini anlayamayan "sekse aç" erkek. Ve kuşkusuz bütün çeşitleriyle suçlu partner ve suçlayıcı öteki.

Katı rol saplantıları genellikle altta yatan çözülmüş senaryoların sahnelenmesini ve ödipal suçluluk ya da narsisistik saplantılarla bağlantılı süreksizlik işlevlerini kabullenmekte ya da yerine getirmekte bir acizliği yansıtır. Şöyle bir soru sorulabilir: Sadece sahnelenen bilinçdışı senaryolarda ahenkli bir uyumun yokluğu çelişkili beklentilerden kaynaklanan çarpışmalar –koruyucu bir baba olmaya çalışan bir erkekle rekabetçi anne çarpışması– yaratabilir mi? Ya da partnerlerin ikisi de, biri diğerine bağımlı beklentileri olduğu için, ketlenmiş midir? Ne ki, klinik olarak, biri diğerinin eğilimlerinin bilinçdışı ayrımında oluşu temelinde yapılan bilinçdışı ayarlar çift açısından her bir durumun öteki tarafından nasıl algılanacağını gayet açık hale getirmiştir. Basit bir yanlış anlaşılma olarak ortaya çıkan şey genellikle bilinçdışı ihtiyaçlar tarafından belirlenmiştir.

Çiftin sorunlarının iletişim yokluğundan kaynaklandığı varsayımı yüzeysel bir yaklaşımdır. Bazen iletişim sadece kontrollü saldırganlığın canlanmasına hizmet edebilir; ama bu demek değildir ki, ihtiyaçları ve beklentileri karşılıklı iletme çabaları hiçbir işe yaramaz. Derin bilinçdışı çatışmalar su yüzüne çıktığında, bizatihi iletişim sürecini kirletir ve açık iletişim yalnızca bu çatışmaların şiddetlenmesine hizmet edebilir.

Toplumsal ve geleneksel değerler karşısında çiftlerin durumuy-la ilgili son bir not düşmek istiyorum. Dicks (1967) çiftin bilinçli istemleri, kültürel değerleri ve çevreleyen toplumsal dünyanın değerleri ve istemleri arasındaki karmaşık ilişkiyi anlatır. Ben bir çiftin ilişkisini, özellikle çatışmaları çözme biçimlerini belirleyecek değerlerin "nesnel" hiçbir kuralı olmadığına inanıyorum. Bence, bütün kültürlerin ideolojik boyutu içkin olarak bir çiftin mahremiyetine yönelmiştir. Uylaşımsal kültürün doğasında, uylaşımsal toplumsal çevre tarafından algılandığı haliyle, çiftin temelde isyankâr ve içkin olarak toplumdışı doğasını kontrol etme çabası vardır. Çiftin toplumun uylaşımsallığından bağımsızlığı aynı zamanda terapistin onlarla girdiği ilişki açısından vazgeçilmez bir önem taşır. Elbette, geçmişten gelen çözülmüş nesne ilişkilerini hayata geçirirken yaşanan aşırı kırılmalar partner-

lerden birinin ya da her ikisinin fiziksel ya da duygusal bütünlüğünü tehdit ediyorsa, bildik sıradan gerçekliğin partnerleri hayati bir tehdit bile oluşturabilen tehlikeli durumlara düşmekten koruduğu doğrudur. Yine de, bu ikinci koşul çok az örnek için geçerlidir. Çiftlerin büyük bir çoğunluğunda, bilinçdışı çatışmalar o anın ideolojik savaş naralarının yüzeysel bir öykünmesi kılığına bürünmüştür; uylaşımsal ölçütler çiftin çatışmalarla baş etme esnekliğine zarar veren katı sloganlar haline geldikçe, ilişki açısından yeni sorunlar çıkar.

7
Süperegonun İşlevleri

Libidonun ve saldırganlığın çiftin cinsel ve duygusal ilişkilerine katkılarını tanımlarken, süperegonun oynadığı hayati rolleri kastediyordum. Şimdi bu süperegonun rolüne daha yakından bakalım. Çift ilişkisinin nasıl her iki partnerin de bilinçli ve bilinçdışı cinsel fantezi ve arzularının ve içselleştirdikleri nesne ilişkilerinin muhafaza edildiği alan haline geldiğini görmüştük. Yine çiftin nasıl her bir partnerin kimliğine ek olarak kendine özgü bir kimlik edindiğini de gördük. Bana göre bir kendilik olarak çift, bileşenlerininkine ek olarak zaman içinde çiftin kendine ait bir süperego sistemi edinmesiyle sonuçlanan, her bir partnerin bilinçli ve bilinçdışı süperego işlevlerini de canlandırır.

Bu yeni süperego sisteminin çiftin ilişkisine etkisi, her bir partnerin süperegosunun olgunluğuna bağlıdır. İlksel süperego patolojisi başat olduğunda, sadistik süperego öncülleri harekete geçer ve çiftin ilişkisini yok etme potansiyeli taşır. Partnere –ve kendine– gösterdiği ilgiyle kendini ifade olanağı bulan yetişkin bir süperego çiftin nesne ilişkilerini korur, aşkı ve bağlılığı güçlendirir; ama süperego her zaman ödipal çatışmaların izlerini taşıdığından, aynı nesne için sevgi ve cinselliğin dışavurumlarını engelleyerek ya da yasaklayarak cinsel aşk kapasitesini tehdit edebilir. O halde, süperego kalıcı cinsel tutku kapasitesini pekiştirebilir ya da aynı süperego onu yok edebilir. Schafer (1960) birey açısından süperegonun iyicil ve düşman niteliklerini açığa çıkarmıştı; şimdi ben bunu çift açısından yapacağım.

Süperegonun bir altyapısı olarak ego ideali düzlemi, âşık olma kapasitesinin temel bir önkoşuludur. Sevilen ötekinin idealleştiril-mesi, ödipal arzuların yüceltmeli gerçekleştirilmesini temsil eden bir ideal olan kişinin ego idealinin özelliklerini yansıtır. Sevilen ötekinin arzulanan ve derin özlem duyulan bir idealin dışsal gerçekliğinde hayat bulmayı temsil etmesi anlamında bu, yansıtılan ideale bağlanmakla örtüşen bir yansıtmadır. Bu bağlamda, gerçeklikte sevilen ötekiyle kurulan ilişki ideal olarak kişinin kendi fiziksel sınırlarını aşma deneyimi, bildik gündelik dünyayla diyalektik bir karşıtlık içinde bir esrime deneyimi ve hayata yeni bir anlam getiren bir deneyimdir. Dolayısıyla, romantik aşk insanların çift oluşturma nedenlerinin başında gelen ve salt bir kültürel ideal olarak romantizmden kaynaklanmayan, derin bir duygusal ihtiyacı ifade eder.

Chasseguet-Smirgel'in (1985) işaret ettiği gibi, ego idealinin sevilen kişiye yansıtılması Freud'un (1914) sandığı gibi kişinin kendine saygısını azaltmaz, hatta artırır; çünkü böylelikle ego idealinin istemleri gerçekleşmiştir. Buna ek olarak, karşılık görmüş aşk sevmenin ve karşılığında sevilmenin vermiş olduğu doyumun bir parçası olarak kendine saygıyı artırır. Bu koşullarda, benlik aşkı ve nesne aşkı kaynaşır; bu, cinsel tutkunun hayati bir özelliğidir. Karşılıksız aşkın sonuçları farklı olabilir; burada belirleyenlerden biri bireyin psişik dengesidir. Yeterince esnek bir kişide, yas süreci önemli bir travma geçirmeden iyileşmeyle son bulabilir; ama eğer birey nevrotik ola-

rak orijinalinde erişilmez, ketleyici bir nesneye saplantılıysa, kendine saygısını yitirecektir. Genel olarak, birey ödipal yenilgiye ve preödipal ketlenmeye (örneğin, oral bağımlılığın ketlenmesi) ne kadar çok yatkınsa, karşılıksız aşkta o kadar büyük bir aşağılık duygusuna kapılacaktır.

Bana göre, yetişkin süperego işlevlerinin iki partnerde de harekete geçirilmesi her birinde bir öteki ve çift için sorumluluk duyma, ilişkileri üzerine titreme ve mahrem ilişkilerdeki kaçınılmaz çift değerliliğin bir sonucu olarak saldırganlığın yine kaçınılmaz tezahürlerinin sonuçlarına karşı ilişkiyi koruma kapasitesi biçiminde yansır.

Aynı zamanda, daha incelikli; ama son derece önemli bir süperego işlevi de harekete geçirilmiştir. Bununla, ortak bir değerler yapısı yaratmak için bir araya gelen her iki partnerin ego ideallerinin sağlıklı yanlarını kastediyorum. Bir önbilinçle taraf olunan değerler dizisi zaman içinde ortaya serilir, titizlikle gözden geçirilir ve değiştirilir; bu, dünyanın geri kalanı karşısında çift için bir sınır işlevi görür. Kısaca, çift kendi süperegosunu tesis eder. İşte bu ortak değerler dizisi bağlamında bir çift çatışmaların çözülmesine yaratıcı bir katkı yapabilir. Aşkın beklenmedik bir edimi, pişmanlık, bağışlayıcılık ya da espri, saldırganlığı belli bir sınırın içinde tutabilir. Benliğin olduğu kadar ötekinin de yetmezliklerine ve sınırlılıklarına hoşgörü sessiz sedasız ilişkinin ayrılmaz parçası haline gelir.

Bu ortak süperego yapısının önemi onun bir "temyiz mahkemesi" gibi işlev görmesinden, partnerlerden biri ortak olarak kurdukları değerler sisteminde ciddi bir yara açtığında başvurulacak son merci olmasından gelir. Bu ortak sınırın –gerçekleşmiş ya da teşebbüs aşamasında kalmış– ihlali çifti ilişkilerinde baş gösterebilecek olağandışı bir tehlike konusunda uyarır ve böylelikle çifti olası bir çözülmeden koruyan önemli bir alarm sistemi oluşturur.

Partnerlerden birinin ya da her ikisinin yetişkin ve sağlam bir süperegoya sahip olmaması halinde, bebeksi süperegonun bastırılmış özelliklerinin yansıtılması öteki partneri eleştiri karşısında özellikle kırılgan yapabilir. İlksel süperegodan gelen bir yansıtmalar kümesi partnerden gelebilecek her tür yansız eleştiriye güç verir. Yetişkin bir

süperego eleştirilen partnerin isyanına imkân tanır ve saldırıyla baş eder ve çiftin dengesinin sürmesine yardım eder.

Ama partnerlerden biri ya da diğerindeki şiddetli süperego patolojisi, bu savunma karşısında isyanı çok zorlaştırarak, basit yansıtma yerine yansıtmalı özdeşleşmenin harekete geçmesi sonucunu doğurabilir. İçe yansıtılan sadistik süperego işlevleri ilişkiyi pençesine aldıkça çiftin dengesi yok olabilir.

Normal gelişmede, özelliği ilksel idealleştirmeler ve zulme uğrama fantezileri olan preödipal süperego öncülleri zaman içinde şiddetini azaltır ve etkisiz hale gelir; bu da zamanla gelişmiş ödipal süperegonun idealleştirilmiş ve engelleyici yanlarının içselleştirilmesini kolaylaştırır. O halde, süperego oluşumundaki preödipal ve ödipal düzeylerin bütünleşmesi soyutlama, bireyleştirme ve kişisellikten arındırma nitelikleriyle postödipal süperegonun güçlenmesini kolaylaştırır (Jacobson 1964).

Bu süreçlerin bir sonucu olarak gelişen karmaşık etkilerden biri şükran duygusudur. Şükran duygusu ayrıca aşkın gelişmesini ve varlığını sürdürmesini sağlama yollarından biridir. Hem ego hem de süperegodan destek alan şükran duyma kapasitesi insan ilişkilerinin karşılıklılığı açısından vazgeçilmez önem taşır; bu duygunun kaynağı, bebeğin doyum sağlayan bakıcı imgesinin dışsal gerçeklikte yeniden ortaya çıkmasından aldığı hazdır (Klein 1957). Ayrılma-bireyleşmenin bağlanma safhasından nesne sabitliği safhasına geçişi gösteren çift değerliliğe tahammül yetisi aynı zamanda şükran duyma kapasitesinde bir artış anlamına da gelir. Nesne sabitliğinin başarılması kişinin saldırganlığından suçluluk duyma kapasitesini de artırır. Klein'ın (1957) işaret ettiği gibi, suçluluk şükran duygusunu (doğurmasa da) güçlendirir.

Suçluluk idealleştirmeyi de güçlendirir. En erken idealleştirme simbiyoz gelişme aşamasında annenin idealleştirilmesidir; bu daha sonra ayrılma-bireyleşme aşamasında annenin idealleştirilmesine evrilir. Bilinçdışı suçluluk kapasitesinin gelişmesine destek olan süperegonun bütünlük kazanması suçluluk karşısında bir tepki oluşumu ve suçluluğun doğrudan bir ifadesi olarak idealleştirmenin gelişmesini kamçılar. Bu süperego destekli idealleştirme aşkın bir bileşeni olarak şükran duygusuna güçlü bir destek sağlar.

Çiftin birbirini idealleştirme kapasitesi en güçlü bir biçimde sevildikleri için şükran duyma ve karşılığında sevgi verme arzusunun pekişmesiyle kendini gösterir. Sevilmenin bir ifadesi olarak ötekinin orgazmını yaşamak kadar sevgiyle karşılık verme kapasitesi de aşkın ve karşılıklılığın kıskançlık ve kine ağır bastığına ilişkin bir güven verir.

Buna karşın, idealleştirmekten türeyen şükran ödipal gelişme aşamasındaki gelişkin ego idealinin belli karakter özelliklerine ters düşer; burada ödipal anne babayla girilen idealleştirilmiş ilişki, o ilişkinin çok-yönlü sapkın bebeksi erotizminin ve genital erotik yönlerinin inkârından kaynaklanır.

Dicks'in (1967) önemle üzerinde durduğu gibi, yeni kurulmuş bir ilişkide çiftlerin ilk karşılıklı idealleştirmesi ve sürdürülebilir bir aşk ilişkisinden bilinçli beklentileri er ya da geç nesne ilişkilerinde içselleştirilmiş haldeki bastırılmış ve çözülmüş çatışmalı geçmişin canlanışıyla karşı karşıya kalır. Ödipal çatışmalar ve buna denk düşen süperego yasaklamaları çoğu örnekte, yetişkinin erotizmle sevgiyi bütünleştirme görevine başlaması bağlamında bu ilk idealleştirmelerin zaman içinde çöküşünü getirecektir. Dönemsel olarak çiftin ilişkisinin istikrarını sınava tabi tutan bu çatışmalar iki taraf açısından acı verici keşifler üretmekle kalmayıp, şimdi anlatacağım örneğin gösterdiği gibi, kendi sağaltma süreçlerini de yaratabilir.

Evlilik öncesinde erkek arkadaşıyla tatmin edici bir cinsel ilişki yaşadığını düşünen bir kadın hastanın cinsel yaşamı evlendikten sonra kötüye gitmişti. Kadın, erkeğin kendisine yeterli ilgiyi göstermediğinden, hiçbir sevgi ve şefkat emaresi taşımayan birleşmelerinin yalnızca cinsel yönüyle ilgileniyor göründüğünden şikâyet ediyordu.

Uzun süreli herhangi bir mahrem ilişkideki sıradan süreksizliklere kadının hiç tahammülü yoktu. Kadın erkeği sevdiğini hissediyordu ve erkeği suçlaması ve kendisini de çaresiz bir kurban olarak görmesinin ilişkilerini zehirlediğini, çocukça yapışkanlığı ve suçlayıcı tutumunun annesinin babasıyla ilişkisinin ve ilk gençlik yıllarında babasıyla kendi ilişkisinin bir tekrarı olduğunu fark etmiyordu.

Kadın ergenliğinin ilk dönemlerinde tanıştığı ve o zamandan beri idealleştirdiği bir erkekle yeniden karşılaştığında, aralarında cinsel

yönden doyurucu olan bir ilişki başlamıştı. Kadın bir kadın olarak tam doyumu yaşamasına ve kendine saygı ve güveninin de artmasına şaşıyordu. Aynı zamanda kadın kocasına olan aşkının yenilendiğini fark etmişti; evlilik dışı bir ilişki nedeniyle kendini suçlu hissediyor, ama bir yandan da kocasıyla yaşadığı hayatın olumlu yönlerini takdir etmeye başlıyordu. Aslında, bir süre sonra kadın kocasıyla ilişkilerinin duygusal yönlerinin âşığıyla yaşadığından çok daha tatmin edici olduğunu fark etmişti; ama aynı zamanda da âşığıyla kocasının vermeye yetemediğini düşündüğü eksiksiz bir cinsel doyumu yaşıyordu. Bu çatışmanın onu getirdiği yer psikanalitik tedavi ve zamanla aynı erkekle tam olarak tatmin edici duygusal ve cinsel bir ilişki yaşamaya bilinçdışı bir yetersizliğinin olduğunu fark etmek olmuştu.

Bebeksi bir süperegonun kronik dışlamaları ve böyle bir süperego yapısının kişileştirdiği anne babayla ilgili bir nesneyle sarsılmaz bir aşk ilişkisi arayışı ortalıkta bariz bir çatışma görünmemesine rağmen bir kişinin ve bir çiftin aşk hayatını şiddetle kısıtlayabilir. Ama genellikle görünür bir istikrar ve ahenk çiftin toplumsal hayatının aynı oranda kısıtlanması pahasına elde edilebilir; çünkü böylelikle potansiyel olarak tehdit edici –ya da meydan okuyarak düzeltici– ilişkiler, özellikle de daha tatmin edici ilişkilerin mümkün olduğu bilgisi elenmiş olacaktır. Partnerlerden birinin (ötekinin süperegosuyla özdeşleşmede kendini belli eden) saldırganla özdeşleşmesi çiftin dış dünyaya karşı sadomazoşistik bir ittifakıyla sonuçlanabilir ve bebeksi süperego karşısındaki isyanı birlikte çevreye yansıtarak, çiftin ortak bir değerler sistemi ihtiyacını karşılayabilir. Birlikte üçüncü kişilerin örselenen ve aşağılanan kurbanları olarak davranan çiftler böylelikle nevrotik, ama istikrarlı bir ilişkiyi sürdürebilir; bu ilişki aynı zamanda karşılıklı ilgi ve sorumluluk gibi sağlıklı yanlar da taşıyabilir.

Karşıt uçta ise ortak değerler çifte düşman bir çevrede, örneğin totaliter bir toplumda, varlığını sürdürmek için gerekli kuvveti ve sabrı sağlayabilir; böyle bir çevrede çiftin gündelik toplumsal ilişkilerdeki kültürel olarak onaylanan sadakatsizliğe tahammül etmesi ve çevrelerinin baskıcı yapısı ve yozluğu karşısındaki sessiz isyanlarıyla bunları ayıklaması gerekir. Daha önce belirttiğim gibi, çiftin cinsel mahremiyetinin doğası uylaşımlar karşısında böyle bir ortak isyanı

içinde taşır ve bu isyan ilişkilerindeki süreğen doyumun bir kaynağıdır.

Bebeksi süperego taleplerine karşı mücadele, tipik olarak cinsel doyumsuz ve duygusal kayıtsız erkek ile cinsel pasif ve bağımlı kadın gibi kültürel klişelerde görülen genel geçer cinsel kalıp ve ideolojileri düşünmeden kabul etmekten kurtararak, çiftin ilişkisine güç katar. Çift ayrıca insanların kendi bebeksi süperegosunun kalıntılarını cinsel partnerine yansıtma eğilimi taşıdığının ayrımında olmalıdır. Böylesi fantezi ürünü korkular karşısında bir partnerin içkin güveni, sağaltıcı işlevler görebilir: "Hayır, senin cinsel olarak ciddiye alamayacağım utangaç bir oğlan çocuğu olduğunu düşünmüyorum." "Hayır, sevişmekten sonra seni düşmüş bir kadın olarak görmeyeceğim." "Hayır, saldırgan tutumun ebediyen seni lanetlememe, aşağılamama, senden nefret etmeme ya da ilelebet gözümü kin bürümesine yol açmayacak." Ne var ki, burada üstesinden gelinecek başka bir görev daha vardır, o da partnerlerin birindeki ilksel süperego işlevlerinin ikisine de simgesel bir terör saltanatı dayatma tehlikesine göğüs germektir. Burada partnerlerin birinde ya da her ikisinde sadomazoşistik ilişkilere yol açan sadistik süperego oluşumu psikopatolojisinin alanına giriyoruz.

Çift kültürel çevrenin özlemleri, talepleri ve engellemeleriyle ortak bir hayata ilişkin bilinçli beklentileri bütünleştirmek de zorundadır. Din, etnik köken ya da ekonomik arkaplanlardaki farklılıklar, ideolojik ve politik görüşlerin doğurduğu çatışmalar çiftin toplumsal çevresiyle ilişkisini güçlendirmede ya da sekteye uğratmada önemli bir rol oynayabilir. Bir çift kendisini mevcut kültürel çevreyle geçmişte içselleştirilmiş değerler arasındaki potansiyel çatışmalardan korumak için toplumdan yalıtlanmayı tercih edebilir. Ne var ki, tipik olarak, çocukların doğmasıyla çiftin yalıtılmışlığı sona erer ve değerlerini çevrenin değerleriyle bütünleştirme işi karşılarına acil ve kaçınılmaz bir görev olarak dikilebilir.

Süperego işlevlerini partnere yansıtmanın olumlu yanı, partnerin bir danışman ve savunma avukatı, dışarıdan gelen saldırının ardından bir teselli ve kendi değerini onaylayan bir kaynak olarak kullanılmasıdır. Partnerlerden birinin ötekini idealleştirme biçimi önemlidir:

Hayranlığıyla erkeğin kendine saygısını destekleyen bir kadınla evlenen bir erkek daha sonra kadının hayranlığına güvenemez, çünkü kadını değersiz görmektedir. Böylelikle ötekinin verdiği güven duygusunun başlangıçtaki yararı ters tepebilir ve partnerini idealleştirmekten aciz bir kişide yalnızlık duygusu doğurabilir.

Dönem dönem erotik aşkta sevginin kaybolması birçok uzun dönemli üçgen ilişkisinin temel dinamiğini oluşturur; önemli ketlenmeleri ikame edecek bir ilişki arayışı da aynı özelliğe sahiptir. Bazı evlilik dışı ilişkilerin ana işlevi ilişkinin bilinçdışı olarak korkulan bir yanından evliliği korumak, böylelikle mahremiyet düzeyini düşürerek aslında ilişkiyi pekiştirmektir. Bir aşk ilişkisinin, özellikle evliliğin, doyurucu ve gerçekleştirici doğasından bilinçdışı olarak suçluluk duymak partnerlerden biri ya da her ikisinde süperego patolojisinin etkilerini temsil ediyor olabilir.

Süperego belirlenimli başka bir kronik üçgen ilişkisi partnerlerden birinin ya da her ikisinin aşk ilişkilerinin normal çift değerliliklerine, her tür saldırganlık ifadesine karşı tahammülsüzlüklerini yansıtıyor olabilir. Örneğin, eşlerden biri ya da her ikisi de bir partnerle cinsellik ve sevgiyi birleştiren ahenkli mükemmel bir ilişki ve aynı zamanda da cinsellik ve sevgiyi birleştiren bir başka uzun dönemli ilişki gibi idealleştirilmiş, ama duygusal olarak naif anlayış içinde olabilir; temeldeki saldırganlık ancak iki partnerin de ihanetlerinin saldırgan içerimlerinden bilinçdışı zevk almasıyla kendini belli eder.

Bu dinamikler, özellikle de sürece katılan ayrıştırıcı mekaniz-malar, çiftin ilişkisinde paralel ilişkilerden birinin çözülmesiyle gözlenebilen sadistik süperego özelliklerine karşı bir savunma mekanizması olabilir. Bazen haklı, ama çoğu kez de yersiz bir korku vardır: Kişi partnerinin geçmiş ihanetini asla bağışlayamaz ya da unutamaz ve bu yüzden acımasız ve kindar olacaktır. Bu korku âşık olunan partnerin gerçekte böyle bir rol, bağışlamayan, ebedi kindar rolü oynamasıyla örtüşüyor olabilir. Terk edilmiş ve ihanete uğramış olmanın verdiği narsisistik acı böylesi kindar tutumun muhakkak önemli bir yanını oluştursa da ben hadisenin diğer yanına, partnere buna denk bir yansıtma ve/veya "ihanete uğrayan" partner adına teskin edilemez bir süperegoyla özdeşleşmeye bakıyorum.

Ötekileri bağışlama kapasitesi, bir kişideki saldırganlığı ve çift değerliliği tanıma kapasitesiyle mahrem ilişkilerde kaçınılmaz olan çift değerliliği kabul etme kapasitesinden kaynaklanan, genellikle yetişkin süperegonun bir işaretidir. Sahici bağışlayıcılık yetişkin bir ahlâk anlayışının ifadesi, benlik ve öteki hakkındaki yanılsamanın ortadan kalkışının verdiği acıyı kabullenme ve güvenin yeniden tesis edilme ihtimaline, saldırgan bileşenlerine rağmen ve bu bileşenlerin ötesinde aşkın yeniden yaratılabileceği ve sürdürülebileceği ihtimaline inanç demektir. Naiflik ya da narsisistik büyüklük duygusuna dayanan bağışlayıcılık ise çiftin birbirlerine ve ilişkilerine gösterecekleri ortak ilginin yeni bir güç kazanması temelinde yeni bir hayatın kurulmasına çok az katkı yapabilir.

Partnerin ya da kişinin kendisinin ölümü üzerine fanteziler o kadar yaygındır ki bunlar çiftin statüsü hakkında çok şey anlatır. Ağır hastalık ya da hayati tehlike ortaya çıktığında, kendi ölüm ihtimaline tahammül etmek partnerin ölümüne tahammül etmekten daha kolay olabilir: Bilinçdışı olarak, korunup kollandığına ilişkin asli fantezi annenin hayatını sürdürmesine gönderme yapar. Käthe Kollwitz Tanrı'nın kollarında uykuya dalmış genç bir Kollwitz heykelinde ölümü –endişe ve güvenliğin temel kaynağının bir ifadesi– simgeler. Terk edilme ve yalnızlığın ilk örneği olan annenin nihai kaybı temel tehlikedir; bu tehlike karşısında ötekinin hayatta kalması bir korunma sağlar: Bu kaygı ötekine duyulan aşkı ve bilinçdışı olarak ötekinin ölümsüzlüğü isteğini artırır.

Bu kaygı dışlanan ötekinin nihai zaferi, yerine ödipal rakibin geçme tehlikesi olarak korkutucu kendinin ölümü ihtimaliyle pekişir: "Ölüm bizi ayırana dek" temel bir tehdit olarak, kaderin kötü bir şakası gibi yaşanır; simgesel olarak, bu kastrasyondur. Partnerin aşkı ve kişinin partnerine duyduğu kendi aşkına duyulan tam güven dışlanan bir üçüncü taraf korkusunu önemli oranda azaltır ve kişinin kendi ölümünden duyduğu endişeyle baş etmesine yardım eder.

Çiftin ilişkisinde süperego çatışmalarının canlandırılmasının önemli bir yanı aldatma isteğinin gelişmesidir. Aldatma isteği ötekinden gelecek somut ya da hayali saldırılar karşısında korunmaya yarayabileceği gibi, ötekine duyulan saldırganlığı gizleyebilir ya da

kontrol altında tutabilir. Aldatma bizatihi bir saldırganlık biçimidir. Ötekinden geleceği düşünülen ve korkulan saldırılar karşısında, yerine göre gerçekçi ya da süperego yansıtması, bir tepki olabilir. Bir erkeğin "bunu karıma söyleyemem, asla kabul etmez" deyişi doğru olabileceği ve karısının bebeksi süperegosunu yansıtabileceği gibi kendi bebeksi süperegosunu karısına yansıtmasından da kaynaklanabilir. Ya da belki ikisi de ortak bir süperego yapılaşmasının mahkûmu olmuştur: Bir çift ortak bir sadistik süperegonun tutsağı olmaları yüzünden bazen kendini yok eden bir ittifaka girebilir. Aldatma isteği ötekini narsisistik sancı, kıskançlık ya da hayal kırıklığına karşı koruma hizmeti de görebilir. Ama "mutlak dürüstlük" bazen sadece aklileştirilmiş saldırganlıktır. Toplumsal ilişkilerde normalde kontrol altında olan çiftdeğerlilik mahrem ilişkilerde kontrol dışına çıkabilir; sesin çatallaşması ya da yüz ifadesinde bir değişiklik, orijinal niyet görece zararsız olsa bile, hızla ciddi çatışmalara tırmanma potansiyeli taşır. Çiftler genellikle birbirlerini ne kadar iyi tanıdıklarının, birbirlerinin içini "okuyabileceklerinin" tam ayrımında değildir.

Aslında, duygu yüklü iletişim normal çiftdeğerlilik negatif özelliklerinin kontrollü ya da kontrol dışı ifadelerinin süperegoda karşılıklı olarak yansıtılma tehlikesini artırır. İki partnerin de birbirlerinin dışavurulmamış hislerini okuma kapasitesinin artışıyla partnerin psişik yaşantısına nüfuz etmenin kendisi paranoyakça korkuların savunma amaçlı aldatmaya dönüşmesini hızlandırır. Öteki tarafından, aldatma en iyi durumda, aradaki mesafeyi artıran temkinli bir yapaylık olarak algılanabilir; en kötü durumda ise aldatma partnerde paranoyakça yeni tepkileri ateşleyen örtülü bir saldırı olarak anlaşılabilir. Aldatma, çiftin ilişkisini koruma niyeti taşısa bile, ilişkiyi kötüleştirebilir. Başarılı ilişkilerde bile, doğrudan duygu yüklü iletişimin ifadesi olduğu kadar onun karşısında bir savunma da olan, aldatma amaçlı, paranoyakça (ya da karşılıklı kuşku dolu) ve depresif ya da suça yönelik davranışlar denebilecek davranışlar döngüsü vardır. Aldatma isteği altta yatan paranoyakça korkular karşısında bir savunma, paranoyak davranış da derinlerdeki depresif özellikler karşısında bir savunma olabilir. Kendini suçlama aynı zamanda paranoyak eğilimlere karşı bir savunma, ötekini suçlama karşısında bir tepki oluşumu olabilir.

A. GÖRECE HAFİF SEYREDEN SÜPEREGO PATOLOJİSİ

Daha hafif seyreden süperego patolojisinde, çiftin ilişkisi sürmekle birlikte ortak kurulmuş süperego yapısının aşırı sınırlayıcı olduğu zaman, çift de içinde yaşadığı kültürün kısıtlayıcı talep ve yasaklarına, özellikle uylaşımsal özelliklerine karşı daha duyarlı hale gelir. Uylaşımsallık kültürel bakımdan gizil dönem süperegosunun ortak izlerini yansıttığı oranda, yetişkin süperego işlevlerinin başarısızlığıyla bebeksi süperegonun kısıtlayıcı talepleri ve yasaklarına bir gerileme ortaya çıkar.

Aşağıda anlatacağım vaka partnerlerin ikisinde de, paylaştıkları ya da bilinçdışı olarak partnerlerden birinin ilişkiye dayattığı, iyi bütünleşmiş; ama aşırı şiddetli ve kısıtlayıcı bir süperegonun yarattığı sorunlara örnek oluşturur.

Evli bir çift aralarında artan kişisel ve cinsel zorluklar yüzünden bana gelmişti. Kadın otuzların başındaydı, ikisinin de anlattığına göre, yaşları üç ve beş olan iki çocuğunun üzerine titreyen evine bağlı biriydi. Otuzlu yaşların sonuna gelmiş erkek, yine ikisinin ifadesine göre, çalışkan ve sorumlu bir erkekti ve birkaç yıldır işinde iyi bir yere gelmişti. Çift bir orta sınıf banliyösünde Katolik bir cemaate üyedir ve ikisi de Latin Amerika kökenli geniş bir ailenin parçasıdır. Bana geliş nedenleri kadının kocasının uzaklaşması, duygusal erişilmezliği ve kendisini ihmal etmesi yüzünden yaşadığı artan huzursuzluk, erkeğin de karısının giderek dayanılmaz hale gelen dırdır ve şikâyetleri yüzünden evden uzaklaşmasıydı. Çift, arada bir dizi ortak görüşmenin de olacağı; ama asıl olarak tek başına görüşme yapılması önerimi kabul etti. Amacım evlilik içi çatışmayı değerlendirmek ve biri ya da her ikisi için ya da bir çift olarak olası tedaviye karar vermekti.

Kadınla yaptığım tekli görüşmeler, kişilik örgütlenmesinin nevrotik bir düzeyinde işlev gören, histerik ve mazoşistik özelliklerin ağır bastığı önemli bir kişilik bozukluğu teşhisine yetecek kadar kanıt sağlamıştı. Kadının temel güçlüğü evliliğe cinsel yönden uyum sağlamakta kendini gösteriyordu. Kadın cinsel yakınlığa arzu duyuyordu, ama çok küçük bir cinsel heyecan kapasitesi vardı; o da penisin girişi-

nin ardından kayboluyordu. Kocasının aşırı cinsel ilgisi ve "kabalığı" olarak yaşadığı şeye lanet okuyordu. Aynı şekilde kadın görüldüğü kadarıyla, erkeğin bir zamanlar idealleştirdiği güçlü babasıyla kendisinin yaşadığı sıcak ilişkiyi yeniden üretemiyor oluşuna da kin besliyordu. Kadın kendisinin gün geçtikçe itaatkâr, dırdır edip duran, suçluluk duygusundan kurtulamayan bir anne haline gelişinden de nefret ediyordu. Terapi boyunca kadın, annesi ve babasıyla paylaştığı, cinselliğe karşı püriten yaklaşımını anlattı ve ilk çocukluk günlerine ilişkin bütün anılarından uzaklaşma isteği gibi, şiddetli bastırmacı savunma mekanizmalarını açığa vurdu. Kadın kızgın bir biçimde, flört ettikleri dönemdeki canlı, hayat dolu ve cömert davranışları bırakıp miskin ve ketum bir tavra bürünen kocasından şikâyet ediyordu.

Kocayla yaptığım kişisel görüşmeler de, ağırlıklı olarak obsesif-kompülsif özellikler gösteren önemli bir kişilik bozukluğuna dair belirtiler ortaya çıkarmıştı. Erkek iyi bütünleşmiş bir ego kimliği, nesne ilişkilerini tüm derinliğiyle yaşama kapasitesi ve hafif seyreden, ama sürekli olan nevrotik depresyon semptomları sergiliyordu. Babası, çocukken kuvvetine ve kudretine hayran olduğu bir işadamıydı. Ama ergenlik döneminde hasta, babanın otoriter tavrının arkasında yatan güvensizliği tanıdıkça, hayranlık yerini hayal kırıklığına bırakmıştı. Hastanın iki ablasının cinselliğine ilişkin çocukluk merakına hem anne hem de baba, özellikle de baba üzerindeki manipülatif kontrolünü tüm çıplaklığıyla gördüğü, açıktan itaatkâr bir eş olan anne şiddetli azarla karşılık vermişti.

Ergenlik döneminde hasta inatla farklı kültürel gruplardan gelen, daha aşağı sosyo-ekonomik statülü kadınlarla ilişkilere girmeye başlamıştı. Hasta, gençlik günlerinde birkaç tutkulu aşk ilişkisi yaşamasına rağmen, annesiyle babası ve akrabalarını büyük sevince boğarak, aynı kültürel ve dinsel geçmişi paylaştığı genç kadınla evlendi. Karısının bir bakıma ürkek ve utangaç yapısı, geleneğinin diğer kadınları gibi, evlilikleri öncesinde kendisiyle cinsel ilişkiye girmekteki isteksizliği erkek için çekiciydi. Ama evlendikten sonra, önceleri deneyimsizliğine verdiği kadının cinsel tepkisizliği büyüyen bir huzursuzluk kaynağı haline gelmişti. Aynı zamanda da, erkek kadını cinsel bakımdan doyuramadığı için kendini suçluyor, ona yaklaşırken giderek güveni-

ni yitiriyor ve nihayet cinsel uyanışı azalıyordu; öyle ki, tedavi süresince, ayda yalnızca bir ya da iki kez cinsel birleşme yaşadılar.

Erkek giderek depresyona da girmişti; bilinçli olarak karısına ve çocuklarına daha çok zaman ayıramadığı için kendini suçluyor, ama aynı zamanda evden uzakta olduğunda ve kendini işine verdiğinde de rahatlıyordu. Erkek ısrarla karısını sevdiğini ve kadın eğer kendisine karşı daha az eleştirel olsa ve cinsel ilişkileri daha iyi olsa, diğer sorunların ortadan kalkacağını söylüyordu. Öylesine çok ortak ilgi ve özlemlerinin oluşu erkeğe önemli görünüyordu ve üstüne basa basa, karısının çocukları yetiştirme biçimini, evlerini ve gündelik hayatlarını gerçekten sevdiğini anlatıyordu.

Buna karşılık kadın da kişisel görüşmelerde benzer düşünceler dile getirmişti: Kocasını seviyordu, onun mesafeli ve ketum davranışı yüzünden hayal kırıklığına uğramıştı; ama ilişkinin eskiden nasılsa o hale döneceğini umut ediyordu. Tek sorunları vardı, o da cinsel sorundu. Cinsellik yerine getirmeye istekli olduğu bir görevdi; ama kocasına onun istediği gibi karşılık vermesi, elbette, onun daha nazik ve daha sabırlı bir tutum benimsemesine bağlıydı.

Birkaç hafta geçtikten sonra bireysel seanslara paralel olarak düzenlediğim ortak görüşmeler gösterdi ki, çift gerçekten kültürel hayatları ve değerleri, evlilikteki karşılıklı rollerine ilişkin bilinçli beklentileri bakımından ortak varsayımlar ve özlemler taşıyordu. Temel güçlükleri göründüğü kadarıyla cinsel alandaydı. Erkeğin depresyonunun onun güçlü ve başarılı bir koca olarak ortak beklentilerine uygun yaşamayı beceremememesinden duyduğu bilinçdışı suçluluğu karşısında ne oranda ikincil olduğunu; kadının cinsel engellenmesinin, kocasının bu engellenmeleri aşmakta kendisine yardımcı olamamasıyla güçlenen, çözülmemiş ödipal çatışmalar üzerine bilinçdışı suçluluğunu yansıtıp yansıtmadığını merak ediyor-dum.

Bence, ikisi de bilinçdışında canlandırdıkları nesne ilişkilerinde ödipal sorunlarla boğuşuyordu. Erkek bilinçdışı olarak, kendisi iradesine rağmen başarısız babasıyla (ilk gençlik yıllarındaki haliyle) bir özdeşleşmeyi yeniden canlandırırken, karısını cinsel davranışını onaylamayan, kuralcı ve manipülatif annesinin dünyaya geri dönmüş bir kopyası olarak algılıyordu. Bilinçdışında erkeğe cinsel olarak

başarısız bir koca rolü biçen kadın ise kendisinde ödipal suçluluğu canlandıracak olan, güçlü, sıcak ve egemen bir babayla cinsel bir ilişkiden sakınıyordu. Ve kadın, iradesine rağmen, annesinin ketlenmiş; ama suçlayıcı ve katı kuralcı davranışlarını canlandırıyordu. Bilinçli olarak, ikisi de karşılıklı anlaştıkları sıcak ve verici kadın ile güçlü ve koruyucu koca ideallerine sarılmaya çabalıyordu. Bilinçdışı girdikleri ittifak çerçevesinde, ikisi de ilişkilerinde bilinçdışı bir biçimde mevcut saldırgan duyguların bilince çıkmasından kaçıyordu.

Bu bilinçdışı suç ortaklığım ne oranda anlayabilecekleri üzerine kafa yorarken, ikisinin de cinsel sorunlarını daha fazla tartışmaya hiç de niyetli olmadıklarını fark ettim. Kadın benim cinsel ilişkinin mahrem yanlarını "aleni ve mekanik" dediği bir biçimde ele alma çabalarıma son derece eleştirel yaklaşıyordu ve erkek de, kadının isteksizliği ve kendisinin bu durumu kabullenmesi karşısında, cinsel çatışmalarını "yapay bir biçimde alevlendirmek" istemediğini söylemişti. Çift cinsel sorunlarının önemini küçümsemekte o kadar becerikli ve birbirini destekleyici tutum sergilediler ki, kendimi cinsel güçlükleriyle ilgili bana anlattıkları şeylere inandırmak üzere kişisel görüşmelerimizde tuttuğum notlara dönmek zorunda kaldım.

Bilinçli olarak savundukları ideal bir ilişki imgelerini yeniden olumlayarak, beni ayartıcı bir şeytan yerine koyan ortak bir süperego denebilecek bir şey ortaya koydular. İkisi de benim onlara gerilimlerini ve karşılıklı suçlamalarını azaltmak için birbirlerine nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin tavsiyelerde bulunmam ve kurallar söylemem konusundaki isteklerini dile getirdi; böylece sorunlarını çözeceklerini umut ediyorlardı.

Bu birlikte görüşmelerin ardından yaptığım bireysel seanslarda, yeni bir gelişme ortaya çıktı. Erkek çok açık olarak karısının terapiyi sürdürmeyi istediğine inanmadığını ve aslında karısının benim kendisine karşı önyargılı olduğuma ve evliliğini kurtarmaktan çok tehdit ettiğime inandığını söyledi. Aynı zamanda, karısının eğer koca ona karşı davranışını iyileştirmem için beni görmeyi sürdürecekse, ona da razı olduğunu anlattı. Erkek eğer tedaviye ihtiyacı olduğuna gerçekten inanıyorsam, bu tedaviye hazır olduğunu söyledi. Ben de evlilik ilişkileri üzerine ortak çalışmaları yerine böyle bir tedaviye girmenin

ne anlamı olacağını sordum; erkek eğer bu güçlüklerin üstesinden gelme şansı varsa, evlilikleri öncesindeki duruma hiç benzemeyen depresyonunun, cinsel ilişkiye ilgisizliğinin ve karısıyla ilişkisindeki çaresizliğinin analiz için iyi nedenler oluşturduğunu söyledi.

Kadınla kişisel görüşmelerim onun birlikte yapılan oturumlar hakkındaki kuşkusunu ve öfkesini kanıtladı. Kadın benim bir erkek olarak kocasından yana olmaya eğilimli olduğumu ve ilişkilerinin cinsel yanlarının önemini abarttığımı düşünüyordu. Eğer erkek tedaviye ihtiyaç duyuyorsa onun için sorun yoktu, ama kendisi artık ortak seanslara girmeye niyetli değildi.

Sonunda ikisinin de tek tek terapiye katılmasına karar verdim; ortak seanslara katılmama kararlarını kabul ettim ve kadınla yaptığım bireysel görüşmelerde, ona kabul ettiği cinsel güçlüklerinin daha derin kaynaklarının olup olmadığını ve başka bir tedavinin kendisine fayda sağlayıp sağlamayacağını görmesi için başka bir terapistle görüşmesini önerdim. Biraz gönülsüz de olsa, bir kadınla psikanalitik psikoterapiye katıldı. Ne var ki kadın, bir işe yaramadığı gibi zorunlu da olmadığı gerekçesiyle, birkaç ayın ardından bu terapiyi de askıya aldı.

Ben erkekle altı ay daha psikanalitik terapiyi sürdürdüm. Bu analizler esnasında, karısıyla çatışmalarının doğası, onu bir partner olarak seçme nedenleri ve depresyonu ve cinsel engellenmesinin dinamikleri ortaya döküldü ve işlendi. İlk aşamalarda, hasta tekrar tekrar sonuç ne olursa olsun karısından ayrılmayı hiçbir zaman istemeyeceğini söylüyordu; dinsel inanışı ve yetişme tarzı böyle bir adımı engelliyordu. Psikanalitik gözlemlerimiz, bu sözlerinin arkasında, nasıl gençliğinde anne ve babasının, özellikle de babasının kültürel ve dinsel cemaatleri dışından kadınlarla ilişkiye getirdiği yasaklar karşısındaki isyankâr davranışını bana yansıttığını ortaya çıkardı. Ben ve genelde psikanaliz dine karşı bir ideolojiyi, muhtemelen de serbest cinsellik ve ahlâksızlığın onaylanmasını temsil ediyorduk ve o buna karşıydı.

Daha sonra, kişiliğinin bu yansıtmalı özelliğini kabul etmeye başladıkça, ilk gençlik yıllarındaki ikili, "azize-orospu" ahlâk anlayışını ve ona annesini anımsatan idealleştirilmiş Katolik bir Latin kadın olan nişanlısıyla nasıl özdeşlik kurduğunu görmeye başladı. Cinsel engellenmesi, kız kardeşlerine duyduğu cinsel ilgi üzerine derin suç-

luluğun yeniden canlandırılmasını ve karısını ideal, hayal kırıklığına uğramış ve iğrenilen bir anne olarak algılamasını yansıtıyordu. Analizinin oldukça geç bir aşamasında, ilk ketlenmelerle ilgili annesine karşı saldırganlığından duyduğu bilinçdışı suçluluk, onu ihmal etmiş olduğu duygusuna karşı bilinçdışı öfke ve daha çocukken annesinin yaşadığı ve bilinçdışında kendisini sorumlu tuttuğu ciddi, ölümcül hastalık konusundaki suçluluk önemli temalar olarak ortaya çıktı. Dahası, işindeki rekabet çabalarının engellemesiyle bağlantılı olarak, iş alanındaki başarısı üzerine bilinçdışı suçluluk yeni bir unsur olarak kendini gösterdi. Ona göre, kötü bir evlilik, bilinçdışında babasına karşı zaferini temsil eden, bu başarısının ödemek zorunda olduğu kaçınılmaz bir bedeldi.

Böylelikle bilinçdışı suçlulukla ilgili çatışmaların çoklu katları hastanın, tedavinin ilk iki yılında aşamalı olarak azalan depresyonunda dışavurmuştu. Analizinin ileri bir aşamasında, tatmin edici olmaktan çok uzak bir kadınla evlilik dışı bir ilişki biçiminde ortaya çıkan ödipal isyankârlık, hastanın aynı kadınla hem sevgi dolu hem de erotik bir ilişkiye girmekteki derin korkusunu biraz daha gün ışığına çıkarmıştı. Analizin beşinci yılında, başka bir kadınla bir ilişki gelişti. Bu kadın erotik olarak duyarlı ve kültürel, entelektüel ve toplumsal bakımdan çekiciydi. Bu ilişkinin ilk aşamasında hasta, ketleyen anneye karşılığını ödeten bir saldırganlık biçiminde, durumu karısına anlatmış; ama aynı zamanda karısına ve kendisine ilişkilerini düzeltme yönünde bir şans daha vermek için bilinçdışı bir çabaya da girmişti. Kadın büyük bir öfke ve kinle tepki göstermiş, kendisini ailesine erkeğin saldırganlığının masum bir kurbanı olarak göstermiş ve böylelikle ilişkilerini biraz daha zehirleyip ölümünü hızlandırmıştı. Hasta karısından boşandı ve "öteki" kadınla evlendi; bu, cinsel engellenmesinin çözümü yolunda bir adımdı. Obsesif-kompülsif kişilik yapısındaki anlamlı iyileşmeler bu değişikliklerle denk düşüyordu. Analizi sona erdiğinde, hastanın büyük sorunları çözülmüştü. Bunu izleyen beş yılda yaptığım takip bu iyileşmenin istikrarlı ve hastanın yeni evliliğinde mutlu olduğunu gösterdi.

Burada süperego patolojilerinin birkaç özelliğini görüyoruz: Özgün toplumsal gruplarından devraldıkları evlilik ve evlilik içindeki roller konusundaki bilinçli beklentilerin katı bir idealleştirilmesi ve

bu idealleştirmenin karşılıklı pekiştirilmesi; çiftin cinsel ihtiyaçları pahasına istikrar sağlayan, karşılıklı olarak yansıtılan ve sıkı taraf olunan ego ideali. Ödipal cinsellik ve sevgiyle erotizmin bütünleştirilmesi karşısındaki engellenmelerin bilinçdışı karşılıklı yansıtılması çiftin bunlara denk düşen ödipal ilişkilerinin bilinçdışı canlandırılmasına yardımcı olur; çiftin mevcut etkileşimleri ödipal figürlerle girdikleri geçmiş ilişkilerine çok benzer.

Pozitif tarafta, sorumluluk duyguları ve birbirine gösterdikleri ilgi onları terapiye getirmişti; ama altta yatan suçluluk duyguları ve evlilik hakkındaki bilinçli görüşlerinin idealleştirilmesinde yaptıkları ittifak, bir çift olarak kaygılarını mevcut dengeleri değiştirme imkânını kabul etme noktasına kadar izlemekten alıkoyuyordu. Erkek daha esnekti, ama onun da terapisi çiftin ilişkisinde zaman içinde kopuşa neden olan bir dengesizlik yaratmıştı.

B. ŞİDDETLİ SÜPEREGO PATOLOJİSİ

Çiftin aşk hayatında normal ya da ılımlı patolojik süperegonun etkilerinden şiddetli süperego patolojisinin etkilerine geçtiğimizde, patoloji büyüdükçe çiftin tahammül edilmez bulduğu şeyler üzerine getirdiği kısıtlamaların da büyüdüğünü söyleyebiliriz. Şiddetli süperego patolojileri aynı zamanda partnerlerden biri ya da her ikisi adına ilksel süperegoyla özdeşleşmenin getirdiği katı aklileştirmelerden, "haksız suçlamalar", varsayılan ihanet ve intikam ve düşmanca kopuştan da sorumludur.

Dahası, şiddetli süperego işlevleri psikopatolojisi, çifti pençesine almaya ve çoğu zaman ilişkiyi yok etmeye başlayan ilksel saldırganlık düzeylerini dışavuran umursamazlık, ihmal ve açıktan düşmanlığa yol açar. Paradoksal olarak, böylesine şiddetli süperego patolojisinin canlandırılmasının ilk aşamalarında, bilinçdışı ödipal yasakların inkârı ya da çiftin çektikleriyle bilinçdışı suçlarının bedellerini ödemesi yüzünden çiftin cinsel hayatı coşkuludur. Belirgin biçimde özgür ve zevkli bir cinsel etkileşim duygusal ilişkideki kötüye gidişi gölgede bırakabilir.

Süperego patolojisi şiddetli olduğunda, hem idealleştiren hem de zulmeden süperego öncülleri süperego bütünleşmesi karşısında harekete geçer ve süperego çekirdeğinin partnere haddinden fazla yansıtılmasını kolaylaştırır; bu da partnerlerden biri ya da her ikisinin sürekli sergilenen çelişkili karakter yapılarına tahammül etmelerine imkân verir. Partnerlerden biri ötekini suçlar, eleştirir ve küçümser ve yansıtmalı özdeşleşme yoluyla, bilinçdışında böylesi davranışları ötekine atfeder. Bu yansıtmalar partnerler arasında aylar ya da yıllar boyu evrilen savunmacı bir duygusal kopuşla dışavurabilir. Bazen çift ilişkiyi sadece zaman geçtikçe pekişen ve aşk ilişkisinin eninde sonunda yok olmasına ya da parçalanmasına yol açan bir mesafede durarak "dondurur."

Bu mesafeli duruş bazen çiftin belli alanlarda mahremiyetini korumasına imkân verir. Kronik, ama kontrollü ve mesafeli tavır bir çiftin mahremiyeti ve normal istikrar unsuru süreksizliklerini sekteye uğratır. İkincil gelişmeler arasında her bir partnerin ötekine karşı saldırgan tutumunun tepkisel bir aklileştirilmesi sayılabilir. Karşılıklı olarak nükseden ve süren ketlenmeler o zaman ketlenmeleri ve mesafeyi daha da arttıran davranışların –örneğin, evlilik dışı ilişkilerin– aklileştirilmesi haline gelebilir.

Ne var ki, süperego yansıtmasının en sık rastlanan ifadesi partnerlerden birinin ötekini acımasız bir zalim, karşısındakini suçlamak ve ezmekten sadistçe haz alan bir ahlâk otoritesi olarak görmesidir; ikinci partner de diğerini "bir punduna getirip sıvışmaya" çalışan güvenilmez, yalancı, sorumsuz ve hain olarak görür. Bu roller sıklıkla yer değiştirebilir. Karşılıklı yansıtmalı özdeşleşmelerin bir sonucu olarak partnerler ötekinde korktukları nitelikleri pekiştirmekte ve hatta yaratmakta son derece etkili olabilir. Dışlanan üçüncü tarafların müdahalesinden uzak süreğen sadomazoşistik ilişkiler belki de şiddetli süperego patolojisinin en sık rastlanan tezahürleridir. İlişkiler başlangıçta doyumlu cinsel ilişkilere imkân verebilir, ama uzun dönemde sadomazoşistik etkileşimler çiftin cinsel başarılarını da etkiler.

Bir çift sürekli şiddetli kavgalar yüzünden bana geldi. Erkek saplantılı, bebeksi ve narsisistik özellikleri içeren karışık bir kişilik bozukluğu gösterirken, kadın histerik ve paranoid özellikler içeren

ağırlıklı olarak bebeksi bir kişilik sergiliyordu. Erkeğin iş hayatındaki güvensizlik, güçlü bir baba olma beklentilerine uygun yaşayamanın duyguları karısına karşı davranışına yansıyordu. Karısına karşı normalde özenli ve bir bakıma itaatkâr olan koca ona cinsel olarak yaklaşma korkularıyla boğuşuyordu. Erkek kabul edebileceği belli biçimlerde yaklaşmadığı müddetçe kadının cinselliği reddetmesi zaman içinde cinsel ilişkilerini zayıflatmış ve erkekte ara sıra nükseden iktidarsızlığa büyük katkı yapmıştı.

Bir iş arkadaşıyla yaşadığı tutkulu bir ilişki erkeğe geçici olarak cinsel iktidar ve başarı duygusu vermiş; ama bu duygu, artık bilinçdışında tahakkümcü, utanç verici, suçluluk aşılayan, sadist anne olarak gördüğü karısına karşı şiddetli suçluluk duygusunun gölgesinde kalmıştı. Annesi hem kocasının hizmetçisi hem de ona şiddetle öfke kusan biri olmuştu. Hastam da şimdi hem suçlulukla boyun eğen ve uzlaşmacı adımlar atan biri hem de bağırıp çağırdığı, (annesi gibi) tabakları kırdığı ve acemice kendini paralayarak babasını taklit etmeye kalkıştığı zamanlar, aniden ve çocukça huysuzluk yapan biri olmaya başlamıştı.

Böyle zamanlarda kadın erkeğin kendisine kötü davrandığı ve tacizde bulunduğu, bunun babasıyla yaşadığı deneyimin bir tekrarı olduğu hissine kapılıyordu. Kendi utanç verici davranışlarını ve itaatkâr anne olarak çocukluğunda yaşadıklarını bir daha yaşamamaya çalışan kadın artık, komşuları, akrabaları ve her şeyden önce kendi annesini tanıklar olarak işe karıştırarak, şiddetle protesto etmeye başlamıştı.

Kocasını daha fazla şiddet kullanması yönünde bilinçdışı kışkırtan kadın erkeği cinsel performansı yüzünden küçümsüyordu ve aynı zamanda şiddetin tırmandığı dönemlerde okul çağındaki iki çocuklarını ve komşularını kocasını ayıplamaları için devreye sokuyordu; hatta bir keresinde erkek kadına vurmuş, kadın da hemen taciz suçlamasıyla polise başvurmuştu. Çifte işte bu aşamada, evliliklerini gözden geçirmeleri ve bir terapiye girmeleri tavsiye edilmişti.

Anlatılanlar bilinçdışı özdeşleştirmeleri ve anne baba imgelerinin evlilikteki partnerlere yansıtılmasını gösterir ve hepsinden önemlisi süperego "haksız suçlamalar", "haklı kızgınlık" ile bilinçdışı suçluluktan kurtulmaya olduğu kadar birbirine zulmetmeyi haklı göster-

meye hizmet eden güçlü bir biçimde aklileştirilmiş davranışı içe atar; çünkü yetişkin bir evlilik ilişkisinde ikisinin de tahammül edilmez bulduğu özellikler bu ilişkide vardır. Kadının psikanalitik terapisi cinsel engellenmesinin kaynaklarının tacizci bir babayla yaşanan sadomazoşistik bir ilişkiyi yeniden yaratma yönündeki bilinçdışı çabalarda yattığını ortaya çıkarırken, kocanın terapisi ayartan ve reddeden bir anneye karşı çift değerli duygular tabakası altında güçlü ve tehditkâr bir baba imgesiyle başarısız mücadeleyi ortaya çıkarmıştır.

8
Analitik Ortamda Aşk

A. AKTARIM AŞKI

Analitik ortam, bize aşkın doğasını çeşitli biçimleriyle araştırma imkânı veren klinik laboratuvardır. Karşı aktarımla bağlantı içinde aktarım bu biçimleri araştırmamızda araçtır.

Orijinal ödipal durumla aktarım aşkı arasındaki temel fark, uygun koşullar sağlandığında, aktarım esnasında ödipal durumun bilinçdışı belirleyenlerini tam olarak gözleme ihtimalidir. Aktarım aşkı üzerinde çalışmak, normal olarak ödipal durumun çözümüne eşlik eden inkâr ve yas üzerinde çalışmak anlamına gelir. Aynı zamanda hasta da

ödipal nesne arayışının bütün aşk ilişkilerinin kalıcı bir özelliği olacağını (Bergmann 1987) öğrenmek zorundadır. Bu gelecekteki bütün aşk ilişkilerini salt ödipal durumdan türeyen ilişkiler olarak anlayacağımız anlamına gelmez; bunun anlamı ödipal yapılaşmanın hem tek tek bireyler hem de çift açısından yeni deneyimlerin çerçevesini belirlediğidir.

Uygun koşullarda, aktarım gerilemesinin "mış gibi" niteliği –ve böyle sınırlı bir gerilemenin ima ettiği temeldeki ego gücü– nedeniyle ve gerçek bir karşılıklı aşk ilişkisindeki yüceltme sayesinde hastanın ödipal özlemleri giderme kapasitesinin büyümesi nedeniyle, gerileme özelliği gösteren aktarım aşkı deneyimi ve onun üzerinde yapılan çalışmalar kolaylaşır. Karşılık yokluğu, tıpkı ödipal çatışmaların bilinçli gözlenmesi onu orijinal ödipal durumdan farklılaştırdığı gibi, aktarım aşkını da analitik ortam dışındaki bir aşk ilişkisinden kesin çizgilerle ayırır. Denebilir ki bu, aktarım gerilemesinin karşılıksız aşk gelişimini desteklediği nevrotik aşka benzer. Ama aktarımın analitik kararlılığı, karşılıksız aşk yasa boğularak çözmekten çok bağlanmayı güçlendirdiğinde, aktarım aşkını nevrotik aşkın göstermelik niteliğinden kesin olarak farklılaştırır.

Aktarım aşkının psikanalitik irdelenmesi normal âşık olma sürecinin bütün bileşenlerine ilişkin kanıtlar sağlar: ego idealinin yetişkin özelliklerinin başkasına (analiste) yansıtılması; ödipal nesneyle çift değerli ilişki; çok-yönlü sapkın bebeksi ve genital ödipal dürtülerin hayata geçirilmesi kadar onlar karşısında savunma mekanizmaları oluşturma. Bütün bunlar birleşerek, görece kısa süreli ve geçici de olsa, aktarımdaki cinsel isteklerle kaynaşmış romantik aşk deneyimini meydana getirir. Bu duygular normal olarak hastanın hayatındaki mevcut nesnelere de aktarıldığından sulanmıştır. Gerçekten de, psikanalitik tedavi dışında belki de deneyimleri sergileme ve abartma potansiyellerinin bu kadar yoğun olduğu başka bir alan yoktur.

Aktarım aşkı şiddeti, katılığı ve inatçı ısrarıyla, özellikle mazoşist bir nitelik taşıyorsa, nevrotik bileşenlerini açığa vurabilir. Öteki uçta, aktarım aşkı belirtilerinin yokluğu ya pozitif bir ödipal ilişki karşısındaki güçlü sadomazoşistik direnişleri ya da pozitif ödipal gelişmelerin büyük oranda engellendiği narsisistik bir aktarımı yansıtıyor olabilir.

Aktarım aşkının doğası, geniş olarak gözlemlendiği gibi (Bergmann 1971, 1980, 1982; Blum 1973; Karme 1979; Chasseguet-Smirgel 1984a; Lester 1984; Goldberger ve Evans 1985; Person 1985; Silverman 1988), katılımcıların cinsiyetlerine göre değişir. Kısaca, erkek analistlerin analizindeki nevrotik kadın hastalar, Freud'un (1915a) aktarım aşkı üzerine yazdığı klasik makalelerde anlattığı gibi, tipik olarak pozitif ödipal aktarım geliştirmeye yatkındır. Ama erkek analistlerin analizine giren narsisistik kişilikli kadınlar genellikle bu tür aktarım aşkı geliştirmez ya da ancak, çoğu kez boyun eğmiş bir halde, terapinin çok geç aşamalarında geliştirir. Analisti bilinçdışı kıskanma karşısında bir savunma mekanizması olarak aktarımdaki bağımlılığa narsisistik direnişler aktarım aşkının gelişmesini engeller; hasta analisti için cinsellikle karışık özlemleri onu aşağılamak, küçük görmek için duyar.

Kadın analistlerle analize giren nevrotik erkek hastalarda genellikle doğrudan aktarım aşkı sergilemekte belli oranda bir engellenme, aktarım aşkını öteki nesnelere yansıtma eğilimi görülür; bunun yerine erkek hastalar ödipal anneye ilişkin normal bebeksi narsisistik fantezilerin canlanışının bir parçası olarak cinsel aşağılanmışlık ya da yetersizlik konusunda derin endişelere kapılırlar. Chasseguet-Smirgel'in (1970, 1984b) işaret ettiği gibi, küçücük penisinin kocaman annesini tatmin etmeye yetemeyeceğine ilişkin küçük çocuğun korkusu burada önemli bir dinamiktir. Buna karşın, kadın analistlerle analize giren narsisistik erkek hastalar sıklıkla şiddetli aktarım aşkı gibi görünen bir şey sergiler; ama aslında bu idealleştirilmiş bir analiste bağımlı olma duygusu karşısındaki aktarım direnişini yansıtan cinsellikle karışık, saldırgan bir baştan çıkarma çabasıdır. Güçlü, baştan çıkarıcı erkekle pasif ve idealleştiren kadından oluşan geleneksel kültürel ikiliyi yeniden üretme yönündeki bu çaba, son durumda, küçük kızın idealleştirilmiş babaya ödipal arzusunun yeniden üretilmesine olduğu kadar nevrotik kadın hastayla erkek analist arasındaki cinsellikle karışık, bağımlı bir ilişkinin geleneksel kültürel durumuna da tersinden denk düşer.

Cinsel travma geçirmiş hastalar, özellikle ensest kurbanları ve geçmişte psikoterapistlerle cinsel ilişkide bulunmuş hastalar, travma

nedenli tekrar zorlamasının artan baskısına bağlı olarak, analistini baştan çıkarmaya çalışabilir; belki de talepleri uzun süre aktarıma hâkim olur. Saldırganla bilinçdışı özdeşleşme bu vakalarda önemli bir rol oynar ve analistin cinsel taleplerine duyarsızlığına öfke ve kin duyan hastanın analizi hasta rahatlayıncaya ve psikanalitik çerçevenin gerekliliğini anlayıncaya kadar büyük bir titizlik gerektirebilir.

Güçlü anti-sosyal özellikler sergileyen narsisistik kadınlar analisti cinsel olarak baştan çıkarmaya kalkışabilir ve bu hatalı olarak ödipal aktarım aşkı olarak anlaşılabilir. Ama terapiyi bozma yönündeki bu çabalarının altındaki saldırganlık aktarımda sıklıkla çok belirgindir. Böylesi kadınlar, geçmişlerinde cinsel taciz yaşamış olsun ya da olmasın, cinsel olarak kötüye kullanılmaya ve sömürülmeye eğilimi olan mazoşistik kadınlardan ayrı değerlendirilmelidir. Histerik kişilik yapısı gösteren hastalarda erotikleşmiş aktarımların şiddeti klasik aktarım aşkına örnek oluşturur: Analistin savunma amaçlı, cinsellikle karışık idealleştirilmesi genellikle ödipal hayal kırıklığı ve bilinçdışı ödipal suçluluktan türeyen önemli bilinçdışı saldırıları gizler.

Aktarım aşkının nevrotik özellikleri yalnızca karşılıksız aşkla bağlantılı yoğun erotik özlemlerde değil; analiste duyulan yetişkin aktif aşktan çok bebeksi narsisistik sevilme isteğinde, simbiyotik özlemlerinin ya da preödipal bağımlılığın simgesel bir ifadesi olarak cinsel mahremiyet isteğinde ve çeşitli kaynakları olan saldırgan dürtüler karşısında bir savunma olarak cinsel idealleştirmenin hız kazanmasında kendini gösterir. Sınır kişilik örgütlenmesi sergileyen hastalar özellikle yoğun sevilme isteği, terapisti kontrol altına alma yönündeki güçlü dürtülerin etkisiyle erotik talepler ileri sürer ve hatta terapistin aşkını zorla elde etmek için intihar tehditleri bile savurur.

Homoseksüel aktarım aşkının gelişmesi iki cinste de benzer özellikler gösterir; ama analistin karşı aktarımında önemli farklılıklar ortaya çıkabilir. Nevrotik psikopatoloji sergileyen hastalar aynı cinsten analiste, negatif ödipal kompleksle preödipal, oral bağımlı ve anal dürtülerin bir araya geldiği yoğun homoseksüel özlemler duyabilir; cinsel isteklerin unsurları aktarım gerilemesi karşısındaki direnişlerin sistematik analizinden sonra irdelenebilir.

Narsisistik patolojide, homoseksüel aktarımlar genellikle tıpkı erkek narsisistik hastaların kadın, sınır ve anti-sosyal narsisistik hastaların erkek analistle heteroseksüel aktarımları gibi, talepkâr, saldırgan ve kontrol etmeye yönelik özellikler gösterir. Genel bir kural olarak, analistin nevrotik hastaların pozitif, cinsel aktarım aşkına karşı rahat ve hoşgörülü tutumları ve narsisistik patolojinin görünüşte pozitif aktarım aşkının analitik çerçevede tutulması bütün bu gelişmelerin eksiksiz bir analitik irdelenmesi ve çözümü için gerekli koşullardır. Bu süreçte karşı aktarımın değişik biçimleri merkezi önem taşır.

B. KARŞI AKTARIM

Aktarım yorumlarının kaleme alınmasında bir unsur olarak karşı aktarım psikanalitik teknik üzerine yazılan makalelerde giderek büyüyen bir yer işgal ediyor olsa da, şimdiye kadar erotik karşı aktarıma kıyasla saldırgan karşı aktarıma çok daha fazla yer ayrılmıştır. Karşı aktarım konusunda yakın zamana kadar etkisini sürdüren geleneksel fobik tutum, konu erotik aktarıma analistin erotik karşılığı olduğunda hâlâ geçerliliğini koruyor.

Genelde, yani aktarımda hastanın erotik duyguları ve fantezileri bastırıldığında, karşı aktarımda çok küçük bir erotik karşılık ortaya çıkar. Ama hastanın erotik fantezileri ve arzuları bilinçli hale geldiğinde, analistin karşı aktarım yanıtı, hastanın bilinçli olarak erotik fantezileri ve istekleri bastırıyor olma ihtimaline karşı analisti uyaran erotik unsurlar barındırabilir. Aktarımın eksiksiz dışavurumu karşısındaki direnişlerin önemli oranda ortadan kaldırıldığı ve hasta analistine karşı güçlü cinsel istekler duyduğu zaman, erotik karşı aktarım yanıtları, erotik aktarımın şiddetine bağlı olarak şiddetlenebilir.

Benim burada üzerinde durmak istediğim mesele aktarımdaki dalgalanmalardır: Normal seyir halinde, şiddetli erotik aktarımlar bile, hastanın aktarım duyguları ve isteklerini terk edip cinsel duygularını hayata geçirmek, etkin hale getirmek ya da analiz dışında doyurmak için mevcut fırsatlara yönelmesine bağlı olarak azalır ve fazlalaşır. Hastanın erotik istekleri ayrıksı olarak analist üzerinde odaklandığın-

da, direnç gayet bariz olarak ortadadır ve cinsel taleplerin saldırgan bileşeni çok güçlüdür. Bu gelişme erotik karşı aktarım duygularının şiddetini azaltacaktır.

Yansıtmalı özdeşleşme yansıtmaya hâkim olduğunda, yani bilinçdışı itkilerin basit yansıtılmasının aksine hasta bir yandan cinsel duyguları tehlikeli bularak reddederken bir yandan da korktuğu bir cinsel saldırıyı engellemek için analisti kontrol altında tutmaya çaba göstererek kendinde fark ettiği cinsel duyguları analiste atfettiğinde, erotik karşı aktarım genelde görülmez. Aslında, bir hastanın yansıttığı yoğun cinsel fantezileriyle sadece bir korku ve baskıyı yansıtan bir erotomanik aktarım ve bir karşı aktarım arasında görülecek tuhaf bir uyumsuzluk analist açısından hastada şiddetli narsisistik psikopatoloji ya da aktarımda derin gerileme olduğuna ilişkin bir uyarı olarak yorumlanmalıdır.

Benim deneyimlerim, en şiddetli erotik karşı aktarımın muhtemelen şu üç durumu da yansıtabileceğini göstermiştir: (1) güçlü bir biçimde mazoşistik olan; ama sınır özellikleri taşımayan, kadın hastalarına karşı erişilemez bir ödipal nesneye duyulan yoğun bir "imkânsız" cinsel aşk duyan erkek analistler; (2) güçlü, çözülmemiş narsisistik özellikler taşıyan, her iki cinsten analistler; ve (3) son derece baştan çıkarıcı narsisistik erkek hastalara bakan ve güçlü mazoşistik eğilimler taşıyan bazı kadın analistler. Bazı kadın mazoşist hastalar, kendisine yardım etmesi için "baştan çıkararak", erkek analistle kurtuluş fantezileri üretmektedir; ama ortaya çıkan böyle bir yardımın gerçekte ne kadar yanlış ya da yararsız olduğudur. Bu baştan çıkarmalar cinselleştirilmiş ve güçlü bir erotik içeriği olan kurtuluş fantezileri olarak karşı aktarımda belirgin hale gelmiştir. Tipik olarak, örneğin, erkek analist kendine bu son derece çekici kadının nasıl olup da erkekleri elde etmeyi başaramadığını ve her zaman reddedildiğini sorabilir. Bu sorudan karşı aktarım fantezisine, "ben bu hastayı çok tatminkâr bir cinsel partner yapacağım" demeye yalnızca bir adım kalmıştır.

Deneyimlerim, uzun bir mutsuz aşk yaşamış mazoşist hastalara böylesi kurtuluş fantezileri ya da erotik karşı aktarımların geliştiği zamanlarda çok dikkat edilmesinin gerekli olduğunu gösterdi bana.

Böyle aktarım/karşı aktarım baştan çıkarmaları çoğu zaman hastanın aniden ketlenmesi, hayal kırıklığına uğraması ya da analistin yorumlarını öfkeyle yanlış anlamasıyla son bulur ya da analistten birden erotik kurtuluş karşı aktarım gelişmesini yok eden yerli yersiz taleplere kayar.

Yine deneyimlerim gösteriyor ki, analistin hasta hakkındaki cinsel fantezilerini hoş görmesi, hatta bunların hayali bir cinsel ilişki anlatımına ilerlemesine imkân vermesi gerekir. Çok geçmeden analistin kendi fantezisi, hastanın kişiliğindeki yardımı reddeden, "anti-libidinal" ve kendine zararlı özelliklerinin farkındalığını önbilince çıkarmasıyla buharlaşıp uçacaktır; böylesi bir yaklaşım daha aktarım, negatif yüzünü göstermeye fırsat bulamadan, aktarıma ilişkin bir yorum yapılmasını kolaylaştıracaktır. Tedavi düzenlemelerindeki tutarsızlıklar, saatleri değiştirme talepleri, analistin özel koşulları dikkate almadığına ilişkin suçlamalar, parasal açıdan sorumsuzluk ve tedavi ücretinin geç ödenmesi, bir hastanın bilinçdışında analistle düzenli bir pozitif ilişki ihtimalini önleme ya da yok etme çabalarının birkaç biçimidir; karşı aktarım anlatılarına verilecek özel dikkat analistin tedavide harekete geçmeden bu tür eğilimleri tespit etmesine yarayabilir.

Şiddetli erotik aktarım tezahürleri hastanın analist tarafından sevilme arzusundan farklılaştırılmalıdır. Aktarımdaki bilinçli ya da bilinçdışı baştan çıkarma çabalarının altında, fiziksel zavallılık ve kastrasyon fantezileriyle birlikte, analistin arzusunun nesnesi haline gelme –analistin fallusu olma– isteği yatıyor olabilir. Ben bu yüzden yalnızca bir hastanın erotik aktarımın tam ifadesi karşısındaki savunma mekanizmalarını değil, aynı zamanda aktarım fantezilerinin kendilerinin de doğasını analiz etmeyi tercih ederim. Analistle bir cinsel ilişki kurma isteği gibi görünen şeyin altında çoklu aktarımlar ve anlamlar yatar. Örneğin, şiddetli erotikleştirme çoğu zaman birçok kaynaktan gelen saldırgan aktarımlara karşı bir savunma, oral bağımlılık etrafındaki acılı çatışmalardan bir kaçma çabası ya da sapkın aktarımların hayata geçirilme çabasıdır (ortadan kaldırmak üzere analisti baştan çıkarma isteğidir).

Hastaya karşı cinsel duygularını zihninde irdelemekten çekinmeyen analist aktarım gelişmelerinin doğasını değerlendirebilecek ve

böylelikle hastaya karşı kendi erotik yanıtı nedeniyle savunmacı bir ret yaşamayacaktır; analist aynı zamanda baştan çıkarıcı bir yaklaşımla kendi karşı aktarımını sergilemeksizin aktarım aşkını da irdeleyebilmelidir. Hastanın erotik aktarımı söze dökülmeyen bir davranışla, analistiyle ilişkisini erotikleştirerek dışavurabilir; buna analistin karşılığı tedavi ortamının erotikleşmesine katkıda bulunmaksızın ya da savunma amacıyla hastayı reddetmeksizin sözel olmayan baştan çıkarmanın savunmacı doğasını irdelemek olmalıdır.

Analistin çözülmemiş narsisistik patolojisi muhtemelen psikanalitik ortamın erotikleşmesine bir katkı, hatta psikanalitik çerçevede bir kopuş biçiminde kendini gösteren karşı aktarımın temel nedenidir. Hastalarla cinsel ilişkiye girme, bana göre, çoğu kez analistin narsisistik karakter patolojisinin ve buna bağlı olarak gelişen önemli bir süperego patolojisinin belirtisidir. Ancak bazen salt ödipal dinamikler söz konusudur; analistin analitik ilişkinin cinsel sınırlarını ihlal etmesi simgesel olarak ödipal engelin aşılmasını, ödipal bir ihlal için bilinçdışı cezalandırılma isteğinde kendini gösteren bir mazoşist patolojiyi temsil ediyor olabilir.

Hastanın erotik fantezileri ve analistle cinsel bir aşk ilişkisine duyduğu arzunun karmaşık ve mahrem yönlerini irdelemek öteki cinsin cinsel hayatını daha iyi anlamak açısından analiste eşsiz bir fırsat sağlar. Burada heteroseksüel olduğu kadar homoseksüel dinamikler, negatif olduğu kadar pozitif Ödipus kompleksi de etkindir. Analist öteki cinsten hastanın duygusal deneyimleriyle özdeşleştiği müddetçe, buna uygun olarak karşı aktarımda hastanın öteki heteroseksüel nesnelerle erotik deneyimiyle özdeşleşme analistin öteki cinsin cinsel özlemlerini anlama kapasitesini ve bu özlemlerle özdeşleşmeye karşı direnç mekanizmalarını harekete geçirir. Erkek analist, başka bir erkeğe ilgi duyan kadın hastasıyla karşı aktarımda uyumlu bir özdeşlik kurabilmesi için, kendi dişi kimliğine rahatça erişebilir olmalıdır. Söz konusu kadın hasta analiste karşı cinsel uyarılar hissettiğinde analist, hastasının cinsel arzusuyla kurduğu uygun özdeşliği hastanın arzusunun nesnesi olarak kurduğu tamamlayıcı özdeşlikle bütünleştirerek, öteki cinsin bir üyesinin cinsel arzusunu çok daha iyi anlayabilir. Analistin bu kavrayışı kendi biseksüelliğiyle duygusal uyumluluk ya-

nında yalnızca cinsel çiftlerin mahremiyet doruklarında erişebildikleri bir aşkınlığı, mahremiyet ve iletişim sınırını aşmayı getirir.

Muhtemelen hoş görülebilir olan ve yapılan çalışmaya fayda sağlayan yoğun ve karmaşık bir karşı aktarımın canlandırılması psikanalitik ilişkinin sınırları sayesinde sağlanan koruma nedeniyle salt psikanalitik duruma özgü bir şeydir. Bu karşı aktarım deneyiminin özgünlüğünün ironik bir anlamı vardır; psikanalistler öteki cinsin aşk hayatının psikolojisini araştırmak için eşsiz bir fırsat yakalamakla birlikte, sıra psikanalitik durum dışında öteki cinsle kendi deneyimlerini anlamaya geldiğinde bu bilgi ve tecrübe bir işe yaramaz. Yani, psikanalitik durum dışında analistin aşk hayatı herkesinki gibidir.

Hasta ve analist aynı cinsten olmadığında, karşı aktarımda uyum özdeşliği analistin kendi homoseksüel bileşenlerine ve karşı aktarımdaki tamamlayıcı özdeşlikte ağır basan heteroseksüel bileşenlere gösterdiği hoşgörüye bağlıdır. Bu ayrım, analistle aym cinsten hastalar şiddetli aktarım aşkı yaşadığında silikleşir. Homoseksüel aktarımlar ve analistin bu tür aktarımlara erotik tepkisi, özellikle homoseksüel çatışmaları ve özlemleri nevrotik bir kişilik örgütlenmesi bağlamında dışavuran hastalar söz konusu olduğunda, ödipal olduğu kadar preödipal libidinal dürtü ve çatışmaları canlandırmaya eğilimlidir. Eğer analist kendi homoseksüel bileşenlerine hoşgörüyle yaklaşabiliyorsa, preödipal anne babayla özdeşleşmesindeki karşı aktarım gözlemi hastanın homoseksüel hislerinin negatif ödipal içerimlerini analiz etmesine yardımcı olacaktır. Bu durum, kendi homoseksüel özlemlerinin ve yönelimlerinin çatışmalı bir bastırılmasıyla boğuşan analistler hariç, ciddi bir sorun yaratmaz.

Aynı cinsten analistle girdiği bir tedavi sürecinde narsisistik kişilik yapısı sergileyen homoseksüel hastalardaki aktarım, güçlü homoseksüel karşı aktarımları ve beraberinde getirdiği sorunları azaltan ya da ortadan kaldıran son derece talepkâr ve saldırgan bir nitelik kazanır. Doğal olarak, şiddetli narsisistik patolojiden mustarip homoseksüel bir hastayla aynı cinsten bir analistin karşı aktarımında cinsel bir uyumun yokluğu analistin kendi homoseksüel itkilerine karşı muhtemel bir fobik tepkisini de göz önünde bulundurmayı gerektirir. Erkek homoseksüelliğine karşı güçlü bir kültürel önyargı ne yazık ki erkek

psikanalist açısından aynı oranda güçlü bir karşı aktarım engeli olabilir.

Daha önceki gözlemlerimizden görüleceği gibi, aktarım aşkı analizinde en önemli teknik meseleler şunlardır: Birincisi analistin, ister homoseksüel isterse heteroseksüel olsun, hastasına karşı cinsel duyguların gelişimine hoşgörülü yaklaşımıdır, bu analistin kendi psikolojik biseksüelliğinden faydalanacak kadar iç özgürlüğünü gerektirir; ikincisi analistin, bu savunma mekanizmalarının irdelenmesi konusunda fobik bir gönülsüzlükle baştan çıkarıcı bir biçimde ele geçirme riski arasında bir ara yol tutturarak, aktarım aşkının tam ifadesi karşısında hastanın savunma mekanizmalarını sistematik olarak araştırması; üçüncüsü analistin hem hastanın aktarım aşkının ifadesini hem de kaçınılmaz olarak gelecek olan aktarım aşkının ketlenmesine karşı tepkileri eksiksiz analiz edebilme becerisi. Dolayısıyla, bana kalırsa, analistin görevi kendi hisleri ve fantezilerini eksiksiz gözlediğine ilişkin iç özgürlüğünden emin olmak için karşı aktarımını hastaya taşımaktan sakınmak ve kendi karşı aktarımına ilişkin anlayışıyla hastanın bilinçdışı çatışmalarına göre yaptığı aktarım yorumlarını bütünleştirmektir.

Hastanın analistin "reddini" ödipal özlemler karşısındaki engellerin, narsisistik aşağılanmanın ve hastanın cinsel aczi ve kastrasyonunun bir olumlanması olarak yaşadığı görülmeli ve yorumlanmalıdır. Bu koşullar yerine getirildiğinde, ödipal ya da preödipal olsun, aktarım aşkının özgür ve açık dışavurulma dönemleri yaşanabilir ve bu dönemler tipik olarak, hastanın cinsel hayatının duygusal seyri dışsal gerçeklikle daha doyurucu ilişkilere girmesini kolaylaştırdıkça, dalgalı bir özellik gösterir.

Analist yalnızca erotik karşı aktarımda canlanan biseksüel eğilimlerini değil; aynı zamanda hastanın cinsel hayatına ilişkin yorumlayıcı gözlemin sadistik ve dikizci içerimleri gibi, öteki çok-yönlü sapkın bebeksi çatışmalarını da tanıyıp anlamak zorundadır. Muhtemelen şu da doğrudur: Analistin cinsel hayatı ne kadar doyurucuysa, insan deneyiminin bu temel alanında hastanın engellenmelerini ve sınırlılıklarını çözmesine o kadar çok yardımcı olabilir. Aktarım aşkının sorunlu yanları bir yana, ben böyle bir aşkın hedefi durumundayken

bir yandan da onu analiz eden psikanalitik çalışmanın sağladığı eşsiz deneyimin analistin duygusal ve mesleki gelişimine katkıda bulunabileceğine inanıyorum.

C. KLİNİK BİR ÖRNEK

Bayan A. otuzuna yaklaşmış, tek başına yaşayan bir kadındı ve kronik depresyon, alkol ve her türlü uyuşturucu alışkanlığı ve hem iş hayatında hem de erkeklerle ilişkilerinde istikrarsızlığa neden olan karmakarışık hayat tarzı yüzünden, bir pratisyen hekimin tavsiyesiyle bana gelmişti. Bu tedavinin başka yönlerinden daha önce bahsettim (5. Bölüm). Bayan A. zeki, sıcak ve çekici bir kadın olarak beni etkilemişti; ama görünüşünde ve giyinişinde bir sıradanlık, kayıtsızlık seziliyordu. Mimarlık eğitimini başarıyla tamamlayan A. birçok mimarlık firmasında çalışmıştı; zamanla farkına vardığı üzere, çoğu zaman işyerinde karşılaştığı erkeklerle yaşadığı mutsuz aşklar yüzünden sık sık iş değiştiriyordu. A.'nın kendine zarar verecek biçimde iş ilişkileriyle kişisel ilişkileri karıştırmak gibi bir eğilimi vardı.

Altı yaşındayken annesini kaybeden Bayan A.'nın önemli bir işadamı olan babası uluslararası bağlantıları yüzünden sık sık denizaşırı seyahatlere çıkıyordu. Bu geziler süresince Bayan A. ve kendinden büyük iki erkek kardeşine, A.'nın geçinemediği babasının ikinci karısı bakıyordu. Bayan A. annesini idealleştirilmiş, ama gerçekçi olmayan biçimlerde anlatıyordu. Annesinin ölümüyle yoğun bir üzüntüye kapılan Bayan A. babasının iki yıl sonra evlendiği üvey annesine karşı düşman kesilmişti. O zamana kadar mükemmel olan babasıyla ilişkisi de kötüye gitmişti. Baba onun yeni karısına karşı düşmanlığının hiçbir temele dayanmadığını düşünüyordu.

Bayan A.'nın ergenlik dönemi boyunca, üvey anne evde kalmaktan ve Bayan A. denizaşırı gezilerde babasına eşlik ederken kendi sosyal ilişkilerini sürdürmekten memnun görünüyordu. Lise çağlarındayken Bayan A. babasının başka bir kadınla ilişkisi olduğunu fark etmişti ve açıktı ki bu ilişkiler dışarıya yaptığı seyahatler boyunca babasının başlıca ilgi alanıydı. Bayan A. babasının sırdaşı olmuştu ve

babasının ona güvenmesi onu bilinçli olarak hem heyecanlandırıyor hem de mutlu ediyordu. Daha az bilinçli olarak da üvey annesine karşı kazandığı zaferin tadını çıkarıyordu.

Yüksekokul yıllarında Bayan A.'da bir davranış kalıbı biçimlenmeye başlamış ve bu tedaviye girinceye kadar sürmüştü. Hasta âşık olacak, yoğun bir biçimde bağlanacak, kendini verecek ve tutulacak; ama her zaman terk edilecekti. Buna tepkisi derin depresyonlara girmek ve depresyonu alt etmek için alkole ve sakinleştiricilere başvurmak oluyordu. Bayan A., kolay kadın olarak ünü yayıldıkça, yavaş yavaş ait olduğu ayrıksı sosyal grup içindeki itibarını kaybettiğini görüyordu. Mutsuz bir aşk ilişkisi istenmeyen bir gebelik ve ardından kürtajla içinden çıkılmaz bir hale geldiğinde, A.'nın babası durumla ilgilenmeye başladı ve bu da doktorunun beni tavsiyesine yol açtı.

Benim teşhisim mazoşist bir kişilik, karakteristik depresyon ve semptomatik alkol ve uyuşturucu bağımlılığıydı. Bayan A. birkaç kız arkadaşıyla uzun yıllardan beri iyi giden ilişkisini sürdürmüş, işyerinde erkeklerle yakın ilişkilere girmediği müddetçe verimli bir biçimde çalışmıştı ve beni temelde dürüst oluşu, kendisiyle ilgilenmesi ve derinliğine nesne ilişkileri kurmadaki becerisiyle etkilemişti. Benim tavsiyem psikanaliz oldu ve aşağıda anlatacağım gelişmeler tedavisinin üçüncü ve dördüncü yılında ortaya çıktı.

Bayan A. bir süre onun için karısını terk etmeyeceğini kuşkuya yer bırakmayacak bir biçimde söyleyen evli biriyle bir ilişkiye girmişti. Ama erkek A.'ya bir çocuk verme ve çocuğun maddi sorumluluğunu üstlenmeyi teklif etmişti. A. ilişkiyi sağlamlaştırmanın bir yolu olarak gebe kalma fikrini kafasında döndürüp dolaştırıyor ve böyle bir şeyin sonunda ilişkilerini güçlendireceğini umut ediyordu. A. defalarca B. ile yaşadıklarını anlatırken bana onu sadist, sahtekâr ve güvenilmez biri olarak tasvir etmişti; A. erkekten son derece şikâyetçiydi. A.'ya bu terimlerle anlattığı bir ilişkiden ne anladığını sorduğumda, beni hayatının en anlamlı ilişkisini yıkmaya kalkışmak, sabırsız ve tahakkümcü ve ahlâkçı olmakla suçlamıştı.

Zaman içinde iyice belli oldu ki, beni yardım etmeyen, eleştirel, hiçbir sıcaklık göstermeyen bir baba figürü, ilişkimizi de babasıyla kendi arasında yaşadıklarının bir kopyası olarak görüyordu. Aynı za-

manda aktarımda mazoşist ilişki kalıbını da tekrarlıyordu. Bana özgün gelen şey bütün argümanlarını ve sevgilileriyle yaşadıkları sorunları en ince detayına kadar anlatması; ama zaman zaman yatakta şahane anlar geçirdiklerini söylemenin dışında cinsel ilişkinin mahrem yönlerine ilişkin asla konuşmamasıydı. Bazı nedenlerden dolayı onun genel açıklığıyla bu özel sakınımlı tavrının uyuşmazlığını tespit etmeyi başaramadım. Ancak zamanla farkına vardım ki, derhal baştan çıkarıcı elde etme çabası olarak yorumlayacağına ilişkin kendi fantezim yüzünden onun cinsel yaşamını derinlemesine irdelemekte tereddüt içindeydim. Kendimde henüz tamamen kavrayamadığım özel bir karşı aktarım tepkisinin geliştiğini fark ettim.

B. ile aynı sadomazoşistik ilişkilerinin sonu gelmez tekrarının işlevleri üzerine kafa yorarken, A.'nın onunla ilişkisinin yoğunluğunu kıskanacağımdan korktuğunu keşfettim. B. ile yaşadığı gibi benimle de ketleyici ve kendine zarar verici bir ilişkiye girdiği yolundaki yorumlarımı bana erotik bakımdan boyun eğmesi için kendisine yaptığım bir davet olarak anladı. O zaman ben önceki tereddüdümün ona karşı baştan çıkarıcı niyetlerimden kuşku duyduğunu sezgisel olarak farkında oluşumdan kaynaklandığını anlayabildim. A.'nın cinsel hayatının ayrıntılarını benimle paylaşmaktan korktuğu, çünkü onu cinsel olarak kötüye kullanacağımı ve bana cinsel duygular geliştirmesi için baştan çıkaracağımı düşündüğü aklıma geldi.

Belirtmem gerekir ki, bu gelişmeler büyük oranda erotik olmayan bir atmosferde oldu; bu zaman zarfında, erkekle yaşadığı ilişkisine karşı güya hoşgörüsüzlüğüm yüzünden sevgilisine ya da kendime yönelik öfke patlamaları ortasında, son derece içedönük düşünme anları yaşamış olduğum ortaya çıkıyordu. A. daha sonra B. ile ilişkisinin cinsel yönlerini anlatmaya başladı. Öğrendim ki, başından beri A., B.'nin önerdiği ne tür cinsel oyun ya da eylem olsa gönüllü bir katılımcı olmasına ve onun bu boyun eğişi erkeğe özel bir haz vermiş olmasına rağmen, A. cinsel birleşme sırasında orgazm olamıyor ve birçok eski sevgilisiyle yaşadığı aynı cinsel engellenmeyi onunla da yaşıyordu. Kızgın sevgililerinden biri kendisine vurduğunda ancak tam cinsel heyecan ve orgazm yaşayabilmişti.

Bu anlatılanlar B. ile ilişkisinde sonu gelmez, yapışkan ama kışkırtıcı tavrının bir nedenini açığa çıkarıyordu: Tam cinsel doyuma ulaşmasını sağlayacak şekilde erkeğin kendisine vurması için bilinçdışı çaba harcıyordu. Alkol ve uyuşturucu ilaçlara düşkünlüğü kendini –normalde hoş ve uysal kişiliğinin aksine– tepkici, kontrolden çıkmış, istekleri bitmeyen ve şikâyet edip duran biri olarak göstermenin bir yolu olarak ortaya çıkmıştı. Böylelikle A. hem –cinsel doyuma ulaşma ihtimaliyle– erkekleri şiddet kullanmaya kışkırtıyor hem de onlar gözünde çekiciliğini yitiriyordu. Geriye dönüp baktığımızda, alkol bağımlılığı erkekler tarafından sonunda reddedilişini anlamanın bir yolu gibi görünüyordu. Bu ilişkilerin ödipal içerimleri üzerine bilinçdışı suçluluk duygusu zaman içinde ana dinamik olarak ortaya çıkmıştı.

Bu anlatılanların analizi B. ile ilişkinin sonunu hızlandırdı: Bayan A. gerilemeli talepkârlığını azalttı ve B. ile daha gerçekçi bir biçimde yüzleşerek kendisine karşı tavrının tutarsızlıklarını gördü. İlişkilerinin geleceği bakımından alternatiflerle yüzleşen B. ilişkiyi bitirmeye karar verdi. Bunu izleyen yas döneminde, aktarımda ilk kez bana karşı bilinçli erotik duygular gelişti. Kendisini cinsel olarak baştan çıkarmak istediğimden kuşkulanan ve beni aşırı eleştirel, ahlâkçı ve rastgele ilişkilere giren babasının bir kopyası olarak gören Bayan A. şimdi beni babasından çok farklı biri olarak görmeye başlamıştı. Onun gözünde ben ideal, seven, kollayan; ama aynı zamanda da cinsel olarak karşılık veren bir adam haline gelmiştim. Hasta benim hakkımdaki sevgi, cinsel fantezi ve istekleri bütünleştiren erotik duygularını gayet rahat dile getiriyordu. Buna karşılık, hastanın söylediklerinin anlamını bilen biri olduğum halde, böylesine çekici bir kadının bir erkekle kalıcı bir ilişki sürdüremiyor oluşunun gerçekten dikkate değer bir şey olduğu düşüncesi eşliğinde, seanslarda erotik karşı aktarım fantezileri gelişmişti.

Benimle –hayal ettiği, ağırlıkla sadomazoşistik cinsel ilişkiler bağlamında– aşk ilişkisi fantezilerini ifade etmede belirgin bir özgürlük yaşadığı bir dönemde, Bayan A. aym zamanda seanslardaki en ufak bir ketlenme karşısında bile aşırı duyarlı hale gelmişti. Eğer birkaç dakika bekletilmişse, bir randevu tarihinde değişiklik olmuşsa ya da

belli bir nedenle onun istediği değişikliği kabul etmemişsem hemen kırılıyordu; önce "depresyona" giriyor, ardından öfkeden kuduruyordu. Cinsel isteklerine karşılık vermeyişim yüzünden kendini aşağılanmış hissederek beni soğuk, acımasız ve sadist bir biçimde baştan çıkarıcı olmakla suçladı. İkinci karısının kuşkulanmaması için kızını kullandığı dönemde, çeşitli ülkelerde çeşitli kadınlarla babasının yaşadığı günübirlik ilişkilerin imgeleri önemli bir tema olarak ortaya çıkmıştı: Ben babası kadar baştan çıkarıcı ve güvenilmezdim ve öteki hastalarım ve meslektaşlarımla girdiğim "günübirlik" ilişkilerimle ona ihanet ediyordum.

Bu suçlamalardaki yoğun duygulanımlar, diğer erkeklerle yaşadığı güçlüklerin bir kopyası ve babasıyla ilişkisindeki daha önce bastırılmış bir yanın ortaya çıkması olan suçlayıcı, kendini küçültücü ve hınç dolu tutum benim karşı aktarımımda da bir kaymaya neden oldu. Paradoksal olarak ben, onun sadomazoşist fantezilerini yeniden canlandıran cinsel etkileşimlerden Bayan A. gibi bir kadınla yaşamanın neye benzeyeceğine ilişkin olanlara kadar uzanan karşı aktarım fantezilerimi irdelemekte kendimi daha özgür hissettim. Sadomazoşist cinsel etkileşimlere ilişkin fantezilerim, erkeklerin ona karşı saldırgan davranışının da kopyasıydı; ne ki erkekleri bu davranışlara bilinçdışı olarak sevk eden kendisiydi. Fantezilerimin doruk noktasında, A.'nın bağımlılık ihtiyaçlarına ve öfkeli suçlamalarına ket vuran durumları, şiddetli tepkilere ve depresyon ve öfkenin aleni sergilenmesine varacak şekilde, durmaksızın gündeme getireceğini açık olarak anlamıştım. Hasta kendini benim kurbanım olarak sunacak ve bu da ilişkimizi kesin olarak tahrip edecekti.

Bu karşı aktarım malzemesinden aktarımın seyrine ilişkin yorumumda yararlandıkça, Bayan A.'nın benimle ilişkisinin cinsel yönleri üzerine derin suçluluk duygusu belirginleşmeye başladı. Kendisine karşı sevgi göstermediğim için reddedilme ve aşağılanma duygusuna kapıldığına ilişkin ilk dönemdeki şikayetlerinin aksine, hasta şimdi beni baştan çıkarmak istediği ve (hakkında hiçbir şey bilmediği) karımın idealleştirilmiş bir imgesini yaratmaya çalıştığı için kendine kızıyor, suçluluk duyuyor ve kendini kötü hissediyordu. Geriye dönük olarak fark ettim ki, karşı aktarım fantezilerini irdelemeye karşı diren-

cim benim onları Bayan A.'nın bana karşı erotik duygularının mazoşist kendini yıkıcılığını ortaya çıkaracak bir yönde izlememi engellemişti. Geçmişe bakarak şimdi diyebilirim ki, bilinçdışı olarak baştan çıkarıcı babasıyla karşı özdeşleşmem kendi erotik karşı aktarımımı derinlemesine gözleme ve böylelikle aktarımdaki mazoşistik yapıyı daha açık bir biçimde görme özgürlüğümü kısıtlamıştı. Bayan A.'nın babasına ilişkin cinsel fantezileri, baştan çıkarıcı bir biçimde kışkırtıcı; ama cinsel olarak reddedici babasıyla yaşadıkları ondan sonra analizin başat konusu haline geldi.

Şimdi idealleştirdiği karımın imgesiyle idealleştirdiği annesinin imgesini bağlantılandıran derin suçluluk duygularını irdelememiz bağlamında Bayan A. fark etti ki, anne imgesini idealleştirilmiş ölü anneyle, rakipleri tarafından temsil edilen korkulan ve kötü üvey anne, kendi başına asla sahip olamadığı erkeklerin hayatlarındaki öteki kadınlar olarak parçalayarak bu suçluluk duygusuna karşı kendini savunmuştu. Bunun farkına varması aynı zamanda bilinçdışı olarak "imkânsız" erkekleri seçmesini ve fiziksel ya da zihinsel acı duymadığı zamanlarda tam cinsel doyuma karşı bilinçdışı engellenmesini açığa çıkardı.

Bayan A. sonunda birçok bakımdan eski sevgililerinden daha tatmin edici olan bir erkekle bir ilişki kurdu. Erkek o zaman başka bir kadınla ilişkide değildi ve kadının (çalkantılı hayat tarzı yüzünden, aforoz edildiği) kendi sosyal çevresindendi. Bunu uzun bir analiz dönemi izledi ve bu analizlerde C. ile ilişkisini geliştirme sürecindeki fantezileri ve korkuları üzerinde durduk. Bayan A. cinsel ilişkilerini bütün ayrıntılarıyla anlatabiliyordu ve birlikte hem –aşk nesnesi olarak beni terk etmiş olmasından dolayı– bana karşı suçluluk hem de –fantezide, benimle olabileceğinden çok daha tatmin edici bir cinsel ilişkiye girdiğinden dolayı– zafer duygularını irdeledik. Başka bir ifadeyle, dış gerçeklikte son derece tatmin edici bir aşk ilişkisi aynı zamanda yas dönemi boyunca benimle girdiği, yeni bir yas doğuran aktarım ilişkisinin irdelenmesine ve babasıyla çift değerli ilişkinde yeni bir uzlaşma noktasının bulunmasına hizmet etti.

9
Mazoşistik Patoloji

A. MAZOŞİZM: GENEL BİR BAKIŞ

Bana göre mazoşizm, hem normal hem de patolojik olarak, güdülenmiş kendini tahrip edicilik ve acı çekmekten bilinçli ya da bilinçdışı haz alma ekseninde geniş bir olgular alanı olarak tanımlanabilir. Bu alanın sınırları belli değildir. Bir uçta o kadar şiddetli bir kendini tahrip edicilik vardır ki, kendini yok etme ya da kendi bilincini yok etme merkezi önemde bir güdülenim olur –Green (1983) buna "ölüm narsisizmi" adını verir– ve mazoşistik psikopatoloji iksel ve şiddetli saldırganlık psikopatolojisiyle iç içe geçer.

Öteki uçta ise, aile, ötekiler ya da bir ideal için sağlıklı bir ken-

dini feda kapasitesi, süperego belirlenimli acı çekmeye gönüllülüğün yüceltici işlevleri vardır ve bunlar patolojik denebilecek göstergeler değildir. Uzun süreli bebeksi bağımlılığımız ve uzun çocukluk ve ergenlik dönemleri boyunca anne baba otoritesini zorunlu içselleştirmemiz mazoşistik bileşenleri –yani, bilinçdışı güdülenmiş belli bir acı çekme ihtiyacı ve bunun altta yatan dinamikleri– barındırmayan süperegoyu kavramamızı neredeyse imkânsız kılmıştır.

Bu iki uç arasında, ortak unsurları cinsellik ve süperegoyla ilgili bilinçdışı çatışmalar olan geniş bir mazoşistik psikopatoloji yelpazesi uzanır. Ahlâki mazoşizm dünyasında haz almak için bir bedel ödenmelidir: Acının erotik hazza dönüştürülmesi, saldırganlığın aşkla bütünleştirilmesi, benlikle bir süperego içe atması arasındaki ilişkide ortaya çıkar. Bilinçdışı suçluluk duygusu nedeniyle, bir süperego yaptırımının iradesiyle acı çekmek bir nesneye duyulan aşkı ve onunla kurulan birliği sağlıklı kılar; bu yolla saldırganlık aşkta özümlenir. Aynı dinamik özgün bir sapkınlık olarak cinsel mazoşizmde de işlemektedir: Cinsel doyuma ulaşmak için acı, boyun eğme ve aşağılanma durumlarını yaşama zorunluluğu genital cinselliğin yasak ödipal içerimleri için çekilen bilinçdışı bir cezadır.

Daha önce gördüğümüz gibi, çok-yönlü sapkın bebeksi cinselliğin parçası olarak mazoşizm, belli fiziksel acı deneyimine potansiyel olarak erotik bir karşılık verme ve bu kapasitenin (acıyı cinsel heyecana dönüştürme kapasitesinin) simgesel olarak nefreti aşkta özümleme ya da bütünleştirme kapasitesine dönüşmesi temelinde, cinsel deneyimin merkezi bir özelliğini oluşturur (Kernberg 1991). Braunschweig ve Fain'in (1971, 1975) vurguladığı gibi, cinsel arzunun nesnesi başlangıçta göz alıcı bir nesne, duyguları uyaran ve ketleyen annedir ve arzulanan, ketleyen ve heyecan veren bir nesneye temel bir karşılık saldırgan muhtevasıyla birlikte erotik heyecandır.

Uygun koşullarda erotik heyecamn acı verici yanları hazza, yükselen cinsel heyecana ve erotik nesneye yakınlık duygusuna dönüştürülür. Erotik nesnenin, arzu nesnesinin içselleştirilmesi, ona olan aşkı korumanın bir koşulu olarak o nesne tarafından yapılan talepleri de içerir. Temel bilinçdışı fantezi şöyle dile getirilebilir: "Arzuma verdiğin karşılığın bir parçası olarak canımı yakıyorsun. Bu acıyı aşkının

bir parçası olarak kabul ediyorum; bu yakınlığımızı pekiştiriyor, bana verdiğin acıdan zevk alarak senin gibi oluyorum." Nesnenin talepleri bilinçdışı bir ahlâk kuralına da tercüme edilebilir. Bu kural temel bir bilinçdışı fantezide ifadesini bulur, şöyle: "Verdiğin cezaya razıyım, çünkü senden geliyorsa doğru olmalıdır. Seni sevmekle bunu hak ettim ve acı çekerek seni ve aşkını koruyorum." Acının saldırgan içerimleri (arzulanan nesneden gelen ya da ona atfedilen saldırganlık ve acıya karşı öfkeli tepki) böylelikle, Braunschweig ve Fain'in (1971) ve Stoller'ın (1991a) vurguladıkları gibi, erotik heyecanın vazgeçilmez bir parçası olarak ve Fairbairn'in (1954) anlattığı "ahlâki savunma"nın bir parçası olarak aşkla iç içe geçmiş ya da kaynaşmıştır.

Buna örnek bir vaka, depresif-mazoşistik kişilik yapısı sergileyen kırk yaşlarında bir kadın hastadır. Psikanalitik tedavisi ileri bir aşamadayken, evliliğinin üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen kocasıyla birleşmesinde orgazma ulaşamama sorununu çözdüğü süreçteki seansların birinde kadın aktarım halinde bir fantezi geliştirdi: Seansa çırılçıplak gelecekti ve ben onun memelerinden ve genital organlarından öylesine etkilenecektim ki bütünüyle onun arzusunun kölesi olacak, cinsel olarak heyecanlanacak ve onunla cinsel birleşmeye girecektim; buna karşılık o da benim kölem olmaya gönüllü olacak, bütün sorumluluklarını terk ederek beni izleyecekti.

Kızındaki her türlü cinsel tezahüre tahammül edemeyen yasakçı bir annenin ve uzun çocukluk dönemi boyunca vaktini evden uzakta geçiren sıcak; ama mesafeli bir babanın tek kızı olan kadın, benimle cinsel ilişki kurma isteğiyle babasını ayartarak kendisin-den uzaklaştıran anne karşısındaki isyanı arasındaki bağlantıları bir anda bilincine çıkarmıştı; beni kölesi yaparak, bir yanda öteki kadını (annesini) tercih ettiğim için beni cezalandırırken aynı zamanda onun genital organlarını ve cinselliğini bütünüyle kabul etmem yönündeki isteğiyle günahının bedeli olarak kendini köle edecekti. Ama hasta aynı zamanda cinsel haz duymasını engelleyici etkilerinden korkmaksızın saldırganlığın heyecan verici bir ifadesi olarak da kölelik fantezisini sahneye koyuyordu. Cinsel hazzı azaltmak şöyle dursun, hasta bu saldırganlığın köle-efendi ilişkisinde olduğu gibi bütünsel yakınlık ve kaynaşmayla doyumu artıracağını düşünüyordu. Bu seansın ardından

kadın ilk kez, cinsel birleşmenin ortasında, kocasından meme uçlarını güçlü bir biçimde sıkmasını isteyebilmişti; erkek yoğun bir cinsel heyecanla bunu yapmış ve karşılığında kadının tırnaklarını kan akıtacak kadar sırtına geçirmesine izin vermişti ve ikisi de, ilk kez, birlikte şiddetli bir orgazm yaşamışlardı.

Bu deneyimi analiz ederken kadın bir fantezi kurduğunu anlattı ve bu fantezide kocası annesinin memesini sıkan aç, ketlenmiş bir bebekti, güçlü, anlayışlı ve cömert bir anne olarak kendisi de saldırganlığını hoş görürken onu doyurabiliyordu. İlk kez kadın kendini kocası-bebeği ile ilişkili bir cinsel kadın hissetmişti; kocası artık tehdit edici bir baba değildi ve o hem kendisini terk eden babasından hem de canını yakan kocasından, sırtını kanatarak, öcünü alıyordu. Ve kadın sımsıkı sarılırken tırnaklarını da erkeğin sırtına geçirmenin kaynaşmayı güçlendirdiğini hissetmişti ve böylece birbirlerinin orgazmına katkı sağlayabiliyorlardı. Analizinin sonlarına yaklaşan bu kadın normal cinsel heyecanla erotik arzunun önemli yanlarını eklemlemeyi başarmıştı.

Ne var ki, arzu nesnesiyle kaynaşma yalnızca erotik heyecan ve aşk koşullarında değil; aym zamanda, Jacobson'ın (1971) gösterdiği gibi, aşırı acı ve nefret koşullarında da güçlenir. Anneyle etkileşimler kronik olarak saldırganca ya da taciz edici, ketleyici ve güvensizken, bebeğin fiziksel ya da psişik acısının şiddeti normal bir erotik karşılığa ya da sadist ama yine de kollayıcı ve güvenilir süperego öncüllerine özümlenemez; bu acı ister istemez doğrudan saldırganlığa dönüşecektir. Stoller (1975a), Fraiberg (1982), Galenson (1983, 1988), Herzog (1983) ve diğerlerinin gözlemlerine dayanan Grossman'a (1986, 1991) göre, aşırı acı saldırganlığa dönüşür ve bu aşırı saldırganlık bütün psişik yapıları çarpıtır ve saldırganlığın doğrudan davranışa yansıtılması yerine fantezide gelişmesine engel olur. Andre Green'in (1986) iddia ettiği gibi, denebilir ki, aşırı saldırganlık ilk baştan beden diline dökülmesi ya da eylemli tepki yüzünden bilinçdışı psişik deneyim alanını daraltır.

Uç örneklerde, aşırı saldırganlık ilksel kendini yok etme güdüsünde yansır. Uzun süreli acılar veren ilk dönemin ağır hastalıkları, fiziksel ya da cinsel saldırı ve anne babaya ilişkin bir nesneyle girilen

kronik olarak taciz edici ve kaotik ilişkiler, bütün bunlar malign narsisizmi sendromunu üreten şiddetli yıkıcılıkta ve kendini yok etme eğiliminde yansıyabilir (Kernberg 1992). Bu sendroma karakter özelliğini veren şey, içine saldırganlığın sızdığı benliğin sadistik nesneyle kaynaşmasını yansıtan, şişirilmiş bir patolojik benliktir. Fanteziyi ifade eden sözcükler şöyle olabilir: "Korkularım, öfke ve acılarım içinde tek başınayım. İşkencecimle birleştiğimde, kendimi ya da benlik bilincimi tahrip ederek kendimi koruyabilirim. Şimdi artık acıdan ya da ölümden korkmam gerekmez, çünkü onları kendime ya da başkalarına yönelterek bu belaları başıma saran ya da beni korkutan bütün herkesten üstün hale gelirim."

Daha az şiddetli durumlarda, sadistik nesne bütünleşmiş; ama yine de sadistik olan bir süperegoya içselleştirilmiş olabilir ve o nesneyle kaynaşma ahlâki hava uyandıran kendini yok etme arzusunda yansıyabilir. Psikotik depresyonda kişinin kendinin kötü olduğu şeklindeki sanrısal fikri, hayal edilen bu kötü benliği yok etme arzusu ve kendini feda ederek sevilen bir nesneyle yeniden bir olma yönündeki bilinçdışı fantezi bu koşulları yansıtıyor olabilir. Daha da az şiddetli durumlarda ise mazoşistik acı çekme bir ahlâki üstünlük duygusu verebilir; "hep haksızlığa uğrayan" hastalar tipik olarak daha makul bir uzlaşmacı ahlâki mazoşizm oluşumunu temsil eder.

Eğer saldırganlık cezalandıran; ama yine de ihtiyaç duyulan bir arzu nesnesinin içselleştirilmesi biçiminde süperegoya özümlenmişse, erotik mazoşizm bu durumda saldırganlık "içerebilir"; bu saldırganlık cinsel heyecanın normal mazoşistik özellikleri arasında olmayıp, cinsel heyecanın arzulanan nesneye topyekûn teslimiyet ve o nesne tarafından aşağılanma isteğiyle yoğunlaşması çerçevesinde görülür. Kısıtlayıcı, zoraki bir cinsel pratik olarak mazoşizm böylelikle sıradan çok-yönlü sapkın bebeksi cinselliği bir "paraphilia"ya, yani gerçek anlamda sapkınlığa dönüştürür; aynı anlama gelmek üzere, bu mazoşizm sadistik nesneyi içselleştirerek psişik gelişmeyi süperegoya genel saldırganlık sızmasından koruyabilir. Belli ki, uğradıkları fiziksel ya da cinsel taciz daha sınırlı olan hastalarda, görece normal başka nesne ilişkileri bağlamında ensest vuku bulduğunda ya da fiili dövme deneyimleri ve benzeri etkileşimlerde cezalandırmanın ken-

disi erotik hale geldiğinde, bu iki tür zihinsel örgütlenme birbirinden ayrı kurulur.

Önceden kurulmuş bir cinsel sapkınlık sonra kastrasyon endişesi ve ileri ödipal çatışmalardan türemiş bilinçdışı suçluluk karşısında, sonunda bu çatışmaları "bünyesine alarak", savunma mekanizmalarını pekiştirmiş olabilir. Ne var ki, baskıcı bir cinsel ahlâkçılığı içselleştirmiş katı ama iyi bütünleşmiş bir süperego, cinsel acı, boyun eğme ve aşağılamanın simgesel anlamlarını psişik acı çekme, süperegoya itaat ve aşağılayıcı ya da kendine zarar verici davranışı nedeniyle duyduğu bilinçdışı suçluluğun sergilenmesine dönüştürerek, erken dönem cinsel mazoşizmin ahlâki mazoşizme dönüşmesine katkıda bulunabilir.

Özetle, ilksel şiddetli saldırganlığın psişik aygıtın bünyesine katıldığı üç psişik örgütlenme düzlemini anlatıyorum: ilksel kendini yok edicilik, erotik mazoşizm ve ahlâki mazoşizm. Bu üç tipte de mazoşist eğilimlerin ikincil narsisistik işlemleri, öznenin bu mazoşist yapılanmaların karakteristik ve davranışsal tezahürlerini aklileştirmesine ve ikincil olarak savunmasına katkıda bulunur.

Uygun koşullarda, ilksel saldırganlık erotik heyecanın sadomazoşistik unsuru olarak bütünleştirilecektir ya da daha şiddetli olması halinde, zorunlu olarak yeni patolojik süperego gelişmesinin etkisiyle genel karakter yapısına "bulaşmaksızın", bir mazoşistik sapkınlığı bünyesinde barındıracaktır. Erotik mazoşizmin, hatta bir mazoşistik sapkınlığın, bu bünye içinde muhafaza edilememesi öznenin ahlâki mazoşizme eğilim duymasına neden olacaktır. Aşırı şiddetli; ama iyi bütünleşmiş bir süperego yapılaşması içindeki ahlâki mazoşizm mazoşizmin kendini tahrip etkilerini sınırlayabilir, hatta onu kontrol altında tutabilir. Ne var ki, ilksel kendini yok etme eğiliminden önce bir cinsel sapkınlığa ve ardından sadomazoşistik kişilik gelişmelerine taşan aşırı saldırganlık sadomazoşistik kişiliklerin en şiddetli örneklerini sunabilir; bu kişilikte cinsel sapkınlık, şiddetli narsisistik patoloji ve önemli oranda kendini yok etme eğilimi taşıyan sadomazoşistik kişilik özellikleri bir araya toplanmıştır.

Mazoşizm, bütün cinsel sapkınlıklar gibi, erkeklerde kadınlardan daha sık görülür (Baumeister 1989). *Sapkınlık* terimini ben özel bir içgüdüsel dürtünün hâkimiyeti koşullarında cinsel davranışın zoraki ve ayrıksı örgütlenmesi anlamında kullanıyorum. ABD ve Avrupa'da yapılan ampirik çalışma bulguları büyük çeşitlilik gösterse de (Kinsey vd. 1953; Greene ve Greene 1974; Hunt 1974; Spengler 1977; Scott 1983; Weinberg ve Kammel 1983; Baumeister 1989; Arndt 1991), görünüşe bakılırsa, ABD nüfusunun yüzde beşi alışkanlık halinde bir tür mazoşistik cinsel etkinlikte bulunmaktadır. Hem kendine özgü bir sapkınlık olarak mazoşizmin yaygınlığı hem de aldığı başat biçimler bakımından kültürel farklılaşmalar elbette mevcuttur.

Kadınlar ve erkekler arasında cinsel mazoşistik fanteziler ve eylemliliklerde benzerlikler kadar farklılıklar da vardır. Orgazmın gereği olarak güçlü ve hain bir kadın tarafından tahakküm altına alınma, oynatılma, heyecanlandırılma ve boyun eğmeye zorlanma isteğini ifade eden erkeklerin fantezileri ve cinsel eylemliliklerinin kadınlardaki karşılığı kendini başkalarına sergileyerek aşağılanmak ve güçlü, tehlikeli, bilinmeyen bir erkeğin tecavüzüne uğramak fantezileri ve eylemlilikleridir. Baumeister'a (1989) göre, erkek mazoşizmi genellikle daha büyük acı ve aşağılanma üzerine daha büyük bir vurgu, cinsel partnere sadakatsizlik, izleyici katılımı ve transvestizm içerir. Buna karşın kadın mazoşizmi daha sık; ama daha az şiddetli acı, bir mahrem ilişki bağlamında ceza, aşağılanma olarak cinsel sergileme ve izleyici katılımına izin vermeme biçiminde görülür. Erkek mazoşizmi genellikle genital çiftleşmeyi dışlayarak orgazmda tepe noktasına erişirken kadın mazoşizmi orgazmda daha az sıklıkla; ama asıl olarak, genital çiftleşme esnasında zirveye çıkar.

Psikanalitik kavrayış bu farklılıkların açığa çıkarılmasına yardım eder: Ödipal bir düzlemde, sapkınlığın olduğu kadar cinsel mazoşizmin merkezi dinamikleri genelde (önemli preödipal saldırganlığı da içerebilen) ödipal çatışmaların şiddetli saldırgan özellikleriyle bağlantılı şiddetli kastrasyon endişesi ve kastrasyon tehdidi karşısında bir güvence olarak pregenital cinselliğin öne çıkarılmasıyla ilgilidir.

Erkeklerdeki kastrasyon endişesinin daha büyük şiddette olmasının cinsel sapkınlık sıklığının yüksek olmasıyla ilişkili olduğu kabul edilir. McDougall (bir kişisel konuşmada), kastrasyon endişesi karşısında farklı savunma yapılarını açıklayan önemli bir dinamik olarak, kadınlardaki kastrasyon endişesinin daha ilksel ve yaygın doğasına, kadınların genel bedensel zarar karşısında bilinçdışı korkularına dikkat çekmişti.

Chasseguet-Smirgel (1984b), sınır patoloji gösteren hastalarda sapkınlığı preödipal saldırganlığın ödipal olarak belirlenmiş kastrasyon endişesiyle şiddetlenmesi olarak tanımlar. Preödipal saldırganlık ödipal olarak belirlenmiş kastrasyon endişesinin yansıtılmasıyla güçlenir. Chasseguet- Smirgel, kuşaklar ve cinsler arası temel farklılıkların bilinçdışı reddi, sapkınlığın savunma amaçh idealleştirilmesi, genital birleşmenin değersizleştirilmesi ve nesne ilişkilerindeki genel kötüleşme olarak anal cinselliğe gerileme üzerinde durmuştur.

Chasseguet-Smirgel (1970, 1984b) ve Braunschweig ve Fain'in (1971) kız ve erkek çocuklarında ödipal durumun gelişmesine ilişkin anlatımları erkek ve kadın mazoşizminde fantezilerin farklı doğasını anlamamıza yarayacak çok özel ipuçları sağlar. Erkekler açısından, güçlü bir kadının tahakkümü altına girmek erkek çocuğun, ödipal ihlal nedeniyle duyduğu suçluluğun telafisiyle birlikte, güçlü ve muktedir anneyle ilişkiye girme fantezilerini –ve küçük penisinin babasınınki kadar annesini tatmin edici olduğuna ilişkin narsisistik fantezilerini– yeni baştan üretir. Erkek mazoşizmiyle, erkeklerdeki tipik "dişi mazoşizmiyle" bütünleştirilen transvestit fanteziler ve eylemler kastrasyon endişesini hem simgeler hem de onun reddedilmesine hizmet eder. Kadınlarda, uzak, güçlü ve potansiyel olarak tehditkâr olduğu kadar baştan çıkarıcı da olan babanın tercih edilen cinsel nesnesi olma yönündeki bilinçdışı fantezi suçun bedelinin boyun eğmeye zorlanarak, cinsel olarak aşağılanarak ve terk edilerek ödenmesiyle ilgilidir. Her iki cinste de mazoşistik senaryolar, cinsel heyecanın anne-bebek ilişkisinin erotik niteliğine kadar izleri sürülebilen bir temel dinamiğe, ketleyici ve uyarıcı cinsel etkileşimlerin oynak niteliğine ağırlık verir (Braunschweig ve Fain 1971, 1975). Bu oynak nitelik kadınlarla ilişkilerinde erkek

mazoşistik senaryolarında doğrudan ortaya çıkabilir; kadınların babayla ilgili mazoşistik senaryoları da anneyle mazoşistik bir ilişkiyle yoğunluk kazanabilir.

Bir cinsel sapkınlık olarak mazoşizm erkeklerde kadınlara göre daha çok görülmekle birlikte, ahlâki mazoşizmin şu ya da bu cinste daha sık görüldüğüne ilişkin hiçbir belirti yoktur. Psikodinamik ve toplumsal faktörlerin bu bulgulara katkısı olabilir. Bana göre, pederşahi bir kültürün kadınlarda karakteristik mazoşizmi ve erkeklerde sadistik cinsel bileşenleri güçlendirdiğini, böylelikle erkeklerde mazoşizmin cinselleşmesini pekiştirirken kadınlarda da mazoşizmin karakteristik kalıplara dönüşümüne hız verdiğini varsaymak akla yatkındır. Feminist yazarların (Thompson 1942; Mitchell 1974; Benjamin 1986) itaat ilişkileri hakkında işaret ettikleri gibi, bir unsur ötekini tamamlasa bile, nesnel baskıyı bilinçdışı hazdan ayırmak önemlidir. Nesnel baskı haz yapılarını bozabilir. Örneğin, kültürel tavırlar kendilerini erkeklerle özdeşleştiren kadınlardaki sadistik yapıları güçlendirebilir: Toplumsal cinsiyet fantezilerinde kullanılmak üzere hazır kültürel kalıplar vardır. Buna ek olarak, karakter yapısının bilinçdışı kaynağını aklileştirmek için ideolojiden yararlanılabilir.

Depresif-mazoşistik kişiliğin klinik karakter özelliklerine (Kernberg 1992) hem kadınlarda hem de erkeklerde rastlanabilir, ama bunlar farklı yaşam koşulları çevresinde billurlaşma eğilimi taşır. Benim deneyimlerime göre, kadınlarda mazoşistik aşk ilişkileri erkeklere göre daha sık görülür, ama işyerinde mazoşistik itaat erkeklerde muhtemelen kadınlara göre daha sık görülen bir şeydir. Bence, özellikle erkek terapistler erkeklerin itaatkâr tavırlarındaki mazoşistik yapıların işyerinde ne oranda rol oynadığını doğru değerlendiremiyor olabilir. Yine, işyerinde kadınlardan yana objektif ayrımcılık erkeklerin otoriteye ve güce yaygın, kültürel olarak uyumcu teslimiyetinden ayrı görülmelidir. Buna ek olarak, erkeklerin aşk ilişkilerine karşı tutumlarını derinliğine gözlemlediğimizde görüleceği gibi, önemli bilinçdışı mazoşistik öğeler toplumsal bakımdan uyumcu, "sadistik" yüzeyden ortaya çıkar. Ve kadınların çalışma ve işle ilişkisini gözlediğimizde önemli mazoşistik öğelere rastlarız; örneğin, rekabeti olgunlaşmadan terk etme ve yükselme fırsatlarını kaçırma gibi.

Belki en iyi temsilcisi Deutsch'un *Psychology of Women* [Kadınların Psikolojisi] (1944– 45) olan erken tarihli psikanalitik literatür kadınların mazoşizme daha yatkın olduğunu vurgulamış ve bunu da bilinçdışı bir kastrasyon varsayımında ifade bulan ve muhtemelen çocuk doğurmanın acılı özelliklerinde yansıyan biyolojik faktörlerle (örneğin âdet görme) bağlantılandırmıştı; dişillik ve edilgenlik ve kadın süperegosunun gelişmemiş nitelikleri arasında yakın bir bağlantı olduğu varsayılıyordu. Bu görüşlere günümüze kadar şiddetli karşı çıkışlar olmuştur (Stoller 1968; Chasseguet-Smirgel 1970; Mitchell 1974; Schafer 1974; Blum 1976; Chodorow 1978; Person 1983). Ahlâki mazoşizmle ilgili olarak kültürel kalıpların, özgün kültürel ve toplumsal meydan okuyuşlara uyum sağlamanın, ideolojik bağlılıkların, bilinçdışı dinamiklerin ve biyolojik eğilimlerin etkisini ortaya çıkarmak hâlâ çözüm bekleyen bir sorun olarak duruyor.

B. MAZOŞİSTİK AŞK İLİŞKİLERİ

Depresif-mazoşist kişilik gösteren kadınlarda mazoşistik aşk ilişkileri genelde başat bir psikopatolojidir. Daha çok ergenlik dönemi başlarında ve sonlarında idealleştirilen, elde edilemez, ketleyen ya da bütünüyle hayal kırıklığına uğratan bir erkeğe âşık olmak kadının gelecek aşk hayatını etkileyen bir deneyim haline gelir. "Elde edilemez" erkeklere âşık olmak ya gerçekçi olmayan durumlardaki hayal kırıklığıyla son bulan romantik karşılaşmalara ya da ne olabileceğine ilişkin yıllarca süren romantik bir fanteziye yol açabilir. Elde edilemez erkeklere âşık olmak ergenlik döneminde ödipal çatışmaların yeniden canlandırılmasının normal bir tezahürü olarak görülebilir, *ama tam da* aşkın karşılıksız olduğu belli olduktan sonra yaşanan aşkın ısrarla sürmesi ve özellikle şiddetlenmesi bu tür ilişkilerin özelliğidir. Bu kadınlar zaman içinde elde edilemeyen erkekleri idealleştirmekten vazgeçip normal gelişmenin niteliği olan daha gerçekçi seçimlere dayanan ilişkiler kuramaz. Bu travmada saplanıp kalmak onları aynı deneyimi durmadan tekrar etmeye sürükler.

Mazoşistik psikopatoloji görülen kadınlar cinsel korkular ve en-

gellenmelerle, ketleyici ve hatta tehlikeli koşullarda yürütülen tepkisel cinsel ilişkiler arasında gidip gelebilir. Örneğin, bütün cinsel deneyimler konusunda püriten ve yasakçı bir geçmişe sahip ve erkeklerle her tür cinsel yakınlaşmaya direndiği birkaç aşk ilişkisi yaşamış bir hastayı alalım. Hasta ilk cinselliğini bir gecelik bir ilişkide, saldırgan hatta potansiyel olarak tehlikeli özellikleriyle üzerinde güçlü bir baştan çıkarıcı etki yapan bir erkekle yaşamıştı.

Gayet iyi bütünleşmiş süperego işlevleri ve nevrotik bir kişilik örgütlenmesi sergileyen mazoşistik kadınlar cinsel birleşmelerde ilk başta belli bir oranda cinsel engellenme yaşayabilir ve sonra, bazen şans eseri, çift cinsel bir sapkınlığın billurlaştığı cinsel ilişkilerinin özellikle acı verici, aşağılayıcı ya da boyun eğici niteliğini keşfeder. Depresif-mazoşistik kişilikli bir hasta üzerinde oyuncul bir hâkimiyet kuran erkek partneriyle girdiği cinsel ilişki sırasında, erkek kadının kolunu neredeyse kıracak kadar bükmüş ve kadın bir birleşme sırasında orgazmı ilk o zaman tanımıştı. Bunu fark ettikten sonra aralarında mazoşistik cinsel ilişkilerin bir örneği yaşanmaya başlıyordu: Kadının en üst düzeyde heyecan duyması ve orgazma erişmesini sağlamak için artık kollarının arkadan bağlanması gerekiyordu.

Bu gelişme de sadomazoşistik fantezi ve deneyimlerin normal bütünleşmesiyle çelişir. Erken dönemde yaşanan travmatik cinsel deneyimler doyurucu aşk ilişkileri ve cinsel etkileşim koşullarında cinsel birleşmeyi getiren ve kolaylaştıran mazoşistik fanteziler doğurabilir. Özellikle mastürbasyonla ilgili fanteziler ergenliğin ilk cinselliği tanıma dönemlerinden türeyen öznenin kendisiyle sınırlı bir mazoşistik senaryonun gelişmesine neden olabilir. Kadınlara yönelik olan (erkekler için düşünülmüş standart pornografik romanlardan çok farklı) kitle kültürünün vazgeçilmez bir ürünü gotik romantik roman genellikle toy bir genç kadınla meşhur, elde edilemez, genellikle kötü şöhret sahibi, güvenilmez ve çekici; ama aynı zamanda tehlikeli bir erkek arasındaki ilişki etrafında döner. Her şeye rağmen ve sayısız hayal kırıklığı ve başarısızlığın ardından, öteki güçlü rakiplerini alt eden kadın kahraman sonunda (olumlu nitelikleri yeniden öne çıkan) güçlü erkeği kucaklar, kendini onun kollarına bırakır ve hikâye sona erer.

İlk gençlik günlerinin tipik erkek "azize-orospu" fantezileri ve deneyimleri, mazoşistik psikopatolojinin etkisine girdiğinde büyük oranda abartılır. Tipik olarak "ümitsiz aşk" denen şey, elde edilebilir olsun ya da olmasın, sevilen bir kadının aşırı idealleştirilmesi ve kadınla ilişki kurulması önünde bir engellenme demektir; bu arada erkeğin cinsel faaliyeti düşkün kadınlarla mastürbasyon fantezileri ya da cinsel ilişkiler, sadistik özellikler içeren; ama ketlenme ve utanç içinde, aşağılayıcı bir şey olarak yaşanan cinsel deneyimlerden ibarettir. İdealleştirme beraberinde engellenme ve kararlılık yokluğunu, alanı rakiplere terk etme ya da başarısızlık koşullarını hazırlama yönünde bir bilinçdışı eğilimi getirir.

Karşılıksız aşk, hem erkeklerde hem de kadınlarda, sağlıklı yas halinde olduğu gibi, aşkı azaltmak yerine güçlendirir. Mazoşist erkek ve kadınları uzun bir süre gözlemleyecek olursak, imkânsız insanlara âşık olma, idealleştirilmiş bir partnere aşırı bağlanma ve potansiyel olarak çok daha doyurucu ilişkiler kurma ihtimalini elinin tersiyle iterek bizatihi böylesi bir bağlanmayla ilişkilerini bilinçdışı zayıflatma yönünde bir eğilim göze çarpar.

Kadınların erkeklerden daha çok birbiri ardına mutsuz aşk ilişkileri yaşamasının nedeni olarak genellikle kadınlarda kendine zarar verici davranışları güçlendiren, hatta doğuran ve kolaylaştıran kültürel baskılar, kadınların ekonomik sömürüsünden gelen kısıtlılıklar, istenmeyen gebelikler ve erkeklerdeki sadistik davranışın kültürel olarak destek görmesi gösterilir. Bunlar gerçekten de güçlü etkenler olmakla birlikte, aynı oranda önemli bir etken de kadınların erkeklere göre cinsel bir ilişki bağlamında derinliğine bir nesne ilişkisi geliştirme kapasitesine daha erken erişmesidir; bunun nedeni, erkek çocuk ilksel nesneye ısrarla bağlı kalıp ona karşı yoğun bir çift değerlilik yaşarken, kız çocuğun ödipal dönemin başında anneden babaya yönelmiş olmasıdır. Kadınların bir aşk ilişkisine girme ve mazoşistik bağlanma kapasitelerinin erken gelişmesi bu iki kapasitenin de birbirini güçlendirmesini sağlayabilir.

Kız ve oğlan çocuklarının psikoseksüel gelişmelerindeki bu ilk keskin farklılık yetişkinlikte iyice belirgin hale gelir. Kadınlar ve erkekler arasındaki en büyük farklılıklar belki de ergenliğin sonlarıyla

yetişkinliğin başlarında, kadınlar âdet görme, çocuk doğurma ve annelik hakkındaki yeni bilinçlerini bütünleştirmek, erkekler de değişmeyen ilksel aşk nesnesi olan anneye karşı yoğun çift değerlilikleriyle barışmak zorunda kaldıklarında ortaya çıkar. Yirmili yaşlarda ya da daha genç hastalarınkiyle karşılaştırmalı olarak otuzlu ve kırklı yaşlardaki hastaların aşk ilişkilerini incelediğimizde, mazoşistik karakter patolojisiyle hayatın sıradan gündelik olayları arasındaki farklılıkların daha belirgin hale geldiği görülür.

Güzel ve yaratıcı sanatçı karısına tutkun bir hekim karısını başka (erkek) sanatçılarla yakın ilişkilere girmeye teşvik ederken kendisini işine öylesine vermişti ki kadının duygusal ihtiyaçları giderek daha fazla ketlenmişti. Kadın kendisini sanatçı arkadaşlarından biri için terk ettiğinde erkek şiddetli bir depresyona girmişti ve şimdi kadının başka erkeklerle ilişkilerini hoş görmeye hazırdı. Analitik gözlemler ödipal babayla şiddetli rekabet üzerine çözülmemiş suçluluk duygusu ortaya çıkarmış ve homoseksüel olarak babaya kendini verme yönündeki bir istekle bağlantılı olarak hekim bilinçdışı olarak özdeşleştiği karısını başka erkeklerin kucağına itiyordu. Erkek çocukluğunda kaybettiği annesini temsil eden erişilmez kadınları aşırı idealleştiriyor ve böylelikle bilinçdışı olarak fantezisini kurduğu kayıp annesiyle ilişkiyi yeniden yaratıyordu.

Mazoşistik yapıların güç verdiği ikincil narsisistik etkiler görülen ağırlıklı olarak mazoşistik kişilikleri, kaotik aşk hayatları mazoşistik kalıplara uyan narsisistik kişiliklerden ayırmak önemlidir. Ağırlıklı olarak narsisistik kişilikler, erişilmez görüldüklerinde potansiyel partnerlerini idealleştirme ve erişilebilir hale geldiklerinde ise değersiz görme eğilimi taşır ve bütün aşk ilişkilerinde sıradan ketlenme ve çift değerliliklere tahammül etmekte büyük zorluk çekerler. Mazoşistik kişilikler son derece idealleştirilmiş ve potansiyel olarak elde edilmesi imkânsız partnerler arar; ama, özellikle ketleyici ve sadistik partnerlerle derinliğine nesne ilişkileri geliştirme kapasitesine sahiptirler. Ama klinik bakımdan, karmaşık oluşumlar teşhis açısından önemli bu farklılığın başlangıç hikâyesinden hareketle değerlendirilmesini zorlaştırır (Cooper 1988). Psikanalitik tedavi sürecinde, kontrol dışı rastgele cinsel ilişkilerden mustarip narsisistik kişilikler patolojik

olarak şişirilmiş [grandiose] benliğin çözülmesinin bir sonucu olarak mazoşistik aşk ilişkilerine girebilirler: Mazoşistik bağlılık daha önceki yalıtılmışlıktan bir kurtuluş yolu olarak yaşanıyor olabilir.

Şimdiye kadar bireysel mazoşistik oluşumlar üzerinde durdum. Çift bilinçdışı bir ittifakla tatmin edici bir ilişkiyi bir karabasana çevirebilir. En sık rastlanan haliyle, partnerler içe attıkları kendi sadistik süperego işlevleriyle özdeşlik kurarken, sadistik süperego talepleri ve yasaklarının birbirine yansıtılması karşılıklı suçluluk artırıcı davranışlarla pekiştirilir. Partnerlerden biri ya da her ikisi sıklıkla, akıldışı bir suçluluk yüzünden, yerine getirilmesi imkânsız taleplere boyun eğme ve sonra potansiyel olarak kendine zarar verici bir biçimde bu taleplere isyan etme yönünde kronik bir eğilime girer.

Bir biçimde bağımlı bir erkek şiddetli depresif-mazoşistik kişilik ve karakteristik depresyon gösteren bir kadınla evlenmişti. Kadın kolaylıkla kocası, öteki akraba ve arkadaşları tarafından ihmal edildiği hissine kapılıyordu; erkek akraba ve arkadaşlarının ona karşı özellikle anlayışlı olmalarını ayarlamaya gayret ederek durumu düzeltiyordu. Ötekiler erkeğin başının etinin yendiğini görürken erkek de marifetli ve aşırı duyarlı karısına hayatı çekilir hale getiremediği için kendini suçluyordu. Ne var ki, kadın erkeğin suçluluk yüklü davranışını onun kendisine kötü davrandığı yolundaki inancını pekiştirmek için kullanıyor ve kaderinde duyarsız bir erkekle yaşamanın yazıldığını varsayıyordu. Bilinçdışı suçluluk duygularını erkeğe yansıtmak kadına geçici olarak depresyondan kaçış yolu sağlıyordu. Ama erkeğin suçlamaları kabullenmesi kadının kırgınlığını yeniden pekiştiriyor, daha derin depresyona sokuyordu. Bu kadın, bilinçdışı olarak güçlü ve iyi bir baba tarafından kurtarılacağını umarak, sadistik, suçlayan bir anneye ödipal teslimiyeti yeniden yaşıyordu ve kocanın uzlaşmacı tutumu onun anneye olan teslimiyetini pekiştiriyordu.

Uzun zamandır işyerinde kendine zarar verici davranışlara giren ve yetersizliklerinin kaynağı olduğunu düşündüğü otoriteye karşı paranoid bir tutum alan bir erkek, başarılarına hayran olduğu bir kocaya kendini adamak üzere kariyerini feda eden güçlü, koruyucu bir kadınla evlenmişti. Evde erkek kendini işyerindeki gerçek ya da hayali horlanmalardan uzakta güvenli bir cennette bulurken, kadı-

nın da koruyucu ve verici olma ihtiyaçları doyurulmuş oluyordu. Ama yıllar geçtikçe kadın erkeğin güçlüklerinin arttığını görmezlik edemiyordu ve erkeğin işyerindeki davranışına ilişkin kendi kızgınlığından duyduğu korkuyla ve mükemmel bir eş olma idealine uygun yaşamadığı için suçluluk duyarak, erkeğin üzerine daha çok titremeye başlamış ve daha çok evine kapanmıştı. Buna karşılık erkek kadına gün geçtikçe daha fazla bağımlı hale gelmiş, dünyanın adil olmadığı duygusu içine yer etmişti. Erkek bu arada artan bağımlılığa hınç duymaya başlamıştı; ama tek desteğini kaybedeceği korkusuyla, bu hıncını kendine bile itiraf etmekte güçlük çekiyordu. Kadının yetersiz olmaktan duyduğu suçluluk ve erkeğin de ketlenmelerini alevlendirme korkusu gün geçtikçe tırmanıyordu; kadın artan endişesini bastırmak için uyuşturucu kullanmaya ve nihayet aynı nedenle tedavi görmeye başlamıştı.

"Mazoşistik mübadeleler" diyebileceğimiz bu durum sık görülen başka bir kalıba örnek oluşturuyordu: Bir birey ya da bir çift bilinçdışı olarak hayatının önemli bir alanını bütün öteki alanlardaki başarı ya da doyum için feda etmektedir. Hayattaki önemli beklentileri yok edebilecek tehlikeli bir duruma düşerek kaderle Rus ruleti oynamak derin mazoşistik ihtiyaçları hayata geçirmenin başka bir biçimidir.

Rus ruleti sevilen insana amansızca saldırarak, bir yandan aşkın her şeye rağmen üstün geleceğini umarken bir yandan da aşk nesnesini redde kışkırtarak da oynanabilir. Zeki, çok çalışkan, yaratıcı, çekici bir kadın aynı özelliklere sahip bir erkekle evlenmişti. Erkek otoriteyle çözülmemiş sorunlar yaşayan mücadeleci bir gençti ve tahakküm kuran baba figürleri olarak gördüğü şeylere karşı çıkma ve güçlü, koruyucu kadınların "eteğinin altına sığınma" eğilimi vardı. Erkek başarılı, hayranlık duyulan; ama bilinçdışı olarak boy ölçüşemeyeceğini düşündüğü, duygusal bakımdan erişilmesi imkânsız bir babanın oğluydu. Kocasına bir köle gibi davranan ve bütün evli çocuklarının hayatına müdahale eden despot, hastalık hastası, aşırı doyumsuz bir anneye sahip kadın bilinçdışı olarak kendi kocasıyla ilişkisinde bu davranışları kopya ediyordu.

Kadın kocasını işine "aşırı" bağlı olduğu ve onun ihtiyaçlarına duyarsız kaldığı için eleştirirken, erkek buna ya suçluluk yüklü davra-

nışlarla ya da babasının elde edilemezliğini kopyalayarak, evden uzun süreli uzaklaşmalarla karşılık veriyordu. Kadın bilinçdışı olarak anne babasının evindeki özellikleri yansıtan gergin, kaotik bir atmosferi yeniden üretmeyi başarırken, bilinçdışı olarak başarılı babasıyla boy ölçüşemeyeceği için kendini yenilmiş hisseden erkek yine bilinçdışı olarak kendini geri çekiyordu. Psikanalitik müdahale, aslında kadının içselleştirdiği annesine mazoşistik teslimiyetine denk düşen ve simgesel olarak erkeğin ödipal başarısızlığını onaylayan ilişkileri tam da tehlikeli bir kopuşun eşiğindeyken devreye girmişti.

Mazoşistik tercihlerin ideolojik aklileştirilmesi süregiden sadomazoşistik ilişkilerde önemli bir işlev görür. Sadistik, ama alkolik bir eş ya da mağdur bir azınlık üyesi gibi "aşağı" bir partnerle bir ilişkiyi yürütmenin ya da "çocuklar uğruna" imkânsız bir ilişkide ısrar etmenin ahlâki olumlanması, hatta üstün bir meziyet olarak görülmesi savunma sistemlerinin güçlenmesine katkıda bulunabilirse de bu savunma sistemlerini kötü muameleye maruz kalan bir eşin imkânsız bir ilişkiyi bitirmesine engel oluşturan nesnel olarak sınırlayıcı toplumsal ya da ekonomik koşullardan ayırmak gerekir.

Şiddetli bir biçimde mazoşistik bir ilişkinin sürdürülmesini haklı göstermek için çocukları bahane göstermek, biyolojik saat nesnel olarak çocuk sahibi olma vaktinin geçtiğini gösterene kadar hamileliği ertelemenin tersyüz edilmiş halidir; bu durum etrafında mazoşistik yapılaşmaların örülebileceği önemli bir ortam oluşturur. Bilinçdışında evliliği ve çocuk sahibi olmayı kırklı yaşların sonuna kadar ertelemesini aklileştirmeyi başarmış bir kadın daha sonra ikincil bir ideolojik sistem geliştirebilir; buna göre, şimdi çocuk sahibi olamaması hayatının geriye kalanındaki mutsuzluğunu haklı çıkarır.

Belki bir çiftin birliğini sağlamlaştırabilen ve uylaşımsal kültürel çevrelerinden özgür kalmalarını sağlayabilen ortak bir değer sisteminin oluşturulmasına ilişkilerindeki mazoşistik seyri aklileştiren ideolojik sistemler sızmış olabilir. Hem kadınların görevini "çocuklar, kilise ve mutfak"la sınırlı olarak belirleyen geleneksel uylaşım temelli bir ideoloji hem de kadınların özgürlüğünü savunan bir ideoloji mazoşistik ihtiyaçlara hizmet etmek üzere kullanılabilir. Örneğin, bir kadın kadınlığın basmakalıplaştırılmasına karşı çıkabilir ve bu yüzden

fiziksel bakımına ve giyinişine özen göstermeyebilir ya da bilinçdışı olarak kendine zarar verici bir amaçla erkeklere karşı düşmanca bir tutumu aklileştirebilir. Fiziksel şiddet ya da ensest gibi geçmişte şiddetle mağdur edilmiş olma, tekrar tekrar kötü muamele koşulunu yeniden yaratan ve mağduriyeti sürdüren süperegoya içselleştirilmiş saldırganı yüzeyde haklı görme anlayışını, daha derinde ise onunla özdeşleşmeyi getirebilir.

C. AKTARIM GELİŞMELERİ

Mazoşistik patoloji birçok biçimde psikanalitik tedavi esnasında sergilenebilir; aşağıda anlatılan olaylar aktarımda sık rastlanan gelişmelere örnek oluşturur. Analistin hemen daha terapinin başlarında idealleştirilmesi hastanın terk edemediği ya da tahammül edemediği dışsal, kötü ve zararlı bir nesneye odaklanmasına denk düşüyor olabilir. Tipik bir durum olarak, bir erkek durmaksızın ketleyen, aşağılayan, kışkırtıcı ve teşhirci olarak anlattığı bir kadınla ilişkiye girebilir ve eğiliminin bilinçdışı kökleri analizle ortaya serildiği halde kadını terk etmeyi başaramaz. Aslında, hasta ya kendisine yardım etmeyi beceremediği ya da potansiyel vaat eden güzelim ilişkisini yıkmaya çalıştığı için analisti suçlayarak tedaviye son verebilir. Böylelikle, idealleştirilen analist zalim bir nesneye dönüşür.

Bu aktarım gelişmesinin yorumu, yardım edilmeye katlanamadığı için hastanın potansiyel olarak yardımcı olabilecek bir ilişkiyi kötü bir ilişkiye çevirme yönündeki bilinçdışı ihtiyacını ortaya çıkararak ve böylelikle hastanın bilinçdışı suçluluğunu ve nefretin varsayılan kötü nesneden iyi nesneye kaydırılmasının mazoşistik kaynaklarını göstererek, önemli bir mazoşistik patolojiyi anlamamıza yardımcı olabilir. Sıklıkla, daha derin bir düzlemde, bu aktarım ihtiyaç duyulan; ama ketleyen geçmiş iyi nesneye karşı öç almaya yönelik bir saldırının tanınmasına imkân verebilir. Hastanın geçmiş nesne ilişkisini savunmasıyla ortaya çıkan saldırganla bilinçdışı özdeşleşme ve acı çeken bir mağdur olarak "ahlâki üstünlük"ten gizliden gizliye aldığı tatmin bu aktarım gelişmesinin diğer özellikleridir.

Tedaviye karşı bilinçdışı suçluluktan gelen negatif tepkiler şiddetli mazoşizm hastalarının analitik tedavilerindeki tipik durumdur. Örneğin bir hasta, özellikle kendine zarar verici yapıların tehdidi altında olduğunda, hayatında yarattığı yıkıcı süreçlere açıktan duyduğu ilgiyle fırsatlarını yok etme yönündeki bu eğilimini yorumlamaya kalkıştığım zaman beni eleştirel, sabırsız ve despot olmakla suçlamıştı. Aynı hasta kendine zarar verici davranışlara girdiği koşulları yorumlayıp müdahale etmediğim zamanlar ise beni sıcak ve anlayışlı buluyordu. Sonunda hastanın, bana hayatındaki berbat koşulları anlattığı ve benim ya çaresiz; ama ilgiyle ve anlayışla onu dinlediğim ve böylelikle örtük olarak onun kendini yok etme eğilimine suç ortaklığı ettiğim ya da ona yardım etmeye kalkıştığım (ki o zaman beni hemen saldırgan bir düşman olarak görecekti) bir aktarım süreci yaratma yönündeki bilinçdışı çabasını açığa çıkarabilmiştim. Aktarımda hasta bilinçdışı olarak beni içe atılan kıskanç, sadistik, anneyle ilgili bir nesneye dönüştürmeye gayret ediyordu.

Bazı mazoşistik hastalar analistin şahsında, sırf kendilerine yardımın gerçekte ne kadar yanlış ya da ne kadar yararsız olduğunu kanıtlasın diye analisti yardım etmeye "ayartarak", güçlü kurtuluş fantezileri üretebilirler. Daha önce (8. Bölüm) değindiğim gibi, bu baştan çıkarma çabaları cinsel içerik kazanabilir ve güçlü bir erotik havası olan kurtuluş fantezileri olarak karşı aktarımda kendini gösterebilir.

Mazoşistik hastalar içinde bulundukları sorunlara kendi katkıları hakkında eksiksiz enformasyon vermeyi incelikli yollarla reddedebilir ve böylelikle mazoşistik deneyimini gizlemeye çalışabilir. Burada da analist ya hastasına sempatiyle yaklaşan ya da durumu nesnel olarak değerlendirmeye çalışan, ama hemen düşman tarafta olduğu suçlamasını göze alan biri konumuna düşürülür. Hastanın bilinçdışı olarak, analisti onun ihtiyaçlarına kulak asmayan biri durumuna düşürme çabasını yorumlamak önemlidir.

Bazı mazoşistik hastalar ısrarla daha kötüye gittiklerini, tedavinin onlara zarar verdiğini söyleyebilir, ama aynı zamanda analistin gerçekten de onlara yardım etmekten aciz olması ve kendilerinin bir danışman isteyecek ya da başka bir terapiste gidecek kadar akıllı olma ihtimalini düşünmeyi reddedebilirler. Bu hastaların bazıları, "ya bu

terapist ya da hiç", ya bu tedavi ya da intihar noktasında ısrar edebilir ve böylelikle zarar verici, kronik olarak travmatik bir durum olarak bu tedaviye, analiste yansıtılan kötü bir içsel nesneye karşı saplantılarını gösterebilirler. Karşı aktarımda ise analist böyle bir hastanın tedavisine son vermek gerektiğini düşünebilir; ama bu karşı aktarımı, analisti kışkırtmayı amaçlayan hastanın aktarım davranışının sistematik bir analizine dönüştürmek son derece önemlidir.

Örgütlenmiş bir mazoşistik sapkınlık sergileyen hastalarda yapılacak ilk iş cinsel mazoşizmlerini idealleştirmelerinin savunmacı özelliklerini analiz etmektir. Burada sıklıkla karşımıza, sapkınlığın bilinçdışı anlamında ve bunun aktarımda yansımasında, hem mazoşizmin hem de analistin sözde-idealleştirilmesi çıkar. Bu sözde-idealleştirme bilinçdışı düzlemde genital penisin yerine anal, dışkısal penisin konmasını, ödipal bir nesne ilişkileri dünyasından bir anal dünyaya gerilemeyi ve buna paralel olarak, Chasseguet-Smirgel (1984b, 1991) tarafından betimlenen, ödipal çatışmaların inkârını yansıtan aktarımın "mış gibi" niteliğini gösterir. Bu gelişme, özellikle erkeklerde yaygın bir dinamik olan, çağrışımsal malzeme ve aktarımın "mış gibi" özelliklerine özel dikkati gerektirir. Kadınlarda, sadistik erkeklerin tecavüzüne uğrama yönündeki mazoşistik fantezilerin arkasında genellikle müdahaleci, fallik bir annenin bilinçdışı imgesi yatar. Mazoşistik bir kişilik yapısı sergileyen kadınların etik değerlerden yoksun terapistler tarafından yıkıcı cinsel ilişkilere ayartılmaya yatkın olması sürpriz olmayacaktır ve bu durumda başka terapistler tarafından tedavi çok daha zorlaşacaktır. Narsisistik kişilik sergileyen kadınlar terapist üzerinde zaferlerinin nihai ifadesi olarak terapisti baştan çıkarma isteği de duyabilir.

Cinsel etkileşimlerin vazgeçilmez bir özelliği olarak bir sadomazoşistik senaryo bağlamında nesnel olarak tehlikeli, sadistik bir nesneyle ilişkideki yakınlaşma, hatta kaynaşma duygusu genellikle şiddetli preödipal travmaya ve vazgeçilmez; ama travmatik bir nesne saplantısına işaret eder. Bu dinamikleri taşıyan hastalar görece az erotikleştirilmiş güçlü sadomazoşistik aktarımlar geliştirir; sadomazoşistik fantezileri ileri bir ödipal ilksel sahnenin yeniden bilinçdışı canlandırılmasını yansıtan hastalar ise aktarımı yoğun biçimde erotikleştirir. Cinsel bir-

leşme sırasında hem anne hem de babayla fantezide kurulan özdeşlik ve mazoşistik olarak bu ödipal zafer yüzünden duyulan suçluluğun bedelini ödemek, (narsisistik hastalarda sık görülen bir dinamik olan) iki cinsiyetin ikisinin de kendisinde var olduğu ve bu yüzden herhangi bir nesneyle korkunç bir bağımlılık ilişkisine girmeye gerek olmadığı yönündeki narsisistik fanteziyle pekişmiş olabilir.

Daha önceki bir çalışmamda (1992), aylar boyu her tür yorumlama çabasına direnmiş şiddetli sadomazoşistik aktarım sergileyen bazı hastaların psikanalitik tedavisine ilişkin deneyimleri aktarmıştım. Bu aktarımların temel niteliği şuydu: Hastalar kararlı bir biçimde, iddialarının fantastik ya da abartılı doğasını ortaya çıkarma fırsatı tanımaksızın, sözde engelleyici, saldırgan, despot, soğuk ve horlayıcı davranışlarım yüzünden beni suçluyorlardı; bu aksi halde sınır-olmayan ya da psikotik hastalar olacak hastalardaki şiddetli bir aktarım gerilemesinin ifadesiydi. Hastanın gözünde böyle bir suçlamaya neden olabilecek her şeyi inceden inceye tetkik etmeme ve bunları hastaya aktarmama rağmen, gayet açık olarak bu deneyimlerin öncüllerine geri götürülmelerinin imkânsızlığı yüzünden "ortalığı temizlemeyi" başaramamıştım; bunun üzerine yanlış tedavi uyguladığım meselesinde taban tabana zıt görüşlerimizin olduğunu hastalara doğrudan söyledim. Aynı zamanda, üstüne basa basa amacımın onları konumum hakkında ikna etmek değil; gerçekliğe ilişkin deneyimlerimizin bağdaşmazlığını analitik irdeleme konusu olacak kadar ileri bir noktaya taşımak olduğunu belirttim. Bu yaklaşımım aşamalı olarak aktarımda gerçekliğin test edilmesini tamamen imkânsız kılan şeyi, aktarımdaki "psikotik çekirdeği" masaya yatırmama ve bu gerçeklik bağdaşmazlığının izlerini genetik öncüllerine kadar sürmeme imkân sağlamıştı. Hiç kuşkusuz, bu yaklaşım tedavinin kritik anlarında analistin kendindeki karşı aktarım eğilimini dikkatle tetkik etmesini gerektirir.

10
Narsisizm

Çiftlerin narsisistik psikopatolojisi büyük bir çeşitlilik gösterir. Çiftlerden biri ilişkilerinin mutlak anlamda karşılıklı doyum sağlayan bir ilişki olduğuna ilişkin gerçekçi olmayan bir kamusal imgeyi sürdürme yönünde bilinçli bir çabaya girebilir. Diğer çift bilinçdışı olarak bir partnerin öteki tarafından acımasızca kötüye kullanılmasına göz yumabilir. Psikanalitik gözlemler gösteriyor ki, bir narsisistik partnerin (bir mazoşistik partnerinkine eş) bilinen imgesi zorunlu olarak her birinin karakter patolojilerine denk düşmez. Daha genelde, bir partnerin kendisinin ayırdığı/ayrı tuttuğu ve yansıttığı özellikleriyle bilinçdışı özdeşlik kurması, partnerlerin birbirlerine yansıt-

macı özdeşlik yoluyla tamamlayıcı roller biçmeleriyle birlikte, her bir partnerin psikopatolojisi hakkında yanlış bir izlenim uyandıran bir rol dağılımıyla sonuçlanabilir.

Örneğin, düşüncesiz bir kocanın karısını ben-merkezci bir tarzda sömürmesi kocada önemli bir narsisistik psikopatolojinin ve kadında mağduriyet hissinin işareti olabilir. Bununla birlikte, çiftin bilinçli ve bilinçdışı etkileşimlerinin irdelenmesi kadının erkeği bilinçdışı kışkırttığını ve erkeğe kendi sadistik süperegosunu yansıttığını gösterir. Başkalarıyla ilişkisindeki sağlamlık, derinlik ve bağlılık erkeğin narsisistik değil, ağırlıklı olarak bebeksi olduğunu gösterir. Demek ki, iki sorunla baş etmek zorundayız: Partnerlerin birinde ya da her ikisinde narsisistik psikopatoloji ve kişilik özelliklerinin karşılıklı "yer değiştirmesi"; bu partnerlerin bireysel patolojilerine denk düşmeyen çiftin patolojik ilişkisini ortaya çıkarır.

A. NARSİSİSTİK AŞK İLİŞKİLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Narsisistik kişiliğin aşk ilişkilerinin psikanalitik araştırması, partnerlerden birinin ya da her ikisinin narsisistik kişilik bozukluğu gösterdiği bir durum ile çiftlerin böyle bir özellik göstermediği durum arasında yapılacak bir karşılaştırmayla başlayabilir. Patolojik-olmayan narsisizme sahip bir kişinin âşık olma ve aşk ilişkisini uzun süre götürme kapasitesi vardır. Narsisistik kişiliğin en şiddetli örneklerinde âşık olma kapasitesi görülmez; bu aslında patolojik narsisizmin karakteristik özelliğidir. Kısa bir süre için âşık olabilen narsisistik kişilikler bile normal âşık olma kapasitesine sahip insanlardan önemli farklılıklar sergiler.

Narsisistik kişilik âşık olduğunda, sevilen nesnenin idealleştirilmesi (hayranlığın bir kaynağı olarak) fiziksel güzellik ya da (hayran olunan ve bilinçdışı bir şekilde benliğin parçası olarak içe alınan vasıflar olarak) güç, servet ya da şöhret etrafında gelişmiş olabilir.

Bütün aşk ilişkilerindeki ödipal yankılar narsisistik kişinin bilinçdışı olarak, fantezide yeni nesneden alınan cinsel doyum sayesinde büyülü bir biçimde aşılacak olan bir geçmişten gelen derin ketlenme

ve hınç yüzünden, aşk kadar saldırganlığın da (hatta aşktan da fazla saldırganlığın) egemen olduğu bir ilişkiye kalkışmasına neden olur. Ödipal rekabet, kıskançlık ve güvensizlik ödipal alana aktarılan preödipal saldırganlıkla birleştirilir. Narsisistik hastalar, yansıtılan saldırganlıkla ilgili olarak, aşk nesnesinden bilinçdışı bir korku duyar: Bu hastalar aynı şekilde ötekinin kişiliğiyle ilgili hale gelmek için gerekli iç özgürlükten de yoksundur. Narsisistik hastaların cinsel heyecanı öteki cinse karşı bilinçdışı kıskançlığın, erken dönemli doyumun gelip geçiciliği yüzünden duyulan derin hıncın, iştah ve oburluğun ve özlemini yok etmek için geçmişte elde edileni edinme umudunun ağırlığı altında yaşanır.

Narsisistik partner için hayat yalnız yaşanır; ötekine bağımlılık, bağımlılık için hem kıskançlık hem de şükran duyulduğu kabul edildiği müddetçe, korkulan bir şeydir; bağımlılık yerine ben-merkezli bir talepkârlık ve talepler karşılanmadığında ise ketlenme geçirilir. Hınç biriktirilir ve biriken hıncın mahrem anlarda etkisiz hale getirilmesi zorlaşır; bu hınç her bir partnerin farklı deneyimlerine ayrıştırılarak kolaylıkla çözülür, ilişkinin parçalanması pahasına barış sağlanır. En kötü durum senaryosunda, ötekinin hapsetmesi ve zulmünden gelen bir boğulma duygusu gelişir. Benliğin bilinmeyen ve tahammül edilemeyen özellikleri idealleştirilen bir ben-imgesini korumak için partnere yansıtılır. Partnerin benliğin yansıtılan özelliklerine rıza göstermesi için bilinçdışı kışkırtılması bu şekilde yanlış algılanmış partnere saldırıyı ve partnerin reddini getirir.

Ötekinin hayran olunan özelliklerinin simgesel olarak içselleştirilmesi narsisistik doyum olarak hizmet edebilir: Meşhur bir şahsiyetle evli bir narsisistik kadın kocasının kamusal ağırlığından zevk almayı sürdürebilir; ama evde tek başına kaldığında, haset etrafında gelişen bilinçdışı çatışmalara ek olarak korkunç bir can sıkıntısı yaşayabilir. Ortak değerlerin yokluğu, dünya ya da öteki ilişkiler hakkında yeni bir görüş kazandıran yeni ilgi alanlarına açılmayı engeller. Ötekine ilişkin bir merakın olmadığı bir ilişkide, doğrudan davranışlar ötekinin içsel gerçekliğine duyulan bir ilgiyi yansıtmaktan çok ötekinin hayatını anlamanın kapısını kapatacaktır; narsisistik kişiliğin merkezi bir sorunu temelde yatan kimlik çözülmesi ve ötekiyle derin bir

empati kurma kapasitesinin yokluğudur. Tatmin kaynakları yoktur ve çiftin mahrem ilişkisinde geçmişten gelen bilinçdışı çatışmaların kaçınılmaz canlandırılmasıyla ketlenme ve saldırganlık patlamalarına ek olarak, sıkıntı, yükselen öfkeyi kontrol altına alamama, kronik ketlenme ve ilişkinin hapis hayatı yaşattığı duygusu yaygındır. En çarpıcı olan şey, cinsel alanda ötekine karşı bilinçdışı haset dönüşüme uğrayarak ötekinin bedenini değersizleştirir, cinsel tatminin ötekinin başarıyla istila edildiği ve ele geçirildiği duygusuna dönüşmesini pekiştirir, normal çok-yönlü sapkın cinsellikte canlandırılan ilksel nesne ilişkilerinin zenginliği yok edilir ve sonuçta geriye sıkıntı kalır.

Narsisistik kişiliklerin sadece kendilerini mi sevebildikleri sorulabilir. Bana göre (1984), mesele yatırımın benliğe mi yoksa nesneye mi olduğu ya da ben temsili mi yoksa nesne temsilleri mi meselesi değildir. Mesele yatırılan benlik türü arasındaki farklılıktır; benlik aşk ve nefreti aşkın egemenliğinde bütünleştirme kapasitesi taşıyor mu yoksa patolojik olarak şişirilmiş bir benlik mi söz konusudur? Freud'un (1914) narsisizm üzerine bir makalesine atfen Laplanche'ın (1976) ileri sürdüğü gibi, hem anaklitik* hem de narsisistik aşk ilişkileri bir nesne ilişkisi içerir. Ve Van der Waals'ın (1965) tespit ettiği gibi, narsisistlerin yalnızca kendilerini sevdikleri ve başka kimseyi sevmedikleri yerine, kendilerini de başkalarını sevdikleri kadar kötü sevdiklerini söylemek daha doğrudur.

Şimdi normal aşk ilişkilerindeki narsisistik ve nesne-bağlantılı özelliklerin etkileşimine bakalım. Başka bir ifadeyle, istikrarlı bir aşk ilişkisinde benliğin tatminiyle ötekinden zevk alma ve ötekine bağlılık arasındaki ilişki nedir? Seçilmiş partner, kişinin kendi ideallerini yansıttığı müddetçe, bariz olarak "narsisistik" bir nitelik kuşkusuz aşka sızar. Ve bilinçli ve bilinçdışı tamamlayıcılık –öte-kinin onda hoşlanıp tahammül edebilirken kişinin kendinde hoşlanamadığı ve tahammül edemediği bir şeye hayran olmaktan ve o şeyden doyum sağlamaktan bir partnerle "biseksüel" bir birlik kurarak kişinin kendi cinsiyetinin sınırlarını aşmasına kadar uzanan bir tamamlayıcılık– arandığı müddetçe, bu tamamlayıcılık bile "narsisistik" amaçla-

* Anaklitik: (anaclitic. ing.) Narsisistik nesne ilişkisi dışındaki diğer tür nesne ilişkisi. Kendisine benzemeyeni seçme. (y.h.n.)

ra hizmet eder. Aynı zamanda, öteki hem beslenme hem de ödipal ihtiyaçları doyurduğu ve verilen şeyden şükran duyduğu oranda, aşk ilişkisi hiç kuşkusuz "nesne-bağlantılıdır". Bu ilişkide çok çeşitli biçimlerde ben-merkezlilik ve kendini feda etme, ötekine adanma ve benliğin tatminini bütünleştiren diğerkâm özellikler vardır. Kısacası, normal narsisizmle nesne-bağlantılılık birbirini tamamlar.

Klinik amaçlar göz önüne alındığında, söylediğim şey bir çiftin ilişkisinin istikrara kavuştuğu ya da donduğu davranış kalıbıyla partnerlerden her birinin kişilik yapısını ayrı değerlendirme gereğine işaret ediyor. Partnerlerin birinde ya da her ikisinde narsisistik bir kişilik bozukluğunun varlığı hiç kuşkusuz ilişkilerinin niteliğine rengini verecektir ve bazı örnek olaylarda derin, uzun vadeli evlilik çatışmasının çözümü partnerlerin biri ya da her ikisinin kişilik yapısının dönüşümüne bağlı olacaktır. Yine de daha sık karşılaşılan bir durum olarak, patolojik etkileşimin psikanaliz ve psikoterapi –ya da ayrılık ve boşanma– yoluyla çözümü partnerlerden birinde ya da her ikisinde narsisistik patoloji olarak görünen şeyin ne kadar öteki çatışmalardan türeyen karşılıklı sömürüye ve saldırganlığa bilinçdışı göz yummanın sonucu olduğunu gösterecektir.

B. İKİ KLİNİK ÖRNEK

İlk örnek, görünürde narsisistik; ama gerçekte obsesif-kompülsif kişilik yapısı sergileyen bir kocayla depresif-mazoşistik kişilik özellikleri gösteren bir kadın arasındaki zayıf olmakla birlikte süreğen bir çatışma örneğidir. Erkek soğuk, mesafeli ve kadının ihtiyaçlarına karşı umursamaz görünürken, kadın alttan alta aşırı beklentileri yüzünden acı çekmektedir. Erkek aşırı korumacı ve narsisistik bir annenin oğluydu ve çocukluğuna annenin düzen takıntısı ve bulaşıcı ve fiziksel hastalık tehlikesi konusundaki kaygıları hâkim olmuştu. Halim selim baba evin idaresini anneye terk etmişti. Karısının sıcak ve gevşek doğası erkeği güçlü bir biçimde çekmişti ve meseleleri savruk bir biçimde çözme tarzı erkeğin hoşuna gidiyor ve onu rahatlatıyordu. Despot ama dağınık ve unutkan bir anneyle şefkatli ama sık sık orta-

dan kaybolan bir babanın kızı olan kadın kocasının düzen ve temizlik konusundaki titizliğinden etkilenmişti. Ama evliliklerinin üzerinden birkaç yıl geçtikten sonra, kocanın saplantılı düzen ve temizlik ihtiyacı kadının savrukluğuna paralel olarak yükselişe geçmişti. Kadın erkeği sorumluluklarını yerine getirmezken kendisine aşırı yüklendiği için suçlarken, erkek de kadını evi bu kadar baştan savma yöneterek bile bile kendisini kışkırtmaya çalışmakla suçluyordu.

Koca "pes ettiği" için karşı karşıya gelişler zamanla azalmıştı. Aslında erkek, çekilerek ve yok olarak, bilinçdışı olarak karısının düzensizliğine güç veriyordu. Erkek zamanla ilgi alanlarını ve eşyalarını ayırdı, köşesine çekildi ve bir yandan karısının kendisini umursamadığı ve ihmal ettiğini düşünürken öte yandan da onu ihmal ettiği için suçluluk duyuyordu. Daha sonra, psikanalitik tedavi sürecinde ortaya çıktı ki, erkek bilinçdışı olarak evin idaresini annenin ellerine bırakan kendi babasıyla özdeşleşirken umursamaz bir anne gibi gördüğü kadına kin besliyordu. Erkek böylelikle birçok bakımdan çok tatmin edici bir evlilik olabilecek ilişkide kendi otoritesini ve tatminini kısıtlamıştı. Buna karşılık kadın ise erkeği giderek daha soğuk, ilgisiz ve kendinden başkasını düşünmeyen biri, kendisini de geleneksel pederşahi bir kocanın kurbanı olarak görüyordu.

Başka bir terapistin uyguladığı, zaman-sınırlı bir ortak psikanalitik psikoterapide evlilik içi çatışmaları üzerine yapılan gözlemlerle birlikte bireysel psikanalitik tedavi çiftin bilinçdışı ittifakını ortaya çıkardı. Bu ittifakın anlaşılması başlangıçta kocada şiddetli narsisistik özellikler ve kadında önemli mazoşistik özellikler olarak ortaya çıkan belirtilerin büyük oranda kaybolmasına neden oldu.

İkinci örnek, bana cinsel olduğu kadar duygusal tatmin de vererek bir kadınla bir ilişki sürdüremediği için gelen, şiddetli narsisistik patoloji gösteren bir erkeğin psikanalitik tedavisindeki gelişmeler etrafında dönüyor. Bay L., kırklarında başarılı bir mimardır ve şimdiye kadar, geriye dönüp baktığında, kendisine bağlı, çekici ve akıllı olan kadınlarla üç evlilik yapmış ve hepsi boşanmayla bitmişti. Aslında L., evlenmeden önce üçüyle de tatmin edici cinsel ilişkiler kurmuştu. Evlenir evlenmez onlara karşı cinsel ilgisini tamamen yitiriyordu. Evlilik ilişkileri iki taraf için de giderek tatminsiz olan ve sonunda

boşanmaya yol açan bir tür "bacı kardeş ilişkisi" haline gelmişti. L. çocuk istemiyordu; çocukların yaşam tarzı ve özgürlüğünü elinden alacaklarından korkuyordu.

Bay L.'nin mesleki konumu ve yöneticilikteki becerileri zamanının büyük bölümünü kadınlarla yeni deneyimler için sonsuz arayışlara harcamasına imkân veriyordu. Bu deneyimler iki türlüydü: kadınlara ilgisini çabucak yitirdiği için şiddetli, ama kısa süren cinsel ilişkiler ya da sırdaş, danışman veya arkadaş konumundaki kadınlarla büyük oranda platonik ilişkiler.

Tedavinin ilk başlarında Bay L.'nin aylarca sergilediği en önemli niteliği aktarım ilişkisinin derinleşmesine karşı güçlü savunma mekanizmaları geliştirmesiydi; bu hem cinsel hem de duygusal bakımdan doyurucu bir ilişki yaşayabilen evli bir adam olarak analistine duyduğu bilinçdışı kıskançlık karşısında zamanla ortaya çıkan bir savunma olarak yorumlanabilirdi ancak. Bay L. seansların çok büyük bir kısmını yıllardır evli olan ve mutlu bir evlilik ilişkileri olduğuna onu inandırmak için gülünç olduğunu düşündüğü çabalara giren arkadaşlarını alaya almak için geçiriyordu. Muzaffer bir edayla, kendisi için duygusal olarak anlam ifade edecek bir kadınla cinsel bir ilişki sürdürme aczi yüzünden geride hayal kırıklığından başka bir şey bırakmayan bütün cinsel ilişkilerini anlatıyordu bana. Böylesi anlarda tedaviye son vermek için güçlü bir eğilim duyuyordu, çünkü tedavi bu sorunun üstesinden gelmesinde yardımcı olmuyordu. L. zaman içinde farkına vardı ki, aynı sorundan acı çekmiyor olmamı ummakla birlikte, benim iyi bir evlilik ilişkisi yaşıyor olabileceğim fikri onda bir aşağılık duygusu yaratıyordu. Ondan sonra ancak bilincine çıkardığı bana karşı duyduğu hasede hoşgörü göstermeye başladı.

Bu hasede zamanla artan bu hoşgörüsü aktarımdaki ilişkisini erkek arkadaşlarıyla yaşadığına benzer bir ilişkiye dönüştürdü; bu, kadınlarla cinsel olarak ilişkiye girilmesi, sonra çabucak kaçılması gerektiği, çünkü aksi halde hemen erkeği kullanmaya ve kontrol etmeye kalkışacakları yolundaki varsayımın aksine, dürüstlük ve bağlılık temelli "erkeklere mahsus" bir ilişkiydi. Aktarımdaki homoseksüel fantezileri şimdi sadece erkeklerin güvenilebilir olduğu anlayışını yansıtıyordu ve beraberinde bir saldırgan ve sömürücü kadın portresi ortaya

çıkıyordu. Zaman ilerledikçe nükseden kendisini benimle kıyaslama eğilimi, benim kendileri için cömert ve koruyucu bir baba olabildiğim çocuklarımın olduğu; ama kendisinin hiçbir zaman çocuk sahibi olamama tehlikesiyle yaşadığı fantezileri biçimini almıştı.

İlk kez geçmişin bazı yanlarını duygusal olarak yeniden yaşamıştı; bu anılarda sürekli kavga eden anne baba, birbirlerinden daima kuşkulandıkları duygusu ve kendisinin sonuçsuz kalan birçok arabulma gayreti vardı. Bay L.'nin iki ablası anne babasıyla ilişkilerini çoktan koparmıştı. Anne babanın ihtiyaçlarına kulak vermeyi sürdüren bir o kalmıştı; onların kavgalarını sona erdirmeye gayret ediyor ve kendini şiddetli ağız dalaşları ve her üçüyle ilgili suçlamaların havada uçuştuğu bir ortamda buluyordu.

Bay L., hem annesinin hem de babasının kendisiyle ilgilenme kapasitesi, hatta belki de niyeti bile taşımadıkları izlenimi edinmişti. Başlangıçtaki havalı ve boş "psikolojik konuşmalar" yapan insanları aşağılayıcı tavrı gitmiş yerine çocukluk ve ergenlik döneminin dinlenmeye ve saygı duyulmaya muhtaç geçtiğine ilişkin artan bir bilinç gelmişti. Açığa çıktı ki, bir terapist olarak üstünlüğümü gösterebileyim diye onu evlendirmek istememden kuşkulanmıştı; terapinin amacının ona kendi çözümlerinde yardımcı olmak olduğuna asla inanmamıştı.

Bu bağlamda olaylar şöyle gelişti: Bay L., davranışları mesleki çevresinde alaysı yorumlara konu olan genç bir mimara artan bir ilgi duymaya başlamış ve onunla gayet tatmin edici bulduğu bir cinsel ilişkiye girmişti. Anlattığına göre, Bayan F. saldırgan, gelgitleri çok olan, beklentileri ve isteklerinde tutarsız biriydi ve o kadar açıktan denetleyici ve güdümleyiciydi ki kendisini sömürmeye çalışmadığından emin olabilirdi. Sonraki haftalarda Bayan F.'nin ona karşı tavrıyla annesinin geçmişteki tavrı tuhaf bir biçimde örtüşmeye başlamıştı sanki. Bay L. ısrarla Bayan F.'ye âşık olmadığını ve cinsel ilişkilerinden aldığı müthiş tatmin dışında ona karşı bir şey hissetmediğini kendisine de anlattığını söylüyordu. Bayan F., görünüşte, bu ilgisizlik itirafını hoşgörüyle karşılamıştı ki bu kafamda (Bay L.'nin değil ama) kadının ya mazoşistik ya da hesapçı olduğu kuşkusunu doğurmuştu. Aktarımda Bay L.'nin Bayan F. hakkındaki benzer kaygılar karşısında

kendini nasıl savunuyor olabileceğine ilişkin yorumlama gayretlerim sonucu Bay L. yavaş yavaş kadına karşı davranışının sadistik doğasını ve kadının bunu hoş görmesinin ne kadar çok hoşuna gittiğini fark ediyordu. Yine fark etmişti ki, kadın onu güdümlemeye çalışıyor olsa bile, onun gözü kendisini heyecanlandıran ilişkilerinden başka bir şey görmüyordu.

Artık tedavide yeni bir tema ortaya çıkmıştı, yani Bay L.'nin gerçekten tekrar evlenmek ve kendi çocuğuna sahip olmak isterse, yaşlanmaya başlayacağı ve öleceği fantezisi; yalnızca sorumluluk-lardan uzak ve tasasız bir cinselliğin olduğu hayat tarzı ebedi gençliği garanti ediyordu. Şimdi kendini seanslardaki sunuş tarzı (giyinişi ve tavırları aşırı ve uygunsuz denecek kadar gençlik özentisi sergiliyordu) analitik tetkikin konusu haline gelmişti; bu yetişkinlik fikriyle bağlantılı olan ecel duygusundan kaçma çabası olarak ortaya çıkıyordu. Birbiriyle gevşek de olsa bağlantılı bir dizi rüyanın ortaya çıkardığı gibi, başkasıyla evli ya da boşandıktan sonra çocuklarıyla ancak arada bir görüşme izni verecek bir kadından çocukları olabileceği fantezisi yavaş yavaş zihninde billurlaşıyordu.

Artık saatlerimizi bir yanda saldırgan, ketleyici, despot ve güdümleyici kadınlardan öte yandan bezgin, mesafeli ve soğuk babasından daha iyisini yapmaktan duyduğu yoğun korku (ve bununla bağlantılı, beni elde edilemeyen baba modelinin idealleştirilmiş bir çeşidi olarak kıyaslamasıyla gelen hayal kırıklığı) alıyordu. Ani bir tepkiyle Bay L. Bayan F. ile evlenmeye karar verdi. Çok geçmeden de kadın hamile kaldı. Kadınla olan ilişki hâlâ fırtınalı ve kaotikti; ama artık, hayatında ilk kez, öteki kadınlarla cinsel ilişkiye girme yönünde içinden gelen bir basınç yaşamaksızın kendini bütünüyle bu ilişkiye vermişti. Bu gelişmeye Bay F.'nin kendisi de şaşırmış ve geriye dönük olarak fark etmişti ki, fantezilerinden biri birden fazla mutsuz ve başarısız evlilik yapmak ve onları analitik çalışmalarımızın ve ödipal baba olarak benim başarısızlığımın timsali olarak kapıma bırakmaktı. Ama aynı zamanda, anne babasınınkine çok benzer bir evlilik bağlamında gerçekleşmiş olsa bile, bir çocuk sahibi olmaya cüret etmenin ödipal bir rekabet anlamı da vardı.

Karısıyla ilişkisinde en çarpıcı şey, başlangıçta karısına aşağılayıcı ve azarlayıcı tavırlar gösteren Bay L., her ne kadar kadının mal mülkünü ele geçirmek için kendisinden boşanmak istediğinden kuşkulanıyor bile olsa, artık tuhaf biçimde ona boyun eğmeye başlamıştı. Bir zamanların bağımsız, mutlu ve başarılı hovardasının şimdi arkadaşlarının hem saldırgan hem de toy olarak gördüğü bir kadının denetimi altına girmesine hastanın kendisi de şaşıyordu. Kısacası, Bay L. annesiyle babasının ilişkisini yeniden yaratmayı becermiş ve rastgele cinsel ilişkiler peşinde koşmak yerine hâlâ cinsel bakımdan tatmin edici ve duygu yüklü olabilen bir sadomazoşistik ilişkiye girmişti.

Analitik seanslarında Bay L. bu değişikliğin şaşkınlığını yaşıyordu ve yavaş yavaş farkına varıyordu ki, eğer karısını gerçekten sevmiş olsaydı ona güvenir ve hayatını ona adardı. Bir kadınla anne babasınınkinden daha tatmin edici olacak bir ilişki kurduğu için duyduğu ödipal suçlulukla birlikte ketleyici ve elde edilemeyen bir anneye karşı ilk dönemin sadistik itkilerinden dolayı duyduğu suçluluk artık analitik çabalarımızın belli başlı konusu haline gelmişti.

Kısaca, sanki kadınlara karşı gösterdiği sadistik ve despot davranışları değişmişti, bu davranışları artık karısı gösteriyordu; narsisistik soğukluğunun yerini çocuksu ve küskün bir bağımlılığa gerileme almıştı. Karısının evlilik öncesinden belli olan tahakkümcü davranışları, bilinçdışı olarak hastanın kışkırtıcı davranışları ve kadının kişiliğinde annesiyle kurduğu yansıtmacı özdeşlik yoluyla çıkardığı sonuçlar yüzünden alevlenerek, şimdi bariz olarak artmıştı. Beni güçlü, tehditkâr, sadistik ve ödipal bir baba olarak gördüğü aktarım gerilemesinin daha derin bir düzlemine kayması üzerine yaptığımız çalışmalar, yetişkin bir insan olduğu konusunda kendisini temin edip korkusunu yenmesi bağlamında, hastanın karısına mazoşistik boyun eğme sorununun üstesinden gelmesine imkân verdi. Sonunda hasta ilişkilerini normalleştirmeyi başardı ve sadomazoşistik etkileşim biçimleri normal düzeye indi: Hasta artık istikrarlı bir evlilik ilişkisi için gerekli cinselliği ve sevgiyi birlikte yaşayabiliyor.

C. NARSİSİSTİK PATOLOJİNİN DİNAMİKLERİ

Narsisistik kişilik en sık olarak, benliğin değer verilmeyen bir parçası anne ve babaya yansıtılırken patolojik bir şişkin benlik sahneye koyar; anne ve babanın sonsuz hayranlığı bu şişkin benliği olumlamaktadır. Daha az örneği görülen narsisistik kişilik, patolojik şişkin benliği anne ve babaya yansıtır ve bu şişkin benlik ve onun yansıtılmış hali arasındaki bir ilişkiyi canlandırır. Böylesi vakalarda partner sadece benliğin bu özellikleri arasındaki ilişkinin bir aracıdır. Tipik olarak idealleştirilmiş bir partner ve bu ideal nesneye bir "eklenti" ya da uydu, gerçek ya da fantezideki çifti oluşturur ya da birlikte her bir partnerin diğerini kopya ettiği bilinçdışı bir "yansıtma" oluştururlar. Yine çift, birbirlerini tamamlayarak, fantezide kurulmuş ve kaybedilmiş şişkin bir ideal birimi ortaklaşa oluşturur.

Bu savunma manevralarının altında yatan ve bilinçdışı çatışmalarda merkezi bir önem taşıyan şey preödipal olarak belirlenmiş hasettir; yani, ketleyici ve sakınımlı bir şey olarak yaşanan bir ihtiyaç nesnesi karşısındaki öfke ve hıncın özgün bir biçimidir. Arzu edilen şey böylelikle çekilen acının da kaynağı haline gelir. Bu acıya karşı geliştirilen tepki yok etme, bozma, geri duran şeyi –özgün olarak, en hayran olunan ve en çok istenen şeyi– zorla elde etme yönünde bilinçli ya da bilinçdışı bir istektir. Narsisistik kişiliğin trajedisi öyledir ki, reddedilen ve kıskanılan şeyin öfkeyle elde edilmesi ve açgözlülükle çekilip alınması tatmin yaratmaz; çünkü ihtiyaç duyulan şeye karşı duyulan bilinçdışı öfke ele geçirilen şeyin bozulmasını gerektirir; özne sonunda her zaman bir boşluk ve ketlenmişlik duygusuyla baş başa kalır.

Aynı şekilde, ötekinin sunmak durumunda olduğu şeyin iyiliğinin bir haset kaynağı olduğunu düşünürsek, sevilen bir nesneye bağlılık imkânsız hale gelir ve reddedilmelidir; narsisistik kişiliğin sevilmek yerine hayran olunmaya ihtiyacı vardır. Ötekinin hayranlığı kendine saygıyı, patolojik şişkin benliğin idealleştirilmesini destekler ve olumlar. Ötekilerin hayranlığı zayıflamış ve çarpılmış süperegonun normalde koruyucu ve kendine saygıyı düzenleyici işlevlerini, özellikle ego idealini yerinden eder.

Narsisistik insanlar hayran olunmaya muhtaçtır ve bilinçdışı bir

biçimde hayranlığı haset karşısında intikam hissiyle dolu bir savunma olarak ötekilerden talep eder; bu aynı ihtiyaçları partnerine yansıtan narsisistik kişiler sömürülmekten ve sahip oldukları şeylerin "zorla ellerinden alınmasından" korkar. Bu yüzden narsisistler partnerlerinin kendilerine bağımlılığına tahammül edemez; insan ilişkilerindeki alışıldık karşılıklılığı onlar sömürü ve tecavüz olarak görür. Bilinçdışı haset etrafındaki çatışmalar nedeniyle narsisistler ötekilerden aldıkları şeyler için şükran duyamaz, onların özgürce verme kapasitelerini kıskanır. Şükranlık duyamamaları narsisistlerin kendilerine sunulan aşkı sevgiyle karşılama kapasiteleri önünde engel oluşturur.

Aşırı örneklerde, ötekilerin değersizleştirilmesi bir "analleştirme" gerilemesine (Chasseguet-Smirgel 1984b, 1989), bilinçdışında bütün aşk belirtileri ve değerlerini simgesel olarak dışkıya indirgeme isteğine yol açar; bu da öteki cinsin ve öteki kuşakların hasedinden sakınmak için cinsiyetler ve kuşaklar arası farklılıkların bilinçdışı inkârına (bütün farklılıkların inkârına ve değersizleştirilmesine) neden olabilir. Bilinçdışı ödipal çift hasedi evlilikteki partnerin kıskanılmasına temel oluşturabilir; çifti yok etme yönündeki bu ihtiyaç ödipal suçluluktan çok ödipal çift karşısındaki ilksel saldırganlıktan doğar. Anne baba arasındaki iyi ilişkiye duyulan bilinçdışı kin ve haset kişinin bir çiftin yarısı olarak kendi işlevine karşı yıkıcı isteklere dönüşebilir ve bu narsisistik patolojinin en çarpıcı özelliklerinden biridir.

Bu bilinçdışı çatışmalar genellikle anne-bebek ilişkisindeki ilk dönem patolojisine kadar uzanabilir. Soğuk ve reddeden ya da reddeden ve aşırı uyaran annelerin, erken dönemde şiddetli ve kronik ihmalinin ve sömürüsünün neden olduğu, alevlendirdiği ya da pekiştirdiği oral saldırganlık, bebeğin içsel dünyası ve ihtiyaçlarına duyarsız narsistik anne tarafından sömürülme ve babayla çatışma-ların –ya da telafi edici bir baba yokluğunun– ikincil pekiştirmesi; üçü birlikte anneye karşı şiddetli bir kıskançlık ve öfkeye neden olabilir; ve bu eninde sonunda hem anne hem de babayla bilinçdışı ilişkileri etkiler ve ödipal çiftin aşk ilişkisi karşısında şiddetli bir patolojik haset yaratır.

Anneyle erken dönemdeki ilişkileri bütün hayat boyu kadınlarla kurdukları ilişkilerine renk veren erkeklerde kadınlar karşısındaki patolojik nefret ve haset, ödipal çatışmaları şiddetlendiren güçlü bir

bilinçdışı etken haline gelebilir. Erkekler, erken dönemdeki oral ketlenmelerin bir tür (yansıtılmış) cinsel saldırganlığa dönüşmesi yüzünden, anneyi cinsel bakımdan bir görünüp bir kaybolan; ama hep geri duran bir şey olarak yaşayabilir. Bu cilveli anne imgesi zamanla cinsel heyecanın saldırgan bileşenlerini pekiştirir ve erotik heyecanın sevgiden kopuşunu destekler. Bu erkekler bir kadına duydukları cinsel arzuyu ilk dönemdeki cilveli anneyle ilişkilerinin tekrarı olarak yaşar ve böylelikle bilinçdışı olarak arzulanan kadından nefret eder. Bu nefret cinsel heyecan kapasitesini yok edebilir ve sonuçta cinsel engellenme ortaya çıkabilir. Daha az şiddetli seyreden vakalarda, kadınların cinsel çekiciliklerinin savunma amaçlı idealleştirilmesi yoğun bir cinsel uyarılma, heyecan ve tatmin arayışına yol açar ve hemen bunun ardından bilinçdışı olarak cinsel deneyimin kirlenmesi, idealleştirilen kadının gözden düşmesi ve sıkıntı gelir. Kadınların yoğun olarak ve savunma amaçlı idealleştirilmesi ve cinsel nesneler olarak hızla değersizleştirilmesi rastgele cinsel ilişkilere kapı açabilir.

Geniş bir cinsel patoloji yelpazesi bu dinamiklerden türer. Bazı narsisistik erkeklerde şiddetli cinsel engellenme, kadınlar tarafından reddedilme ve alaya alınma korkusu görülür; bunlar kadınlar hakkındaki kendi bilinçdışı nefretlerinin kadınlara yansıtılmasıyla ilişkilidir. Kadınlardan duyulan bu korku aynı zamanda kadın genital organları karşısında –preödipal hasetle ödipal kastrasyonun birleşmesi olarak– yoğun bir tiksinme duygusuna da neden olabilir. Belki de radikal bir yarılma ortaya çıkar: Bazı kadınlar idealleştirilir ve onlara ilişkin bütün cinsel duygular reddedilirken, başka kadınlar salt genital nesneler olarak algılanır; onlar sevgi ve romantik idealleştirme pahasına cinsel özgürlük ve zevki yaşamanın mümkün olduğu kadınlardır. Bu durum, kendine zarar vererek cinsel yakınlaşmanın gözden düşmesine ve yeni cinsel partnerler için sonu gelmez bir arayışa yol açar.

Bazı narsisistik erkekler bağlandıkları kadınlarla, bilinçdışında onları cinsel partnerler olarak değersizleştirdikleri oranda, sevgi ilişkileri sürdürebilir. Şiddetli engellenme yaşayan, kadınlardan korkan ve muhtemelen bu korkunun doğrudan bir dışavurumu olarak iktidarsızlıktan mustarip bazı narsisistik erkeklerin tedavi sürecinde bu korkuları azaldığında rastgele cinsel ilişkilere yönelmeleri ilginçtir. Bu

erkekler bir yandan bir aşk ilişkisi arayışına girerken öte yandan da kadınlara karşı bilinçdışı saldırganlıklarını bu arayıştan ayırma ihtiyacı duyarlar. Buna karşılık, ergenliğin ilk dönemlerinden beri rastgele cinsel ilişkilere giren narsisistik erkekler, kısa aralıklarla patlayan abartılı duygular içinde kadınları savunma amaçlı idealleştirirken, cinsel hayatlarında aşamalı bir kötüleşme yaşarlar. Her yeni cinsel ilişki giderek daha fazla bir önceki ilişkilerin tekrarı haline gelir; savunmacı idealleştirmenin zayıflaması ve cinsel deneyimde giderek büyüyen hayal kırıklığı cinsel hayatlarında ikinci bir gerilemeye ve iktidarsızlığa yol açabilir ki, bu da onların ancak kırklı ya da ellili yaşlara geldiklerinde tedavi için başvurmaları demektir.

Her iki cinsten narsisistik kişilikler sık sık aynı anda iki cinsten olmak gibi bilinçdışı fanteziler kurar ve böylelikle öteki cinsi kıskanmaya ihtiyaç duymazlar (Rosenfeld 1964, 1971, 1975; Grunberger 1971). Bu fantezi çeşitli biçimlerde cinsel partnerler arayışına hız kazandırır. Bazı erkek narsisistik hastalar, bilinçdışında kendi ayna imgelerini temsil eden kadınları, "heteroseksüel ikizlerini" arar ve böylelikle başka, farklı, özerk kişinin gerçekliğini kabul etmek zorunda kalmaksızın, bilinçdışı olarak öteki cinsin genital organları ve denk düşen psikolojik içerimleriyle kendilerini tamamlamış olurlar. Ne var ki, bazı örneklerde öteki cinsin genital organlarına duyulan bilinçdışı haset öyledir ki, kıskanılan cinsel özelliklerin değersizleştirilmesi aseksüel bir ikiz ilişkisine yol açar. Bu yıkıcı olabilir, çünkü beraberinde şiddetli bir cinsel engellenme getirir.

Bilinçdışı olarak her iki cinsin özelliklerine sahip olma isteği bazı durumlarda cinsel bakımdan hastayı tamamlayıcılığı dışında değeri olmayan bir erkek ya da kadınla bir ilişkiye yol açar. Her iki cinsten, başkalarının hayranlığına ağır bir bağımlılık duyan fiziksel olarak çekici bazı narsisistik hastalar kendi çekiciliklerini öne çıkarmak için çirkin bir partner seçebilir. Bazıları da, güzel çiftin kamuoyundaki görünüşü narsisistik ihtiyaçların tatmini açısından göreli güvenilir bir kaynak haline gelecek şekilde, kendi "ikizlerini" seçer. Öteki erkeklerin kıskanacağı bir kadını seçmek hem narsisistik hem de homoseksüel güdüleri tatmin edebilir.

Kadınlara karşı bilinçdışı nefret (ve bu korkunun yansıması yüzünden onlardan korkma) erkeklerde narsisistik belirlenimli homoseksüelliğin önemli bir kaynağıdır. Bir homoseksüel ikiz olarak öteki erkeğin seçilmesi, savunmacı bir biçimde ötekinin penisini hastanın kendi penisinin bir kopyası ve artık kadınların genital organlarına muhtaç olunmadığının bilinçdışı bir teminatı olarak idealleştirilmesi öteki cinsi kıskanma karşısında etkili bir koruma sağlayabildiği gibi kadınlarla, cinsellikten arınmış da olsa, idealleştirilmiş ilişkiler kurma imkânı da sağlayabilir.

Bir heteroseksüel ya da homoseksüel ilişkide narsisistik hastalar açısından, aşamalı olarak ortaya çıkabilen; ama sonra ilişkilere hâkim olan ve sonunda ilişkiyi tahrip eden çatışmaların önemli bir kaynağı ikizlik fantezisinin sağladığı korumadır. Partner hastanın idealini gerçekleştirmek zorundadır; ama hastadan da iyi olmamalıdır, çünkü bu kıskançlığı körükleyecektir; partner hastadan aşağı da kalamaz, çünkü bu da değersizleştirmeye ve ilişkinin yıkımına hız verecektir. Bu yüzden, despotça kontrol etme yönündeki savunma mekanizması aracılığıyla partner hastanın ihtiyaç duyduğu neyse tam olarak o olmaya "zorlanır" ve böylelikle ötekinin özgürlüğü ve özerkliği kısıtlanmış olur; ayrıca bu hastanın partnerindeki biricik ya da farklı olan şeyi takdir etmekten aciz olduğu anlamına gelir. Partnerlerinin özgürlüğünü kısıtlayan hastaların en çok korktuğu şey, gayet doğal olarak, öteki tarafından kısıtlanmak ya da hapsedilmektir; yani yansıtmalı özdeşleşme iş başındadır.

Daha hafif seyreden erkek narsisistik hastaların aşk ilişkilerinde, erkeğin ergenlik döneminden kalma tipik "azize-orospu" ikilemi bütün hayat boyu süren bir kalıp olarak kalabilir. Bu kalıp pederşahi toplumlardaki kültürel olarak hoş görülen ve desteklenen ikiyüzlü ahlâk kurallarına uyduğu oranda, erkeğin narsisistik patolojisi tıpkı aşk ilişkilerinde kadının mazoşistik patolojisi gibi kültürel olarak pekiştirilir.

Erkek narsisistik kişiliklerde cinsel tekdüzelik yıllar boyu sürse bile, bazıları cinsel ilişkilerini kadınlara karşı yoğun çift değerli tutumlarını sergilemek için kullanmayı; ama aynı zamanda da cinsel tatmin, sadistik intikam, hatta annenin neden olduğu ketlenmenin

zorlamalı mazoşistik tekrarı arayışını sürdürür: Burada narsisistik ve mazoşistik patolojilerin yakınlaşmasına tanık oluruz.

Don Juan sendromu erkek narsisistik patolojinin geniş bir yelpazesini oluşturur. Don Juan bir uçta umutsuzca kadınları baştan çıkarmaya ihtiyaç duyan ve ketlenme ya da o an için seçtiği kadını aşağılamayla son bulan bir cinsel ilişkiye kapılan bir erkek olabilir; baştan çıkarma hemen her zaman bilinçli ve planlı olarak saldırgandır ve kadını terk etmek zevk verici bir kurtuluş yoludur. Ya da Don Juan'ın yeni maceralar için yoğun zorlama arayışları kadınların idealleştirilmesinden ve kendisini hayal kırıklığına uğratmayacak bir kadın bulma isteğinden kaynaklanıyor olabilir.

Daha sağlıklı olan öteki uçta ise Don Juan narsisistik ve bebeksi özelliklerin bir karışımı, kadınları tam da tehdit edici bir erkeksilik yokluğuyla baştan çıkaran kadınsı niteliklere sahip bir erkek-çocuktur. Erkek bilinçdışı olarak, kendi küçük penisinin anneye eksiksiz tatmin sağladığını iddia ederek, güçlü baba karşısında hasedi, korkuyu ve rekabeti reddetmiş olur (Chasseguet-Smirgel 1984b) ve kadınlarla yaşadığı cinsel maceralar kendisinin, yani küçük oğlan çocuğunun annenin gözdesi olduğu ve bütün ihtiyaçlarını karşıladığı yolundaki fantezisini tatmin eder. Braunschweig ve Fain (1971), bu Don Juan'ın güçlü babaya duyduğu bilinçdışı nefreti nedeniyle tehdit edici olmayan çocuksu erkeği idealleştiren bir tamamlayıcı kadın bulmakta nasıl hiç yanılmadığını göstermiştir.

Erkek narsisistik kişiliklerin kadınları gelip geçici de olsa yoğun duygu patlamalarıyla dışavuran idealleştirmeleri genellikle kadınlar açısından, özel olarak da önemli bir mazoşistik potansiyel taşıyan ya da kadın olarak cazibelerine güvenemeyen kadınlar açısından, güçlü bir çekim gücü oluşturur. Narsisistik kadınlar, büyüklük ve üstünlük duyguları kendilerinin heteroseksüel ikiz diyebileceğimiz bir partnerle narsisistik tamamlanma ihtiyaçlarını karşılayan erkekler tarafından da çekici bulunabilir. Bilinçdışı olarak bir baba kimliğinin koruyucu, ilgili ve doğurtucu özellikleriyle özdeşlik kuramayan narsisistik erkeklerin sergilediği babayı çağrıştıran özellikler taşımayan genitallik, anne baba işlevlerini aynı zamanda önemli bir bilinçdışı tehdit olarak da algılayan narsisistik kadınlar açısından güven verici bir nitelik olabilir.

Erkeklerin geçici olarak idealleştirilmesi ve ardından hızla değersizleştirilmesi narsisistik kadınlarda rastgele cinsel ilişkilere girme nedeni olabilir. Geleneksel pederşahi toplumlar erkeklerin rastgele cinsel ilişkilerini desteklerken, kadınlarda böyle bir şeye göz yummaz. Pederşahi töreler narsisistik kadınların erkeklere duyduğu nefreti çıkarcı bir evlilik ve aile ilişkisine dönüştürebilir. Feminizm de, paradoksal olarak, saldırgan olarak algılanan bir erkek cinselliğiyle özdeşlik kuran narsisistik kadınlarda rastgele cinsel ilişkileri teşvik edici olabilir.

Şiddeti yüzünden, saldırganlığın anneden babaya kaydırılması küçük kızın anneye karşı çift değerli tavrına çözüm getirmiyorsa, anneye karşı korku ve nefret duymak kızın, genellikle hayal kırıklığı ve hınç anlamına gelen, idealleştirilmiş bir ikame anne arayışına girmesine yol açabilir. Aynı şekilde, erkeklerle daha doyurucu bir ilişki arayışı zamanla onlarla bilinçdışı bir özdeşleşme –yani, bu tehdit edici bağımlılığın ikincil bir inkârı– haline gelerek narsisistik bir kadının erkeklerle homoseksüel özdeşleşmesine dönüşebilir: Hastanın kendi bağımlılık ihtiyaçlarını yansıttığı kadınlarla homoseksüel bir ilişki arayışı ortaya çıkar. Bazen kadınlardaki narsisistik güdülenimli homoseksüellik aynı zamanda iki cinsten olma yönündeki bilinçdışı fanteziyi tatmin ederken, nefret edilen ve kıskanılan babaya bağımlılık reddedilerek anneye tehlikeli bir bağımlılık geliştirilir.

Narsisistik, soğuk ve reddeden bir anneyle bilinçdışı bir özdeşlik, kadının cinsel ihtiyaçlarını tatmin eden ve onu hasetten koruyan, kontrollü bir teşhircilik ve baştan çıkarıcılıkta, erkeklere hükmetme ve onları kullanma eğiliminde kendini belli edebilir.

Narsisistik kadınlar belli aralıklarla, erkeklere karşı duydukları bilinçdışı hasede uzlaşmacı bir çözüm bulmak için bilinçdışı bir heteroseksüel ikiz ilişkisi arayışı içinde, "en iyi" olduğunu düşündükleri bir erkekle istikrarlı bir ilişkiyi benimser. Bu, söz konusu kadınların erkek onlara karşılık verir vermez onu değersiz görme eğilimine girecekleri anlamında mazoşistik denebilecek bir ilişkiye yol açabilir; böylesi kadınlar erişilemezlikleri yüzünden idealleştirilmeleri istikrarsız olan ve değersizleştirilemeyen mesafeli erkeklere saplanıp kalır. Şiddetli narsisizm sergileyen bazı kadınlar, güçleri, şöhretleri ya da

olağanüstü yetenekleri kendilerine ideal bir erkek figürü görüntüsü kazandıran aşırı narsisistik erkeklerle uzun süreli yıkıcı bağlılıklar kurabilirler. Toplumsal bakımdan daha başarılı bazı narsisistik kadınlar ise fiili olarak böylesi idealleştirilmiş erkeklerle tam bir özdeşlik kurabilir, bilinçdışı olarak kendilerini bu erkeklerin gerçek esin kaynağı olarak görerek kendilerini bu erkeklere adayabilirler.

Bazı narsisistik kadınlar ideal bir erkek arayışını eşit oranda yoğun bir değersizleştirme çabasıyla birleştirir ki, bu onları bir şöhretli erkekten ötekine yöneltir; bazıları için ise tahtın arkasındaki güç olmak narsisistik ihtiyaçların tatmini ve erkeklere karşı bilinçdışı hasedin ikamesi anlamına gelir. Erkeklerdeki rastgele cinsel ilişki büyük oranda narsisistik tipe özgü bir eğilimken, kadınlarda bu hem narsisistik hem de mazoşistik kaynaklı olabilir.

Narsisistik kadınlar çocuklarla ilişkilerinde de patolojilerini dışavurabilir. Bazıları çocuk sahibi olmakta isteksizdir, çünkü bir çocuğun bilinçdışı olarak açgözlü bir çıkarcılık ve kısıtlayıcılık olarak gördükleri kendilerine bağımlılığından korkarlar. Bazıları ise çocukları bütünüyle bağımlı oldukları, yani annenin bedeninin ya da kişiliğinin narsisistik bir uzantısı oldukları müddetçe severler. Ya da anne bir çocuğun üçüncü kişilerin hayranlığını toplayacak olağanüstü çekiciliğine kapılır, ama çocuğun iç dünyasına çok az ilgi gösterir. Böyle bir anne narsisistik patolojinin bir kuşaktan ötekine aktarılmasına hizmet eder. Çocuk sahibi olmaya karşı aynı isteksizlik, yatırım yapma acizliği, çocuk kendi ihtiyacını gidermedikçe aynı derin ilgisizlik erkeklerde de görülebilir: Anneyle babanın rollerinin birbirinden keskin çizgilerle ayrıldığı geleneksel pederşahi toplum narsisistik erkeklerin çocuklarıyla ilişkisindeki patolojiyi perdeler. Erkekler çocukların bakımını kadınlarına bırakırken, çocuklarına karşı ilgisizliklerini maskelemiş olurlar.

Bir başka önemli narsisistik belirti kıskanma duygusundan yoksunluktur ki, bu sıklıkla sadakatsizliği anlamsız kılarak kendini ötekine yeterince vermekteki acizliği gösterir. Kıskançlık yokluğu aynı zamanda partnerin sadakatsizliği akla bile getirilemeyecek kadar bütün rakiplerden üstün olma yönündeki bilinçdışı bir fanteziye de işaret edebilir.

Ama işin garibi, kıskançlık olanlar olduktan sonra ortaya çıkar: Şiddetli bir kıskançlık bir partner başka biri için onu terk ettiğinde narsisistik bir hastanın yaşadığı narsisistik bir sancıyı yansıtıyor olabilir. Narsisistik kıskançlık partner daha önce ihmal ediliyor ya da küçümseniyorsa özellikle çarpıcıdır. Narsisistik tiplerin kıskançlığı, saldırganlığı körükleyerek, tehlikeli ilişkilere kucak açabilir. Ne var ki, aynı zamanda bu tipler bir başkasına yatırım yapma ve ödipal dünyaya girme kapasitesi de gösterirler. Klein'ın (1957) işaret ettiği gibi, haset preödipal, özellikle de oral saldırganlığın tipik özelliğidir; ama kıskançlık ödipal saldırganlıkta hâkim unsurdur. Gerçek ya da fantezideki bir ihanetten kaynaklanan kıskançlık bir intikam isteğini körükleyebilir ve sık sık ters üçgen kurma –bilinçdışı ya da bilinçli olarak öteki cinsten iki kişi arasındaki rekabetin nesnesi olma isteği– biçimi alır.

Narsisistik bireyler bir partner seçerken öteki kişiyi derinliğine değerlendirmekten acizdir. Bu zaaftan muhtemelen tehlikeli bir oluşum çıkacaktır: Partnerin "ideal" nitelikleri bilinçdışı haset yüzünden değersiz görülebilirken, partnerin gerçek kişiliği de, hasta tarafından sömürü olarak yorumlanacak ve bir kere daha haset uyandıracak olan bir taciz, bir kısıtlama ya da bir dayatma olarak anlaşılabilir. Narsisistik kişinin niteliklerine hayran olduğu için seçilmiş olan bir partner, hayranlık zaten baştan kazanılmış olduğundan hızla gözden düşebilir. Buna karşılık, bir aşk ilişkisi yaşama kapasitesi taşıyan bir partnerle narsisistik bir kişinin ilişkisi, narsisistin o partnerde olmadığına inandığı özellikle bu kapasite yüzünden bilinçdışı bir haset duygusu uyandırabilir.

Narsisistik kişi, belli bir süperego gelişmesi yaşamaması ve aldığı aşka karşılık veremediği için suçluluk duyması oranında artan bir aşağılık duygusuna kapılabilir ki, bu partnerinde karşılık vermekteki başarısızlığını haklı gösterecek kusurlar arayarak suçluluk duygusu karşısında ikincil savunma çabalarını ateşler. Böylelikle iki ihtimal belirir: Ya yetersiz süperego gelişimi çifti birbirinden uzaklaştıran ilgisizlik, duyarsızlık ve anlayışsızlığa destek olur ya da belli bir süperego işlevi suçluluk duygusunun partnere yansıtılması sonucunu doğurur ki, bu da ilişkiye paranoid bir nitelik katar.

D. NARSİSİSTİK PARTNERLERDE İLİŞKİLERİN SÜRMESİ

Sık rastlanan bir durum şudur: İkisi de narsisistik kişiliklere sahip bir çift karşılıklı olarak bağımlılık ihtiyaçlarını doyuran ve toplumsal ve ekonomik hayatlarını sürdürmeleri için bir çerçeve sağlayan bir düzenlemeye gidebilir. İlişkinin duygusal bakımdan içi boş olabilir; ama değişen oranlarda karşılıklı destek, çıkar ve/veya rıza ilişkiyi istikrara kavuşturabilir. Toplumsal roller, parasal rahatlık, kültürel çevreye uyarlanma ve çocuklara ilgi konularındaki ortak bilinçli beklentiler ilişkiyi sağlamlaştırabilir. Ne var ki, bu ilişkilerde sık sık geçmişten kalmış bilinçdışı nesne ilişkileri canlandırılır. Ketleyici, soğuk ve reddeden bir anneyle hınç dolu, kin ve intikam duyguları içindeki bir çocuk arasındaki ilişkinin yeniden canlandırılması sonucu karşılıklı yansıtmalı özdeşleşme cinsel hayatı yok edebilir, üçgen ilişkisinin sahneye konuşunu destekleyebilir ve çevredeki toplumsal dünyayla ilişkileri tehdit edebilir. Partnerler arasındaki bilinçdışı rekabet biri ya da ötekinin olağanüstü bir başarı ya da başarısızlığı durumunda ilişkiyi tahrip edebilir.

Daha önce sözünü ettiğim gibi, preödipal hasedin ağırlığı ödipal duruma geçişi etkiler. Bilinçdışı anne hasedi bilinçdışı ödipal çift hasedi haline gelir. Narsisistin gözünde kendi evliliği, bilinçdışı olarak yok edilmesi gereken ödipal çiftin bir sureti haline gelir. Bilinçdışı hasetle ödipal durumdaki anne baba yerine geçme üzerine suçluluk birbirine karışır. Ödipal ilişkinin "analleşmesi", yani ilişkinin gerilemeli kokuşması ve bilinçdışında simgesel olarak ilişkiyi dışkıya batırarak yok etme, öteki kişide, benlikte ve ilişkide iyi ve değerli olan ne varsa tahrip etme yönündeki bitmez bir çabayla dışavurabilir (Chasseguet-Smirgel 1984b).

İlişkiyi tahrip edici aktif narsisistik güçlerle çiftin umutsuz bir biçimde birbirine yaslanarak bir çıkış yolu arayışı arasındaki çatışma genellikle cinsel ilişkilerinde kendini belli eder. Narsisistik değersizleştirme, partneri erotik olarak heyecan verici bulma kapasitesini ortadan kaldırmış olabilir. Ve her şeye rağmen hâlâ bir cinsel ilişki kalmışsa, geçici heyecan kapasitesi ve sevişme ihtimali çiftin aralarındaki mesafeyi ortadan kaldırmayacaktır. Aslında, böylesi koşullarda

yinelenen cinsel karşılaşmalar travmatik sonuçlar doğurarak ilişkiyi daha da kötüleştirebilir.

Ama eğer normal bir cinsel ilişkinin parçası olan idealleştirme, karşılıklı cinsel heyecan ve orgazm deneyiminin aynı zamanda bir kaynaşma, bağışlayıcılık ve bağımlılık arayışı, haz arayışına ek olarak bir şükran ve sevgi ifadesi olarak hissedilmesi ve iletilmesine yetecek kadar mevcutsa, bu karşılaşmalar etrafında belli umut kırıntıları yeşerebilir. Bir aşk ilişkisinin parçası olan idealleştirmenin varlığı en başta ötekinin bedenini idealleştirme biçimini alabilir. Aslında çift değerliliğe hoşgörü gösterme yönündeki ilk etkiler –kişinin ötekiyle ilişkisinde kendi saldırganlığını tanıması ve bununla ilgili olarak suçluluk duymaya başlaması– ötekinin bedenini takdir etme ve o bedene karşı duyarlı olma çabasının canlandırılması anlamına gelebilir.

En zor narsisistik ilişkilerden biri malign narsisizm sendromu (Kernberg 1989b), yani şiddetli yıkıcı ve özyıkıcı dürtüleri olan ve paranoid ve/veya anti-sosyal davranışlar gösteren hastaların birbirini çekmesidir. Şiddetli, yaygın, kendine yönelik saldırganlık ve narsisistik ve ilksel mazoşistik psikopatoloji bir araya geldiği oranda, partnerlerden biri farklı oranlarda ötekini sömürüyor ve ona kötü muamele ediyor ve bu süreçte kendini ihmal ediyor ve kendine kötü davranıyor olabilir.

Örneğin, kronik intihar eğilimleri içinde ve âşık olma ya da öteki kişiyle derinliğine bir ilişki yaşama kapasitesi olmayan bir kadın, ilgisi sayesinde korkunç yalnızlık duygusundan kurtulmaya çalışan, talebi olmaması ve partnerinin talebini karşılamaya hazır oluşuyla öteki açısından ilişkiyi rahatlatan bir erkeğe çekici geliyordu. Ama erkek bu arada, sürekli tıbbi tedaviyi gerektiren potansiyel olarak hayatını tehdit eden bir hastalığı olduğu halde, fiziksel sağlığını açıkça ihmal ediyordu. Verimsiz çalışma biçimleri ve işlerindeki bu başarısızlıklarının uzun dönemli sonuçlarına karşı ortak ilgisizlikleri, psikanalitik gözlemlerle, bilinçdışı olarak kendi şişirilmiş ve özyıkıcı benliklerinin heteroseksüel bir suretinin cazibesine kapıldıklarını söyleyebileceğimiz çifti daha fazla birleştiriyordu. Ama kadının psikanalitik psikoterapisi sonunda bu karşılıklı yıkıcı ittifakı parçalamaya başlamıştı.

Belki de bir narsisistik aşk ilişkisinin belirlenimi koşullarında

ödipal ve preödipal çatışmaların yoğunlaşmasının en çarpıcı örneği ters üçgen kurma eğiliminin gelişmesidir. Tipik olarak erkek özel bir toplumsal, kültürel ya da mesleki alanda başarılıdır ve genellikle kocası tarafından örnek ve bilgili biri olarak kabul edilen bir kadınla evlidir. Ortada çocuklar olabilir ve hem anne hem baba çocuklara karşı özenli ve sorumludur. Erkeğin, genellikle farklı bir toplumsal, kültürel ve mesleki çevreden bir metresi de vardır. Kadınlar birbirinden haberdardır ve bu durumdan acı çekiyor görünürler ve erkeğin iki kadınla ilişkisi işine, mesleki, toplumsal ya da politik hayatına da girdiği için çoğu kez utanç içinde yaşanır. Erkek de mutsuz ve huzursuz, iki kadın arasında gidip geliyor görünür.

Arkadaşlar, çevreden tanıdıklar, iş ortakları ve akıl sağlığı uzmanları tedavi önerir ve adamımız da sıklıkla tedaviye girer, böylelikle de belli ki kendi kontrolü dışındaki bir durumla başa çıkma yönündeki iradesini ve iyi niyetini göstermiş olur. Psikanalitik soruşturma sürecinde, tipik olarak ortaya çıkan şey erkeğin kadınlarla ilişkilerinde tamamen bölünmüşlük sergileyen narsisistik psikopatolojisidir. Kadınlardan biriyle ya da her ikisiyle somut ilişkide aşk çoğu kez ağır basar; ama saldırganlık, genellikle şiddetli bir biçimde yaşanan ya da itiraf edilen suçlulukla perdelenmiş olarak, iki kadın da terk etmesindeki sadistik öğede belli belirsiz kendini ortaya koymuştur.

Burada anne üzerine çocukla baba arasındaki orijinal ödipal rekabet tersine çevrilmiştir; artık iki kadın arasındaki rekabetin konusu erkek, baştan çıkarıcı bir biçimde çocuğa benzeyen erkektir. Anne imgesinin cinsellikten arındırılmış bir anne-karı ve cinsel olarak heyecan veren; ama duygusal bakımdan küçümsenen bir metres arasında bölünmüşlüğü daha yalın, ödipal olarak belirlenmiş bölünmeden farklıdır. Preödipal belirleyiciler narsisistik erkeğin iki kadınla da çocuksu, bağımlı ve belli belirsiz çıkarcı ilişkisinde, kadınların ihtiyaçları kendi ihtiyaçlarına tıpa tıp denk düşmediğinde erkeğin her şeye layık olduğu duygusu ve öfkesinde ve bu ilişkilerin birini ya da diğerini başka kadınlarla telafi edici bir ilişki olmaksızın uzun süre yürütme yetisinden yoksun oluşunda ortaya çıkar. Bu kalıbın benzeri aynı anda ve sürekli olarak iki ya da daha fazla erkekle flört etme ihtiyacı duyan kadınlarda da gözlenebilir.

Bazen bu koşullar öteki cinsin iki üyesinin kalbine girmek zorunda olan hastada sahici bir umutsuzluk duygusu ve içinde bulunduğu durumu çözme isteği uyandırır. Ama daha sıklıkla dışarıdan gelen toplumsal baskılar bu hastaların tedaviye yönelmesine neden olabilir; benim deneyimlerime göre, iyileşme büyük oranda tedaviye mevcut ilişkileri sürdürmek için bilinçdışı bir mazeret olarak mı kalkışıldığına ya da tedavinin hapisten bir kurtuluş çabasını mı temsil ettiğine bağlı olacaktır. En uygun koşullarda, kendisini seven iki kadına karşı ketleyici ve örtük olarak saldırgan bir tavra girmenin suçluluğu ve endişesi yüzünden, narsisistik hasta sahiden tedavi olmakla ilgilidir.

Çiftin çatışmasının kendiliğinden partnerlerden birinde ya da her ikisindeki narsisistik sorunları aştığı ya da gölgede bıraktığı vakaların aksine, partnerlerden birinde ya da her ikisindeki şiddetli narsisistik patoloji genellikle psikanalitik tedavi gerektirir. Tedavi isteği hayati bir faktördür; çünkü bu hastalara gerekli olan zorlu ve uzun analizler, deneyimlerime göre, çiftin patolojisinin aktarımda tamamen yeniden canlandırılıp işlenebilmesi oranında, tedavinin en önemli yanını oluşturur. Birçok narsisistik hastanın, analitik tedaviye yeteri kadar ilgi duymadan önce, idealleştirmeler ve aşk ilişkilerinde tekrar tekrar başarısız olması gerekir. Dolayısıyla, kırklı ya da ellili yaşlara gelmiş hastaların tedavisi gençlerin tedavisine göre daha iyi sonuç verir. Ama şiddetli narsisistik hastaların aşk ilişkileri kadar iş hayatlarını da yıkmalarını önlemek için erken tedavi gereklidir.

Baştan beri partnerlerden birinde ya da her ikisinde narsisistik patoloji görülen çiftlerin ilişkisiyle minimal narsisistik patoloji gösteren çiftlerin ilişkisini karşılaştırdım. Narsisistik patolojinin etkilerini öne çıkarmak yıkıcı sonuçlarına aşırı vurgu yapma tehlikesi yarattığı gibi, patolojik olmayan ilişkilerin öne çıkarılması da bir aşk ilişkisinin ideal ya da idealleştirilmiş yanını abartıyor olabilir. Anlatımımı patolojik ve patolojik olmayan özelliklerin nasıl iç içe geçtiklerine işaret ederek tamamlamak istiyorum. Sürekli olarak narsisistik patolojinin olumsuz sonuçlarıyla karşılaşmalar olumlu etkiler doğurabilir ve bilinçdışı beklentileri birbirine zıt olan partnerler arasındaki etkileşimler ve geçmiş çatışmaların tekrarı, nükseden kendine zarar verici davranışlar

kadar yansıtmalı özdeşleşmelerin ve her şeyi kontrol altına alma eğiliminin etkilerini kırarak sağaltıcı olabilir.

Genelde, çift değerliliği kabul etmek hastanın çatışmalara ve ketlenmelere kendi katkısı hakkındaki artan bir bilincinin en bildik göstergesidir. İyileşme derin bir hüzünle kendini belli eder ve bu süreçte hasta saldırganlığı tanıyıp üzerinde düşünebildiği gibi, etkilerini ortadan kaldırmayı ve gerçeklikte ya da fantezide yaptığı hasarı onarmayı isteyebilir.

Böylesi sağaltım süreçleri tedavi ortamları dışındaki gündelik hayatta da yaşanabilir. Uzun süreden beri güçlü erkeklerle çıkarcı ilişkilere giren ve kendine odaklanmış ve kendini abartan bir hayat tarzı yürüten narsisistik bir kadın hamile kalmak için yıllar süren başarısız çabaların ardından bir çocuk sahibi olmayı başarabilmişti. Çocuğunun erken yaşlarda ölümüne neden olacak bir hastalığı olduğunu öğrendiğinde, hain ve haksız bir kader olarak algıladığı şeye karşı duyduğu öfke yerini kendini tamamen çocuğa adamaya bıraktı. Toplumsal, mesleki ve kişisel hayatının önüne çocuğun bakımını geçiren kadın hayatında ilk kez kendisiyle ve dünyayla barıştığını gördü. Kadının kendini tamamen adaması hem çocuğa narsisistik yatırımı hem de mazoşistik içerimleriyle diğerkâmcı bir teslimiyet denebilecek bir tutumu yansıtıyordu. Narsisistik ve mazoşistik özelliklerin kendini feda etme üzerinde yoğunlaşması kadının, hayatındaki öteki önemli kişilerle ilişkisini etkilediği gibi, erkeklere karşı tutumunu da kökten gözden geçirmesini sağladı. Bu aynı zamanda onu kendine saygının bir temeli olarak kendi hakkında idealleştirilmiş bir görüşe sarılma ihtiyacından kurtardı. Çocuğun ölümünün ardından kadın hayatında ilk kez bir erkekle karşılıklılık ve bağlılık temelinde bir ilişkiye girmeyi başarabildi.

Bazı durumlarda bir partner seçimi bir kişinin patolojisini sağaltma gayretlerini de içerir. Narsisistik olarak kendini aşırı abartan, etik değerlere bağlılığı umursamayan ve dünyanın haz ve benlik etrafında döndüğüne inanan bir erkek, bilinçdışı olarak etik değerlere yürekten bağlılık gösteren ve ötekilerdeki böylesi değerleri takdirle karşılayan bir kadını seçebilir. Böyle bir kadını çekici bularak ve kendi narsisistik çatışmalarının nükseden bir zorlamasının parçası olarak

kadının değerlerini çiğneme eğilimine kapılarak, erkek aynı zamanda bilinçdışı olarak kadının kendi umursamazlığı üzerinde ahlâki bir zafer kazanacağı umudunu canlandırmak istiyor olabilir. Böylelikle, bir çiftin ego ideali sistemlerinde ve bilinçdışı geçmiş çatışmalarında sağaltma çabaları boy verebilir.

11
Gizil Cinsellik, Grup Dinamikleri ve Uylaşımsallık

Bireyin cinsel heyecan ve cinsel arzuya eğiliminin cinsel çiftin bir parçası haline gelince nasıl aşamalı olarak yetişkin aşk kapasitesine dönüştüğünü irdeledikten sonra, şimdi çiftle çevrelerindeki toplumsal ağ arasındaki ilişkiyi incelemeye geçebiliriz. Benim ilgi alanım özellikle çiftlerin kendilerini içinde buldukları, karmaşık biçimlerde etkileşime girdikleri ve çiftin aşk hayatının çeşitli yönlerine önemli etkiler yapan küçük ve büyük gruplar olacak.

Ben sadece gerçek grupları değil aynı zamanda, özellikle böylesi gruplarla bir çift olarak etkileşime girdiklerinde kendilerinden beklenenler, tatminler, talepler ve tehditlerle ilgili olarak, bireylerin ve

çiftin bu gruplar hakkında geliştirdikleri fantezileri de kastediyorum. Bence, grubun ve çiftin gerçek ya da fantezi değer yargıları, ahlâki beklentileri ve aşk ilişkileri hakkındaki fikirleri burada önemli bir rol oynar. Aynı zamanda, çiftle çevresindeki grup ya da gruplar arasında nazik bir denge kurulur ve bu denge zaman içinde çiftin psikodinamiklerini etkiler. Bu ilişkilere dair benim anlayışım grup süreçlerinin psikodinamikleriyle, özellikle de bu grup süreçlerinin bireylerin cinselliğe ve çiftin cinsel hayatına yönelik tutumlarına karşı tavrıyla bağlantılı psikanalitik tespitlere dayanıyor.

A. ÇİFT VE GRUP

Daha önce (1980b) bireyler, çiftler ve gruplar arası ilişkilere psikanalitik yaklaşımlar üzerine yazdım. Freud (1921), kökleri ödipal duruma uzanan, gruplarda vuku bulan gerilemeyi ve liderin idealleştirilmesini açıklamıştı. Bion (1961) küçük grupların üyelerinin kaç-dövüş ilkesine, (kaynağı preödipal) bağımlılık varsayımlarına ve (kaynağı ödipal) eş olma varsayımına göre hareket ettiklerini öne sürmüştü. Rice (1965) ve Turquet (1975) geniş gruplar üzerinde çalışmış ve üyelerin genel özelliğinin saldırı ve kontrolü kaybetme korkusu yanında, bir kimlik duygusu kaybı olduğunu tespit etmişti.

Genelde, yapılaşmamış (yani, belli görevler etrafında örgütlenmemiş) bütün gruplar kısıtlamacı, gerilemeci bir ahlâk duygusunu güçlendirir. Bu tür ahlâk, toplumsal ağların –bireylerin birbirleriyle iletişim kurdukları; ama birbirleriyle mahrem ve zorunlu kişisel ilişkilere girmedikleri küçük toplumsal gruplar ve cemaatlerin– karakteristik özelliğidir. Bu koşullarda yerleşiklik kazanan temel ortak değerler ve aynı şekilde yapılaşmamış küçük ve büyük gruplarda gelişen geçici ideolojiler kitle psikolojisinin (yani, geçici olarak kendilerini büyük bir gruba ya da kişisellikten uzak bir kitleye ait hissettiklerinde bireylerin tepkilerinin) karakter özellikleriyle önemli oranda benzerlik gösterirler.

Daha önceki çalışmamda (1980b), bu koşullarda grup üyelerinin bebeksi süperego bileşenlerini gruba yansıtma eğilimine girdiklerini

öne sürmüştüm. Bu kişiler bilinçdışı olarak bazı temel değerler –birey olarak her bir üyenin ahlâkından çok farklı bir ahlâk– üzerinde ortak bir uzlaşma kurmaya çalışır. Bana göre, (bu bölüm boyunca ortaya çıkacak nedenler yüzünden benim uylaşımsal ahlâk adını vereceğim) bu ahlâk gizil dönemde –Ödipus kompleksinin en üst noktasına eriştiği kabaca dört-altı yaş arası dönemden ergenlik dönemine kadar geçen sürede– çocukların ahlâkıyla çarpıcı benzerlikler taşır. Süperego gelişmesinin bir parçası olarak gizil dönem, okuldaki ve yetişkinlerin dünyasındaki toplumsal sisteme uyarlanma ihtiyacına ve anne babayla sevgi temelli ilişkileri ödipal aşamanın cinsel ve saldırgan çatışmalarından koruma ihtiyacına son derece bağımlı bir ahlâk sisteminin kuruluşuna tanıklık eder. Gizil dönem psikolojisine karakter özelliğini veren hem anne hem de babayla olumlu ilişkilerin pekişmesi ve ödipal nesneye karşı cinsel özlemlerin ve ödipal rakiple saldırganca rekabetin doğrudan dışavurulmasının bastırılmasıdır. Bu dürtülerin türevleri gizil dönemi niteleyen grup oluşumlarına doğru yönlendirilmiştir ve grupla bütünleşmenin bir parçası olarak, gizil dönemdeki çocuk yeni kurulmuş olan postödipal süperegonun yansıtılmasıyla kendini bütün öteki grup üyeleriyle özdeşleştirir. Aynı zamanda, ödipal dürtülerden doğan ayrıksı bir aşk ilişkisine duyulan özel özlemler, bireysel arzuyla üstlenilen bir grup idealine uygun yaşama arasındaki diyalektiğin başlangıcına işaret eder.

Gizil dönemin grup ahlâkı, cinselliğin yasak ve "ötekiler"in gizli davranışlarıyla ilişkili bir şey olduğu anlamında, hem cinsel bilgiyi hem de "masumiyet"i içeren özellikler taşır. Aynı zamanda genital cinsellik söz konusu olduğunda, anal öncülleriyle yoğunlaşmış olarak algılanan cinsellik hakkında gizliden gizliye uyanan heyecan ve merakla birlikte, örneğin cinsel organlar ve eylemleri pislik olarak görmekte, "pis" şakalarda ve cinsel davranışlar karşısındaki utanma ve iğrenme tepkisinde açığa çıkan aşağılayıcı bir küçümseme de vardır. Gizil dönemin bu basit ahlâkı bireyleri ve nedenleri iyi ve kötü olarak ikiye bölerken, genital cinselliği sevgi ve şefkatten ve genital seksi de çok-yönlü bebeksi cinsel bileşenlerinden koparır ve naifliği, güdülenmiş bir masumiyeti cesaretlendirir. İlginçtir, gizil dönemin çocukları özel hisleri ve fantezilerinde, geleneğin –kendi çocukla-

rına sahip olma teması dışında– yalnızca yetişkinlere ve olgunlara atfettiği romantik aşkın niteliklerini taşıyan, dikkate değer ölçüde bir âşık olma kapasitesi sergilerler (Paulina Kernberg ve Arlene Kramer Richards 1994).

Gizil dönemin değerleri biçimin içeriğe ağır bastığı bir iletişim kurmaya yatkındır: Harekete geçmek yerine dramatiklik ya da teatrallik; derin hisler yerine duygusallık; ve düşüncede, bütünlüklü olan yerine basit ve sıradan olan tercih edilir. Gizil dönem ahlâkını niteleyen çift değerliliğe hoşgörüsüzlük belki de en çarpıcı biçimde çatışmaları "kötü düşmanları" "iyi arkadaşlardan" ayırarak çözümlemede kendini gösterir. Aslında gizil dönem ahlâkı kitsch'le –estetik meziyeti olmamasına rağmen popüler ilgi odağı olan sanat biçimleriyle– büyük benzerlik gösterir. Kitsch genellikle duygusallık, alenilik, yapmacıklık, abartı ve geleneksel olarak egemen ifade tarzlarının kolayca basitleştirilmesi, entelektüel yüzeysellik ve çocukça ideallerin peşine takılmayla; küçük, hoş ve sıcak olanın idealleştirilmesiyle; palyaçolar, bir kış manzarasında bacasından dumanlar tüten bir ev, sıcak, korunaklı, güvenli, basit ve mutlu (fantezideki) çocukluk ortamı imgeleriyle karakterize edilir.

İşte gruba yapılan muazzam yansıtmalara dayanan ve yapılaşmamış gruplarda ve grup gerilemesi koşullarında ortak bir değer sistemi olarak bütün ergenlik hatta yetişkinlik döneminde varlığını sürdüren bu gizil dönem ahlâkıdır. Gizil dönem süperegosu yapılaşmamış grubun üyeleri tarafından kolaylıkla yansıtılmakla birlikte, daha sonraki dönemin son derece bireyleşmiş ve yetişkin süperegosu "olduğu yerde durmaktadır." Bu yetişkin süperego, yetişkinlik döneminde süreğen tutkulu aşk kapasitesini doğuracak şekilde, cinselliği sevgiyle bütünleştirme imkânı sağlayacaktır.

Gizil dönem ahlâkının kitsch'le bu benzerliği gerilemeci grup süreçleriyle kitle kültürünün yaratımları –yani kitle psikolojisinin etkisiyle hareket eden bireyleri çekecek şekilde tasarlanmış ürünler– arasındaki yakın bağlantıya işaret eder.

B. KİTLE PSİKOLOJİSİ VE KİTLE KÜLTÜRÜ

Serge Moscovici (1981), Freud'un kitle psikolojisi kuramını (1921) tek başına ya da küçük gruplar içinde yaşayan, gazetelerini okuyup TV seyreden ya da radyo dinleyen bireylere uygulanabileceğini; çünkü kişinin gördüğü ya da duyduğu şeyin geniş bir izleyici kalabalığı tarafından da görülüp duyulduğunu bilmesinin kişinin kendini o kalabalığın parçası olarak hissetmesine neden olacağını iddia etmişti. Kısacası, kitlesel medya kişinin kendini doğrudan bir gruba ait hissetmesini sağlayan bir eşzamanlı iletişime imkân verir. Radyo gazetelerden daha büyük bir eşzamanlı iletişim sağladığı ve televizyon seyredenle seyredilen arasındaki ilişkinin dolayımsızlığını pekiştirdiği oranda, radyo ve televizyon özel olarak bireysel izleyiciyi bir grup üyesine dönüştürmeye yatkındır. Kitlesel medya iletişimi, yukarıda özetlediğimiz gizil dönem süperegosunun taleplerini yansıtan uylaşımsallıkla aynı niteliklere sahiptir.

Kitlesel medya tarafından yayılan kitle kültürünün özelliği basitliktir ve tüketiciden oldukça sınırlı entelektüel taleplerde bulunur. Televizyonun dili ve otoritesi örtük olarak pasif, sıradan ve "bilgisiz" kitleye hitap eder. Durum komedisinin basit ve kolayca anlaşılır bir hikâyesi vardır ve seyircinin tepkisi kestirilebilir. İzleyicinin narsisistik doyumunu kolaylaştıran hoş bir üstünlük duygusuna kapılması sağlanır. Açık çözümleriyle birlikte sunulan dramatik durumlar cezalandırılan (kötü) suçlu, layığını bulan günahkâr ve doğrunun ve temizin (iyi) muzaffer savunucusu arasındaki mesafeyi hep korur. Duygusallık, çocukluk değerlerine doğru bir yönlendirme ve gerilim ve macera hikâyelerindeki bir parça paranoid ve narsisistik fanteziler geniş ve yapılaşmamış grubun gerilemeci isteklerini karşılar.

Kitle kültürü düzenlenmiş, istikrarlı, katı ve kesin bir uylaşımsal ahlâk sunar: Neyin iyi neyin kötü olduğuna karar veren nihai (ebeveyn) otoriteler vardır; saldırganlık ancak suçluların haklı olarak lanetlenmesi ya da cezalandırılması halinde hoş görülebilir; uylaşımsal grup ahlâkı tartışmasız kabul edilir; ve aşırı duygusallık çocukluk ahlâkı açısından boğucu görülecek bir duygusal derinliğe engel olur. Saldırganlık ana konu olarak göründüğünde bile, kahramanın saldır-

gan canilere hadlerini bildirmesi sadizme hoşgörüyle birlikte gizil dönem süperegosunun zaferi demektir.

Cinsel temalarda da aynı gizil dönem özellikleri ağır basar: Sevgi temelli aşk her türlü erotik unsurdan ayıklanmıştır ya da idealleştirilen değerli bireyler söz konusu olduğunda erotizm hafif bir imayla geçiştirilir. Genital cinsellik "bilinir", ama ancak idealleştirilmiş kişilerin duygusal deneyimleri dışında hoş görülebilir. Tipik olarak, aleni cinsellik uylaşımsal dramada değersiz, aşağılık ve saldırgan ilişkiler ya da "tuhaf" insanlarla bağlantılıdır. Çok-yönlü sapkın olan bebeksi cinsel eğilimlerin doğrudan ifadesine kesinlikle yer verilmez. Uylaşımsal filmlerde, örneğin cinsel etkileşimin anlatımına bariz bir hoşgörüyle bakıldığında bile mutlu bir evlilik yapan insanlar arasında zevk alınan bir cinsellik yoktur ve genellikle özel tutkulu etkileşimin saldırgan, tehlikeli ya da cezayı hak eden nitelikte olduğuna ilişkin açık imalarla birlikte anlatılan "tutkulu" anlar dışında erotikleştirilmiş bir sevgi de görülmez.

Bu filmler özel ahlâkla kaynağını gizil dönem boyunca yaşanan grup süreçlerinden alan uylaşımsallık arasındaki sonu gelmez çatışmaya çok iyi birer örnektir. Bana göre erotik, uylaşımsal ve pornografik filmler arasındaki farklılıkların irdelenmesi kitle kültürünün etkisi altında erotik olanın kabulü ya da reddiyle ilgili bilinçdışı güdüleri daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

C. UYLAŞIMSAL FİLM

The Breakfast Club [Kahvaltı Kulübü] (Hughes 1985) benim uylaşımsal dediğim filmlerin tipik bir örneğidir. Film yeniyetme gençlerin okuldaki çatışmaları ve isyanlarını –seks ve cinsel davranışlar hakkındaki konuşmalarını– anlatıyor ve çok "açık" olduğu izlenimi veriyor. Ne var ki, gençler arasındaki cinsel olarak açık saçık sahnelerde ya herhangi bir duygusal ilişki yoktur ya da bu sahneler bariz bir saldırganlığı betimler. Müsrif bir çocuk ya da pişmanlık duyan bir günahkâr olan asi erkek kahraman kadın kahramana âşık olduğunda, cinsel yakınlaşmaya ilişkin bütün göndermeler kaybolur.

Muazzam bir ticari başarı kazanmış *Fatal Attraction* [Öldüren Cazibe] (Lyne 1987) filmi de tamamen aynı kalıba uyar. Çok güzel ve anlayışlı bir kadınla evli kocanın, önce inanılmaz çekici görünen; ama sonra son derece hasta –kendine zarar veren, doyumsuz ve nihayet cani– olduğu ortaya çıkan bir kadınla ilişkisi vardır. Aldatan; ama artık pişman olan kocanın hayatını tehdit edip ailesini dehşete düşürdükten sonra kadın, kendini savunan diğer kadın (eş) tarafından öldürülür. Uylaşımsal ahlâk anlayışı bir yana, film âşıkların erotik ilişkilerini gösterirken kocayla karısı arasındaki cinsel yakınlaşmadan eser yoktur.

Bir başka örnek *Sex, Lies and Videotape*'tir [Seks, Yalanlar ve Video Teyp] (Soderbergh 1989) ve sadece birbirine âşık olmayan insanlar arasındaki cinsel yakınlaşmayı gösterir; sahici aşk olarak sunulan ilişkide herhangi bir mahrem yan göremeyiz. Kadın kahraman, (filmde kötü karakter olan kız kardeşiyle kendisini aldatan bir avukatın karısı olan kadın kahraman) saf, masum, ketlenmiş, hayal kırıklığına uğramış ve cinsel olarak engellenmiştir. Kocasının karşı kültürden (iktidarsız ve kadınların cinsel itiraflarını ve davranışlarını videoya almak gibi bir cinsel "sapkınlığı" olan bir genç) arkadaşının duygusal kurtuluşuna katkı yaptıktan sonra, kadınla bu genç arasında bir aşk ilişkisi başlar; ama film bu ikilinin herhangi bir cinsel yakınlaşmasını göstermez.

D. FİLMLERDEKİ EROTİK SANAT

Uylaşımsal filmin aksine, Eric Rohmer'in (1969) yönettiği klasik film *My Night at Maud's* [Maud'lardaki Gecem] erotizmin sanatsal olarak filme alınmasına bir örnek oluşturur. Saplantılı genç kahraman hem utangaç hem de kilisede uzaktan uzağa gördüğü bir kıza âşıktır. Bir arkadaşı, trajik bir aşk ilişkisinden yeni kurtulmuş ve kahramanımızın ketum tavrından ve utangaçlığından hem hoşlanan hem de etkilenen, zeki, sıcakkanlı ve bağımsız Maud'u onunla tanıştırır. Kahramanımıza kendisiyle bir gece geçirme fırsatı veren Maud onun diktiği ahlâk duvarlarında gedikler açar; erkek direnir ve kızı redde-

der, gururunu kırar. Nihayet erkek kızı kucaklamaya istekli olduğunda kız kendi kararlarını kendi alabilen erkeklerden hoşlandığını söyleyerek onu reddeder. İki karakter arasındaki etkileşimin ve aralarındaki erotik ilişkinin inceliği ve izleyicinin ikisiyle de özdeşleşebilmesi gerçekten çarpıcıdır.

Yine ticari bir başarı kazanmış olan Bertolucci'nin *Last Tango in Paris* [Paris'te Son Tango] filmi (1974), (Maria Schneider ve Marlon Brando'nun canlandırdığı) iki temel karakter arasındaki cinsel ilişkinin gelişimini anlatır. Schneider potansiyel olarak güzel; ama dökün-tü (ikisinin de kiralamak istediği) bir apartman dairesinde tesadüf eseri Brando'yla karşılaşır. Kız genç bir film yönetmeni olan nişanlısıyla evlenip evlenmeme konusunda kararsızdır. Brando, birlikte yaşadığı kadın daha yeni intihar etmiş olduğundan, derin bir yas ve aynı zamanda kadının kendisini başka bir erkekle aldatması yüzünden öfke içindedir. Kendisinden çok genç Schneider'la isimleri de dahil birbirlerine hiçbir şey anlatmayacakları bir ilişkiye giren Brando yakın geçmişini inkâr etmeye ve alt etmeye çalışmaktadır. Aşkın ve saldırganlığın iç içe geçtiği derinleşen bir cinsel ilişki erkeğin kederini yansıtır ve idealleştirme, kayıp duygusu ve saldırganlık Schneider'a ulaşma çabasının bir parçası olarak ortaya çıkar. Brando'nun sadizminden korkmasına rağmen Schneider Paris'teki bu tuhaf Amerikalı'dan çok etkilenmiştir. Film ikilinin bu ilişkiyi koruma ve geliştirme yönündeki başarısız çabalarını ve ilişkinin trajik sonunu anlatır. Nesne ilişkileriyle örülmüş cinsel aşkın ve derin değerler çatışmasının oluşturduğu bileşim insan tutkusunun karmaşık doğasını anlatır ve filme son derece erotik bir nitelik verir.

Nihayet, Greenaway'in yakın tarihli (1990) filmi *The Cook, the Thief, His Wife and Her Lover* [Aşçı, Hırsız, Karısı ve Âşığı] sadist bir tiranın kontrolündeki bir dünyadan bir kaçış girişimi olarak erotik bir ilişkiyi çok iyi anlatır. Başlangıçtaki tesadüfi bir karşılaşmadan yavaş yavaş yasak, tehlikeli bir cinsel ilişki gelişir. Âşıkların orta yaşlı oluşları aşkları üzerine yeni ve anlamlı bir hayat kurma çabalarının çekiciliğini artırır.

Film oral, anal ve genital anlamları ve bütün insan ilişkilerini bir dışkı ve şiddet dünyasına dönüştüren totaliter bir üstyapıyı bir arada

anlatır. Olaylar seçkin bir restoranın nezih salonunda geçer. Burada tiran ve şürekâsı bildik insan ilişkilerinin bütün kurallarını çiğnerler. Yemek salonunun dışında, aşçı ve yardımcılarının temsil ettiği bir "oral" dünya vardır; bu dünyada kültür ve medeniyet yemeklerin törensi hazırlığıyla korunmaktadır ve buna müzik, bir yamağın melek gibi sesi eşlik eder. Devasa mutfağın dışında ise "anal" dünya, zehirli dumanların, vahşi köpeklerin ve kötü muamele gören insanların olduğu sokak uzanır.

Gözcü tirandan kaçıp mutfağın gizli bir köşesinde buluşmaya çalışan âşıklar sonunda yemek artıklarıyla dolu bir çöp kamyonunun içinde çıplak olarak kaçmak zorunda kalırlar. Âşıklar bu hengameden kurtulup kahramanımızın sorumlu olduğu bir kitaplığa sığınırlar ve en azından geçici olarak, içine hapsedildikleri anal dünyadan onları kurtaran temiz bir banyo sayesinde ilişkileri sağlamlaşır.

Tiranın kadınlara karşı acımasızca kötü davranışı, bilgi ve zekâya karşı derin nefreti, çiftlerin özel ve özgür aşk hayatlarına tahammülsüzlüğü, hepsi birlikte aşkın dramatik bir kutsanmasını oluşturur. Aşkın erotik niteliği, kırılganlığıyla ve karşı koymak zorunda olduğu güçlerin büyüklüğüyle izleyiciyi çarpar.

E. PORNOGRAFİK FİLM

Tipik bir pornografik filmde –ve tipik pornografik edebiyatta– süperego işlevlerine yer yoktur. Hikâyeler cinselliğin kolayca teşhirini vurgular; utanma yok olmuştur. Uylaşımlar değerler ve özellikle bireysel değerlerin sekteye uğratılması bir kere kabul edildiğinde, ahlâki yargıdan özgürlük Freud'un kitlelerin karakteristiği olarak nitelediği kişisel sorumluluktan heyecan ve özgürlük duygusu veren bir kaçış anlamına gelir. Seyirci insani ilişkiler yerine cinsel eylemlerle özdeşleşir. Kahramanların iç dünyalarına ilişkin başka bir fanteziye imkân vermeyecek şekilde herhangi bir belirsizliğin olmaması, anlatının anlamsızlığı cinselliğin mekanikleştirilmesine katkıda bulunur.

Pornografik filmde tipik olarak görülen cinsel ilişkinin insani olmaktan çıkarılması, özellikle bir grup içinde seyrediliyorsa, seyreden

kişide sevgiden kopuk bir halde çok-yönlü sapkın bebeksi cinsel duyguları ve ayrıca pregenital cinselliğin saldırgan özelliklerini harekete geçirir, çiftin cinsel mahremiyetini fetişistik bir değersizleştirmeye uğratarak cinselliği heyecan verici beden kısımlarının bir toplamına indirger ve asal sahneyi yalıtılmış cinsel bileşenlere dönüştürüp saldırganca tahrip eder. Kısacası, burada erotik olanın sapkınca bir yozlaştırılması gerçekleşir ki, bu tutkulu aşkın idealleştirilmesi yanında erotik ve estetik bağlantısını da koparır. Pornografik film uylaşımsal ahlâkla taban tabana zıt –aslında, duygusal yakınlık kadar uylaşımsallığa da köklü saldırı anlamında– olduğu müddetçe, şoke etme değeri de vardır. Ama bireysel olarak duygusal deneyimin en ilksel düzeylerinde cinsel heyecan istendiği zaman bile, pornografi hızla sıkıcı hale gelir ve ters teper. Bunun nedeni, cinsel davranışla çiftin duygusal ilişkisinin karmaşıklığı arasındaki bağın koparılması cinselliği preödipal ve ödipal içerimlerden yoksun bırakır, seksi mekanikleştirir.

Pornografik filmle (saldırgan dürtüler cinsel ilişkiye hâkim olduğunda, bilinçdışı saldırganlık çiftin nesne ilişkilerini kökten tahrip ettiğinde ve partnerlerde ve çiftte bütünleşmiş bir süperego yokluğunun mahrem ve özel olanın mekanize grup seksi içinde çözülmesini kolaylaştırdığında) tutkulu aşkın gerilemesi arasında bir paralellik vardır. Tıpkı grup seksi yapan bireylerin nesne ilişkilerinin kötüleşmesinin bir sonucu olarak bir süre sonra cinsel heyecan kapasitelerinde bir kötüleşme görülmesi gibi, cinsellikle sevginin ayrılmasını bilinçli bir biçimde sömüren pornografik filmin, ters etki yapan çok-yönlü sapkın cinselliğin sağladığı erken cinsel uyarılma etkisi geçtikten sonra, mekanikleşmesi ve sıkıcılaşması da tesadüf değildir.

Pornografik filmin hazır, "uylaşımsal olmayan" ya da "underground"; ama ahenkli bir biçimde tepki veren bir izleyici kitlesi de vardır ve bu kitle geniş grup süreçlerinin karakter özelliği olan cinselliğin analleştirilmesine hoşgörüyle bakar ve ondan hoşlanır (Kernberg 1980b). Bu tepkinin bariz çelişkisi ve pornografik filmin tersine sıkıcı etkileri, kitlesinin son derece istikrarsız olmasında kendini gösterir.

Pornografik filmin karakter özellikleri seyredenleri istila edilmiş asal sahnenin şokundan ve gizil dönem süperegosunun tahammül edemediği bir şey olan sevgiyle cinselliği bütünleştirmek gibi zor bir

işten kurtarır. Bu anlamda, pornografik film uylaşımsal filmin karşı ucunda yer alır ve paradoksal olarak, bütün başka anlamlarda gizil dönem süperegosunun aynı bilinçdışı hâkimiyetine boyun eğer. Aslında, cinsel birleşmenin resmedilmesi dışında pornografik film genellikle son derece uylaşmısaldır ve cinsel iletişim söz konusu olduğunda sıklıkla çocukça bir "espri" ya da eğlence anlayışını benimser; bu da seyircinin her tür derin duygusal tepkiden ya da filmin cinsel içeriğinin saldırgan unsurlarının ayrımına varmaktan uzak durmasına imkân verir. Şaşırtıcı denecek kadar tutarlı bir biçimde estetik bir çerçevenin yokluğu, dekorun, müziğin, tavırların ve genel havanın kabalığında kendini gösteren yetişkin süperego işlevlerinin de yokluğunu yansıtır. Tipik olarak, cinsel davranışların saldırgan, dikizci sergilenişi, mekanik olarak girme ve ona girilme hareketlerinde odaklanma, genital organların ve bedenin ilgili parçalarının kavranması ya da kavraması insan bedeninin yalıtılmış parçalara bölünmesine katkıda bulunurken, bu parçaların tekrar tekrar gösterilmesi cinsel organlara fetişleştirici bir yaklaşıma işaret eder.

Stoller'ın (1991b) pornografik filmlerin oyuncuları, yönetmenleri ve yapımcılarının psikolojisi üzerine yaptığı araştırma bu insanların travmatik, saldırgan deneyimlerini, özellikle kendilerini aşağılanmış ve cinsel travma geçirmiş hissetmelerini çarpıcı bir biçimde gösterir. Stoller'ın iddiasına göre, pornografi bilinçdışı olarak, bu filmlerin yapımında rol alan insanların, çok-yönlü sapkın bebeksi cinselliğin etkisi altında genital cinselliğin ayrı bir ifadesi yoluyla bu deneyimleri dönüştürme çabasını temsil eder. Pornografik film her ne kadar uylaşımsal filmlere hiç benzemediği izlenimi verse de, erotizmin cinsel ve duyusal yanlarını sevgi ve idealleştirilen yanlarından mutlak anlamda koparması aynıdır.

F. UYLAŞIMSAL FİLMİN YAPISI

Uylaşımsal filmlerdeki erotik sahneler pornografik filmin tersyüz edilmiş halidir. Uylaşımsal erotik film, kitle kültürünün uylaşımsal ahlâkla uyumlu zevkleri düzeyine kolayca ve anında tatmin edici bir

gerileme sağlar ve gizil dönemin süperego değerleri temelinde bir grup kimliğinin istikrarını temin eder. Bu filmler genellikle bir anlatı içeriyor ve bazı karakter gelişimlerini yansıtıyor olmakla birlikte, kahramanların cinsel hayatlarına bakışları her zamanki gibi gizil dönem süperego ahlâkını yansıtır. Yoğun cinsel ilişkiler belki ilişkileri ağırlıklı olarak saldırgan ya da duygu yüklü olan bireyler söz konusuysa gösterilir; ama sevgiyle birbirine bağlı çiftler, üstelik bir de evliyseler, cinsel birleşme anında gösterilmezler: Ödipal yasaklar iş başında. Bu filmler duygusal ilişkileri basitleştirir ve bireylerin kabul edilebilir davranışları ve tepkilerine rağmen, pornografik filmlerle çarpıcı bir benzerlik taşıyacak kadar duygusal derinlikten yoksundur; bu filmler, pornografik filmlerde olmayan duygusal niteliği olan, ama gizil dönem ideallerini temsil eden bir insanı anlatır. Uylaşımsal filmler, pornografik filmin odağındaki çok-yönlü sapkın bebeksi cinselliği tümden yok sayar.

İlginçtir, uylaşımsal film erotizm yerine sıklıkla saldırganlığın sergilenmesine imkân verir. Sansür (ya da yapımcıların otosansürü) doğal olarak uylaşımsal filmi destekliyor ve erotik sanata çok az hoşgörü gösteriyor olmakla birlikte, bu ayıklama sürecinin mekanizmaları muhtemelen, en azından kısmen, bilinçdışıdır ve burada, sansürü belirleyen temel ilkeleri pek analiz etmeksizin, sansürü beklenen izleyicinin gizil dönem psikolojisiyle sezgisel olarak özdeşleştirme söz konusudur. Ticari filmlerde izlenme oranları üzerine tahmin yapan bir uzman arkadaşın aktardığına göre, kuşku belirdiğinde bir film defalarca izlenir ve saldırganlık sahnelerinin defalarca izlenmesi seyirci üzerinde duyguları dumura uğratıcı bir etki yaparken aynı etki erotik sahnelerde görülmez. Bu yüzden, erotik içerikli filmlerin izlenme oranı saldırgan içerikli olanlara göre her zaman daha düşük tahmin edilir. Ama sansür kurallarına tamamen uyan erotik sanat filmleri, uylaşımsal erotik filmlerin aksine, nadiren büyük ticari başarı kazanır. Diyebiliriz ki, sansürcüler isteksiz de olsa (bir kısım) erotik sanata saygı gösterir; sansürcülerin yapamadığını sanat filmlerinin ticari başarısızlığı kendi başına yapar. Erotik sanata uylaşımsal hoşgörüsüzlük en başta kitle psikolojisine karşılık veren kitle kültürü üreticilerinin şaşmaz sezgilerine bağlıdır.

G. SİNEMADA EROTİK SANATIN YAPISI

Bana göre, erotik sanatın birçok kendine özgü boyutu vardır: Ana tema olarak insan bedeninin güzelliğinin temsili, yani estetik boyut tutkulu aşkın vazgeçilmez parçası olarak bedenin idealleştirilmesini yansıtır. İnsan bedeninin coğrafyası denebilecek şeyin sanatsal anlatımı, güzellik ideallerinin bedene yansıtılması, beden aracılığıyla benliğin doğayla özdeşleşmesi ve insan güzelliğinin geçici olduğu kadar aşkın doğası, erotik sanatın belli başlı unsurları sayılır.

Erotik sanat aynı zamanda müphemliğiyle nitelenir. Bu sanat âşıkların ilişkilerindeki çoklu potansiyel anlamları verir ve bütün ilişkilerin karşılıklı oluşuna, içkin olarak, bebeksi cinselliğin çok-yönlü niteliğine ve insan ilişkilerindeki çift değerliliğe işaret eder. Bu müphemlik her erotik ilişkide canlanan ve erotik gerilimi artıran ilksel bilinçdışı fantezi alanına açılır.

Erotik sanat cinselliğe karşı kısıtlayıcı uylaşımsal yaklaşımı sekteye uğratır ve içkin bir etik değerler ve sorumluluk çerçevesini simgeleyen bir erotik deneyimi açığa çıkarır. Sanatta erotik olan insan değerlerinin ciddi ve yetişkin bir veçhesi olarak betimlenir ve bebeksi engellemeleri ve cinselliğe getirilen sınırlamaları ortadan kaldıran yetişkin bir ego idealinin simgesidir.

Erotik sanat romantik bir boyut da taşır; bu sanatta uylaşımsallığın kısıtlamaları karşısında ve geniş grup olgularını karakterize eden (ve pornografinin psikolojisinde bulunan) analleştirme, değersizleştirme ve insani özelliklerden koparmada görülen cinselliğin aşağılanması karşısında isyan eden âşıkların açıkça idealleştirildiğini görürüz. Erotik olanın romantik yanı aynı zamanda aşktaki ideal kaynaşmayla bir çift olarak âşıkların özerklik iddialarını birleştirir. Erotik ilişki tutkulu aşkın bir ifadesi haline gelir.

Son olarak, erotik sanat erotik nesnenin bireyselleşmiş niteliğini vurgular; bu sanat "doymamış" bir gizlilik, mahremiyet unsuru ve aynı zamanda potansiyel bir "utanmazlık" barındırır. Ne var ki, erotik nesnenin açıklığı ya da "çıplaklığı" bu tür sanatın başarılı eserlerinin ayartıcı ve kedeyen bir bileşeni olan bir mesafe unsuru tarafından nüfuz edilmez kılınmıştır. Erotik sanat izleyicide doyurulması imkânsız

bir özlem uyandırması anlamında kendine yeterlidir; bu sanat tamamen özümlenemez ve izleyicinin onunla bütünsel olarak özdeşleşme yetisini sekteye uğratan bir dokunulmazlık taşır. Aynı anlama gelmek üzere, asal sahne (açıkça resmedilen cinsel mahremiyet) sanat eserinin kendine yeterliliği sayesinde incelikle korunmuştur, öyle ki sevgiyle erotiğin, tam anlamıyla fiziksel ve duyusal olanla erişilmesi imkânsız ideal ya da romantik olanın bütünleşmesi sanat eseriyle izleyici arasındaki uçurumun aşılmasına engel olur.

Erotik sanatın bu genel özellikleri heykelde, resimde, edebiyatta, müzikte, dansta ve tiyatroda ifade edilebilir; ama belki de hiçbir araç bu özellikleri sinemadaki kadar başarıyla veremez. Sinemanın gayet açık olarak kitle kültürünü yansıtan uylaşımsal sanatın bir aracı olduğunu söyleyebiliriz ve bu yüzden sinemanın erotiği ifadesindeki uylaşımsallık kaçınılmazdır. Görsel imgelerinin gücü ve doğrudan etkisi düşünüldüğünde film erotizmin, aynı zamanda erotik sanatın tersyüz edilmiş halini –yani, analiz edilen, kişisellikten kopuk pornografideki genitallik ve çok-yönlü sapkın bebeksi pregenital cinsellik gibi ayrı, uylaşımsal olarak tabu konuları– ifade etme yetisinden ayrı düşünülemez bir aracı olarak özel bir potansiyele sahip olabilir. Aslında bizi uylaşımsal filmleri, erotik sanat filmlerini ve pornografik filmleri kıyaslamaya teşvik eden filmin erotik olan için bir araç olarak özel gücünden başka bir şey değildir.

Film, genital organları ve öteki beden parçalarını ve bu parçaların iç içe geçişini tasvir ederken onları yalıtma, abartma ve ayırma yetisiyle, insan bedenini fetişleştirme kadar idealleştirme için de bir araçtır. Sinemanın görsel ve işitsel özellikleri izleyicinin fantezide ödipal çiftin özel hayatına tecavüz ettiğini fark etmesini sağlar; bu asal sahnenin sadistik ve dikizci bir ihlali olduğu kadar, tersinden bakıldığında, teşhirci ve mazoşist itkilerin ve bu itkilerle bağlantılı homoseksüel ve heteroseksüel dürtülerin yansıtılmasıyla sağlanan bir doyumdur da.

Sinema aynı zamanda izleyiciye (genelde cinsel davranışların ve grup seksine katılan öteki çiftlerin doğrudan gözlenmesi ve onlara katılımın betimlenişini kontrol eden) zaman ve mekân sınırlarını aşma imkânı tanıdığı kadar, bilinçdışı fantezinin doğasıyla güçlü bağlantıları olan görsel deneyimin keyfi olarak hızlandırılması, yavaşlatıl-

ması ve çarpıtılmasına imkân verir. Sinemada erotik olanın anlatımı uylaşımsal utanma engellerini kırma potansiyeli taşır ve hem ödipal hem de preödipal cinselliğin bütün bileşenlerini temsil ettiğinden, cinsel uyarılma sağlar.

Sinema, özellikle bir izleyici topluluğuna, kitle kültürünü yaymanın en etkili aracı olduğundan, izleyicilerin kitle psikolojisine göre davranmalarını teşvik eder; ve sinemadaki erotik unsurlar uylaşımsal olarak tahammül edilebilir olana karşı bir meydan okumadır. Erotik olana karşı tahammülsüzlük kitle psikolojisinin karakteristiği olduğundan, sinemadaki erotik sahneler, cinsel içerikli filmleri tek başına izleyenler ya da pornografik filmleri izlemek için toplananlar dışında, uylaşımcı izleyiciyi şok eder. Sinemadaki erotizm uylaşımsal olanın sınırlarını tehdit eder.

Şimdi bu şoka biraz daha yakından bakalım. İzleyici için, cinsel birleşme esnasında bir çifti gözlemek ödipal çiftin ilişkisini ihlal etme karşısındaki eski yasakları ve bununla bağlantılı yok edilen ya da bastırılan heyecanı canlandırır. Seyircinin izlediği şey hem bebeksi süperego hem de uylaşımsal gizil dönem süperegosunun muhalefetiyle karşılaşır. Filmin, özellikle görsel uyarılar aldığında cinsel heyecan duyma kapasiteleriyle barışık yaşayan izleyicilere verdiği cinsel heyecan yürekten desteklenen değerlere karşı bir saldırı olarak algılanabilir (elbette, şiddetli cinsel engellenme yaşayan izleyiciler lanetler yağdırıp gördüklerinden iğrenecektir).

Sanat filmi izleyicinin kendisini (bilinçdışında anne baba çiftini temsil eden) kahramanla özdeşleştirmesini kolaylaştıracak şekilde yapıldığından, şokun şiddeti artar. Bir tabunun ilk ihlali suçluluk, utanma ve şaşkınlık verir. Dikizci ve teşhirci dürtülerin sırasıyla sadistik ve mazoşistik özellikleriyle birlikte, oyuncunun teşhirci davranışlarıyla bilinçdışı özdeşleşme izleyicinin süperegosuna şoke edici bir meydan okuyuştur.

Bir sanat formu olarak erotik sinema duygusal yetişkinlik, cinselliği hoşgörme ve ondan zevk alma kapasitesi, erotizmle sevgiyi birleştirme, erotik olanı karmaşık bir duygusal ilişkiyle bütünleştirme, ötekilerle ve onların nesne ilişkileriyle özdeşleşme kapasitesi ve tutkulu aşk kapasitesiyle ilgili daha önce özetlenen gelişmelere paralel

olarak etik ve estetik değerlere duyarlı olma kapasitesi gerektirir. Bu duygusal yetişkinlik kitle psikolojisinin etkisiyle geçici olarak zayıflama eğilimi gösterir.

Sinemada birbirine âşık çiftle özdeşleşme kapasitemiz, tuhaf bir biçimde, hem mahremiyeti hem de izleyiciyi koruyan yeni bir mahremiyet boyutu yaratır; bu pornografik filmin mahremiyeti ve özel alanı yok etmesiyle taban tabana zıt bir boyuttur. Sanat filminde, cinsel mahremiyete tanık olmanın canlandırdığı cinsel uyanışın dikizci ve teşhirci öğeleri ve bu ihlalin sadistik ve mazoşistik unsurları, karakterlerle ve onların değerleriyle özdeşleşme çerçevesi içinde varlık kazanır. İzleyici bilinçdışı olarak çiftin özel hayatını koruma sorumluluğu üstlenirken asal sahneye katılır. Ve çok-yönlü sapkın bebeksi cinselliğin saldırgan unsurları ödipal cinsellik içinde, saldırganlık da erotizm içinde eritilmiştir. Bu, saldırganlık egemen olduğunda, belli patolojik koşullardaki ve pornografideki cinselliğin özelliği olan erotik yanın gerilemesinin zıddıdır.

Erotik sanat, bireylerin ve çiftin tutkulu aşk ilişkisi kapasitesinde yansıyan, cinselliğin, derin nesne ilişkilerinin ve yetişkin değer sistemlerinin bir sentezini yaratır.

Uylaşımsal film, pornografik film ve erotik sanat filmi arasındaki ilişkiler grup, uylaşımsal kültür ve tutkulu bir ilişki içindeki çiftle ilgili dinamikleri yansıtır. Çift her zaman, derin anlamda, toplumdışı, gizli, özel ve isyankârdır ve uylaşımsal olarak hoşgörülen aşka ve cinselliğe karşı bir meydan okumadır. Uylaşımsal kültür tarih boyu, en azından Batı uygarlık tarihi boyunca, iffetlilik [puritanism] ve edepsizlik [libertinism] dönemleri arasında gidip gelirken, çiftle grup ve özel ahlâkla kültürel uylaşım arasında kurulan örtük karşıtlık sabit kalmıştır. Hem iffetlilik hem de edepsizlik cinsel çifte karşı uylaşımsal müphemliği yansıtır ve tarihsel salınım bu defa aynı anda bir uçta uylaşımsal kitle kültürü ve kitsch öbür uçta da pornografinin varlığında yankılanır. Denebilir ki, tutkulu aşkı ancak yetişkin çift ve erotik sanat var edip koruyabilir. Uylaşımsallık ve pornografi tutkulu aşka karşı tahammülsüzlükte bilinçdışı ittifak halindedir.

12
Çift ve Grup

A. ERGEN GRUPLARI VE ÇİFTLER

Ergen cinselliği, ergenlikteki hormonal değişimlerin uyandırdığı cinsel heyecan ve erotik arzunun etkisiyle başlar; bedendeki değişikliklerin algılanması erotik uyarıya daha artan oranda bir tepki verilmesini getirir. Ego işlevlerindeki kısmi gerileme gelişir ve cinsellikle ilgili yeniden alevlenen bilinçdışı çatışmalarla başa çıkmak üzere ayrıştırma süreçleri harekete geçer; söz konusu cinsellik çatışmaları birbiriyle tamamen zıt davranış kalıplarında, özellikle cinsel tepkiden suçluluk duyma ve onu bastırma dönemleriyle (ergenlik dönemine

özgü perhizci dalgalanmalar) çok-yönlü sapkın bebeksi cinsel dürtülerin yaşandığı dönemler arasında gidip gelişlerde kendini gösterir. Bastırmacı ego mekanizmalarının gerilemesi süperegonun kısmi gerilemesi ve yeniden örgütlenmesiyle ve yeni yeni uyanan cinsel dürtüleri bebeksi süperego engellemeleriyle bütünleştirme ihtiyacıyla ilişkilidir. En uygun koşullarda, genital ve pregenital, çok-yönlü sapkın bebeksi itkilere hoşgörü bunların benliğin değişen deneyimlerinin bir parçası olarak bütünleşmelerine imkân verir ve eşzamanlı olarak ödipal nesnelere yönelik cinsel dürtüler karşısındaki bebeksi engellemeler de yeniden olumlanır.

Yetişkin cinsel aşk kapasitesinin gelişimi açısından önemli bir yapısal koşul, ergenliğin kimlik bunalımı bağlamında bütünleşik bir ego kimliğinin güçlenmesidir. Sınır kişilik örgütlenmesi ve (sınır ya da değil) narsisistik kişilik yapısı gösteren hastalar üzerinde yaptığım gözlemler temelinde vardığım sonuçlara göre, ego kimliği bütün bebeklik ve çocukluk dönemleri boyunca, ayrıştırma mekanizmaları ve ilgili işlemlerin egemen olduğu ilksel ego örgütlenmesinin aşılması sürecinden geçerek aşamalı bir biçimde kurulur. Ego kimliği, bütünleşik bir benlik kavrayışının ve ana mekanizmaları bastırma ve ilgili savunmacı faaliyetler olan bütünsel nesne ilişkilerinin kurulmasına bağlıdır, aynı zamanda da bu kuruluşu pekiştirir. Erikson (1956), ergenliğin ilk aşaması olarak mahremiyetin yaratılmasını anlatırken, bu aşamanın ergenlerde bir kimlik duygusu yaratmaya bağlı olduğu üzerinde önemle durur. Âşık olma ve âşık kalma kapasitesinin gelişiminde sözünü ettiğim aşamalar bu kavrayışın normal ve patolojik aşk ilişkilerinde hayata geçirilmesinden başka bir şey değildir.

Ergenlikte tipik olarak görülen şey kimlik bunalımlarıdır, kimlik dağılması değil; bu iki kavramı birbirinden kesinlikle ayırmak gerekir. Bir kimlik bunalımı, Erikson'a (1956, 1950) göre, gelişmenin belli bir aşamasında kişinin içinde taşıdığı kimlik duygusuyla psikososyal çevrenin sağladığı "onay" arasındaki tekabüliyetin kaybolması demektir. Eğer ağır basan tekabüliyet değil de uyuşmazlıksa, dışarıyla uyum yanında benlik kavrayışı da tehdit altında demektir ve kişinin çevreyle ilişkisi kadar kimlik duygusunu da yeniden gözden geçirmesini gerektirir. Buna karşın, kimlik dağılması sınır patolojisinin tipik

bir sendromudur (Jacobson 1964; Kernberg 1970) ve özelliği karşılıklı olarak ayrışmış ego durumları ve yalnızca benliğin değil; süperego ve içselleştirilmiş nesne ilişkileri dünyasının da bütünleşmemiş oluşudur. Kimlik bunalımıyla ego kimliği arasında bir ilişki mevcuttur: Bireyin temel ego kimliği ne kadar istikrarlıysa, o kişi kimlik bunalımlarına karşı o kadar donanımlıdır; kurulu bir ego kimliğine çevreden gelen meydan okuyuşlar ne kadar şiddetliyse, kimlik oluşumu kusurlu olan kişi için çöküntü ihtimali o kadar yüksektir.

Kimlik bunalımıyla kimlik dağılması arasındaki farklılığın klinik olarak teşhisi ergenlik çağındaki kişinin davranışlarıyla geçmiş ve şimdiki öznel deneyimlerinin titiz bir incelemeye tabi tutulmasını gerektirir. Otoriteye baş kaldırma, dile getirilen isyankâr düşüncelerle taban tabana zıt davranışlarla yan yana var olabilir. Yoğun aşk ilişkileri ve sadakat gösterileri düşüncesiz, ihmalkâr ve hatta kaba ve çıkarcı davranışlarla aynı anda görülebilir. Ne var ki, ergenlerin belirgin olarak çelişkili ego durumları ve eylemlerle ilişkisi incelendiğinde görülür ki, temel bir duygusal süreklilik duyusu normal ve nevrotik ergeni kimlik dağılması gösteren, örgütlenmesi daha bozuk yetişkinlerden açıkça farklılaştırır. Bu farklılaşmayı anlamamızda özellikle yardımcı olacak nitelikleri şöyle sıralayabiliriz (Kernberg 1978): suçluluk duyma ve ilgi gösterme kapasitesi ve genelde duygusal bir patlama sonrası ortaya çıkan saldırgan davranışı tamir etmek için duyulan sahici istek; arkadaşlar, öğretmenler ya da öteki yetişkinlerle kalıcı, çıkara dayanmayan ilişkiler kurma kapasitesi yanında bu insanların derinliğine, görece gerçekçi bir değerlendirmesini yapma kapasitesi; ve tutarlı bir biçimde genişleyen ve derinleşen bir değerler dizisi –bu değerlerin ergenin çevresindeki yaygın kültürün değerleriyle uyum içinde olup olmadığına bakılmaksızın– oluşturma kapasitesi.

Farklılık esasına göre yapılan bu teşhisimin pratik değeri şuradadır: Bir ergenin kurulu ego kimliğinin istikrarına ilişkin makul bir kesinlik, âşık olunduğunda ve aşk ilişkilerine girildiğinde yaşanan karmaşa ve çatışmaların genelde sınır ve narsisistik kişilik yapılarını yansıtmadığı konusunda bize temel bir güvence sağlar. Ergenlerdeki cinsel çatışmaların tipik klinik tezahürleri –sevginin cinsel heyecandan koparılması, aseksüel ideal nesneler ve öteki cinsin cinsel bakımdan de-

ğersiz görülen nesneleri arasındaki ikilik, aşırı suçlulukla içten gelen cinsel itkilerin dışavurumu– normal çatışmalardan şiddetli nevrotik çatışmalara uzanan bir yelpaze içinde görülür ve bunu teşhis etmek tedavi açısından önemli olabilir. Buna karşılık, kimlik dağılmasının mevcudiyeti ciddi bir psikopatolojiye işaret eder; bu patolojide cinsel çatışmalar normal bir aşk hayatının uzun dönemli kesintilerinin bir başlangıcıdır sadece.

Kuzey Amerika'nın büyük metropoliten alanlarındaki yoksul kentli gençlerin oluşturduğu toplumsal gruplardan gelenlerin ergenlik sorunlarıyla ilgilenen akıl sağlığı uzmanları açısından, benim orta sınıf Amerikalı ergenlerden elde edilmiş verilere dayalı çatışmalı aşk ilişkileri anlatımım belki de pek bir anlam ifade etmeyecektir. Kaotik bir aile ortamında yetişmiş, geçmişinde cinsel şiddet dahil her türlü şiddete tanıklık etmiş ya da bizzat yaşamış ergen gençlerin, bırakın bütünlüklü bir süperego, bütünlüklü bir içselleştirilmiş nesne ilişkileri dünyası kurma kapasitesi geliştirmelerini beklemek hayal olacaktır. Bir aşk ilişkisi kurma böylesi koşullarda ciddi tehditlerle karşı karşıyadır ve belirgin bir eksiksiz cinsel "özgürlük" yaşama oranı şahsın mahrem bir kişisel ilişkiye bağlanma kapasitesindeki keskin sınırlamalara tekabül ediyor olabilir. İşte bu yüzden psikopatoloji tezahürlerini ve aşk ilişkileri kurmaktaki aczi yetişme koşullarına ve toplumsal çevreye atfetme eğilimi güçlüdür. Bu bağlamda, az önce özetlediğimiz normal kimlik özellikleri toplumsal nimetlerden yararlanamayan, belki de toplumdışı kalmış, alt-gruplara katılmakla şiddetli psikopatolojiyi birbirinden ayırmamızda yardımcı olabilir. Ailenin dağılmasıyla içine düşülen son derece patolojik bir toplumsal yapı psikopatolojiyi destekler; ama patolojik bir toplumsal çevreyle sağlanan yüzeysel bir katılım ergenlik çağındaki bir kişinin gelişme seyrinin altta yatan gücünü maskeliyor olabilir.

Ödipal çatışmaların yeniden canlandırılması ve ödipal cinsel dürtülerin bastırılması etrafında dönen mücadele, ergenlik dönemindeki gencin anne babaya ilişkin nesnelerden kopması ve kendi akran grubu içinde toplumsal bir hayat kurması için başta gelen bilinçdışı güdülenimdir. Anne babaya ait evin daha önce kabul edilmiş olan davranış kuralları ve değerleri karşısındaki isyana, hayran

olunan öğretmenlerde ve sürekli genişleyen bir dünyada yeni değerler, idealler ve davranış kuralları arayışı eşlik eder. Ergenliğin ilk dönemlerinde grup törelerine sıkı sıkıya bağlı kalma varlığını sürdüren gizil dönem ahlâkının bir işaretidir; böylelikle bu törelerin bir parçası olarak mevcut olan ama değersiz görülen cinsellikle, bireyin bir "gizli" potansiyeli olarak zamanla evrilen sevgi temelli ve romantik aşk kapasitesi arasındaki ayrım bir kere daha teyit edilmiş olur. Ergenliğin ilk dönemlerindeki erkek gruplarının bilinçli olarak gizil dönem çocuğun heyecan verici; ama anallik izleri taşıyan, sevgiden yoksun genitallik kavrayışına onay vermesi aynı dönemi yaşayan kız gruplarının tipik yaklaşımıyla karşıtlık oluşturur. Kızın ideali ve hayran olunan bir erkek nesneyi romantikleştirerek benimseyişi kısmen genital arzuların "gizli", mahrem uyarılarının bir sonucudur.

Ergenliğin son dönemlerinde en ciddi görev bir cinsel mahremiyet kapasitesi geliştirmektir; bunu başarmak için, yalnızca çiftin içinde yaşadığı yetişkinler grubunun değil; aynı zamanda kendi akran grubunun da uylaşımsal cinsel töreleri ve değerlerine karşıtlık içinde çifte özgü bir mahrem ilişki kurulmak zorundadır. Bu iki grup arasındaki ilişkiler artık önemli hale gelmiştir. Göreli toplumsal istikrar dönemlerinde ve göreli homojen toplumsal çevrelerde, ergenlik çağındaki grubun yetişkinler dünyasının kültürleri ahenk içinde olabilir ve yeni oluşmuş çift ilişkilerine görece kolay bir geçiş imkânı sağlayabilir. Bu koşullarda, ergenlik dönemi değerlerine bağlılık, zamanla bu değerleri bir kenara atma ve uylaşımsallığın katı kurallarına kendini ezdirmeden yetişkinler dünyasının değerlerini benimseme görece basit işlerdir.

Ama iki dünya arasında keskin uçurumlar varsa, örneğin ergenlik çağındaki gençlik grupları yoksul alt-kültürlerden geliyor ya da şiddetli ve ayrımcı toplumsal ve politik çatışmalar yaşayan bir toplumun parçasıysa, ergenlik döneminin sonlarına gelmiş gençlik grupları yetişkinler dünyasının çevresinde oluşan ideolojik tutumlara sıkı sıkıya sarılabilir. Örneğin, kolej kampüslerindeki "political correctness" [siyaseten doğruluk] yanlısı ya da karşıtı toplumsal baskılar ya da uyuşturucu, feminizm, azınlıklar ve homoseksüellik yanlısı tutumlar bu

gençlerde gerilemeli grup süreçlerini cesaretlendirebilir ve bir çiftin kendi özel mekânını oluşturmasını çok güçleştirebilir.

Bundan başka, şiddetli karakter patolojisi ve kimlik dağılması gösteren ergenlik dönemindeki gençlerin ergen gruplarının değerlerine sıkı sıkıya sarılmaya özellikle ihtiyaçları vardır. İşte bu yüzden, aşk ilişkisi yaşayan ergenlik dönemindeki bir çiftin çevrelerindeki grup baskılarından kurtulup bağımsızlıklarını ne oranda koruyabildiklerini incelemek faydalıdır. 1960'ların hippi karşı-kültür hareketi döneminde, kısıtlamasız cinsel özgürlük gençlik gruplarının ideolojisiydi. O zamanlar ergenlik dönemindeki birçok genç yüzeysel bir "cinsel özgürlük" maskesi altına cinsel engellenme ve bununla ilişki psikopatolojiler saklamıştı. "Hippi" gençlerin özgür cinsel davranışları altında sıklıkla histerik, mazoşistik ve narsisistik patoloji yatıyordu. Ve 1990'ların bazı kolej kampüslerindeki akran baskıları uylaşımsal olarak tehlikeli bir erkek cinselliği korkusunu güçlendirebilir. Bu da yetişkin bir aşk ilişkisinin gereği olan cinsel çiftlerin oluşumunu engelleyerek gerilemeli sadomazoşistik cinsel ilişkilerin yolunu açabilir. Bunlar şiddetli karakter patolojisiyle hastanelerde tedaviye alınan gençlerde çok sık görülen dinamiklerdir.

Bu tür bir tedavide, gençler arasındaki cinsel davranışların ne kabul edildiği ne de hoş görüldüğünü dikkate almak sağlık personelinin toplumsal ve yasal sorumluluğudur. Halbuki, deneyimli terapistler genel olarak ergenlik dönemi gençlerinden kurallar ve düzenlemelere kafa tutarak cinsel mahremiyet arayışına girmelerini bekler. Genç ne kadar sağlıklıysa, bir çift olarak bir ilişki kurmak ve geliştirmek için bu kısıtlamaları o kadar iyi anlayacak, düzeltecek; ama aynı zamanda –tek başına ve dürüstçe– onlara isyan edecektir. Narsisistik ve sınır durumlardaki gençleri tedavi ederken sıklıkla karşılaştığım bir durum şu olmuştur: Bu gençler yasaklanmış olduğunu düşündükleri cinsel davranışları üzerine kaşlarımın çatılmayışını hayretle karşılamıştır. Yine bu gençler en az ahlâkçı olmaları beklenen alanlarda –yani, nesne ilişkilerinin çelişkili, kaotik, bölünmüş doğasıyla ilgili alanlarda– beni müthiş "ahlâkçı" bulmuşlardır.

Bir nevrotik gencin patolojik karakter yapısının analizi karşılıklı ayrık ya da bölünmüş ego durumlarının bütünleştirilmesini ve iç-

güdüsel itkiler karşısında tam bir aşk ilişkisine engel oluşturan tepki oluşumlarının üstesinden gelinmesini öne çıkarmalıdır. Ne var ki, en uygun koşullarda bile, patolojik karakter eğilimlerinin kararlılığı bir gencin ego kimliği duyusunu güçlendirmiş ve zenginleştirmişse, tam bir ego kimliği ancak zaman içinde ortaya çıkabilir. İçselleştirilmiş nesne ilişkilerinin belli özellikleri ancak, yıllar süren bir süreç içinde, anne babaya ilişkin nesnelerin yetişkin rolüne özgü yanlarıyla özdeşleşme gerçekleştiğinde, güçlendirilmiş bir ego kimliği içinde eriyerek tam bir bütünleşme sağlayabilir. Nihayetinde aşk, ancak zaman geçtikçe "sınanabilir" bir süreçte, ödipal nesnelerin babaya ve anneye özgü işlevleriyle kurulan özdeşliği bütünleştirmek zorunda kalacaktır. Anne baba çiftinin üretken rolleriyle kurulan tam bir özdeşlik sevilen ötekinden bir çocuk sahibi olma isteğiyle pekişir: Bu kapasite ilk kez ergenlik sonlarında ortaya çıkar ve yetişkinlerde olgunlaşır. Bu, bilinçli bir özlem olarak, yetişkin cinsel aşkın bir başka özelliğidir. Yetişkin bir çiftte bunun engellenmesi önemli mazoşistik ve özellikle narsisistik çatışmaların işareti olabilir. Elbette, böyle bir özlemin aslında istenmeyen hamileliklerin rastgele, sorumsuzca kabullenilmesinden ayrı tutulması zorunludur.

Başka bir deyişle, ergenlik dönemi aşk ilişkileri sağlam ve derin hale gelebilir; ama istikrarlı olabilmeleri gelişmesi için zamana ihtiyacı olan gencin kişiliğine bağlıdır; sonucu kestirmek zordur. Ergenlik çağında başlayan bir bağlılık sözü bir belirsizlik taşıdığı gibi, bir maceradır da. Bir dereceye kadar bu yetişkin çiftler için de geçerlidir.

Ergenlik dönemi gençleri üzerinde çalışan psikoterapistler için, tam ve yoğun bir ilişkide cinsel mahremiyete romantik bir yol bulma yönünde dönemsel ve normal bir arayışın olduğunu akılda tutmak faydalıdır. Eğer bu yol ergenlikte başarıyla geçilememişse, gelecek bağlılıkların başarısı tehlikeye düşecektir; dolayısıyla bu geçiş insan deneyiminin hayati bir alanıdır; gençlerle ilgilenen terapistlerin bu alanı önemsiz görüp ihmal etme çabalarına karşı durmak gerekir.

B. YETİŞKİN ÇİFTE DIŞTAN GELEN MEYDAN OKUYUŞLAR

Sevgi ve erotizmi bütünleştiren ayrıksı bir aşk ilişkisini yaşatan ve sürdüren, derin ve ortak değerleri olan yetişkin cinsel aşk her zaman kendisini çevreleyen toplumsal gruba açıktan ya da gizliden gizliye muhalefet içindedir. Böyle bir aşk yetişkin çifti toplumsal grubun uylaşımlarına katılmaktan kurtarır, belirgin biçimde özel ve gizli olan bir cinsel mahremiyet deneyimi yaratır ve ilişkiyi hem tehdit eden hem de zenginleştiren karşılıklı belirsizliklerin aşk ilişkisiyle bütünleşeceği bir ortam kurar. Cinsel aşkın bu uylaşımsallıktan uzak niteliği çeşitli patolojiler yansıtan asi gençlik alt-grupları ya da teşhirci davranışlarla karıştırılmamalıdır. Ben, genellikle çok özgün yollarla, çiftin ilişkisini sağlamlaştıran ve belki toplumsal çevreye yüzeydeki bir uyarlanmayla maskelenmiş olan içten bir tutumu anlatıyorum.

Ama bir aşk ilişkisi yaşayan çift, gruba muhalif olsa da, varlığını sürdürmek için gruba ihtiyaç duyar. Tam anlamıyla yalıtılmış bir çift, ilişkiyi yok edebilecek ya da partnerlerin ikisine de büyük zarar verebilecek ciddi bir saldırganlık tehlikesiyle yüz yüzedir. Hatta dahası, partnerlerden bir ya da her ikisinin şiddetli psikopatolojisi, çiftin bilinçdışı geçmişin en kötü yanlarını birbirine yansıtarak yeniden canlandırdığı, bastırılmış ya da ayrıştırılmış, çatışmalı, içsel nesne ilişkileri ortaya çıkarabilir, çiftin birlikteliğini sekteye uğratabilir ve partnerlerin ikisinin de nihai, umutsuz bir kişisel özgürlük arayışıyla gruba dönüşüne neden olabilir. Daha hafif vakalarda, partnerlerden birinin ya da her ikisinin, özellikle cinsel ayrıksılık duvarını yıkarak grupla kaynaşıp grup içinde erime yönündeki bilinçdışı çabaları mahremiyetlerinin ihlali ve zarar görmesi pahasına ilişkiyi korumanın bir yolu olabilir.

Çeşitli biçimlerde çözülmemiş ödipal çatışmaların yeniden sahneye konmasına ek olarak, istikrarlı üçgen ilişkileri de grubun çiftin ilişkisine tecavüzü anlamına gelecektir. Örneğin, bir "açık evlilikte", cinsel mahremiyetin çökmesi çift ilişkisinin tümden son bulması olacaktır. Grup seksi, çeşitli biçimlerde çift ilişkisinin istikrarını korumakla birlikte, çiftin grup içinde erimesine uç bir örnek oluşturur.

Genellikle grup seksi çiftin ilişkisinin tümden yıkılmasına bir adım kaldığını gösterir.

Özetleyecek olursak, gruba başkaldırarak çift kendi kimliğini, uylaşım karşısında özgürlüğünü ve bir çift olarak çıkılacak yolculuğun başlangıç hamlelerini oluşturur. Grup içinde erimek ise kendi kendini tahrip eden bir çift ilişkisinden sağ kalanların son özgürlük cennetine sığınmaları anlamına gelir.

Romantik aşk, cinsel partnerin normal idealleştirilmesi, cinsel tutku bağlamında aşkınlık deneyimi ve içinde olunan toplumsal gruptan özgürleşme anlamına gelen cinsel aşkın başlangıcıdır. Gruba başkaldırı ergenlik dönemi sonlarında başlar, ancak orada sona ermez. Bir çiftin romantik ilişkisi kalıcı bir niteliğe sahiptir. Ashnda, bana göre, geleneksel "romantik aşk" ve "evlilik bağı" çiftle grup arasında süre giden çatışmayı, toplumsal grubun kendi bütünsel kontrolünden kaçan aşk ve cinsellik içerikli ilişkilere dair kuşkusunu yansıtır. Bu ayrım aynı zamanda çiftin ilişkisindeki, sıklıkla derin bir aşk ilişkisini vahşi bir ilişkiye dönüştüren saldırganlığın da inkârı demektir.

Bana göre, çiftle grup arasında yerleşik, karmaşık ve hayati bir ilişki vardır. Çiftin yaratıcılığı grup bağlamında kendi özerkliğini başarıyla kurmasına bağlı olduğundan, gruptan bütünüyle kaçış mümkün değildir. Çift grubun cinsel birliktelik ve aşk umudunu canlandırıp sürdürdüğü için, geniş gruplara özgü süreçler yıkıcılık potansiyeli taşısa bile, grubun çifte ihtiyacı vardır. Ne var ki çift, anne babanın mutlu ve gizli birlikteliğine duyulan hasedin içsel kaynaklarından ve yasaklanmış ödipal dürtülerin verdiği bilinçdışı suçluluktan gelen grup düşmanlığı ve grup hasedi yaşamaktan kaçamaz.

Cinsellik ve sevgiyi birleştirme karşısındaki ödipal engellen-meleri aşma cüreti gösteren bir erkek ve bir kadından oluşmuş istikrarlı bir çift kendini, içinde bir çift olarak ilişkilerinin evrildiği toplumsal grubun cinselliğini eleyen kolektif mitlerden ayırır. Cinsellik ve aşkla ilgili grup süreçleri en şiddetli noktaya ergenlik döneminde erişir; ama yetişkin çiftin ilişkisinde de daha incelikli biçimlerde varlığını sürdürür. Senlibenli gruplarda bünyesindeki çiftlerin özel hayatlarıyla ilgili süreğen bir heyecan vardır. Aynı zamanda, çift ilişkisi yaşayan

bireyler yakın arkadaşlarla birlikte olmanın getirdiği göreli mahremiyet ortamında birbirlerine karşı saldırgan davranışlara girerek öfkelerini dışavurmaya meyillidir. Bu davranışlarını yaşadıkları ilişkinin özel sınırları içinde tutmayı başaramayan bir çift, grubu saldırganlıklarının bir boşaltım kanalı ve saldırganlığı sergileyecekleri bir sahne olarak kullanıyor olabilir. Bu yüzden, herkesin önünde kavgayı alışkanlık haline getirmiş bazı çiftlerin derin ve kalıcı bir özel ilişkisinin olması şaşırtıcı gelmemelidir. Albee'nin (1962) *Who's Afraid of Virginia Woolf?* [Kim Korkar Virginia Woolf'tan?] adlı oyununda çok güzel sergilenen tehlike şudur: Saldırganlık çiftin ortak mahremiyetini, özellikle cinsel bağlarını tahrip edecek ve ilişkinin sonunu getirecek kadar şiddetli olabilir. Samimi toplumsal gruplar içinde, çatlakları onarmaya kalkışan dostlar kendilerini onların yerine koyarak çiftin kavgasından tatmin olup, kendi ilişkilerinin güvenliğini pekiştirebilir.

Çiftlerin oluşturduğu bir toplumsal ortamda bireylerin cinsel heyecanı ve erotizmi bakımından, çiftlerle grup arasında en uygun denge arayışına ihtiyaç vardır. Yetişkin insanların bildik toplumsal grup oluşumlarının resmiyetten uzaklığı çiftleri resmi bir toplumsal ya da çalışma örgütlenmesi demek olan geniş grup süreçlerinden korur. Hem kendi iç bütünlüğünü koruyan hem de yaşadıkları toplumsal grup, özellikle örgütsel bir yapı içindeki grup üzerinde güçlü bir etkiye sahip bir çift ödipal idealleştirmenin, endişenin ve hasedin önde gelen hedefi haline gelir. Grubun güçlü çifte duyduğu haset, partnerleri grup karşısında birleşmeye zorlayarak ve kendi, tanınmamış karşılıklı saldırganlıklarının yansıtılmasını perdeleyerek, çiftin ilişkisini koruyabilir. Ama sonra, çiftin gruptan ayrılmasının ardından, partnerler arasında ciddi boyutta bir saldırganlık ortaya çıkabilir.

Gördüğümüz gibi, gerçekçi ya da nevrotik nedenlerle, içinde yaşadıkları toplumsal gruptan kendilerini yalıtan bir çift karşılıklı saldırganlığın ilişki içi etkilerinden gelen tehlikeye maruz kalır. Evlilik artık bir hapishane gibi görünür ve ilişkiyi koparark bir gruba katılmak özgürlüğe bir kaçış hissi yaratır. Birçok ayrılma ve boşanmanın ardından gelen rastgele ilişkiler böylesi özgürlüğe ve grup anarşisine kaçışlara örnektir. Aynı şekilde, grup istikrarlı bir çift ilişkisine giremeyen ya da cüret edemeyen fertlerin bir hapishanesi haline gelebilir.

Grubun bir çiftin ilişkisine kronik tecavüzü çeşitli biçimler alır ve bunlar üzerinde durulacak kadar önemlidir.

Bazen partnerlerden biri üçüncü bir kişiyle bir ilişki sürdürdüğünde, bu ilişki çiftin ilişkisinin sonunu hazırlar (yani, çift ilişkisi ya da evlilik dağılır ve yeni bir çift oluşumuna kapıyı açar); ve bazen de üçüncü kişinin varlığı evlilikteki istikrar unsuru olabilir. Bu ikinci durumda çeşitli sonuçlar meydana gelebilir. Sıklıkla partnerlerden birinin bir ilişkisi olduğunda, ilişki çözülmemiş ödipal çatışmaların istikrar verici bir biçimde dışavurulmasına imkân verir. Kocasıyla soğuk, ama âşığıyla cinsel tatmin yaşayan bir kadın evliliğin sürmesini sağlayan bilinçli bir heyecan ve uyarılma yaşıyor; ama bilinçdışında ödipal babanın nefret edilen bir aktarım temsilcisi olarak kocasından hoşlanıyor olabilir. Bu ikili ilişkide kadın, hem anneye sahip hem de kendisini kontrolü altında tutan babaya karşı bilinçdışı bir zaferi yaşarken şimdi iki erkeği kendi kontrolü altına alan biri olmuştur. Başka bir ilişki isteği, ödipal anneyle bütünsel bir özdeşlik kurmaya cüret edemezken evlilik ilişkisini ödipal bir zafer olarak yaşadığından dolayı duyduğu bilinçdışı suçluluktan da kaynaklanabilir; böylelikle arzuyla suçluluk arasındaki çatışma kadının evlilikle Rus ruleti oyununda sahneye konmuştur.

Paradoksal olarak, bu paralel evlilik içi ve evlilik dışı ilişkiler derinleştiği ve geliştiği oranda kendini yok etmeye yönelir; çünkü nesne temsilinde üçgen kurulmasıyla erişilen bölünme eninde sonunda kaybolacaktır. *The Captain's Paradise* [Kaptanın Cenneti] (Kimmins, 1953) filminde görüldüğü gibi, paralel ilişkiler giderek ağırlaşan psikolojik yükler getirerek zaman içinde alışıldık bir ilişki haline gelmeye yatkındır. Bu tür ilişkilerin gizlice mi yoksa açıktan açığa mı sürdürüldüğü kuşkusuz, sadomazoşistik çatışmaların evlilik ilişkisinde ne oranda rol oynadığı gibi, başka faktörlere bağlıdır. Evlilik dışı ilişkilere "açıklık" çoğu kez sadomazoşistik bir etkileşimdir ve saldırganlığı dışavurma ya da suçluluk duyguları karşısında korunma ihtiyacını yansıtır.

Bazen bir çiftin fiili ilişkisi toplumsal, politik ya da ekonomik baskılara karşılık olarak kurulmuş bir bağlantının gölgesinde kalır. Örneğin, her bir partnerin onaylanan resmi evliliğine paralel yürüttüğü

anlamlı, sıklıkla gizli bir ilişkisi olabilir. İki tarafın da sırf şeklen ya da ritüel olarak yürüttüğü üçgen biçiminde paralel ilişkileri olabilir; örneğin, bazı alt-kültürlerde bir âşığının olması belli toplumsal tabakadan gelmiş kişiden beklenen bir statü işaretidir.

Burada vurgulamak istediğim şey, üçgen durumlarının, özellikle uzun dönemli ve istikrarlı bir evlilik dışı ilişki içeren durumların asal çiftin ilişkisine karmaşık, değişen ölçülerde etkiler yapıyor olabileceğidir. İstikrarlı üçgen ilişkileri genellikle çözülmemiş ödipal çatışmalarla ilgili çeşitli türden uzlaşma formüllerini yansıtır. Bu ilişkiler bir çifti bazı saldırganlık türlerinin doğrudan dışavurumundan koruyabilir; ama çoğu durumda gerçek derinlik ve mahremiyet kapasitesi azalırken bu korumanın bedeli de ödenmiş olur.

Bartell'in klasik çalışması *Group Sex* (1971) bir açık grup durumunda rastgele cinsel ilişkilerin belli başlı bazı toplumsal özelliklerine ilişkin zengin belgeler ortaya koyar. Grup seksinin ortak cinsel uyarı ve deneyimler yaratarak evlilik ilişkisini koruduğu ve canlandırdığı yolunda bilinçli bir biçimde savunulan ideolojiyi irdeleyen Bartell bunun gerçekte bir yanılsama olduğu sonucuna varmıştır. "Kucaktan kucağa" hali kişisellikten uzak, dikkati yalnızca cinsel eylemliliğin hazırlanış ve yapılışına veren bir durumdur. Evli çiftler grup halinde heyecan verici, gizli ilişkinin onları kronik sıkıntıdan kurtardığını iddia ediyor olabilir; ama gerçekte görece kısa bir zaman sonra hem rastgele ilişki grubu hem de bağrından çıkılan geleneksel grup içindeki toplumsal ilişkiler çok daha kötüleşir. Görünen o ki, toplu âlemlere giren kişinin yeni cinsel heyecan ve uyarı duyma şansını yitirmesi için iki yıldan az bir süre yeterlidir. Cinsellik yine, eskisinden de çok, sıkıcı hale gelmiştir.

Çiftin grubun işgaline uğrama ya da bir grup durumu içinde çözülme oranı, birlikteliklerinin ne oranda biçimsel ne oranda gerçek bir duygusal ilişki olduğunu gösterir. Cinsel davranışlar ne kadar açık, ayrımsız ve rastgele olursa, muhtemelen çiftin psikopatolojisi o oranda, saldırganlık ve çok-yönlü sapkın bebeksi cinsel ihtiyaçların hâkim olduğu, preödipal özellikler taşıyacaktır; çift ilişkisindeki fertlerin içsel nesne ilişkileri ve cinsel zevki giderek zayıflayıp kötüleşecektir.

Bir çift ilişkisini değerlendirirken ilgilendiğim şey, bu ilişkinin ne oranda bir iç özgürlük ve duygusal uyanış kazandırdığı, cinsel deneyimlerinin ne kadar zengin, yeni ve heyecan verici olduğu, birbirlerine ya da toplumsal çevreye mahkûm oldukları hissi yaşamadan cinselliklerini ne oranda yaşadıkları ve hepsinden önce, çocuklarındaki, çevredeki ya da toplumsal yapıdaki değişikliklere bakılmaksızın, zaman içinde kendini üretici kılabilmesi anlamında çiftin ne oranda özerk olduğudur.

Eğer kişinin yüzeysel yaşama tercihi ona tatmin edici bir istikrar ve doyum sağlıyorsa, bir terapistin bunu ideolojik ya da mükemmeliyetçi bir temelde değiştirmeye çalışmasının hiçbir haklı gerekçesi yoktur. Eğer çiftin ortaya koyduğu şikâyeti cinsel duyarsızlıksa, tekdüzeliğin derin duygusal ve cinsel ihtiyaçlarla bağlantı kopukluğunun en doğrudan tezahürü olduğunu hatırlamak yararlı olacaktır. Ama herkesin Pandora'nın kutusunu açma kabiliyeti ya da isteği yoktur.

Bir çiftin çocuklarıyla ilişkisi çiftin grupla ilişkisi hakkında önemli bilgiler verir. Anne baba imgelerinin üretici ve cömert rolüyle özdeşleşmenin ve bağlılığın bir ifadesi olarak çocuk sahibi olma isteği ve çocukların gelişimi ve yetiştirilmesinde ortak sorumluluk yüklenme isteği çiftin ilişkiyi güçlendirme arzusunu gösterir. Bu istekler ayrıca çiftin ergen gruplarının kısıtlamalarına yetişkin bir biçimde karşı çıkışına ve çiftin içinde kendi çocuklarının büyüyecek ve kendi özerkliklerini yaratacak oldukları toplumsal ve kültürel çevreyle ilişkiye girme iradesine işaret eder. Anne babaya ilişkin nesneler olarak işlevlerini yerine getirirken bir çift olarak özel alanlarını ve bağımsızlıklarını başarıyla koruyan çift, hem kendi kuşağının sınırlarını pekiştirir hem de bilinçdışı olarak bir sonraki kuşağın ödipal deneyimler dünyasına girişine önayak olur. Ve hayatın döngüsü kendini tekrarlar; çocuklar okul yılları boyunca ilk grup oluşumlarına girer ve gizil dönemde bilinçdışı olarak, yetişkin çiftin içinde yaşadığı uylaşımsal ahlâk da dahil, daha sonraki grup oluşumlarının ahlâkında iz bırakacak bir grup ahlâkının yaratılmasına katkıda bulunur.

Tarihsel bir açıdan bakacak olursak, aşk ilişkilerinde erotikliğin silindiği ve erotizmin yer altına çekildiği "iffetli" dönemlerle cinselliğin duygusal olarak bayağı grup seksine indirgendiği "edepsizlik"

dönemleri arasında durmaksızın tekrarlanan bir salınım görülebilir. Bana göre bu salınımlar toplumun çifti yok etme, koruma ve kontrol altına alma ihtiyacıyla çiftin (aşırı durumlarda kendini yok eden) bir özgürlük arayışı içinde uylaşımsal cinsel ahlâkın getirdiği sınırları yıkma isteği arasındaki uzun dönemli dengeyi yansıtır. 1960'ların ve 1970'lerin sözde cinsel devrimleri, bana göre, sarkacın bir salınımından başka bir şey değildi ve çift ve toplumsal grup ilişkisinin dinamiklerinde gerçek bir değişiklik yaratmamıştı. Kuşkusuz, ister özerk süperego gelişmesinin yokluğuyla isterse geniş gruplar içinde erimenin cazibesiyle ilişkili olsun, bir çiftin uylaşımsal ahlâkı benimseme ihtimali her zaman vardır ve çiftlerin dışarıdan görünen davranışları bağlı oldukları toplumsal gruplardan gelen baskılara göre değişebilir. Ne var ki, özerk ve yetişkin cinsel birey en aşırı toplumsal çevrelerde bile gizli, tutkulu bir ilişki kapasitesiyle bir özel alan sınırını muhafaza eder.

Kamusal ahlâkı koruyan uylaşımsal toplumsal normlar çiftin cinsel hayatını korumakta hayati bir öneme sahiptir. Ama uylaşımsal davranışlar yönündeki baskılar her çiftin kendisi için kurmak zorunda olduğu bireysel değer sistemleriyle çatışır. Çift aym şekilde cinsel çizgilere uygun gruplar oluşturma ve bu gruplarda kadınlarla erkekler arasında gizil dönem ve ergenliğe özgü ilksel kuşku ve nefretin dışavurulması yönündeki baskıların da tehdidi altındadır. Bu bağlantıda, kitle iletişim araçları ve medyanın etkisiyle, öyle olur ki, özellikle cinsellikle ilgili egemen uylaşımsal ideoloji yeni ideolojik akımların moda haline gelmesiyle hızla değişime uğrayabilir ve kitle iletişim araçlarındaki çeşitliliğe duyulan iştah yüzünden silinip gidebilir. Uylaşımsal törelerdeki bu değişim irdelemekte olduğumuz cinsellikle ilgili uylaşımsal tavır içindeki daha kalıcı öğelerinin geniş bir yelpazeye yayıldığını gösterir.

1970'ler ve 80'ler boyunca, ABD'deki egemen uylaşımsal ideoloji cinselliğin belli yönlerinin görece açık bir biçimde tartışılması ve dışavurulması; ama aynı zamanda da cinsel davranışların belli bir kalıba sokulması (daha iyi seks, iletişim vb. "nasıl kurulur" sorusuna yanıt aranması), kültürel yaptırıma tabi kitlesel eğlence alanındaki bebeksi çok-yönlü cinsel bileşenlerin bastırılması ve aynı kitlesel medyada,

cinsel şiddet de dahil her türlü şiddete açık bir hoşgörü gösterilmesi yönünde gelişmiştir. Öyle ki, sanki kültürümüz süperego kötüleşmesi, erotizm ve saldırganlığın gerilemeli yoğunlaşmasıyla sınır patolojisi gösteriyor ve cinselliğin erotik bileşenlerini nesne ilişkileri ekseninden koparıyordu.

Ama 1990'ların başlarına geldiğimizde, yeni bir püriten tavır kendini gösterirken, cinsel suiistimal, ensest ve işyerindeki cinsel tacizler ilgi odağı haline geldi ve erkek ve kadın grupları arasında karşılıklı güvensizlik oluştu. Bu akımlar bir yandan geniş bir psikopatoloji yelpazesinin kökeninde erken dönemdeki fiziksel ve cinsel travmaların önemli bir yer tuttuğuna ilişkin yeni bulguların ortaya çıkışıyla ve öte yandan da kadınların geleneksel, pederşahi baskıdan kurtuluş mücadeleleriyle gelişti. Ama burada ilginç olan şey, bilimsel içeriği zengin ve politik olarak ilerici bu akımların nasıl olup da bu kadar hızlı bir biçimde 1960'ların "cinsel devrimi" öncesi gerilemeci yıllardakine ve komünist totaliter toplumlarda mevcut olan cinsellik kısıtlamalarına benzer bir uylaşımsal ahlâkın yeniden kurulmasına yol açtığıdır. Faşist ve komünist ülkelerdeki bu kısıtlamalar süperego zaafi gösteren sınır patolojisinden daha çok ilksel süperego tarafından cinselliğin sadistik bastırılmasına benzer.

Görünen o ki, son yıllarda cinsel püritenizm ve cinsel libertinizmin göreli uçlarının aynı anda hem canlandırılması hem de hızla yer değiştirmesini gözleme "ayrıcalığına" sahip olduk; her iki uç da bireysel çift ilişkisindeki özel boyutun potansiyel zenginliğinin aksine uylaşımsal olarak hoşgörülebilir cinselliğin tüm sığlığını sergiliyor. Elbette, uylaşımsal bir ahlâkı acımasızca dayatan bir totaliter rejimin bireysel özgürlüğü ezmesiyle demokratik bir toplumun uylaşımsallıkla bireylerin ve çiftlerin özel özgürlüğü arasındaki anlamlı boşluğa hoşgörüsü arasında muazzam bir farkın olduğu doğrudur.

Sonuç olarak, bana göre, uylaşımsal ahlâkla her çiftin kendi cinsel hayatının bir parçasını kurmak zorunda olduğuna ve her zaman çiftin kendisi için yaratacağı uylaşımsal olmayan bir özgürlüğe işaret eden özel ahlâk arasında çözümü imkânsız bir çatışma vardır. Cinsel özgürlük, duygusal derinlik ve yetişkin süperego işlevini yansıtan bir değer sistemi arasındaki hassas denge, derin, tutkulu, çatışmalı, doyu-

rucu ve potansiyel olarak kalıcı olan bir ilişkinin temelini oluşturan karmaşık bir insani yaratımdır. Saldırganlık ve çok-yönlü sapkın bebeksi cinselliğin istikrarlı bir aşk ilişkisiyle bütünleştirilmesi hem bireyin hem de çiftin görevidir. Bu toplumsal güdülenmeyle yaratılamaz; ama ne mutlu ki, toplumsal uylaşımların dayattığı en aşırı koşullar dışında, bastırılamaz da.

Kaynakça

Albee, E. (1962). *Who's Afraid of Virginia Woolf?* New York: Simon & Schuster Pocketbook, 1964.

Alberoni, F. (1987). *L'Erotisme.* Paris: Ramsay.

Altman, L. L. (1977). *Some vicissitudes of love. Journal of the American Psychoanalytic Association* 25: s. 35– 52.

Anzieu, D. (1986). La scène de ménage *L'Amour de la Haine, Nouvelle Revue de Psychanalyse* 33: s. 201– 209.

Arlow, J. A. (1974). Dreams and myths. St. Louis Psychoanalytic Institute'ün kuruluşu münasebetiyle sunulan bildiri.

Arlow, J. A., Freud, A., Lampl-de Groot, J., & Beres, D. (1968). Panel discussion. *International Journal of Psychoanalysis* 49: s. 506–512.

Arndt, W. B., Jr. (1991). *Gender Disorders and the Paraphilias.* Madison Conn.: International Universities Press.

Bak, R. C. (1973). Being in love and object loss. *International Journal of Psychoanalysis* 54: s. 1–8.

Balint, M. (1948). On genital love. *Primary Love and Psychoanalytic Technique.* London: Tavistock, 1959, s. 109–120.

Bancroft, J. (1989). *Human Sexuality and Its Problems.* New York: Churchill Livingstone.

Barnett, M. (1966). Vaginal awareness in the infancy and childhood of girls. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 14: s. 129– 141.

Bartell, G. D. (1971). *Group Sex.* New York: Signet Books.

Bataille, G. (1957). *L'Erotisme.* Paris: Minuit.

Baumeister, R. F. (1989). *Masochism and the Self.* Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

Benjamin, J. (1986). The alienation of desire: Women's masochism and ideal love. *Psychoanalysis and Women: Contemporary Reappraisals,* der. J. L. Alpert. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, s. 113-138.

Bergmann, M. S. (1971) Psychoanalytic observations on the capacity to love. *Separation– Individuation: Essays in Honor of Margaret S. Mahler,* der. J.McDevitt & C. Settlage. New York: International Universities Press, s. 15– 40.

—. (1980). On the intrapsychic function of falling in love. *Psychoanalytic Quarterly* 49: s. 56– 77.

—. (1982). Platonic love, transference, and love in real life. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 30: s. 87–111.

—. (1987). *The Anatomy of Loving.* New York: Columbia University Press.

Bertolucci, B. (1974). *Last Tango in Paris.*

Bion, W. R. (1961). *Experiences in Groups and Other Papers.* New York: Basic Books.

—. (1967). The imaginary turn. *Second Thoughts: Selected Papers on Psycho– Analysis*, W. R. Bion. Northyale, N.J.: Aronson, s. 3– 22.
Blum, H. P. (1973). The concept of erotized transference. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 21: s. 61–76.
—. (1976). Masochism, the ego ideal, and the psychology of women. Journal of the American Psychoanalytic Association 24: s. 157–191.
Braunschweig, D., & Fain, M. (1971). Eros et Anteros. Paris: Petite Bibliothèque Payot.
—.(1975). *Le Nuit, le jour.* Paris: Presses Universitaires de France.
Chasseguet-Smirgel, J. (1970). *Female Sexuality.* Ann Arbor: University of Michigan Press.
—.(1973). *Essai sur L'idéal du moi.* Paris: Presses Universitaires de France.
—.(1974). Perversion, idealization, and sublimation. *International Journal of Psychoanalysis* 55: s. 349– 357.
—. (1984a). The femininity of the analyst in professional practice. *International Journal of Psychoanalysis* 65: s. 169– 178.
—.(1984b). *Creativity and Perversion.* New York: Norton.
—.(1985). *The Ego Ideal: A Psychoanalytic Essay on the Malady of the Ideal.* New York: Norton.
—. (1986). *Sexuality and Mind: The Role of the Father and the Mother in the Psyche.* New York: New York University Press.
—. (1989). The bright face of narcissism and its shadowy depths. *The Psychiatric Clinics of North America: Narcissistic Personality Disorder*, der. 0. F. Kernberg. Philadelphia: Saunders, vol. 12, no. 3, s. 709– 722.
—. (1991). Sadomasochism in the perversions: Some thoughts on the destruction of reality. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 39: s. 399– 4I5.
Chodorow, N. (1978). *The Reproduction of Mothering.* Berkeley: University of California Press.
Cooper, A. (1988). The narcissistic– masochistic character. *Masochism: Current Psychoanalytic Perspectives*, der. R. B. Glick & D. J. Meyers. Hillsdale, N.J.: Analytic Press, s. 117– 138.
David, C. (1971). *L'Etat Amoureux.* Paris: Petite Bibliothèque Payot.
Deutsch, H. (1944– 45). *The Psychology of Women.* 2 cilt. New York: Grune & Stratton.
Dicks, H. V. (1967). *Marital Tensions.* New York: Basic Books.
Emde, R. (1987). Development terminable and interminable. Plenary presentation at the 35th International Psycho-Analytical Congress, Montreal, Canada, July 27.
Emde, R., vd. (1978). Emotional expression in infancy: 1. Initial studies of social signaling and an emergent model. *The Development of Affect*, der. M. Lewis & L. Rosenblum. New York: Plenum, s. 125– 148.
Endleman, R. (1989). *Love and Sex in Twelve Cultures.* New York: Psyche Press.
Erikson, E. H. (1956). The problem of ego identity. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 4: s. 56–121.
—. (1959). Growth and crises of the healthy personality. *Identity and the Life Cycle, Psychological Issues*, Monograph 1. New York: International Universities Press, s. 50-100.
Fairbairn, W. R. D. (1954). *An Object-Relations Theory of the Personality.* New York: Basic Books.
Fisher, S. (1989). *Sexual Images of the Self* Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
Fraiberg, S. (1982). Pathological defenses in infancy. *Psychoanalytic Quarterly* 51: s. 612–635.
Freud, S. (1894). The neuro– psychoses of defence. *Standard Edition*, der. J. Strachey, 3: s. 43–61. London: Hogarth Press, 1962.

—. (1905). Three essays on the theory of sexuality. *S.E.*, 7: s. 135– 243. London: Hogarth Press, 1953.
—. (1910a). A special type of object choice made by men. *S.E.*, 11: s. 163-175. London: Hogarth Press.
—. (1910b). On the universal tendency to debasement in the sphere of love. *S.E.*, 11: s. 175– 190. London: Hogarth Press.
—. (1910c). The taboo of virginity. *S.E.*, 11: s. 190-208. London: Hogarth Press.
—. (1912). On the universal tendency to debasement in the sphere of love (Contributions to the psychology of love, II). *S.E.*, 11: s. 178-190. London: Hogarth Press, 1957.
—. (1914). On narcissism. *S.E.*, 14: s. 69-102. London: Hogarth Press, 1957.
—. (1915a). Observations on transference-love. *S.E.*, 12: s. 158-171. London, Hogarth Press, 1958.
—. (1915b). Instincts and their vicissitudes. *S.E.*, 14. London: Hogarth Press, 1957.
—. (1915c). Repression. *S.E.*, 14: s. 141–158. London: Hogarth Press, 1957.
—. (1915 d). The unconscious. *S.E.*, 14: s. 159-215. London: Hogarth Press, 1957.
—. (1920). Beyond the pleasure principle. *S.E.*, 18: s. 3–64. London: Hogarth Press, (1955).
—. (1921). Group psychology and the analysis of the ego. *S.E.*, 18: s. 69-143.
—. (1926). Inhibitions, symptoms and anxiety. *S.E.*, 20: s. 87-156. London: Flogarth Press.
—. (1930). Civilization and its discontents. *S.E.*, 21: 59– 145. London: Hogarth Press.
—. (1933). Femininity. *S.E.*, 22: 112-125. London: Flogarth Press, 1964.
—.(1954). *The Origins of Psychoanalysis*. 1887-1902. New York: Basic Books.
Friedman, R. C., & Downey, J. (1993). Psychoanalysis, psychobiology and homosexuality. *Journal of theAmerican Psychoanalytic Association* 41: s. 1159– 1198.
Galenson, E. (1980). Sexual development during the second year of life. *Sexuality: Psychiatric Clinics of North America*, der., J. Meyer. Philadelphia: Saunders, s. 37-44.
—. (1983). A pain-pleasure behavioral complex in mothers and infants. Basılmamış.
—. (1988). The precursors of masochism. *Fantasy, Myth and Reality: Essays in Honor of Jacob Arlow*, der. H. P. Blum vd. Madison, Conn.: International Universities Press, s. 371– 379.
Galenson, E., & Roiphe, H. (1974). The emergence of genital awareness during the second year of life. *Sex Differences in Behavior*, der. R. Friedman, R. Richardt, & R. Van de Wiele. New York: Wiley, s. 233-258
—. (1977). Some suggested revisions concerning early female development. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 24: s. 29– 57.
Goldberger, M., & Evans, D. (1985). On transference manifestations in male patients with female analysts. *International Journal of Psychoanalysis* 66: s. 295-309.
Green, A. (1983). *Narcissisme de vie, narcissisme de mort*, Paris: Minuit.
—. (1986). *On Private Madness*. London: Hogarth Press.
—.(1993). *Le Travail du négatif*. Paris: Minuit.
Green, R. (1976). One hundred ten feminine and masculine boys: Behavioral contrasts and demographic similarities. *Archives of Sexual Behavior* 5: s. 425-446.
—. (1987). *The "Sissy Boy Syndrome."* New Haven: Yale University Press.
Greenaway, P. (1990). *The Cook, the Thief, His Wife and Her Lover.*
Greene, G., & Greene, C. (1974). *S– M: The Last Taboo*. New York: Grove Press.
Grossman, W. I. (1986). Notes on masochism: A discussion of the history and development of a psychoanalytic concept. *Psychoanalytic Quarterly* 55: s. 379-413.
—. (1991). Pain, aggression, fantasy, and the concept of sadomasochism. *Psychoanalytic*

Quarterly 60: s. 22–52.
Grunberger, B. (1979). *Narcissism: Psychoanalytic Essays*. New York: International Universities Press.
Harlow, H. F. and Harlow, M. D. (1965). *The Affectional Systems in Behavior of Non– Human Primates*. Cilt 2, der. A. M. Schrier, H. F. Harlow, & F. Stollnitz. New York: Academic Press.
Herzog, J. M. (1983). A neonatal intensive care syndrome: A pain complex involving neuroplasticity and psychic trauma. *Frontiers in Infant Psychiatry*, der. J. D. Call et al. New York: Basic Books, s. 291-300.
Holder, A. (1970). Instinct and drive. *Basic Psychoanalytic Concepts of the Theory of Instincts*, Cilt 3, der. H. Nagera. New York: Basic Books, s. 19-22.
Horney, K. (1967). *Feminine Psychology*. London: Routledge & Kegan Paul.
Hughes, J. (1985). *The Breakfast Club*.
Hunt, M. (1974). *Sexual Behavior in the 1970s*. New York: Dell.
Izard, C. (1978). On the ontogenesis of emotions and emotion-cognition relationships in infancy. *The Development of Affect*, der. M. Lewis & L. Rosenblum. New York: Plenum, s. 389– 413.
Jacobson, E. (1964). *The Self and the Object World*. New York: International Universities Press.
—. (1971). *Depression*. New York: International Universities Press.
Jones, E. (1935). Early female sexuality. *International Journal of Psychoanalysis* 16: s. 263– 273.
Josselyn, I. M. (1971). The capacity to love: A possible reformulation. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry* 10: s. 6-22.
Karme, L. (1979). The analysis of a male patient by a female analyst: The problem of the negative oedipal transference. *International Journal of Psychoanalysis* 60: s. 253– 261.
Kernberg, O. F. (1970). A psychoanalytic classification of character pathology. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 18: s. 800-822.
—. (1974). Mature love: Prerequisites and characteristics. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 22: s. 743–768.
—. (1976). *Object Relations Theory and Clinical Psychoanalysis*. New York: lason Aronson.
—. (1978). The diagnosis of borderline conditions in adolescence. Adolescent Psychiatry cilt 6: *Developmental and Clinical Studies*, der. S. Feinstein & P. L. Giovacchini. Chicago: University of Chicago Press, s. 298– 319.
—. (1980a). *Internal World and External Reality*. New York: Jason Aronson.
—. (1980b). Love, the couple and the group: A psychoanalytic frame. *Psychoanalytic Quarterly* 49: s. 78– 108.
—. (1984). Contemporary psychoanalytic approaches to narcissism. *Severe Personality Disorders*. New Haven: Yale University Press, s. 179-196.
—. (1987). Las tentaciónes del convencionalismo. *Revista de Psicoanálisis* (Buenos Aires) 44: s. 963– 988.
—. (1988). Between conventionality and aggression: The boundaries of passion. *Passionate Attachments: Thinking About Love*, der. W. Gaylin E. Person. New York: Free Press, s. 63-83.
—. (1989a). A theoretical frame for the study of sexual perversions. *The Psychoanalytic Core: Festschrift in honor of Dr. Leo Rangell*, der. H. P. Blum, E. M. Weinshel, & F. R. Rodman. New York: International Universities Press, s. 243– 263.
(1989b). An ego psychology– object relations theory of the structure and treatment of pathologic narcissism. *The Psychiatric Clinics of North America: Narcissistic Peisonality Disor-*

der, der. O. F. Kernberg. Philadelphia: Saunders, cilt. 12, no. 3, s. 723– 730.
—. (1991). Sadomasochism, sexual excitement, and perversion. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 39: s. 333-362.
—. (1992). *Aggression in Personality Disorders and Perversion*. New Haven: Yale University Press.
Kernberg, P. (1971). The course of the analysis of a narcissistic personality with hysterical and compulsive features. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 19: s. 451– 471.
Kernberg, P., & Richards, A. K. (1994). An application of psychoanalysis: The psychology of love as seen through children's letters. *The Spectrum of Psychoanalysis*, der. A. K. Richards. & A. D. Richards. Madison, Conn.: International Universities Press, s. 199– 218.
Kimmins, A. (1953). *Captain's Paradise*.
Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., Martin, C. E., & Gebhard, P. H. (1953). *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia: Saunders.
Klein, M. (1945). The Oedipus complex in the light of early anxieties. *Contributions to Psychoanalysis*, 1921-1945. London: Hogarth Press, 1948, s. 377–390.
—. (1957). *Envy and Gratitude*. New York: Basic Books.
Kolodny, R., Masters, W., & Johnson, V. (1979). *Textbook of Sexual Medicine*. Boston: Little, Brown.
Krause, R. (1990). Psychodynamik der Emotionsstorungen. *Enzyklopädie der Psychologie der Emotion*, der. K. R. Scherer. Göttingen: Verlag für Psychologie– Dr. C. Hogrefe, s. 630– 705.
Laplanche, J. (1976). *Life and Death in Psychoanalysis*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Laplanche, J. & Pontalis, J. B. (1973). *The Language of Psycho-Analysis*. New York: Norton.
Lester, E. (1984). The female analyst and the erotized transference. *International Journal of Psychoanalysis* 66: s. 283-293.
Liberman, D. (1956). Identificacion proyectiva y conflicto matrimonial. *Revista de Psicoanálisis* (Buenos Aires) 13: s. 1–20.
Lichtenstein, H. (1961). Identity and sexuality: A study of their interrelationship in man. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 9: s. 179–260.
—. (1970). Changing implications of the concept of psychosexual development: An inquiry concerning the validity of classical psychoanalytic assumptions concerning sexuality. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 18: s. 300-318.
Lorenz, K. (1963). *On Aggression*. New York: Bantam Books.
Lussier, A. (1982). *Les Déviations du désir: Etude sur le fétichisme*. Paris: Presses Universitaires de France.
Lyne, A. (1987). *Fatal Attraction*.
Maccoby, E., & Jacklin, C. (1974). *The Psychology of Sex Differences*. Stanford: Stanford University Press.
Maclean, P. D. (1976). Brain mechanisms of elemental sexual functions. *The Sexual Experience*, der. B. Sadock, H. Kaplan, & A. Freeman. Baltimore: Williams & Wilkins, s. 119– 127.
Mahler, M. S. (1968). *On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation*. Cilt 1, Infantile Psychosis. New York: International Universities Press.
Mahler, M., Pine, F., & Bergman, A. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant*. New York: Basic Books.
Mann, T. (1924). *Der Zauberberg*. Cilt 1. Frankfurt: Fischer Bücherei, 1967, s. 361– 362.

May, R. (1969). *Love and Will.* New York: Norton.
McConaghy, N. (1993). *Sexual Behavior: Problems and Management.* New York: Plenum.
Mellen, J. (1973). *Women and Their Sexuality in the New Film.* New York: Dell.
Meltzer, D. (1973). *Sexual States of Mind.* Perthshire: Clunie.
Meltzer, D., & Williams, M. H. (1988). *The Apprehension of Beauty.* Old Ballechin, Strath Toy: Clunie.
Meyer, J. (1980). Body ego, selfriess, and gender sense: The development of gender identity. *Sexuality: Psychiatric Clinics of North America,* der. J. Meyer. Philadelphia: Saunders. s. 21-36.
Mitchell, J. (1974). *Psychoanalysis and Feminism.* New York: Vintage Books.
Money, J. (1980). *Love and Love Sickness: The Science of Sex, Gender Difference, and Pair-Bonding.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.
—. (1986). *Lovemaps.* Buffalo, N.Y.: Prometheus Press.
—. (1988). *Gay, Straight, and In-Between.* New York: Oxford University Press.
Money, J., & Ehrhardt, A. (1972). *Man & Woman: Boy & Girl.* Baltimore: Johns Hopkins University Press.
Montherlant, H. de (1936). *Les Jeunes Filles. Romans et oeuvres de fiction non théatrales de Montherlant.* Paris: Gallimard, 1959, s. 1010-1012.
Moscovici, S. (1981). *L'Age des foules.* Paris: Fayard.
Oshima N. (1976). *In the Realm of the Senses.*
Ovesey, L., & Person, E. (1973). Gender identity and sexual psychopathology in men: A psychodynamic analysis of homosexuality, transsexualism and transvestism. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis* 1: s. 54-72.
—. (1976). Transvestism: A disorder of the sense of self. *International journal of Psychoanalytic Therapy* 5: s. 219-236.
Paz, O. (1974). *Teatro de Signos/Transparencias,* der. Julian Rios. Madrid: Espiral/Fundamentos.
Perper, T. (1985). *Sex Signals: The Biology of Love.* Philadelphia: ISI Press.
Person, E. (1974). Some new observations on the origins of femininity. *Women and Analysis,* der., J. Strouse. New York: Viking, s. 250-261.
—. (1983). The influence of values in psychoanalysis: The case of female psychology. *Psychiatry Update* 2: s. 36-50.
—. (1985). The erotic transference in women and in men: Differences and consequences. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis* 13: s. 159-180.
—. (1988). *Dreams of Love and Fateful Encounters.* New York: Norton.
Person, E., & Ovesey, L. (1983). Psychoanalytic theories of gender identity. *Journal of the American Academy of Psychoanalysis* 11: s. 203-226.
—. (1984). Homosexual cross-dressers *Journal of the American Academy of Psychoanalysis* 12: s.167-186.
Rapaport, D. (1953). On the psychoanalytic theory of affects. *The Collected Papers of David Rapaport,* der. M. M. Gill. New York: Basic Books, 1967, s. 476– 512.
Rice, A. K. (1965). *Learning for Leadership.* London: Tavistock.
Riviere, J. (1937). Hate, greed, and aggression. *Love, Hate and Reparation,* der. M. Klein & J. Riviere. London: Hogarth Press, s. 3–53.
Rohmer, E. (1969). Ma Nuit chez Maud. *L'Avant-Scène* 98: s. 10-40.
—. (1969). *My Night at Maud's.*
Rosenfeld, H. (1964). On the psychopathology of narcissism: A clinical approach. *International journal of Psychoanalysis* 45: s. 332–337.

—. (1971). A clinical approach to the psychoanalytic theory of the life and death instincts: An investigation into the aggressive aspects of narcissism. *International Journal of Psychoanalysis* 52: s. 169–179.
—. (1975). Negative therapeutic reaction. *Tactics and Techniques in Psychoanalytic Therapy*, Cilt 2, Countertransference, der. P. L. Giovacchini. New York: Jason Aronson, s. 217–228.
Ross, J. M. (1990). The eye of the beholder: On the developmental dialogue of fathers and daughters. *New Dimensions in Adult Development*, der. R. Nemiroff and C. Colarusso, s. 47– 70.
Schafer, R. (1960). The loving and beloved superego in Freud's structural theory. *Psychoanalytic Study of the Child* 15: s. 163– 188.
—. (1974). Problems in Freud's psychology of women. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 22: s. 459–489.
Scott, G. G. (1983). *Erotic power: An exploration of dominance and submission.* Secaucus, N.J.: Citadel Press.
Silverman, H. W. (1988). Aspects of erotic transference. *Love: Psychoanalytic Perspectives*, der. J. F. Lasky & H. W. Silverman. New York: New York University Press, s. 173– 191.
Soderbergh, S. (1989). *Sex, Lies and Videotape.*
Spengler, A. (1977). Manifest sadomasochism of males: Results of an empirical study. *Archives of Sexual Behavior* 6: s. 441– 456.
Stendhal, M. (1822). *Love.* Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1975.
Stem, D. N. (1985). *The Interpersonal World of the Infant.* New York: Basic Books.
Stoller, R. J. (1968). *Sex and Gender.* New York: Aronson.
—. (1973). Overview: The impact of new advances in sex research on psychoanalytic theory. *American Journal of Psychiatry* 130: s. 30.
—. (1974). Facts and fancies: An examination of Freud's concept of bisexuality. *Women and Analysis*, der. J. Strouse. New York: Viking, s. 343-364.
—. (1975a). *Perversion: The Erotic Form of Hatred.* Washington, D.C.: American Psychiatric Press.
—. (1975b). *Sex and Gender.* Cilt 2, *The Transsexual Experiment.* London: Hogarth Press.
—. (1979). *Sexual Excitement.* New York: Pantheon.
—. (1985). *Presentations of Gender.* New Haven: Yale University Press.
—. (1991a). *Pain and Passion.* New York: Plenum.
—. (1991b). *Porn.* New Haven: Yale University Press.
Thompson, C. (1942). Cultural pressures in the psychology of women. *Psychiatry* 5: s. 331– 339.
Tinbergen, N. (1951). An attempt at synthesis. *The Study of Instinct.* New York: Oxford University Press, s. 101– 127.
Turquet, P. (1975). Threats to identity in the large group. *The Large Group: Dynamics and Therapy*, der. L. Kreeger. London: Constable, s. 87– 144.
van der Waals, H. G. (1965). Problems of narcissism. *Bulletin of the Menninger Clinic* 29: s. 293-311.
Weinberg, T., & Kammel, W. L. (1983). *S and M: Studies in Sadomasochism.* Buffalo, N.Y.: Prometheus Press.
Wilson, E. O. (1975). *Sociobiology: The New Synthesis.* Cambridge: Harvard University Press.
Winnicott, D. W. (1955). The depressive position in normal emotional development. *British Journal of Medical Psychology* 28: s. 89–100.

—. (1963). The development of the capacity for concern. *Bulletin of the Menninger Clinic* 27: s. 167-176.
Wisdom, J. O. (1970). Freud and Melanie Klein: Psychology, ontology, and *Weltanschauung*. *Psychoanalysis and Philosophy*, der. C. Hanly & M. Lazerowitz. New York: International Universities Press, s. 327-362.

Teşekkür

Dikkatimi Henry Dicks'in çalışmalarına yönelten ilk kişi Londra'daki Tavistock Kliniği'nin eski tıbbi direktörü olan ve uzun yıllar Menninger Foundation'da uzman danışman olarak çalışan Dr. John D. Sutherland'dı. Dicks'in Fairbairn'in nesne ilişkileri kuramını evlilik içi çatışmalar alanına uygulaması, ilk kez sınır hastalarının âşıkları ve evlilikteki eşleriyle karmaşık etkileşimlerini çözmeyi denerken bana vazgeçilmez bir başvuru çerçevesi sağlamıştı. İkisi de doktor olan Denise Braunschweig ve Michel Fain'in erotik gerilimlerin yaşandığı erken yaşlarda ve yetişkinlikteki grup dinamikleri üzerine yaptığı çalışmalar, normal ve patolojik aşk ilişkileri alanına Fransızların yaptığı psikanalitik katkılarla ilk kez tanışmamı sağladı. Bu kitaptaki fikirlerimi geliştirdiğim Paris'teki iki çalışma dönemi boyunca, özellikle hepsi de doktor olan Didier Anzieu, Denise Braunschweig, Janine Chasseguet-Smirgel, Christian David, Michel Fain, Pierre Fedida, André Green, Bélà Grunberger, Joyce McDougall ve Francois Roustang gibi normal ve patalojik aşk ilişkilerini araştıran birçok psikanaliste damşabilme ayrıcalığını elde ettim. Daha sonra Saarbrücken'den Dr. Rainer Krause ve Zürih'ten Dr. Ulrich Moser mahrem ilişkilerde duygu iletişimi patolojisini anlamamda yardımcı oldu.

Bazıları Amerika'da aşk ilişkilerinin psikanalitik araştırılmasına en önemli katkıları yapmış olan yakın arkadaşlarım arasından Martin Bergman, Ethel Person ve daha sonra Robert Stoller'in adlarını saymak istiyorum. Ethel Person, Dr. Lionel Ovesey'le birlikte çekirdek toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel patoloji üzerine yapmış olduğu önemli çalışmalarla tanışmama yardımcı oldu; Martin Bergman aşk ilişkilerinin doğası ve sanattaki dışavurumları üzerine tarihsel bir bakış açısı kazanmama önayak oldu; ve Robert Stoller beni kendisinin parlak bir biçimde öncülük ettiği erotizm ve saldırganlık arasındaki yakın ilişkilerin analizine yönelmeye teşvik etti. Bu alandaki Dr. Leon Altman, Jacob Arlow, Martha Kirkpatrick ve John Munder-Ross'un katkıları düşüncelerimin netleşmesine hizmet etti.

Önceden olduğu gibi, psikanalitik camia içinde yakın dostlar ve meslektaşlardan oluşan bir grup, çalışmama gösterdikleri eleştirel; ama her zaman yüreklendirici ve teşvik edici tepkileriyle bana büyük yardımda bulundular: Dr. Harold Blum, Arnold Cooper, William Frosch, William Grossman, Donald Kaplan, Paulina Kernberg, Robert Michels, Gilbert Rose, Joseph ve Anne-Marie Sandler ve Ernst ve Gertrude Ticho bu gruptan isimlerini sayabildiklerim.

Yine daha önceki çalışmalarımda olduğu gibi, yazılarım ilk taslaklardan son halini alıncaya kadar geçen birçok aşamada yaptıkları coşkulu ve sabırlı çalışmaları için Louise Taitt ve Becky Whipple'a derin şükran borçluyum. Bayan Whipple'ın elyazmalarımın her küçük ayrıntısıyla bıkıp usanmaksızın ilgilenmesi bu kitabın ortaya çıkmasında temel bir önem taşıyor. Yönetici asistanım Rosalind Kennedy'nin büromdaki çalışmalardaki özeni, düzenlemesi ve koordinasyonu olmasaydı, birbirinin önüne geçmeye çalışan birçok iş ve zaman kısıtlaması ortasında bu elyazmalarının ortaya çıkması imkânsız olurdu.

Bu, yıllardır editörlüğümü yapan Natalie Altman ve Yale University Press'te uzman editör olan Gladys Topkis'in yakın desteğiyle yazmış olduğum üçüncü kitabım. Yazılarıma ilişkin güçlü; ama her zaman cesaret verici, eleştirel görüşleri bu sefer de aydınlatıcı bir deneyim oldu.

Adını saydığım bütün bu dostlar, meslektaşlar ve çalışma arkadaşlarıma ve görece kısa bir zaman diliminde bütün hayatım boyunca umabileceğimden daha derin görüşler edinmemi sağlayan hastalarım ve öğrencilerime derin şükran duyuyorum. Onlar

bana aynı zamanda insan deneyiminin bu geniş ve karmaşık alanında kavrayışımın sınırlarını kabul etmeyi de öğretti.

Sayacağım çeşitli bölümlerdeki materyali yeniden basma izinlerinden dolayı ilgili yayımcılara müteşekkirim. Bu materyallerin hepsi büyük oranda yeniden çalışılmış ve değiştirilmiştir.

2. Bölüm, R. Plutchik ve H. Kellerman'ın editörlüğünü yaptığı *Emotion: Theory, Research, and Experience* (New York: Academic Press, 1989) adlı kitabın 115–130. sayfalarındaki "New Perspectives in Psychoanalytic Affect Theory" ve *Journal of the American Psychoanalitic Association* 39 (1991) dergisinin 333–362. sayfalarındaki "Sadomasochism, Sexual Excitement, and Perversion" başlıklarını taşıyan makalelerden uyarlanmıştır.

3. Bölüm, *Journal of the American Psychoanalitic Association* 22 (1974) dergisinin 743–768. sayfalarındaki "Mature Love: Prerequisites and Characteristics" ve *Journal of the American Psychoanalitic Association* 25 (1977) dergisinin 81– 114. sayfalarındaki "Boundaries and Structure in Love Relations" makalesinden uyarlanmıştır. *Journal of the American Psychoanalytic Association*'ın izniyle basılmıştır.

4. Bölüm, *Journal of the American Psychoanalitic Association* 39 (1991) dergisinin 333–362. sayfalarındaki "Sadomasochism, Sexual Excitement, and Perversion" makalesinden ve *Journal of the American Psychoanalitic Association* 25 (1977) dergisinin 743–768. sayfalarındaki "Boundaries and Structure in Love Relations" makalesinden uyarlanmıştır. *Journal of the American Psychoanalytic Association*'ın izniyle basılmıştır.

5. Bölüm, *Journal of the American Psychoanalitic Association* 22 (1974) dergisinin 486– 511 sayfalarındaki "Barriers to Falling and Remaining in Love" makalesinden uyarlanmış ve *Journal of the American Psychoanalytic Association*'ın izniyle basılmıştır.

6. Bölüm, *Journal of the American Psychoanalitic Association* 36 (1991) dergisinin 45–70. sayfalarındaki "Aggression and Love in the Relationship of the Couple" makalesinden uyarlanmış ve *Journal of the American Psychoanalytic Association*'ın izniyle basılmıştır.

7. Bölüm, *Journal of the American Psychoanalitic Association* 41 (1993) dergisinin 653–677. sayfalarındaki "The Couple's Constructive and Destructive Superego Functions" makalesinden uyarlanmış ve *Journal of the American Psychoanalytic Association*'ın izniyle basılmıştır.

8. Bölüm, *Journal of the American Psychoanalitic Association*'da basılması kabul edilmiş "Love in the Analytic Setting" makalesinden uyarlanmış ve *Journal of the American Psychoanalytic Association*'ın izniyle basılmıştır.

11. Bölüm, *International Review of Psychoanalysis* 16 (1989) dergisinin 191–205. sayfalarındaki "The Temptations of Conventionality" ve *Bulletin of the Menninger Clinic* 58, (Kış, 1994) dergisinde yayımlanan "The Erotic Element in Mass Psychology and in Art" makalesinden uyarlanmış ve *International Review of Psychoanalysis* ve *Bulletin of the Menninger Clinic*'in izniyle basılmıştır.

12. Bölüm, *Psychoanalytic Quarterly* 49 (1980) dergisinin 27–47. sayfalarındaki "Adolescent Sexuality in the Light of Group Processes" ve *Psychoanalytic Quarterly* 49 (1980) dergisinin 78–108. sayfalarındaki "Love, the Couple and the Group: A Psychoanalytic Frame" makalesinden uyarlanmış ve *Psychoanalytic Quarterly*'nin izniyle basılmıştır.

Dizin

A
ABD 177, 245
acı 30, 38, 43, 46, 54, 60, 69, 72, 83, 95, 128, 139, 142, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 181, 187, 195, 197, 212
acı çekme 172, 175, 176
acıdan haz alma 81
acının cinselleşmesi 54
acı ve aşağılanma 177
açlık 36
adrenal hiperplazi 26
ağız 44, 198
ahlâk 45, 63, 102, 143, 149, 152, 173, 205, 217, 218, 220, 222, 244, 246
ahlâki mazoşizm 175, 176
ahlâki savunma 173
ahlâki üstünlük 175, 187
ahlâk otoritesi 152
aktarım 49, 57, 102, 109, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 167, 168, 169, 170, 173, 187, 188, 189, 190, 197, 200, 242
aktarım aşkı 155, 156, 157, 158, 163, 164
Albee'nin *Who's Afraid of Virginia Woolf?* [Kim Korkar Virginia Woolf'tan?] (1962) 241
Alberoni 119
aldatma 143, 144
Altman 80, 248
analist 110, 112, 128, 157, 159, 160, 161, 162, 163, 187, 188, 189
analisti baştan çıkarma 161
analleştirme 202, 228
anal uyarılmalar 39
androjen 18, 19, 20, 22, 26
anne 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 40, 41, 42, 43, 47, 48, 51, 52, 56, 57, 59, 63, 66, 70, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 95, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 120, 123, 125, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 139, 140, 146, 149, 150, 153, 163, 165, 170, 172, 173, 174, 178, 186, 190, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 206, 207, 208, 210, 212, 218, 230, 235, 238, 240
anne baba 23, 29, 75, 117, 153, 172, 198, 206, 210, 230
anneden babaya 24, 50, 53, 78, 80, 81, 111, 116, 119, 182, 207
anne hasedi 84, 116, 210
anne-karı 212
annenin idealleştirilmesi 112
anneye bağlılık 106
anneyi kıskanma 106
anti-sosyal eğilim 94
anüs 44
Anzieu, Didier 121, 122
Arlow 81, 100
Arndt 177
arzu 20, 22, 30, 32, 34, 35, 36, 43, 44, 45, 46, 47, 51, 52, 53, 55, 57, 58, 64, 69, 70, 71, 80, 89, 92, 95, 96, 100, 110, 122, 145, 172, 174, 175
arzu nesnesinin içselleştirilmesi 172, 175
arzu nesnesiyle kaynaşma 174
arzuyla gerçekliğin kesişme noktası 69
aşağılama arzusu 50
aşağılık duygusu 35, 70, 116, 197
aseksüel 204, 234
asi gençlik 239
âşık kalma 107, 233
âşık olma 59, 62, 87, 98, 100, 102, 106, 107, 136, 156, 182, 192, 211, 219
âşık olma kapasitesi 87, 102, 192, 219
aşırı acı 46, 174
aşırı bağlı hale geleceği korkusu 129
aşırı saldırganlık 90, 91, 174, 176
aşk 11, 12, 13, 17, 28, 31, 36, 44, 46, 47, 48, 49, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 77, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 104, 105, 107, 108, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 126, 128, 130, 132, 136, 139, 140, 142, 146, 151, 152, 156, 160, 162, 163, 166, 168, 170, 174,

179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 192, 193, 194, 195, 202, 204, 205, 209, 211, 212, 213, 216, 217, 218, 219, 221, 222, 224, 230, 231, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 244, 247
aşka doymaz kadın 132
aşk-haritaları 28
aşk ilişkisi 53, 58, 62, 67, 75, 86, 87, 95, 119, 120, 126, 140, 146, 166, 168, 170, 181, 195, 202, 204, 209, 222, 231, 235, 237, 239
aşk ilişkisinin kişisel tarihi 49
aşkınlık 46, 64, 68, 69, 71, 92, 240
aşk ve evlilik 85
aşk ve nefret 62, 89, 104
aşk ve saldırganlık 92
azize-orospu 119, 149, 182, 205
azınlıklar 236

B
baba 23, 24, 29, 57, 75, 76, 78, 79, 81, 83, 84, 95, 109, 110, 117, 125, 130, 132, 133, 146, 153, 154, 166, 172, 174, 184, 185, 195, 198, 199, 200, 202, 206, 210, 212, 230, 238, 244
baba figürü 166
babaya özgü 80
baba yasası 76
bacı kardeş ilişkisi 197
bağışlayıcılık 137, 143, 211
bağlanmadan kaçışa 80
Bak 59
Balint 58, 60, 62, 91
Bancroft 18, 19, 28, 29, 32
Barnett 77
Bartell 126, 243
başarısız evlilik 199
baştan çıkarıcı 29, 45, 116, 157, 160, 162, 164, 167, 169, 170, 178, 181, 212
baştan çıkarma 49, 157, 161, 188, 189, 206
Bataille 46
Baumeister 177
bebeğin anne aşkı 47
bebeğin otoerotizmi 118
bebekler 35, 38, 42
Benjamin 179
benliğin sınırları 64, 69, 71
benliğin sınırlarını aşma 46, 68, 71
benlik aşkı 136
benlik-nesne 70
benlik ve nesne 30, 41, 56, 58, 61
Bergmann 54, 57, 59, 86, 130, 156, 157
Bertolucci, Last Tango in Paris [Paris'te Son Tango] (1974) 223
bilinçdışı suçluluk duygusu 85, 100, 107, 126, 168
Bion 121, 217
birey ve çift 88
biseksüel 23, 24, 25, 31, 75, 82, 164, 194
Blum 77, 80, 81, 84, 157, 180, 249, 250
boşalma süreci 33
boşluk ve ketlenmişlik 201
Braunschweig 24, 52, 53, 75, 76, 77, 78, 79, 83, 86, 118, 172, 173, 178, 206

C-Ç
çekirdek cinsel kimlik 24, 25, 28, 29, 31, 74, 75
Chasseguet-Smirgel 47, 62, 63, 76, 77, 78, 136, 157, 178, 180, 189, 202, 206, 210
Chodorow 180
çift değerlilik 51, 57, 58, 62, 90, 115, 182
çiftin mahremiyeti 152
çiftin süperego yatırımı 56
çiftler 73, 88, 90, 124, 128, 129, 140, 217, 227, 238, 243
çift ve toplumsal grup 245
cilveli anne 203
cinsel arzu ve davranış 20, 32
cinsel aşk 36, 51, 68, 80, 83, 89, 112, 136, 160, 233, 239
cinsel bilgi 63
cinsel birleşme 60, 73, 103, 147, 167, 227, 230
cinsel deneyim 32, 73
cinsel doyumsuz ve duygusal kayıtsız erkek 141
cinsel dürtü 37, 42
cinsel engellenme 112, 116, 181, 203, 204, 230, 237
cinsel fanteziler 32, 44
cinsel heyecan 21, 31, 32, 33, 35, 36, 42, 43, 49, 52, 55, 58, 65, 71, 72, 75, 89, 90, 95, 96, 99, 100, 101, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 131, 145, 167, 203, 211, 216, 225, 230, 232, 243
cinsel ilişki 22, 35, 48, 51, 56, 62, 81, 86, 92, 100, 105, 106, 110, 119, 122, 132,

139, 161, 173, 181, 204, 208, 210, 223
cinsel ilişkideki süreksizlik 51
cinsel kimlik 7, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 31, 74, 75, 77
cinsellik 12, 36, 39, 50, 82, 87, 98, 99, 107, 142, 149, 151, 172, 218, 221, 229, 231, 232, 240, 246
cinsel mahremiyet 86, 99, 124, 126, 127, 158, 229, 236, 237, 239
cinsel nesne 21, 29, 30, 35, 50, 62, 100, 116
cinsel organlar 218
cinsel özgürlük 82, 203, 237
cinsel partnere sadakatsizlik 177
cinsel pasif ve bağımlı kadın 141
cinsel püritenizm 246
cinsel rol kimliği 21, 28
cinsel roller 27, 125
cinsel sapkınlık 176, 178, 179
cinsel şiddet 235, 246
cinsel suiistimal 246
cinsel tatminden sonra 51
cinsel tekdüzelik 205
cinsel travma 226
cinsel tutku 66, 67, 68, 69, 71, 72, 80, 136, 240
cinsel uyarılma 32, 33, 203, 225, 230
cinsel yakınlaşma 116
çirkin bir partner 204
çılgınlıklar 117
çocuk doğurma 183
çocuk gibi erkek 132
çocuklar 22, 23, 24, 26, 27, 28, 84, 186, 212, 244
çocuklara ilgi 210
çocukların cinsel deneyimleri 28
çocuklar uğruna 186
çocuk sahibi olma 186, 238, 244
çok-yönlü sapkın 48, 54, 90, 98, 99, 101, 125, 139, 156, 164, 172, 175, 194, 225, 226, 227, 229, 231, 233, 243, 247
çok-yönlü sapkın bebeksi cinsellik 98
Cooper 183

D
daha fazla erkekle flört 212
David 62, 63, 80
değersizleştirme 100, 101, 121, 208, 210, 228
delilik halinde birliktelik 118
depresif durum 59
depresif-mazoşistik 173, 184, 195
Dicks, Henry 88, 89, 133, 139
dikizcilik 48, 49
dil 44, 70
dışkı 44, 223
Don Juan sendromu 206
dostluk 117
Downey 26
dürtüler 36, 38, 39, 40, 65, 158, 225, 233
duygulanım 30, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 55, 56, 65
duygulanım kuramı 40
duygular 36, 38, 70, 154, 156, 167, 168, 203, 204
duygusal gerçeklik 86
duygusallık 219, 220
duygusal yakınlaşma 115, 117, 131
düzenli genital birleşme 90

E
edepsizlik [lebertenism] 231, 244
efemine oğlan 27
egemen kültürel uylaşımlar 82
ego 12, 25, 36, 47, 58, 63, 76, 84, 86, 89, 91, 92, 94, 129, 136, 137, 138, 139, 146, 151, 156, 201, 215, 228, 233, 234, 237, 238
ego ideali 63, 84, 89, 91, 92, 136, 151, 215
ego ideali düzlemi 136
ego kimliği 25, 91, 146, 233, 234, 238
ego-uyumlu saldırganlık 94
Ehrhardt 18, 21, 22, 24, 28, 29, 75
Emde 38, 39, 249
empati 70, 71, 88, 92, 194
Endleman 28
ensest 57, 157, 175, 187, 246
epigenetik 37
ergenlik 19, 20, 28, 35, 41, 86, 108, 111, 116, 146, 165, 172, 180, 198, 205, 218, 219, 232, 234, 235, 236, 237, 238, 240
ergenlik öncesi 20, 86
Erikson 233
erkek analistler 160
erkek çocuk 30, 110, 182
erkek hoppalığı 79
erkeklere hükmetme ve onları kullanma 207
erkek mazoşizmi 177

erkek ve kız çocuklar 22
erken boşalma 110
erken ya da geç boşalma 107
erotik aktarım 161
erotik arzu 34, 35, 36, 43, 44, 46, 51, 52, 55, 58, 64, 71, 89, 96, 110
erotik heyecan 43, 174
erotik karşı aktarım 159, 160, 168
erotik mazoşizm 175, 176
erotik sanat 227, 228, 229, 231
erotik sinema 230
erotik ve estetik 225
erotizm 48, 94, 128, 221, 227, 230, 231, 246
Erride 38
eşikler ve kanallar 38
estetik çatışma 47
etnik köken 141
Evans 157, 250
evlilik 73, 85, 87, 88, 116, 117, 120, 122, 123, 126, 132, 140, 142, 145, 148, 150, 151, 152, 154, 195, 196, 197, 199, 200, 207, 221, 240, 242, 243
evlilik bağı 240
evlilik dışı ilişkiler 242
evlilikteki sadakatsizlik 124

F
Fain 24, 52, 53, 75, 76, 77, 78, 79, 83, 86, 118, 172, 173, 178, 206
Fairbairn 101, 125, 173
Fatal Attraction [Öldüren Cazibe] (Lyne 1987) 222
feminizm 236
fethetme 44, 47
fetişleştirme 229
Fiess 124
Fisher 28
fiziksel sağlığını umursamadan ihmal etme 129
Fraiberg 174
Freud 12, 24, 28, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 57, 62, 70, 74, 124, 136, 157, 194, 217, 220, 224
Friedman 26, 27, 250

G
Galenson 24, 28, 53, 77, 174
genital çatışma 61
genital cinsellik 218
genital heyecan 33, 98
genital ilişki 53, 75
genitallik 81, 82, 107, 206, 229, 236
genital mastürbasyon 53
genital nesneler 203
genital öncelik 60, 98
genital özdeşlik 83, 91
gerilemeci bir ahlâk 217
girilme 44, 226
girme 26, 44, 50, 53, 56, 61, 66, 76, 96, 101, 102, 103, 105, 107, 123, 162, 178, 182, 199, 207, 209, 226, 244
gizil dönem [latency] 29
Goldberger 157
gotik romantik roman 181
Green, Andre 27, 51, 52, 117, 118, 119, 171, 174
Greene ve Greene 177
Green, Richard 27, 51, 52, 117, 118, 119, 171, 174
Grossman 174
Grunberger, Bela 122, 204
grup 86, 125, 128, 131, 166, 217, 218, 219, 220, 221, 224, 225, 227, 228, 229, 231, 236, 237, 239, 240, 241, 243, 244, 245
grup seksi 125, 225, 240
güçlü, kontrol eden kadın 132
gurur 35, 79, 108
güvenilmez 152, 166, 181
güvensizlik 66, 84, 85, 153, 193, 246

H
hain 83, 112, 126, 152, 177, 214
haklı kızgınlık 153
haksız suçlamalar 151, 153
Harlow ve Harlow 23
haset 63, 82, 84, 85, 86, 100, 106, 113, 121, 129, 193, 194, 201, 202, 204, 209, 241
hayranlık ve fetih 48
hepten iyi 30, 43, 46, 58, 68, 107
hepten kötü 30, 43, 46, 57, 58, 63, 90, 96, 107
hermafrodit 22
Herzog 174
heteroseksüel 22, 30, 47, 61, 62, 73, 80, 101, 106, 119, 121, 122, 159, 162, 163, 164, 204, 205, 206, 207, 211, 229
heteroseksüel ikiz 206, 207

hipotalamus 32
hippi 237
histerik 79, 99, 107, 145, 152, 237
hınç 99, 111, 122, 128, 169, 185, 193, 207, 210
Holder 36
homoseksüellik 27, 31, 207, 236
homoseksüel ve heteroseksüel 62, 229
hormon 18, 20, 21, 22
Horney 77, 78
Hunt 177

I-İ
içeri alınan 44
içgüdü 37, 43
içgüdüsel yapılar 39
içine alma 56, 112
içselleştirilmiş nesne ilişkileri 41, 43, 64, 66, 234, 235
id 41, 58
idealleştirilen kadının gözden düşmesi 203
idealleştirilmiş bir partnere aşırı bağlanma 182
idealleştirme 46, 47, 48, 56, 57, 60, 63, 64, 68, 87, 88, 90, 92, 95, 96, 98, 101, 106, 107, 115, 138, 139, 141, 183, 189, 203, 211, 223, 229
iffetlilik [puritanism] 231
ihanet 68, 124, 151, 169
ihmal 29, 40, 98, 129, 132, 145, 150, 151, 184, 196, 209, 211, 238
ikame anne 207
ikiyüzlü ahlâk 205
ikizlik ilişkileri 122
iktidarsızlık 101
iktidarsızlık korkusu 101
ilgi 12, 20, 29, 31, 48, 51, 58, 59, 60, 61, 64, 87, 88, 91, 100, 101, 102, 105, 106, 115, 129, 132, 140, 147, 149, 151, 162, 165, 193, 196, 198, 208, 210, 213, 216, 219, 234, 246
ilişme [attachment] kuramı 40
ilk gençlik 86, 96, 102, 128, 139, 147, 149
ilksel idealleştirme 57, 63, 68, 87, 96
ilksel kendini yok edicilik 176
ilksel saldırganlık 151, 176
imkânsız insanlara âşık olma 182
inkâr ve yas 155
insan davranışının şablonları 27
insan ilişkileri bitmeye yazgılıdır 93
intikam 51, 104, 106, 109, 110, 116, 117, 123, 151, 202, 205, 209, 210
intra-psişik 25, 40, 42, 64, 65
İsa 111
istenmeyen gebelikler 182
istila 65, 121, 194, 225
işyerindeki cinsel tacizler 246
Izard 38, 39
izleyici 104, 177, 220, 225, 229, 230
izleyici katılımı 177

J
Jacklin 25, 26, 27
Jacobson 68, 81, 138, 174, 234, 251
Jones 77
Josselyn 59

K
kadın analistler 160
kadın hoppalığı 79
kadınlar ve erkekler 44, 53, 120
kadın mazoşizmi 177
Kammel 177
karakter patolojisi 87, 112, 237
Karme 157
karşı aktarım 159, 160, 161, 163, 164, 167, 168, 169, 190
karşılıklılık 214
karşılıklı sorumluluk 91, 129
karşılıklı zulüm 91
karşılıksız aşk 156
kastrasyon 20, 24, 47, 57, 76, 77, 78, 82, 120, 126, 161, 176, 177, 178, 180
kastrasyon endişesi 120, 176, 177, 178
kaybetme 68, 93, 217
kaynaşma 35, 44, 45, 46, 51, 53, 54, 56, 58, 59, 63, 65, 68, 70, 82, 90, 118, 125, 174, 175, 189, 211
Kernberg 29, 39, 45, 52, 78, 106, 172, 175, 179, 211, 219, 225, 234
kimlik bunalımı 233
kimlik çözülmesi 193
kimlik dağılması 25, 233, 234, 237
kimlik dağılması sendromu 25
Kinsey 177, 252
kin ve intikam 210
kitle iletişim araçları 245
kitle kültürü 227, 231

kitle psikolojisi 220
kitlesel medya 220
Kitsch 219
kıskançlık 63, 85, 102, 103, 104, 121, 139, 144, 193, 197, 202, 209
kısmi-nesne 35
kız çocuğu 23, 25, 79, 116
kızlarda erkekfatmalık 27
Klein 59, 77, 138, 209
Kollwitz, Käthe 143
Kolodny 18
korku 26, 70, 80, 82, 83, 84, 85, 104, 114, 127, 129, 142, 160, 193, 199, 203, 207
Krause 34
kronik intihar eğilimleri 211
kronik ketlenme 194
küçük kız 78, 108, 132
kültürel çevreye uyarlanma 210
kültürel değişim 83

L
Laplanche 37, 194
Lester 157
Liberman 44, 128
libido 39, 40, 89
libido ve saldırganlık 40, 89
Lichtenstein 25, 60
Lorenz 37
Lussier 46

M
Maccoby 25, 26, 27
Maclean 32
Mahler 39, 59, 61
malign narsisizm 175, 211
mastürbasyon 28, 53, 71, 77, 95, 104, 105, 182
masumiyet 218
May 4, 59, 60, 61
mazoşist 81, 84, 97, 99, 108, 112, 156, 160, 162, 166, 167, 170, 176, 180, 229
mazoşistik 61, 79, 120, 122, 126, 127, 145, 158, 160, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 195, 196, 198, 200, 205, 206, 207, 208, 211, 214, 230, 231, 237, 238
mazoşistik aşk ilişkileri 179, 180
mazoşistik kadınlar 181
mazoşistik partner 127
mazoşist karakter 112
mazoşizm 171, 172, 175, 176, 177, 179, 188
McConaghy 18, 20, 253
medya 220
mekanik 71, 125, 148, 226
Mellen 85, 253
Meltzer 45, 47, 56, 63, 129
Meltzer ve Williams 47, 56, 63, 129
meme uçları 44, 69
merak 63, 147
mesafeli tavır 152
metres 130, 212
Meyer 22, 24, 29, 250
Mitchell 179, 180
Money 18, 21, 22, 24, 27, 28, 29, 75
monotonluk 90
Moscovici, Serge 220
mutlak dürüstlük 144
mutsuz aşk ilişkileri 182

N
narsisistik 35, 49, 59, 63, 65, 71, 76, 77, 78, 85, 94, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 106, 107, 116, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 130, 132, 133, 142, 143, 144, 152, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 176, 178, 183, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 220, 233, 234, 237, 238
narsisistik erkekler 49, 203, 204
narsisistik hastalar 204, 205
narsisistik kadınlar 158, 206, 208
narsisistik kişilik 98, 101, 102, 106, 122, 163, 192, 201, 233, 234
narsisistik kişilikli bir kadın 106
narsisistik patoloji 35, 94, 101, 116, 120, 124, 176, 195, 196, 213, 237
narsisistik saplantı 76
nefret 42, 43, 62, 68, 72, 87, 89, 104, 106, 113, 114, 122, 124, 141, 146, 174, 202, 203, 205, 207, 242
negatif Ödipus kompleksi 57
nesne aşkı 136
nesne-bağlantılı 194
nesne ilişkileri 13, 29, 40, 41, 43, 60, 64, 66, 68, 69, 71, 72, 81, 89, 91, 96, 99, 101, 124, 166, 175, 183, 189, 210, 234, 235,

239, 243, 246
nesne ilişkileri kuramı 13, 40
nevrotik 59, 80, 84, 85, 94, 95, 99, 120, 136, 140, 145, 146, 156, 157, 158, 159, 163, 181, 234, 235, 237, 241
nöro-vegetatif 38

O-Ö
obsesif-kompülsif 146, 195
ödipal 24, 31, 35, 36, 39, 41, 43, 45, 48, 49, 50, 51, 53, 56, 57, 58, 59, 61, 63, 64, 66, 67, 70, 71, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 99, 103, 107, 108, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 133, 136, 137, 138, 139, 143, 147, 148, 150, 151, 155, 156, 157, 158, 160, 162, 163, 164, 168, 172, 176, 177, 178, 180, 182, 183, 184, 186, 189, 190, 192, 193, 195, 199, 200, 202, 203, 209, 210, 212, 217, 218, 225, 229, 230, 231, 233, 235, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244
ödipal arzular 89, 91
ödipal baba 199
ödipal çatışmalar 84, 147
ödipal gelişme 39, 41, 56, 57, 64, 66, 108, 139
ödipal güvensizlik 85
ödipal ilişki 59, 156
ödipal oluşum 80
ödipal özlemler 81, 164
ödipal rekabet 77, 212
ödipal yasakların çiğnenmesi 45
Ödipus kompleksi 30, 57, 162
öfke 35, 39, 41, 42, 43, 62, 85, 111, 126, 130, 150, 153, 158, 167, 175, 201, 214, 223
oğlan çocukları 27
okyanus hissi 70
ölüm 93, 129, 143, 171
ölüm narsisizmi 171
oral seks fantezileri 112
oral uyarılmalar 39
orgazm 31, 32, 33, 43, 46, 60, 61, 65, 66, 71, 73, 98, 101, 104, 167, 174, 211
Oshima, Nagisa (1976), In the Realm of the Senses (Duygu İmparatorluğu) 51
ötekinin iç dünyasını paylaşma 62
Ovesey 23, 24, 25, 75
özdeşleşme 12, 25, 29, 30, 31, 44, 50, 52, 56, 57, 60, 61, 78, 79, 80, 81, 117, 126, 128, 152, 158, 160, 162, 187, 205, 207, 210, 229, 230, 231, 238
özel ahlâk 246
özel delilik 117, 120, 127
özgür cinsel aşk 83
özgürlüğün ayaklar altına alınması 91
özgürlük 46, 82, 91, 100, 168, 203, 224, 235, 237, 239, 240, 244, 245, 246
özlem 56, 63, 69, 70, 83, 93, 100, 102, 107, 136, 229, 238

P
paranoid 59, 152, 184, 209, 211, 220
paranoyakça 110, 144
paraphilia 175
parasal rahatlık 210
parmak 44
Paz, Octavio 69
penis 19, 24, 44, 50, 78, 79, 82, 84, 85, 106, 114, 130
penis hasedi 78, 79, 82, 84, 85, 130
Perper 27, 28
Person 23, 24, 25, 75, 81, 126, 157, 180
Pontalis 37
pornografi 225, 226, 231
pornografik film 226, 231
pozitif Ödipus kompleksi 57, 162
preödipal 53, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 66, 67, 81, 89, 99, 108, 115, 116, 117, 119, 125, 126, 137, 138, 158, 163, 164, 177, 178, 189, 193, 201, 203, 209, 210, 212, 217, 225, 230, 243
preödipal çatışmalar 119
preödipal ilişki 57
primatlar 18, 20
psikanalitik 12, 21, 23, 24, 29, 35, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 49, 53, 55, 59, 69, 75, 81, 87, 88, 89, 100, 102, 106, 140, 149, 154, 156, 158, 159, 162, 163, 165, 180, 187, 190, 192, 196, 211, 213, 217
psikanalitik tedavi 49, 100, 140, 156, 187, 196, 213
psikanaliz 12, 29, 149, 166, 195
psiko-motor 38
psikoterapi 12, 195
psikotik 68, 71, 120, 190
psikotik özdeşlikler 68

R
radyo ve televizyon 220
Rapaport 38
rastgele cinsel ilişkiler 200
Richards, Arlene Kramer 219
Riviere 100
Rohmer, Eric My Night at Mande's 85, 222
Roiphe 28, 53, 77
romantik 47, 63, 64, 67, 69, 72, 86, 105, 107, 117, 136, 156, 180, 181, 203, 219, 228, 229, 236, 238, 240
romantik aşk 64, 105, 136, 156, 236, 240
Rosenfeld 128, 204
Ross 50
Rus ruleti 185, 242

S-Ş
sadakatsizlik 124, 177
sadistik mastürbasyon fantezileri 104
sadistik ve despot 200
sadizm 49
sadomazoşist 51, 56, 87, 90, 95, 116, 169
sadomazoşistik 98, 101, 120, 126, 127, 131, 140, 141, 152, 154, 156, 167, 168, 176, 181, 189, 190, 200, 237, 242
sadomazoşistik kişilik 176
sahip olma 44, 112, 204, 219
saldırgan 12, 13, 26, 39, 41, 46, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 62, 63, 73, 90, 98, 111, 117, 118, 120, 129, 131, 141, 142, 143, 148, 152, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 169, 172, 173, 177, 181, 188, 190, 197, 198, 199, 200, 203, 207, 213, 218, 220, 221, 225, 226, 227, 231, 234, 241
saldırgan benlik 41, 58
saldırganlığın aşkla bütünleştirilmesi 172
saldırganlık 12, 13, 22, 26, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 46, 47, 50, 56, 57, 59, 67, 68, 77, 78, 81, 84, 89, 90, 91, 92, 94, 97, 98, 108, 117, 120, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 142, 144, 150, 151, 158, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 194, 202, 211, 212, 220, 223, 225, 227, 231, 239, 241, 243
saldırganlık dürtüsü 39, 42
saldırganlıkla erime 66
saldırı 62, 120, 144, 174, 217, 225, 230
sanat filmi 231
sapkınlık 125, 126, 172, 176, 177, 178, 179, 189
sarıp sarmalama 44
şaşırma 35
şaşkınlık 230
savunma mekanizmaları 72, 100, 156, 197
Schafer 136, 180
Scott 4, 177
şefkat 26, 42, 51, 59, 60, 105, 107, 139
sevgi 47, 48, 51, 53, 54, 56, 58, 60, 64, 75, 88, 90, 92, 103, 105, 107, 111, 117, 119, 130, 132, 136, 139, 150, 168, 169, 203, 211, 218, 221, 226, 236
sevgi ve cinselliği birleştirme 64
sevgi ve erotizm 48
sevgi ve ilgi 88
sevgiyle cinselliği bütünleştirmek 225
sevilmek 112, 201
sevinç 35
sevme 46, 67, 82
şiddet 47, 50, 97, 153, 168, 187, 223, 235, 246
şiddetli kastrasyon endişesi 120, 177
şiddetli saldırganlık 43, 171
Silverman 4, 157
simbiyotik 42, 46, 53, 56, 58, 59, 61, 63, 65, 70, 100, 158
simbiyotik deneyim 42
simbiyotik kaynaşma 63, 70
sinema 230
siyaseten doğruluk 236
sıkıntı 41, 43, 68, 72, 90, 117, 194, 203
sınır durumu 120
sınır kişilik 11, 90, 94, 97, 99
sınır kişilik örgütlenmesi 11, 94
soğukluk 107
sömürü ve tecavüz 202
sorumsuz 152
sorumsuzca para harcamak 129
soyunma 45
Spengler 177
Stendhal 45
Stern 38, 39
Stoller 12, 21, 23, 24, 74, 75, 77, 82, 89, 173, 174, 180, 226
striptiz gösterisi 49
suçluluk 35, 41, 60, 61, 64, 67, 70, 72, 81, 84, 85, 87, 99, 100, 102, 105, 107, 112, 113, 116, 122, 126, 129, 131, 133, 138, 142, 146, 150, 151, 153, 168, 169, 170,

172, 176, 183, 184, 185, 196, 200, 209, 210, 211, 230, 232, 234, 242
süperego 12, 41, 49, 56, 58, 63, 72, 80, 81, 91, 111, 120, 126, 127, 129, 131, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 148, 150, 151, 152, 153, 162, 172, 174, 176, 181, 184, 209, 217, 219, 224, 225, 226, 227, 230, 233, 234, 235, 245, 246
süperego kötüleşmesi 246
sürekli şiddetli kavgalar 152
süreksizlikler 120

T
taciz 29, 95, 153, 158, 174, 175, 209
tatminsizlik ve sıkıntı 90
tedavi 49, 95, 98, 99, 100, 123, 140, 147, 156, 161, 162, 163, 183, 185, 187, 189, 190, 196, 197, 203, 204, 212, 213, 214, 235, 237
terapist 189, 198
ters cinsel roller 125
ters üçgen 51, 123, 128, 209, 212
teşhircilik 48, 50, 207
testosteron 18, 20, 21
The Breakfast Club [Kahvaltı Kulübü] (Hughes 1985) 221
Thompson 179
tiksinme 35, 42, 110, 203
Tinbergen 37
toplumsal çevre 133
toplumsal cinsel kimlik 21
toplumsal cinsiyet farklılıkları 25
transseksüellik 75
transvestizm 24, 177
Turquet 217
tutku 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 80, 136, 240
tutkulu aşk 65, 68, 95, 97, 146, 219, 230, 231

U-Ü
umursamazlık 151
underground 225
utanç 35, 45, 110, 113, 132, 153, 182, 212
utanma 50, 218, 224, 230
utanma ve iğrenme 218
utanmazlık 228
uylaşımsal ahlâk 218, 220, 244
uyuşturucu 96, 165, 166, 168, 185, 236
üçgen 44, 51, 103, 123, 124, 128, 142, 209, 210, 212, 239, 242, 243
üçgen ilişkisi 123, 142
üçüncü kişi 123
ümitsiz aşk 182
üvey anne 113, 165, 170
üzüntü 35

V-W
vajina 18, 44, 110
vajinal farkındalık 77
Waals, Van der 63, 194
Weinberg 177
Williams 47, 56, 63, 129
Wilson 37
Winnicott 58, 60, 91
Wisdom 59

Y
yalancı 152
yalnızlık 23, 69, 142, 211
yansıtma 56, 57, 63, 117, 138, 141, 142, 157, 201, 217
yansıtmalı özdeşleşme 12, 152, 205, 210
yasaklar 64, 82, 83, 90, 149, 227
yas süreci 131, 136
yas tutma 59, 87
yatak odası kapısını kilitleme 127
yetişkin aşk 55, 63, 94, 216
yetişkin cinsel aşk 36, 51, 89, 239

Z
zalim 98, 131, 152, 187

AYANTI

Bu kitapta, asırlardır sanatçıların ve yazarların bitmez tükenmez hazinesi olan "aşk" psikiyatrinin yaşayan büyük ustası O. F. Kernberg'in divanına uzanıyor. Ve ortaya hepimizin başına gelen, karşısında aciz kaldığımız aşk hallerinin tüm yönleriyle incelendiği zengin bir bilimsel metin çıkıyor. En başta âşık olma kapasitesi olmak üzere, yaşanan aşk ilişkilerindeki normallik ve patolojiyi irdeleyen Kernberg, uzun meslek hayatında karşılaştığı vakaları titiz bir analizden geçirmiş ve vardığı sonuçları bu kitapta toplamış. Aşk, insanın fizyolojik ve psikolojik kapasitesinin tüm yönleriyle serpilip güçlendiği eşsiz bir hayat deneyimidir. İnsan en çok âşık olduğunda kendi sınırlarını zorlar ve hissetme kapasitesi en çok âşık olduğunda doruğa ulaşır, diyebiliriz. Dolayısıyla aşk halleri insanı anlamanın eşsiz ipuçlarını verir bize. Neden erkekler için iki tür kadın, "azizeler ve orospular", vardır? Ya da neden insanlar flört ederken canlı, cömert; evlenince ketum ve miskin; ayrılırken de kin ve hasetle doludur?

Âşık olunan ötekinin önce bedeni, sonra bütün kişiliği, daha sonra da etik, estetik ve kültürel değerler sistemi idealleştirilir. Ötekiyle her düzeyde özdeşlik arayışıdır aşk. Kernberg aşk hallerindeki normallik ve patoloji çerçevesinde bu sorulara yanıt arıyor. İşte bazı örnekler: Mazoşistik patolojide, "cinsel doyuma ulaşmak için acı, boyun eğme ve aşağılanma durumlarını yaşama zorunluluğu... bilinçdışı bir cezadır". "Narsistik kişiliklerde, cinsel başarı fetih ihtiyacını tatmin eder, arzu nesnesinin değerini düşürme yönündeki bilinçdışı süreç işlemeye başlar ve sonuçta hem cinsel heyecan hem de kişisel ilgi hızla ortadan kalkar."

Kernberg'e göre, aşk hali benlik sınırlarının terk edilmesidir; hem de varoluşun biyolojik köklerine dek yayılmış olan öznelliğin ayrımına varıncaya kadar... *Aşk İlişkileri* aşkı bulma, ondan korunma ve kaçmaya yardımcı olmayacak bir kitap. "Körlük anı" geçip ayaklar yere değdikten sonra ne olduğunu anlamaya çalışanlar için...

AYRINTI • İNCELEME
ISBN: 978-975-539-292-9
9 789755 392929

20 TL